

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

UNIVERSITY OF PIRAEUS

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΔΙΚΑΙΟ &
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ**

MASTER IN LAW & ECONOMICS

**«ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΑΠΟΡΡΗΤΑ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ
ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ»**

Παναγιώτης Θ. Πρόκος

(Α.Μ.: ΜΔΟ1963)

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: κα. Αριστέα Σινανιώτη – Μαρούδη

Πειραιάς, 1^η Μαρτίου 2023

Βεβαίωση Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας

Παράρτημα Β: Βεβαίωση Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

(περιλαμβάνεται ως ξεχωριστή (δεύτερη) σελίδα στο σώμα της διπλωματικής εργασίας)

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς, «Δίκαιο και Οικονομία» με τίτλο **«ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΑΠΟΡΡΗΤΑ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ»**.

έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή/τριας.....

Όνοματεπώνυμο: Παναγιώτης Πρόκος

Ημερομηνία: 01.03.2023

Στους γονείς μου και στην αδερφή μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η έννοια των «εμπορικών απορρήτων», παρά την αδιαμφισβήτητη οικονομική σημασία που τα τελευταία ενέχουν για το νόμιμο κάτοχό τους, αλλά και για την κοινωνία ολόκληρη, καθώς αποτελούν κατά γενική ομολογία αρωγό στην ανάπτυξη καινοτόμων δράσεων και τεχνογνωσίας, αποτελεί σε μεγάλο βαθμό ανεξερεύνητο πεδίο στην – τουλάχιστον ελληνική – βιβλιογραφία και νομολογία. Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του διατμηματικού προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών «Δίκαιο και Οικονομία» του Πανεπιστημίου Πειραιώς, φέρει τον τίτλο «Εμπορικά Απόρρητα: Οικονομική Σημασία και Σύγχρονα Ζητήματα Νομικής Προστασίας» και επιχειρεί να πραγματοποιήσει ένα βήμα προς την κάλυψη του ανωτέρω διαπιστωθέντος κενού. Αρχικά, καταπιάνεται με την έννοια της «πληροφορίας», ήτοι του κυρίαρχου στοιχείου της μεταβιομηχανικής εποχής την οποία σήμερα διανύουμε και την εξετάζει συνοπτικά από τη σκοπιά της νομικής επιστήμης. Ακολούθως, καθοδηγεί τον αναγνώστη σε μία πρώτη επαφή με έννοιες όπως η «κοινωνία της πληροφορίας» και η «οικονομία της γνώσης», ενώ παράλληλα παρουσιάζει ορισμένες πτυχές του παγκόσμιου φαινομένου της «βιομηχανικής κατασκοπείας». Εν συνεχεία, οριοθετεί την έννοια του «εμπορικού απορρήτου», αναζητά δόκιμους και αντιπροσωπευτικούς νομικούς ορισμούς για το υπό κρίση αγαθό, αναλύει τη νομική του φύση και το συγκρίνει με συναφείς νομικές έννοιες. Επιπροσθέτως, παρουσιάζει ορισμένα ευρήματα της αμερικανικής σχολής νομικής σκέψης, ευρέως γνωστής ως «οικονομική ανάλυση του δικαίου», αναφορικά με το ζήτημα της προστασίας των εμπορικών απορρήτων και της διάκρισής της από την προστασία που κατοχυρώνεται με το δίκαιο της ευρεσιτεχνίας. Επιπλέον, εκτίθεται αναλυτικά η προβληματική των λόγων προστασίας και των υπόχρεων σεβασμού των εμπορικών απορρήτων, ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζεται το πλέγμα των νομοθετικών διατάξεων και επιλεγμένες ευρωπαϊκές και ελληνικές δικαστηριακές αποφάσεις σχετικά με την αστική και ποινική νομική προστασία των εν λόγω απορρήτων. Τέλος, γίνεται λόγος για τη συμβατική προστασία που επιφυλάσσεται στη συναλλακτική πρακτική για τα εμπορικά απόρρητα και μετά από μία σύντομη αναφορά σε ενδεικτικές περιπτώσεις «κάμψης» του απόρρητου χαρακτήρα και στο συνακόλουθο περιορισμό της προστασίας των εμπορικών απορρήτων, η παρούσα εργασία κλείνει με μία κριτική επισκόπηση των ανωτέρω εκτεθέντων, διατυπώνοντας παράλληλα ορισμένα συμπεράσματα και στρέφει το βλέμμα του αναγνώστη στο μέλλον της προστασίας των εμπορικών απορρήτων, στο πλαίσιο της ελληνικής έννομης τάξης.

ABSTRACT

The concept of "trade secrets", despite the indisputable economic importance that the latter have for their lawful owner, but also for the society as a whole, as they consist, by general admission, an aid to the development of innovative actions and know-how, is a largely unexplored field in – at least Greek – bibliography and jurisprudence. The present thesis was drawn up in the context of the interdepartmental "Law and Economics" postgraduate program of the University of Piraeus, it is entitled "Trade Secrets: Economic Importance and Contemporary Issues of Legal Protection" and it attempts to take a step towards filling the above identified gap. Firstly, it deals with the concept of "information", namely the dominant element of the post-industrial era that we are currently going through and examines it briefly from the point of view of legal science. It then guides the reader through a first contact with concepts such as the "information society" and the "knowledge economy", while at the same time presenting some aspects of the global phenomenon of "industrial espionage". Then, it defines the concept of "trade secret", it searches for testable and representative legal definitions for the concept in question, it analyzes its legal nature and compares it with related legal concepts. In addition, it presents some findings of the American school of legal thought, popularly known as the "economic analysis of law", regarding the issue of trade secret protection and its distinction from the protection afforded by patent law. In addition, the topic of the reasons for protection and the persons obliged to respect trade secrets is presented in detail, while at the same time the grid of legislative provisions and selected European and Greek court decisions regarding the civil and criminal legal protection of said secrets are presented. Finally, the contractual protection reserved in the transactional practice for trade secrets is mentioned and after a brief reference to indicative cases of "bending" of the confidentiality character and the consequent limitation of the protection of trade secrets, the present thesis is closing with a critical overview of the aforementioned, while formulating certain conclusions and directs the reader's gaze to the future of the protection of trade secrets, in the context of the Greek legal order.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΚΡΩΝΥΜΙΩΝ – ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΚ = Αστικός Κώδικας
ΠΚ = Ποινικός Κώδικας
ΚΠολΔ = Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
ΚΠΔ = Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
ΕΕ = Ευρωπαϊκή Ένωση
Ν./ν. = Νόμος/νόμος
Αρ. = άρθρο
Παρ. = παράγραφος
Σ = Σύνταγμα
Κ.α. = και άλλα
Κλπ. = και τα λοιπά
Ό.π. = όπως παραπάνω
Βλ. = βλέπε
Σελ. = σελίδα
Επ. = επόμενα
Π.χ. = παραδείγματος χάριν
Υπ. αρ. = υπ' αριθμόν
ΔΕΕ = Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΑΠ = Άρειος Πάγος
ΕπισκΕΔ = Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου
ΕλλΔνη = Ελληνική Δικαιοσύνη
ΔΕΕ = Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών
Αρμ. = Αρμενόπουλος
ΜΠρΘεσ = Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης
ΜΕφΘεσ = Μονομελές Εφετείο Θεσσαλονίκης
ΠΠρΘεσ = Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης
ΕΔΔΑ = Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΣΔΑ = Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΠΕΚ = Πρωτοδικείο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
η/υ = Ηλεκτρονικός Υπολογιστής

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
Περίληψη – Abstract.....	4 – 5
Πίνακας Ακρωνυμίων – Συνομογραφίες.....	6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Εισαγωγή.....	10 – 13
1.1. «Πληροφορία»: Το κυρίαρχο στοιχείο της μεταβιομηχανικής εποχής.....	10 – 11
1.2. Ο νομικός ορισμός της Πληροφορίας.....	11 – 12
1.3. Η διαδικασία διάδοσης της Πληροφορίας.....	12 – 13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2. Η «Κοινωνία της Πληροφορίας».....	13 – 16
2.1. Η νέα «Οικονομία της Γνώσης».....	13 – 14
2.2. Το συνταγματικό δικαίωμα συμμετοχής στην «Κοινωνία της Πληροφορίας».....	14 – 16

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3. Η «Βιομηχανική Κατασκοπεία».....	16 – 21
3.1. Το παγκόσμιο φαινόμενο της «Βιομηχανικής Κατασκοπείας».....	16 – 17
3.2. Βιομηχανική Κατασκοπεία και Εμπορικά Απόρρητα.....	18 – 19
3.3. Βιομηχανική Κατασκοπεία και Ανταγωνιστική Πληροφόρηση.....	19 – 21

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4. Το «Εμπορικό Απόρρητο».....	21 – 31
4.1. Οριοθετώντας την έννοια του «Εμπορικού Απορρήτου».....	21 – 22
4.2. Ο νομικός ορισμός του «Εμπορικού Απορρήτου».....	22 – 23

4.3. Το Εμπορικό Απόρρητο ως άυλο αγαθό.....	23 – 25
4.4. Εμπορικό Απόρρητο και Ευρεσιτεχνία.....	25 – 26
4.5. Η επιλογή του κατάλληλου συστήματος προστασίας.....	27 – 29
4.6. Εμπορικό Απόρρητο και Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας.....	29 – 31

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

5. Στοιχεία Οικονομικής Ανάλυσης του Δικαίου.....	31 – 46
5.1. Η Οικονομική Ανάλυση του Δικαίου των Εμπορικών Απορρήτων στις ΗΠΑ.....	31 – 33
5.2. Δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ή διατήρηση του απόρρητου χαρακτήρα;.....	33 – 39
5.3. Οικονομικές πτυχές της προστασίας των Εμπορικών Απορρήτων.....	39 – 43
5.4. Το κόστος της απώλειας των Εμπορικών Απορρήτων.....	43 – 46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

6. Η νομική προστασία των Εμπορικών Απορρήτων.....	47 – 113
6.1. Οι λόγοι προστασίας των Εμπορικών Απορρήτων.....	47 – 50
6.2. Οι υπόχρεοι σεβασμού των Εμπορικών Απορρήτων.....	50 – 53
6.3. Προστασία δυνάμει των διατάξεων περί αθέμιτου ανταγωνισμού.....	53 – 63
6.4. Ποινική προστασία των Εμπορικών Απορρήτων που σχετίζονται με η/υ...63 – 65	
6.5. Προστασία του λογισμικού η/υ που αποτελεί Εμπορικό απόρρητο.....	65 – 66
6.6. Προστασία δυνάμει του θεμελιώδους κανόνα περί καλής πίστης.....	66 – 71
6.7. Η Διεθνής Συμφωνία για τις εμπορικές πτυχές των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας («TRIPS»).....	71 – 72
6.8. Η Οδηγία (ΕΕ) 2016/943 περί προστασίας της τεχνογνωσίας και των επιχειρηματικών πληροφοριών που δεν έχουν αποκαλυφθεί.....	72 – 80
6.9. Ο νέος Νόμος 4605/2019 για την εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία (ΕΕ) 2016/943.....	80 – 102

6.10. Συγκριτική επισκόπηση των νέων διατάξεων του Ν. 4605/2019 και των διατάξεων του Ν. 146/1914.....	102 – 103
6.11. Η προστασία των Εμπορικών Απορρήτων μέσα από τη διαμορφωθείσα νομολογία των ευρωπαϊκών οργάνων.....	104 – 107
6.12. Η προστασία των Εμπορικών Απορρήτων μέσα από την πρόσφατη νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων.....	107 – 113

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

7. Η συμβατική προστασία των Εμπορικών Απορρήτων και περιπτώσεις περιορισμού της προστασίας.....	113 – 129
7.1. Χρήση συμβατικών ρητρών εχεμύθειας και ρητρών μη ανταγωνισμού για την προστασία των Εμπορικών Απορρήτων.....	113 – 115
7.2. Το παράδειγμα των ατομικών συμβάσεων εργασίας.....	115 – 118
7.3. Το παράδειγμα του «προσυμβατικού» σταδίου των διαπραγματεύσεων.....	118 – 120
7.4. Το παράδειγμα των συμφωνιών εμπιστευτικότητας (Non-Disclosure Agreements).....	121 – 123
7.5. Ο περιορισμός της προστασίας των Εμπορικών Απορρήτων.....	123 – 129
Συμπεράσματα – Το μέλλον της προστασίας των Εμπορικών Απορρήτων στο πλαίσιο της ελληνικής έννομης τάξης.....	130 – 132
Ενδεικτική Βιβλιογραφία.....	133 – 134

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Εισαγωγή

1.1. «Πληροφορία»: Το κυρίαρχο στοιχείο της μεταβιομηχανικής εποχής

Είναι κοινώς αποδεκτό, ότι το δίκαιο εν γένει ως παγκόσμιος θεσμός, αλλά και ειδικότερα σε χώρες όπως η Ελλάδα, παρουσιάζει σημαντική χρονική υστέρηση ως προς την αφομοίωση στο σύστημά του των διάφορων μεταβολών που εμφανίζουν κατά καιρούς οι κοινωνίες, πολλώ δε μάλλον όταν αυτές προέρχονται από τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας. Ανάλογη καθυστέρηση παρατηρείται και όσον αφορά την αφομοίωση του κατά γενική ομολογία «κυρίαρχου στοιχείου» της μεταβιομηχανικής εποχής, ήτοι της πληροφορίας. Η σημασία της τελευταίας έχει μάλιστα λάβει εξαιρετικά μεγάλες διαστάσεις στην παρούσα χρονική συγκυρία, λόγω της ραγδαίας ανάπτυξης της επιστήμης της πληροφορικής και της επιστήμης των τηλεπικοινωνιών. Ειδικότερα, η επιστήμη της πληροφορικής επιτρέπει την αναπαραγωγή και τη μετάδοση της πληροφορίας με εκπληκτική ταχύτητα και ευκολία, επηρεάζοντας με τον τρόπο αυτό κάθε πτυχή των σύγχρονων κοινωνιών. Ως εκ τούτου, σήμερα κάνουμε λόγο για μια «Κοινωνία της Πληροφορίας», έννοια που αποτελεί ορόσημο για την εποχή μας, ενώ η σημαντικότερη αλλαγή που αυτή επέφερε στο χώρο των επιχειρήσεων, συνίσταται κατά βάση στη μετατόπιση του κέντρου βάρους από την παραγωγή του προϊόντος, στην ίδια τη διαχείριση της πληροφορίας¹. Ως εκ τούτου, η πληροφορία σήμερα θα έλεγε κανείς πως αντιπροσωπεύει ένα από τα σημαντικότερα και πολυτιμότερα οικονομικά αγαθά για τις επιχειρήσεις, οι οποίες μάλιστα βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στην εμπιστευτικότητα των δεδομένων τους, ως βασικών δομικών στοιχείων για την ανάπτυξη εκ μέρους τους καινοτόμου δράσης². Παράλληλα, το μέγεθος και ο ρυθμός διακίνησης της πληροφορίας, ενίσχυσαν το αίτημα των πολιτών κάθε σύγχρονης, δημοκρατικής κοινωνίας για την καθολική πληροφόρησή τους, ιδιαίτερα λαμβάνοντας υπόψη το φαινόμενο της λεγόμενης «πληροφοριακής ασυμμετρίας»³ που ξεκίνησε να

1. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, Το επιχειρηματικό απόρρητο (2007), σελ. 1 – 2.

2. Βλ. Ε. Λογαρά, Η προστασία της καινοτομίας στην ψηφιακή εποχή – Το δίκαιο προστασίας των εμπορικών απορρήτων μετά την Οδηγία (ΕΕ) 2016/943 – Ο Ν. 4605/2019 σε: Συλλογικό Έργο – Οικονομία – τεχνολογία - δίκαιο και εργασία (2020), σελ. 768.

3. Όπως έχει υποστηριχθεί, η «πληροφοριακή ασυμμετρία» μπορεί εν μέρει να αποδοθεί στην ανισότητα που παρατηρείται ως προς τον βαθμό συμμετοχής και πρόσβασης των ατόμων σε

παρατηρείται ή από τις αρχές του αιώνα και το οποίο οφείλεται σε παράγοντες τόσο κοινωνικούς, όσο και οικονομικούς. Το σύστημα του δικαίου καλείται λοιπόν με τα μέσα που διαθέτει να διορθώσει αυτή την ασυμμετρία, προβαίνοντας σε μία στάθμιση των αντιτιθέμενων και συγκρουόμενων συμφερόντων, με στόχο άλλοτε την ορθή κατανομή των πληροφοριών και άλλοτε τη διασφάλιση της προστασίας της πληροφορίας, σε περιπτώσεις που αυτό είναι δικαιολογικά ορθότερο⁴, όπως συμβαίνει και στην περίπτωση των εμπορικών απορρήτων, που αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας μελέτης.

1.2. Ο νομικός ορισμός της Πληροφορίας

Δεν είναι εύκολο να δοθεί ένας πλήρης και σαφής νομικός ορισμός της πληροφορίας κι αυτό διότι πρόκειται για μία πολυδιάστατη έννοια που απαντάται σε πολλούς τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας και κατ' επέκταση σε πολλούς επιμέρους κλάδους του δικαίου. Εντούτοις, η πληροφορία ως έννοια εμφανίζει πάντοτε ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται ο άυλος χαρακτήρας της και η άρρηκτη σύνδεσή της με τη διαδικασία διάδοσής της, δηλαδή την πληροφόρηση⁵. Δυνάμει αυτών των βασικών χαρακτηριστικών, στη θεωρία έχει λάβει χώρα μία απόπειρα προσδιορισμού της νομικής ταυτότητας της πληροφορίας, ως εκείνης της «γνώσης που προορίζεται και προσαρμόζεται για να μεταδοθεί και να γίνει αντιληπτή από έναν ή περισσότερους λήπτες, με σχετική εσωτερική αξία (οικονομική ή άλλης φύσης) και ανεξάρτητα από το μέσο – φορέα που την καθιστά αντιληπτή»⁶. Όπως δε ορθώς παρατηρείται, η εμπλοκή της πληροφορίας με το δίκαιο εμφανίζεται στενά συνυφασμένη με τους φορείς της,

τεχνολογικά μέσα, που είναι τα κατεξοχήν μέσα διάδοσης της πληροφορίας. Η ικανότητα χειρισμού των μέσων αυτών συνίσταται στην ικανότητα να χειρίζεται κανείς αυτόνομα αυτά τα μέσα για την αναζήτηση και την παραγωγή πληροφορίας. Βασικές προϋποθέσεις είναι η γνώση όχι μόνο των προγραμμάτων αλλά και των υποβάθρων, των δομών, των τρόπων λειτουργίας, των περιεχομένων. Η ικανότητα χειρισμού των μέσων έγκειται περαιτέρω στην ικανότητα ανάπτυξης κριτικής ικανότητας και της υπεύθυνης χρήσης των μέσων. Το φαινόμενο της «πληροφοριακής ασυμμετρίας» συνδέεται λοιπόν άμεσα με το φαινόμενο του λεγόμενου «ψηφιακού αναλφαριθμητισμού» που παρατηρείται ακόμα και στις «σύγχρονες» και τεχνολογικά ανεπτυγμένες κοινωνίες και απειλεί το μεγάλο εκείνο μέρος του πληθυσμού, που είτε στερείται των μέσων πρόσβασης στην Κοινωνία της Πληροφορίας, είτε στερείται της κατάλληλης εκπαίδευσης, προκειμένου να έχει πρόσβαση στην Κοινωνία της Πληροφορίας.

4. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 3.

5. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 6 – 7.

6. Βλ. Α. Κουτσοράδης, Η ροή πληροφοριών στις αστικές έννομες τάξεις (1998), σελ. 66επ.

δηλαδή με τα πρόσωπα που τη δημιουργούν ή την κατέχουν σε δεδομένη χρονική στιγμή. Σχηματικά, θα μπορούσε επίσης να υποστηριχθεί, ότι η προσέγγιση της πληροφορίας από το δίκαιο δε γίνεται πάντα κατά τρόπο ενιαίο, καθώς άλλοτε συνίσταται στη διευκόλυνση της διάδοσής της και άλλοτε στη θεμελίωση και προστασία της μονοπωλιακής της χρήσης, ανάλογα με την εκάστοτε στάθμιση των αντιτιθέμενων συμφερόντων που καλείται κάθε φορά να αποκρυσταλλώσει και να προστατεύσει⁷.

1.3. Η διαδικασία διάδοσης της Πληροφορίας

Η άρρηκτη σύνδεση της πληροφορίας με τη διαδικασία διάδοσής της, ήτοι την πληροφόρηση, είναι εμφανής στα περισσότερα δικαϊκά συστήματα των σύγχρονων εννόμων τάξεων. Όπως παρατηρείται, το ελληνικό δίκαιο αναγνωρίζει και αυτό με τη σειρά του την ιδιάζουσα σημασία της πληροφόρησης για την ανάπτυξη και την πρόοδο της κοινωνίας, αλλά και του ατόμου μεμονωμένα, έχοντας αναγάγει αυτή σε γενική αρχή του. Αυτό προκύπτει ιδίως από τη διάταξη του άρθρου 5Α⁸ του θεμελιώδους νόμου της Ελληνικής Δημοκρατίας, ήτοι του Συντάγματος, το οποίο αναγνωρίζει πλέον ρητά ένα γενικό, ατομικό δικαίωμα καθενός στην πρόσβαση στην πληροφόρηση, καθώς και ένα πιο ειδικό δικαίωμα συμμετοχής των πολιτών στην προαναφερθείσα κοινωνία της πληροφορίας. Ωστόσο, η ίδια διάταξη εισαγάγει και ορισμένους λόγους, με τη συνδρομή των οποίων το εν λόγω δικαίωμα μπορεί να περιοριστεί⁹. Οι περιορισμοί αυτοί επιβάλλονται πάντως μόνο με νομοθετική πρωτοβουλία και πάντοτε στο πλαίσιο της θεμελιώδους αρχής της αναλογικότητας. Έτσι, παράλληλα με την ανωτέρω γενική επιφύλαξη υπέρ του νόμου, από το υπό κρίση άρθρο προκύπτει ότι οι λόγοι περιορισμού του δικαιώματος, είναι αποκλειστικά η εθνική ασφάλεια, η καταπολέμηση του εγκλήματος και η προστασία δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων προσώπων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τους περιορισμούς που εισάγει η νομοθεσία για την προστασία των δικαιωμάτων

7. Βλ. Μ – Θ. Μαρίνος, Λογισμικό (Software) Νομική προστασία και συμβάσεις (1992), σελ. 185-186.

8. Άρθρο 5Α Σ: 1. “Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων. 2. Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσης τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19”.

9. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, Το επιχειρηματικό απόρρητο (2007), σελ. 8.

διανοητικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο ως άνω περιορισμός περί «προστασίας των δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων» καλύπτει και το συμφέρον κάποιου τρίτου στην αποκλειστική χρήση μιας πληροφορίας, η οποία συνδέεται με το δικαίωμα της «πληροφοριακής αυτοδιάθεσης», που κατοχυρώνεται ακολούθως στο άρθρο 9Α¹⁰ του Συντάγματος¹¹. Αυτονόητο είναι βέβαια, ότι γίνεται λόγος για έννομη προστασία της πληροφορίας, εφόσον η τελευταία είναι αποτέλεσμα πνευματικής διεργασίας και δημιουργικής προσπάθειας και όχι όταν, για παράδειγμα, η τελευταία προέρχεται από απλά δεδομένα ή από συλλογικές γνώσεις. Αντιθέτως μάλιστα, η πληροφορία προκειμένου να είναι νομικά ενδιαφέρουσα και να τυγχάνει κάποιου είδους προστασίας από το δίκαιο, θα πρέπει να έχει αξία και κατά κανόνα οικονομική αξία, τόσο για αυτόν που την κατέχει, όσο και για τους τρίτους που επιθυμούν να την αποκτήσουν, αλλά και εν γένει για την κοινωνία ολόκληρη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2. Η «Κοινωνία της Πληροφορίας»

2.1. Η νέα «Οικονομία της Γνώσης»

Η διάταξη του άρθρου 5Α του Συντάγματος και ειδικότερα η δεύτερη (2^η) παράγραφος αυτής, προβλέπει ρητά το δικαίωμα καθενός να συμμετέχει στην Κοινωνία της Πληροφορίας, δηλαδή στην τεχνολογική βάση πάνω στην οποία είναι οργανωμένη η νέα οικονομία και εν γένει η ψηφιακή εποχή¹². Για πολλούς δε, η διάταξη αυτή αποτελεί ένα δείγμα των στοιχείων «νεωτερικότητας» που υιοθέτησε το ελληνικό Σύνταγμα, μετά από τις τελευταίες τροποποιήσεις που έλαβαν χώρα¹³. Σαν έννοια, η «κοινωνία της πληροφορίας» βρίσκεται επίσης σε άμεση σύνδεση με τη

10. Άρθρο 9Α Σ: "Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει".

11. Βλ. Σ. Γεωργίου, Τα συνταγματικά θεμέλια του δημόσιου χώρου (2017), σελ. 178-180.

12. Βλ. Σ. Γεωργίου, ό.π., σελ. 178-180.

13. Βλ. Λ. Μήτρου, Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας σε Θ. Παπαχρίστου/Τ. Βιδάλης/Λ. Μήτρου/Α. Τάκης, Το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας (2006), σελ. 35.

λεγόμενη «οικονομία της γνώσης», καθώς και οι δύο όροι μπορούν εν ολίγοις να χρησιμοποιηθούν για την περιγραφή του εν λόγω φαινομένου των ημερών μας και συγκεκριμένα εκείνης της μορφής κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης που παρατηρείται και στην οποία η παραγωγή, απόκτηση, επεξεργασία και διάχυση της πληροφορίας διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην οικονομική και κρατική δραστηριότητα, αλλά και στη διαμόρφωση της ζωής των πολιτών. Αναφορικά με την έννοια της «Οικονομίας της Γνώσης», ένας ακριβής και πλήρης εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου είναι πράγματι αρκετά δύσκολο να διατυπωθεί. Σε κάθε περίπτωση πάντως, στην οικονομία της γνώσης, η «γνώση» αντιμετωπίζεται αφενός ως προϊόν με σημαντική οικονομική αξία και αφετέρου ως εργαλείο για οικονομική ανάπτυξη. Ειδικά όσον αφορά την προστασία της διανοητικής ιδιοκτησίας, αυτή αποτελεί παράλληλα έναν ζωτικής σημασίας τομέα της οικονομικής πολιτικής της Ένωσης και βασικό πυλώνα για την οικοδόμηση της λεγόμενης οικονομίας της γνώσης, δηλαδή, μιας οικονομίας που βασίζεται στην παραγωγή, διάθεση και χρήση πληροφοριών και γνωστικών δεδομένων και όχι αποκλειστικά στο κεφάλαιο. Τα τελευταία χρόνια, τα επιτεύγματα της ψηφιακής τεχνολογίας ήταν καθοριστικά για την ανάπτυξη της οικονομίας της γνώσης, αφού αναδείχτηκε ξεκάθαρα η οικονομική αξία που εμπεριέχει η πληροφορία και γενικότερα η γνώση¹⁴.

2.2. Το συνταγματικό δικαίωμα συμμετοχής στην «Κοινωνία της Πληροφορίας»

Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι τεχνολογίες της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών αποτελούν το βασικό μέσο εκδήλωσης του παραπάνω κυρίαρχου σήμερα οικονομικού και παραγωγικού κύματος που κωδικοποιείται ως «Κοινωνία της Πληροφορίας», καθώς παρέχουν τα κατάλληλα μέσα για μία ταχύτατη και δυναμικά προσβάσιμη σε όλους τους πολίτες διάδοση της πληροφορίας. Σημειώνεται ότι το δεύτερο εδάφιο της ως άνω παραγράφου 5Α του Συντάγματος, το οποίο κατοχυρώνει την υποχρέωση με την οποία επιβαρύνεται το Κράτος να μεριμνά για τη διευκόλυνση της πρόσβασης όλων των πολιτών στην πληθώρα των διακινούμενων πληροφοριών, προσδιορίζει μόνο ενδεικτικά αυτή την υποχρέωση, από την εκπλήρωση της οποίας εξαρτάται - χωρίς όμως να εξαντλείται με αυτή - η ουσιαστική πραγμάτωση του δικαιώματος συμμετοχής των πολιτών στην Κοινωνία της

14. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, Τα δικαιώματα του δημιουργού στην οικονομία της γνώσης - η θέση των ηθικών δικαιωμάτων σελ. 311επ. σε Ένωση Προστασίας Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Το έργο του Γιώργου Κουμάντου και τα σύγχρονα θέματα της Πνευματικής Ιδιοκτησίας (2011).

Πληροφορίας. Η Κοινωνία της Πληροφορίας αποτελεί ένα φαινόμενο δυναμικό, διότι το περιεχόμενό της μεταβάλλεται και εξελίσσεται συνεχώς, ακολουθώντας τις αλλαγές που υφίστανται οι οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις, λόγω της διείσδυσης σε αυτές των νέων τεχνολογιών, καθώς και λόγω της ανάδειξης της πληροφορίας σε εξέχουσας σημασίας αγαθό. Όπως υποστηρίζεται άλλωστε, στην Οδηγία 2001/29/ΕΚ «για το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα στην Κοινωνία της Πληροφορίας», ο τότε κοινοτικός νομοθέτης αντιλαμβανόταν ήδη το φαινόμενο αυτό ως ένα «νέο τεχνολογικό πλαίσιο», το οποίο με τον ένα ή τον άλλο τρόπο επιτάσσει την προσαρμογή του δικαίου στα νέα δεδομένα που εισάγει¹⁵. Το υπό κρίση άρθρο του Συντάγματος εμπεριέχει επίσης την αξίωση για αποχή του Κράτους από όλες εκείνες τις ενέργειες που δύνανται να αναιρέσουν ή να περιορίσουν τη συμμετοχή του ατόμου στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Ταυτόχρονα, όπως προαναφέρθηκε, το κράτος οφείλει να διαμορφώνει και τις κατάλληλες εκείνες προϋποθέσεις που θα διευκολύνουν τον εκάστοτε φορέα του ανωτέρω δικαιώματος να απολαμβάνει πλήρως το πλαίσιο των επιμέρους ελευθεριών που του απονέμονται με αυτό. Άλλωστε, όπως προκύπτει εναργώς και από τη διαδικασία της αναθεώρησης του Συντάγματος, κατά την οποία έλαβε τη σημερινή του μορφή το υπό κρίση άρθρο, στη διατύπωση του πρώτου εδαφίου θεμελιώνεται όχι απλώς μία προσαρμογή του δικαιώματος συμμετοχής στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, αλλά μία ειδικότερη εκδοχή της αρχής της ισότητας και πιο συγκεκριμένα δια αυτού εκφράζεται η επιλογή του αναθεωρητικού νομοθέτη για μια Κοινωνία της Πληροφορίας χωρίς αποκλεισμούς¹⁶.

Η ανωτέρω πρόθεση του νομοθέτη αποκρυσταλλώνεται με επιτυχία στο δεύτερο εδάφιο του ίδιου άρθρου, στο οποίο προβλέπεται ότι προϋπόθεση συμμετοχής όλων στην Κοινωνία της Πληροφορίας είναι η οργάνωση μιας «ομόλογης κρατικής παροχής», πράγμα που σημαίνει ότι το κράτος υποχρεούται να διευκολύνει την πρόσβαση στις πληροφορίες, καθώς και στην παραγωγή, ανταλλαγή και διάδοσή τους. Ειδικότερα, η διατύπωση του γενικού δικαιώματος συμμετοχής που θεμελιώνεται στο πρώτο εδάφιο του υπό εξέταση άρθρου, συνοδεύεται κατ' ανάγκη από το δεύτερο εδάφιο αυτού και τη συνακόλουθη απαρίθμηση σε αυτό των υποχρεώσεων του κράτους για τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, της παραγωγής, της ανταλλαγής και εν τέλει της διάδοσης αυτών των πληροφοριών. Παράλληλα, ο αναθεωρητικός νομοθέτης συνόδευσε την

15. Βλ. Λ. Μήτρου, *ό.π.*, σελ. 39 επ.

16. Βλ. Σ. Γεωργίου, *ό.π.*, σελ. 178-180.

απαρίθμηση των υποχρεώσεων του κράτους με την αναφορά στους περιορισμούς που επιβάλλουν στο δικαίωμα τα εξίσου σημαντικά άρθρα 9 (δικαίωμα στον ιδιωτικό βίο), 9Α (δικαίωμα στα προσωπικά δεδομένα)¹⁷ και 19 (δικαίωμα στην ελευθερία της επικοινωνίας) του Συντάγματος. Φυσικά, αυτοί δεν είναι οι μοναδικοί περιορισμοί του δικαιώματος συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας, καθώς το υπό εξέταση δικαίωμα οριοθετείται ταυτόχρονα και από την άσκηση των υπόλοιπων δικαιωμάτων, που απολαμβάνουν συνταγματικής κατοχύρωσης. Ως εκ τούτου, η πληροφορία δεν καθίσταται εκ των προτέρων και δια του Συντάγματος ένα δημόσιο αγαθό, καθ' υπέρβαση των δεδομένων κοινωνικών ορίων. Στη θεωρία γίνεται κατ' ουσίαν δεκτό ότι, το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας που κατοχυρώνει το ανωτέρω άρθρο του Συντάγματος, δεν έχει ως στόχο να επιτρέψει την πρόσβαση στην ίδια την πληροφορία ή σε κάθε πληροφορία, αλλά στην «Κοινωνία της Πληροφορίας» αυτή καθαυτή, δηλαδή στο χώρο εκείνο, όπου ακριβώς λαμβάνει χώρα η ψηφιακή παραγωγή, διάδοση και ανταλλαγή πληροφοριών. Συνεπώς, η ειρημένη διευκόλυνση που υποχρεούται να παρέχει το Κράτος στους πολίτες, αφορά την παροχή εκείνων των μέσων, που εξασφαλίζουν στους τελευταίους την απρόσκοπτη πρόσβαση στο νέο αυτό τεχνολογικό πλαίσιο ανταλλαγής πληροφοριών¹⁸.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3. Η «Βιομηχανική Κατασκοπεία»

3.1. Το παγκόσμιο φαινόμενο της «Βιομηχανικής Κατασκοπείας»

Τα φαινόμενα της λεγόμενης «βιομηχανικής» κατασκοπείας και της κλοπής εμπιστευτικών πληροφοριών, αποτελούσαν πάντοτε υπαρκτούς κινδύνους για μια επιχείρηση. Ιδιαίτερα όμως στην εποχή μας, η βιομηχανική κατασκοπεία αποτελεί μια ραγδαία αυξανόμενη απειλή για όλες τις επιχειρήσεις, φορείς και οργανισμούς που διαχειρίζονται απόρρητη γνώση. Στο πρόσφατο παρελθόν, η πιο συνηθισμένη μορφή κλοπής ενός εμπορικού απορρήτου συνίστατο στην κλοπή ή αντιγραφή ενός φυσικού εγγράφου ή αντικειμένου. Στην παρούσα χρονική συγκυρία όμως, χάρη στην

17. Το εν λόγω άρθρο κατοχυρώνει πλέον ρητά το ατομικό δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, αποθήκευση, επεξεργασία και χρήση προσωπικών δεδομένων και παράλληλα κατοχυρώνει την έννοια του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού.

18. Βλ. Λ. Μήτρου, ό.π., σελ. 47 επ.

ψηφιοποίηση των πληροφοριών και του μεγαλύτερου όγκου των συστημάτων παραγωγής, η ανωτέρω μορφή βιομηχανικής κατασκοπείας έχει σχεδόν εξολοκλήρου εξαφανιστεί, καθώς αυτή μπορεί πλέον να λαμβάνει χώρα ανά πάσα στιγμή μέσω της παράνομης πρόσβασης σε δίκτυα και αρχεία ηλεκτρονικών υπολογιστών και άλλων μέσων επικοινωνίας. Καταλυτική χαρακτηρίζεται η συμβολή της σύγχρονης επιστημονικής και τεχνολογικής επανάστασης και ιδίως του διαδικτύου και των ψηφιακών μέσων, στην υπόθαλψη του φαινομένου της βιομηχανικής κατασκοπείας. Παρόλο που τα κίνητρα που οδηγούν στην επιλογή αυτού του είδους κατασκοπείας, παραμένουν κατά βάση τα ίδια με το παρελθόν και ενώ βασικός της στόχος εξακολουθεί να είναι σήμερα το οικονομικό κέρδος, τα μέσα συλλογής και μεταφοράς των πληροφοριών έχουν μεταβληθεί πλέον δραστικά, καθιστώντας τη βιομηχανική κατασκοπεία ευκολότερη για τους επίδοξους ανταγωνιστές¹⁹.

Η βιομηχανική κατασκοπεία αποτελεί επομένως έναν από τους μεγαλύτερους κινδύνους που αντιμετωπίζουν στις μέρες μας οι σύγχρονες επιχειρήσεις και ταυτόχρονα αποτελεί μια ακραία μορφή αθέμιτου ανταγωνισμού, καθώς στόχο της έχει την κλοπή απόρρητων πληροφοριών, προκειμένου να μελετηθούν τα μοντέλα σκέψης, σχεδίασης και παραγωγής των ανταγωνιστών, προς όφελος της ανταγωνιστικής εταιρείας που επιδιέχεται στις πράξεις κατασκοπείας. Είναι άλλωστε εμφανές πλέον, ότι η επιτυχία μιας επιχείρησης στην εποχή μας, δεν εξαρτάται μόνο από το μέγεθός της, αλλά ιδίως από την ικανότητά της να αποκτά ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και ως εκ τούτου προβάδισμα έναντι των ανταγωνιστικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον ίδιο κλάδο, στηριζόμενη ιδίως στη γνώση και την καινοτομία. Ιδιαίτερο ρόλο λοιπόν διαδραματίζει για μια επιτυχημένη επιχείρηση η διαφύλαξη μιας μοναδικής επιχειρηματικής μεθόδου ή μιας κρίσιμης και καινοτόμου τεχνολογίας, ως απόρρητης. Όπως προαναφέρθηκε, η βιομηχανική κατασκοπεία τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί ιδίως με τη βοήθεια του διαδικτύου, αλλά και εξαιτίας των χαμηλών πρακτικών ασφάλειας στον κυβερνοχώρο, ενώ δεν πρέπει να ξεχνάμε και τον καθοριστικό ρόλο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, τα οποία αποτελούν ένα νέο πεδίο ανάπτυξης βιομηχανικής κατασκοπείας και των οποίων ο πλήρης αντίκτυπος δεν έχει ακόμα εκτιμηθεί.

19. Βλ. *Ε. Λογαρά*, ό.π., σελ. 770.

3.2. Βιομηχανική Κατασκοπεία και Εμπορικά Απόρρητα

Παρόλο που η βιομηχανική κατασκοπεία δεν περιορίζεται στα εμπορικά απόρρητα μιας επιχείρησης, αυτά αποτελούν ομολογουμένως τον κυριότερο στόχο της, καθώς οι ανταγωνιστικές επιχειρήσεις ανέκαθεν δαπανούσαν σημαντικούς πόρους για την απόκτηση οικονομικών, οργανωτικών, στρατηγικών, τεχνικών, επιστημονικών και εν γένει ευαίσθητων πληροφοριών του ανταγωνιστή τους. Πρόκειται για μία οργανωμένη «κλοπή» πληροφοριών, με τη χρήση μέσων όπως είναι οι παραβιάσεις ηλεκτρονικών υπολογιστών και ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, η υποκλοπή δορυφορικών και καλωδιακών διαλέξεων κ.α., ενώ συνήθως δεν είναι απαραίτητη και η υλική αφαίρεση του φορέα της πληροφορίας, προκειμένου να ληφθεί γνώση αυτής. Επιχειρώντας να προτείνουμε έναν ορισμό για τη βιομηχανική ιδιοκτησία, η τελευταία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως εκείνη η μορφή κατασκοπείας που «περικλείει κάθε παράνομη συμπεριφορά, η οποία συνίσταται στη χωρίς δικαίωμα απόκτηση απόρρητων ή ευαίσθητων πληροφοριών, με σκοπό την περαιτέρω χρησιμοποίησή τους από τον ίδιο το δράστη ή από τρίτο πρόσωπο στα πλαίσια μια ανταγωνιστικής επιχειρηματικής δραστηριότητας και με σκοπό να πληγεί η επιχειρηματική δραστηριότητα του θύματος». Ο εν λόγω δράστης δεν αποβλέπει πάντοτε αποκλειστικά στην απόκτηση των πληροφοριών αυτών, δεν αποτελεί δηλαδή απαραίτητα η απόκτηση των πληροφοριών έναν «αυτοσκοπό» για το δράστη, αλλά πολλές φορές επιλέγει την πρόσβαση στις εμπιστευτικές πληροφορίες του ανταγωνιστή του, ως το μέσο εκείνο που θα του επιτρέψει να πλήξει εμμέσως την επιχειρηματική δραστηριότητα του τελευταίου και να επωφεληθεί είτε ο ίδιος, είτε κάποιος τρίτος στο όνομα του οποίου ενεργεί²⁰. Η ζημία που υφίσταται δε η επιχείρηση που στοχοποιείται από τη βιομηχανική κατασκοπεία, δεν είναι απαραίτητο να ισοσταθμίζεται πάντα με το αντίστοιχο κέρδος που αποκομίζει ο δράστης της κατασκοπείας. Ειδικότερα, η ζημία που υφίσταται η επιχείρηση – θύμα της κατασκοπείας, μπορεί να εκφραστεί με πολλές μορφές, ήτοι να συνίσταται στην άμεση οικονομική απώλεια λόγω κλοπής της ιδιοκτησίας της, στην απώλεια του ανταγωνιστικού προβαδίσματος που της εξασφάλιζε η μέχρι τότε μυστικότητα των εμπορικών της απορρητών, με συνέπεια την απώλεια πελατών και κατ' επέκταση κερδών, στη μείωση της παραγωγικότητας ή και στη μείωση της διαπραγματευτικής της δύναμης.

20. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 253 - 254.

Στον ευρωπαϊκό χώρο, αξίζει να επισημανθεί η προσπάθεια στην οποία επιδίδεται τα τελευταία χρόνια η Ευρωπαϊκή Ένωση, προκειμένου να περιορίσει αποτελεσματικά το φαινόμενο της βιομηχανικής κατασκοπείας, ιδίως μέσα από τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Οργανισμού – ακολουθώντας σχετική Πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής – ο οποίος είναι γνωστός με την ονομασία «ENISA» («Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια Δικτύων και Πληροφοριών») και είναι επιφορτισμένος με την ασφάλεια των δικτύων και των πληροφοριών, έχοντας συμβουλευτικό και συντονιστικό κατά κανόνα ρόλο, ως προς τα μέτρα που λαμβάνουν τα κράτη μέλη για την αποτροπή της κατασκοπείας, σε βάρος των δικτύων και των πληροφοριών τους. Ο ρόλος που διαδραματίζει ο εν λόγω Οργανισμός, κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικός για την ενίσχυση της ικανότητας της ΕΕ και των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην επικράτεια των κρατών – μελών της, προκειμένου η τελευταία να διασφαλίζει την αποτελεσματική αντίδρασή και διαχείριση εκ μέρους τους των προβλημάτων που ανακύπτουν και συνδέονται με την ασφάλεια των δικτύων και την προστασία των πληροφοριών τους. Σημαντικός είναι επίσης και ο ρόλος του στο ευρύτερο πλαίσιο της ευρωπαϊκής νομοθεσίας, καθώς παρέχει αρωγή στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τον Ευρωπαϊκό νομοθέτη υπό το πρίσμα της ανάπτυξης και του εκσυγχρονισμού της οικείας νομοθεσίας στον τομέα της ασφάλειας δικτύων και πληροφοριών εντός της ΕΕ²¹.

3.3. Βιομηχανική Κατασκοπεία και Ανταγωνιστική Πληροφόρηση

Η βιομηχανική κατασκοπεία συναντάται επίσης και με διάφορες άλλες τεχνικές ονομασίες, όπως «εταιρική», «επιχειρηματική», «οικονομική κατασκοπεία» και μπορεί να διεξάγεται βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα, μακροπρόθεσμα, περιοδικά ή και για αόριστο χρόνο. Διευκρινίζεται ωστόσο, ότι η βιομηχανική κατασκοπεία δεν συνιστά απαραίτητα και εκ προοιμίου παράνομη δραστηριότητα, σε όλες της τις μορφές, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη συλλογή πληροφοριών από επιχειρηματίες, προκειμένου οι τελευταίοι να κατανοήσουν τη λειτουργία της αγοράς, η οποία δεν είναι καταρχάς παράνομη και δεν παραβιάζει την ιδιωτικότητα, αλλά αντιθέτως θεωρείται και αναγκαία για το σχηματισμό ορθής αντίληψης, σχετικά με το επίπεδο στο οποίο βρίσκεται τη δεδομένη στιγμή η επιχείρηση. Αντιστοίχως, η έρευνα των ανταγωνιστών αποτελεί μια νόμιμη μέθοδο συλλογής και ανάλυσης

21. Βλ. Κανονισμό (ΕΚ) 460/2004 ΕΕ L 077 της 13.03.2004, σελ. 001-0011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για την Ασφάλεια Δικτύων και Πληροφοριών.

πληροφοριών, οι οποίες είναι δημόσια διαθέσιμες, είτε πρόκειται για παράδειγμα για ειδήσεις συγχώνευσης και εξαγοράς, είτε για πληροφορίες σε εμπορικές εκθέσεις, είτε για δεδομένα που συλλέγονται κατόπιν παρακολούθησης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης της ανταγωνιστικής επιχείρησης. Υποστηρίζεται βέβαια και η άποψη, ότι δεν αποτελεί παράνομη δραστηριότητα ούτε η κατασκοπεία μίας ιδιωτικής επιχείρησης, από τη στιγμή που οι πληροφορίες λαμβάνονται με τη χρήση νόμιμων μέσων και ηθικών τακτικών. Η ως άνω πρακτική είναι γνωστή με την ονομασία «ανταγωνιστική πληροφόρηση» και η επιστράτευσή της από τους ανταγωνιστές είναι νόμιμη, εφόσον ασκείται αφενός για ορισμένες κατηγορίες πληροφοριών και αφετέρου χρησιμοποιούνται αποκλειστικά νόμιμοι τρόποι προσέγγισης. Επομένως, η διάκριση ανάμεσα στην ανωτέρω πρακτική της ανταγωνιστικής πληροφόρησης και στην κατασκοπεία, έγκειται κυρίως στα μέσα και στους τρόπους που χρησιμοποιεί ο ανταγωνιστής για την απόκτηση της πληροφορίας και ακολούθως στο ίδιο το είδος της πληροφορίας, της οποίας επιχειρεί την απόκτηση²².

Όπως λοιπόν αντιλαμβάνεται κανείς, η λεγόμενη ανταγωνιστική πληροφόρηση οριοθετείται αυστηρά από τη βιομηχανική κατασκοπεία. Επιχειρώντας την αποκρυστάλλωση ενός ορισμού για το εν λόγω φαινόμενο, η ανταγωνιστική πληροφόρηση χαρακτηρίζεται στη βιβλιογραφία ως «η διαδικασία ανάπτυξης μιας ενεργητικής πρόβλεψης σε σχέση με ανταγωνιστική δυναμική, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να επαυξήσει το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της επιχείρησης που επιδιέχεται σε αυτή». Αποτελεί δε όπως προαναφέρθηκε, μία συνηθισμένη και θεμιτή πρακτική, λαμβάνοντας χώρα εντός του πλαισίου της ελεύθερης αγοράς και της επικρατούσας επιχειρηματικής ηθικής. Εφόσον η απόκτηση της πληροφορίας μπορεί να πραγματοποιηθεί με νόμιμο τρόπο, η ανταγωνιστική πληροφόρηση υφίσταται εντός των ορίων της νομιμότητας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το διαδίκτυο – τουλάχιστον εκείνο το προσβάσιμο από το μέσο χρήστη τμήμα του διαδικτύου, το οποίο ο καθένας μπορεί να διατρέξει χρησιμοποιώντας τους συνήθεις τρόπους και τα μέσα πρόσβασης, δίχως να καταφύγει στη χρήση αμφίβολης νομιμότητας εργαλείων για την είσοδο σε ιστοτόπους του λεγόμενου «βαθύτερου» ή «σκοτεινού» διαδικτύου («deep» ή «dark» web) – το οποίο περιλαμβάνει ένα πλήθος ελεύθερα προσβάσιμων πηγών, σχετικά με την ταυτότητα των ανταγωνιστών, τις περιοχές επιχειρηματικής τους δραστηριοποίησης, τα προϊόντα, τις τιμές και πολλές άλλες πληροφορίες, οι οποίες παλιότερα και προτού λάβει χώρα η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας, δεν ήταν τόσο εύκολα προσβάσιμες στους ανταγωνιστές.

22. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 259 - 261.

Αντίστοιχες πηγές ανάλυσης ανταγωνιστικών επιχειρήσεων εντοπίζονται σε αρχεία δημοσιότητας (π.χ. στον ιστότοπο του Γενικού Εμπορικού Μητρώου), σε επιχειρηματικά περιοδικά και σε δελτία επιχειρήσεων που κυκλοφορούν σε κάθε χώρα. Το φαινόμενο της ανταγωνιστικής πληροφόρησης εν κατακλείδι, παρά τις διάφορες «γκρίζες» ζώνες νομιμότητας που εμφανίζει, κατά κανόνα δεν τιμωρείται από το νόμο και αφήνεται κατά κανόνα να ρυθμιστεί από την ίδια την ελεύθερη αγορά και τις συναλλαγές μεταξύ των επιχειρήσεων, καθώς και από τυχόν υφιστάμενους κώδικες δεοντολογίας²³.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4. Το «Εμπορικό Απόρρητο»

4.1. Οριοθετώντας την έννοια του «Εμπορικού Απορρήτου»

Προτού επιχειρήσουμε να οριοθετήσουμε την έννοια του «εμπορικού απορρήτου», το οποίο αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας εργασίας, εν συντομία αξίζει να σταθούμε στην ευρύτερη έννοια του «επιχειρηματικού απορρήτου», η οποία κατά την ορθότερη άποψη εμπεριέχει τις ειδικότερες κατηγορίες απορρήτων, όπως είναι μεταξύ άλλων το εμπορικό απόρρητο, το βιομηχανικό απόρρητο και η απόρρητη τεχνογνωσία²⁴. Ως έννοια λοιπόν, το επιχειρηματικό απόρρητο έχει υποστηριχθεί στη θεωρία ότι καταλαμβάνει «κάθε είδους πληροφοριακό αγαθό που ανήκει σε μια επιχείρηση, είτε ως αποτέλεσμα της δημιουργικής συνεργασίας των εργαζομένων στην επιχείρηση, είτε ως γνώση που παραχωρήθηκε συμβατικά». Μπορούμε δε να το εντάξουμε στην ευρύτερη κατηγορία των λεγόμενων «άυλων αγαθών»²⁵. Ένας άλλος ορισμός που προτείνεται για τον προσδιορισμό της έννοιας του επιχειρηματικού απορρήτου, αναφέρεται σε εκείνα τα πληροφοριακά αγαθά που συνδέονται με τη λειτουργία μιας επιχείρησης και η οικονομική αξία των οποίων εξαρτάται από τη μυστικότητα που τα διακρίνει, μια μυστικότητα που εξασφαλίζει αυτή καθαυτή ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην επιχείρηση, εντός της σχετικής αγοράς όπου δραστηριοποιείται. Ορισμένα εννοιολογικά χαρακτηριστικά του επιχειρηματικού απορρήτου που έχουν αποκρυσταλλωθεί στη θεωρία, αποτελούν η

23. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 261.

24. Ο όρος «επιχειρηματικό απόρρητο» φέρεται να επικρατεί κυρίως στα κείμενα ευρωπαϊκής προέλευσης.

25. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 23 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

μυστικότητα, η φύση του ως αποτέλεσμα πνευματικής κατά κανόνα εργασίας, η άμεση συνάφειά του με την επιχείρηση και την επιχειρηματική δραστηριότητα εν γένει και τέλος η απόκτηση ανταγωνιστικού προβαδίσματος στην αγορά χάρη σε αυτό και ως εκ τούτου η ενίσχυση της εν γένει ανταγωνιστικότητας της επιχείρησης²⁶. Σημειώνεται ότι στην έννοια του επιχειρηματικού απορρήτου αντιστοιχεί και ο διεθνής όρος αγγλοσαξονικής προέλευσης των «trade secrets».

4.2. Ο νομικός ορισμός του «Εμπορικού Απορρήτου»

Πριν από την εισαγωγή στην ελληνική έννομη τάξη του νόμου 4605/2019, προκειμένου να επιτευχθεί η εναρμόνιση του ελληνικού δικαίου με τη ψηφισθείσα Οδηγία (ΕΕ) 2016/943 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 8ης Ιουνίου 2016 σχετικά με την προστασία της τεχνογνωσίας και των επιχειρηματικών πληροφοριών που δεν έχουν αποκαλυφθεί, ήτοι των εμπορικών απορρήτων, από την παράνομη απόκτηση, χρήση και αποκάλυψή τους, δεν υπήρχε στην ελληνική νομοθεσία κάποιος ρητός νομοθετικός ορισμός για το υπό κρίση άυλο αγαθό που ονομάζουμε «εμπορικό απόρρητο». Στη θεωρία, είχε προταθεί πως ως εμπορικό απόρρητο «πρέπει να νοείται κάθε σημαντική εμπορική πληροφορία, η οποία δεν είναι ευρύτερα γνωστή και δεν είναι εύκολα προσβάσιμη από τους τρίτους, έχει δε πραγματική ή δυνητική αξία για τον κάτοχό της, επειδή προσδίδει στην επιχείρηση ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και παράλληλα επειδή ο τελευταίος λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα για να την κρατήσει μυστική». Στην έννοια αυτή γινόταν δεκτό ότι περιλαμβάνονταν κυρίως οι εκάστοτε στρατηγικές επιχειρηματικής οργάνωσης και διοίκησης μιας επιχείρησης. Διάκριση γινόταν επίσης ανάμεσα στην έννοια του εμπορικού απορρήτου και της λεγόμενης «εμπιστευτικής πληροφόρησης», κριτήριο για την οποία αποτελούσε η αξία που αντιπροσώπευε η απόρρητη πληροφορία για την επιχείρηση και πιο συγκεκριμένα, μια πληροφορία η οποία θεωρείται από την επιχείρηση ως ήσσονος σημασίας, κατατάσσεται στην κατηγορία της εμπιστευτικής πληροφόρησης, ενώ πληροφορία η οποία συνδέεται με τον πυρήνα της επιχειρηματικής δραστηριότητας και ως εκ τούτου κατέχει ιδιαίτερη σημασία για την επιχείρηση, ανήκει στην κατηγορία των εμπορικών απορρήτων²⁷.

26. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 24 - 28 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

27. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 35 - 36 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

Συνοπτικά αναφέρουμε στο σημείο αυτό ότι, όπως διευκρινίζεται πλέον στο άρθρο 22Α που προστέθηκε στο νόμο 1733/1987 με το νέο νόμο 4605/2019, ως «εμπορικό απόρρητο» νοούνται οι πληροφορίες οι οποίες πληρούν σωρευτικά ορισμένες προϋποθέσεις, ήτοι πληροφορίες οι οποίες είναι απόρρητες, με την έννοια ότι, είτε ως σύνολο είτε από την άποψη του ακριβούς περιεχομένου και της διάταξης των συνιστωσών τους, δεν είναι ευρέως γνωστές σε πρόσωπα που ανήκουν στους κύκλους που ασχολούνται συνήθως με αυτό το είδος πληροφοριών, ούτε είναι άμεσα προσβάσιμες στα πρόσωπα αυτά, έχουν δε εμπορική αξία που απορρέει από τον απόρρητο χαρακτήρα τους, ενώ παράλληλα το πρόσωπο που έχει αποκτήσει νόμιμα τον έλεγχο επί των εν λόγω πληροφοριών, έχει καταβάλει εύλογες προσπάθειες, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων, για την προστασία του απόρρητου χαρακτήρα τους. Ο εν λόγω ορισμός, καθώς και οι υπόλοιπες διατάξεις του νέου νόμου, αναλύονται στο οικείο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας²⁸.

4.3. Το «Εμπορικό Απόρρητο» ως άυλο αγαθό

Τα εμπορικά απόρρητα ανήκουν στο λεγόμενο «διανοητικό κεφάλαιο» μιας επιχείρησης και η αξία τους οφείλεται κατά κανόνα στην απόρρητη γνώση που αυτά περικλείουν, η οποία δε μένει μάλιστα αποκλειστικά στον ιδεατό κόσμο, αλλά έχει άμεση εφαρμογή σε τομείς της δραστηριότητας της επιχείρησης. Γίνεται δεκτή στη θεωρία η άποψη που θέλει το εμπορικό απόρρητο να εντάσσεται στην ευρύτερη κατηγορία των άυλων αγαθών, καθώς αποτελεί «προϊόν διάνοιας με γνωσιολογικό περιεχόμενο που ανάγεται σε όλο το φάσμα της επιχειρηματικής δραστηριότητας». Παραδοσιακά, στην κατηγορία αυτή των λεγόμενων άυλων αγαθών, περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων τα έργα του λόγου, της τέχνης και της επιστήμης, ήτοι τα έργα της πνευματικής ιδιοκτησίας, οι ευρεσιτεχνίες, τα διακριτικά γνωρίσματα και τα εμπορικά σήματα. Φυσικά, όπως είναι γνωστό, η έννομη προστασία που παρέχει το δίκαιο διαφοροποιείται ανά κατηγορία άυλου αγαθού, ενώ ως προς τον υλικό φορέα που ενδέχεται να ενσωματώνει το άυλο αγαθό, αυτός προστατεύεται και εν γένει διέπεται νομικά κατά κανόνα από τις κοινές διατάξεις του αστικού δικαίου ή και από ειδικότερες διατάξεις, ανάλογα με την περίπτωση²⁹.

28. Βλ. Άρθρο 22Α νόμου 1733/1987, όπως προστέθηκε σε αυτόν με το νόμο 4605/2019.

29. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 103 - 105 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

Κατά την αντίληψη που επικρατούσε σε θεωρία και νομολογία παλαιότερα και σίγουρα μέχρι την εναρμόνιση του ελληνικού δικαίου με την ως άνω Οδηγία και την ψήφιση του νόμου 4605/2019, η οποία ενδέχεται μελλοντικά να τροποποιήσει σε ένα βαθμό τις ισχύουσες μέχρι πρότινος απόψεις, τα εμπορικά απόρρητα αποτελούσαν μια κατηγορία άυλων αγαθών, επί των οποίων αναγνωριζόταν μεν από το νόμο η ύπαρξη έννομου συμφέροντος του κατόχου τους, όχι όμως και η ύπαρξη κάποιου αποκλειστικού δικαιώματος σε αυτά. Αυτό συμβαίνει διότι το ελληνικό νομικό σύστημα, ακολουθώντας την παράδοση των λοιπών νομικών συστημάτων του ηπειρωτικού δικαίου, αναγνωρίζει κατά γενικό κανόνα έναν «κλειστό» αριθμό δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας με αντικείμενο τα άυλα αγαθά, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, τα δικαιώματα επί ευρεσιτεχνίας, τα δικαιώματα επί εμπορικού σήματος κλπ. Σημειώνεται ότι κάνοντας λόγο για «κλειστό αριθμό» δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας, εννοούμε κατ' ουσίαν την επιλογή των νομοθετών στα κράτη του ηπειρωτικού δικαίου να αποκλείσουν την ιδιωτική βούληση από τη δημιουργία νέων δικαιωμάτων επί άυλων αγαθών, καθώς και τη διαπλαστική παρέμβασή της στο περιεχόμενο των ήδη αναγνωρισμένων δικαιωμάτων³⁰.

Ως άυλα αγαθά, τα εμπορικά απόρρητα γίνεται δεκτό στη θεωρία ότι δεν εμπíπτουν στην πρωτογενή ρυθμιστική εμβέλεια του δικαίου της ΕΕ. Ακόμα και μετά την ψήφιση του ως άνω νόμου 4605/2019, επί του παρόντος γίνεται δεκτό – όπως θα υποστηριχθεί και στο οικείο κεφάλαιο – ότι τα εμπορικά απόρρητα εξακολουθούν να μη συνιστούν αντικείμενο αποκλειστικού δικαιώματος, αλλά προκριτέα παραμένει αντιθέτως η αναγνώριση εννόμων συμφερόντων επ' αυτών. Ενδιαφέρουσα φαίνεται και η άποψη που θέλει τα εμπορικά απόρρητα να αντιμετωπίζονται ως «προστατευόμενα έννομα αγαθά», τα οποία τελούν υπό υβριδική προστασία, δίχως να παρέχεται σε αυτά ωστόσο προστασία αντίστοιχη με αυτή που απολαμβάνουν τα απόλυτα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, αλλά με το πλαίσιο προστασίας τους να λειτουργεί απλώς συμπληρωματικά προς το δίκαιο διανοητικής ιδιοκτησίας³¹.

Ο Έλληνας νομοθέτης, μέχρι και την ψήφιση του νόμου 4605/2019, για την προστασία των εμπορικών απορρήτων κατέφευγε αποκλειστικά στο σύστημα της

30. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 105 - 107 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

31. Βλ. Κ. Γκράτζιου, Εμπιστευτικές πληροφορίες στο πλαίσιο διαδικασιών ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων (2021), σελ. 190 – 191.

ειδικής αδικοπρακτικής ευθύνης που θεμελιώνεται στις υπάρχουσες διατάξεις περί αθέμιτου ανταγωνισμού, καθώς και στη γενική αρχή της καλής πίστης. Για την αιτιολόγηση αυτής της πρακτικής, υποστηρίχθηκε αφενός ότι «προϋπόθεση για τη δημιουργία μονοπωλιακού δικαιώματος σε τεχνικά και πνευματικά δημιουργήματα είναι η αποκάλυψή τους στο κοινό» και αφετέρου ότι «η αδυναμία οριοθέτησης του αντικειμένου προστασίας, καθιστά ουσιαστικά αδύνατη την παροχή δικαιώματος». Παρά τη μη χορήγηση εκ των προτέρων ενός αποκλειστικού και αυτοτελούς δικαιώματος διανοητικής ιδιοκτησίας επί του εμπορικού απορρήτου στον κάτοχό του, η προβλεπόμενη μέχρι πρότινος μορφή άμυνας, εξασφάλιζε πράγματι την παροχή μιας σχετικά αποτελεσματικής – παρότι έμμεσης – προστασίας σε περίπτωση προσβολής του απορρήτου από συμπεριφορά τρίτων. Άλλωστε, γενική αρχή του Έλληνα νομοθέτη και εκπεφρασμένη αντίληψη των νομοθετών του ηπειρωτικού δικαίου εν γένει, αποτελούσε η θέση περί όσο το δυνατόν πιο ελεύθερης διακίνησης τεχνολογικών και εμπορικών ιδεών, σε συμμόρφωση με την αρχή του ελεύθερου ανταγωνισμού, ειδικά εντός του ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου και η απονομή απόλυτων δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας αποτελεί μάλλον την εξαίρεση παρά τον κανόνα στις έννομες τάξεις³².

4.4. Εμπορικό Απόρρητο και Ευρεσιτεχνία

Στο πλαίσιο της παρούσας ανάλυσης, δέον είναι να επιχειρήσουμε και μια οριοθέτηση της έννοιας του εμπορικού απορρήτου σε σύγκριση με τυχόν συναφείς έννοιες και πιο συγκεκριμένα, συγκριτικά με ορισμένα δικαιώματα που αποκτώνται επί άυλων αγαθών, ήτοι των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας, αφού όπως προαναφέρθηκε το εμπορικό απόρρητο προσεγγίζει σε μεγάλο βαθμό την ευρύτερη αυτή κατηγορία των άυλων αγαθών, παρά την ιδιάζουσα φύση του. Η πρώτη συναφής έννοια που πρέπει να εξεταστεί, είναι η έννοια της ευρεσιτεχνίας, η οποία αφορά τη λύση προβλήματος της τεχνικής κατά τρόπο άγνωστο μέχρι τώρα. Για την επιλογή ανάμεσα στην προστασία που παρέχουν τα εμπορικά απόρρητα και στην προστασία που παρέχουν τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας που οι εφευρέτες αποκτούν ή δύνανται να αποκτήσουν εφόσον πληρούνται όλες οι αναγκαίες προϋποθέσεις, λαμβάνονται υπόψη ποικίλα νομικά και οικονομικά κριτήρια. Φυσικά, η επιλογή αυτή έχει νομική σημασία μόνο για τις περιπτώσεις εκείνες όπου η εφεύρεση συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις που απαιτούνται από το νόμο για τη χορήγηση του διπλώματος

32. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 105 - 108 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

ευρεσιτεχνίας. Συγκεκριμένα λοιπόν, σύμφωνα με το άρθρο 5 του νόμου 1733/87, τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας χορηγούνται για επινοήματα νέα, τα οποία εμπεριέχουν εφευρετική δραστηριότητα και είναι επιδεκτικά βιομηχανικής εφαρμογής. Η εφεύρεση μπορεί να αναφέρεται σε προϊόν, σε μέθοδο ή σε βιομηχανική εφαρμογή και η ύπαρξή της είναι μεν η βασική προϋπόθεση για τη χορήγηση του διπλώματος ευρεσιτεχνίας, αυτό όμως δε χορηγείται για κάθε εφεύρεση ανεξαιρέτως. Αντιθέτως, απαιτείται η εφεύρεση να είναι «νέα», στοιχείο που αναζητείται όπως γίνεται κοινώς αποδεκτό στην υπέρβαση της στάθμης της τεχνικής και στην ύπαρξη εφευρετικού ύψους, να είναι επίσης εμφανές το στοιχείο της εφευρετικής δραστηριότητας, πράγμα που προκύπτει από το γεγονός, ότι για τον μέσο ειδικό στον οικείο κλάδο δραστηριότητας, η υπό κρίση εφεύρεση συνιστά ένα βήμα προόδου σε σχέση με την υπάρχουσα στάθμη της τεχνικής και τέλος, η εφεύρεση πρέπει να είναι επιδεκτική βιομηχανικής εφαρμογής, ήτοι το αντικείμενό της να μπορεί να παραχθεί ή να χρησιμοποιηθεί σε οποιονδήποτε τομέα παραγωγικής δραστηριότητας³³.

Με την απονομή του διπλώματος ευρεσιτεχνίας στο δικαιούχο, η έννομη προστασία που πλέον ο τελευταίος απολαμβάνει, πηγάζει από την αναγνώριση ενός απόλυτου δικαιώματος επί των τεχνικών δημιουργιών του, το οποίο μάλιστα για ένα χρονικό διάστημα συνιστά μονοπώλιο. Φυσικά, ως αντιστάθμισμα αυτής της μονοπωλιακής εκμετάλλευσης της εφεύρεσης από το δικαιούχο του διπλώματος για όσο χρόνο αυτό διαρκεί, είναι το γεγονός της αποκάλυψης της ιδέας του, καθώς η εφεύρεση οφείλει να αποκαλύπτεται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε μετά τη λήξη του διπλώματος ευρεσιτεχνίας, να μπορεί ο καθένας να προχωρήσει ελεύθερα στην παραγωγή και τη χρήση της. Το υπάρχον νομικό σύστημα φέρεται να επιτυγχάνει πράγματι το σκοπό του, δηλαδή την ενίσχυση της εφευρετικότητας και της καινοτομίας και παράλληλα της παραγωγικότητας, στόχου διττού που κάθε σύγχρονη κοινωνία επιδιώκει να επιτύχει. Με μια πρώτη ματιά, είναι επομένως εύλογο να διερωτάται κανείς εάν υπάρχει πράγματι κάποιο ουσιώδες δίλημμα και κάποιος πραγματικός λόγος, ώστε να επιλέξει κάποιος να καταφύγει στην προστασία που παρέχει η νομοθεσία περί εμπορικών απορρήτων, αντί να επιδιώξει την απόκτηση ενός διπλώματος ευρεσιτεχνίας, εφόσον η εφεύρεσή του πληροί τις σχετικές προϋποθέσεις³⁴.

33. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 80 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

34. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 81 – 82 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

4.5. Η επιλογή του κατάλληλου συστήματος προστασίας

Ίδιως στις ΗΠΑ, το ζήτημα της επιλογής ανάμεσα στην προστασία που παρέχει η νομοθεσία περί εμπορικών απορρήτων και στην προστασία που παρέχει στο δικαιούχο η κτήση διπλώματος ευρεσιτεχνίας, έχει αποτελέσει αντικείμενο έντονων αντιπαράθεσεων, οι οποίες επικεντρώνονται κυρίως στο ερώτημα εάν οι τεχνολογικές καινοτομίες, οι οποίες διαθέτουν το απαραίτητο εφευρετικό ύψος και την απαιτούμενη πρωτοτυπία, θα έπρεπε να προστατεύονται αποκλειστικά ως ευρεσιτεχνίες και αντίστοιχα οι λοιπές τεχνικές επινοήσεις, οι οποίες βρίσκονται μεν πάνω από το επίπεδο της τεχνικής, αλλά δίχως την αναγκαία πρωτοτυπία και το αναγκαίο εφευρετικό ύψος, να προστατεύονται βάσει των διατάξεων που προβλέπει ο νόμος για την προστασία των εμπορικών απορρήτων. Όπως προαναφέρθηκε, ο δικαιούχος πρέπει να εξετάσει ποικίλα οικονομικά και νομικά κριτήρια για να καταλήξει στην επιλογή της κατάλληλης προστασίας της δημιουργίας του. Δεν πρέπει να λησμονεί για παράδειγμα το σημαντικό κόστος που συνεπάγεται η αίτηση και εν γένει ολόκληρη η διαδικασία της απόκτησης ενός διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Από την άλλη πλευρά, εφόσον καταφύγει στην επιλογή της προστασίας που παρέχει η νομοθεσία περί απορρήτων, αναμένεται να επιβαρυνθεί με τα έξοδα που συνεπάγεται η λήψη εύλογων μέτρων για τη διαφύλαξη της μυστικότητας, τα οποία ωστόσο προσεγγίζουν περισσότερο την αξία που ο ίδιος αποδίδει στην εφεύρεσή του, σε αντίθεση με τα έξοδα της απόκτησης διπλώματος ευρεσιτεχνίας τα οποία είναι κατά κανόνα πάγια και καθορισμένα εκ των προτέρων. Ένα στοιχείο που πρέπει να λαμβάνεται ακόμα σοβαρά υπόψη από τους δικαιούχους, προτού καταλήξουν στην ενδεδειγμένη για αυτούς προστασία, είναι η επίτευξη της όσο το δυνατόν χρονικά μεγαλύτερης προστασίας της εφεύρεσης, με στόχο την πιο μακροχρόνια εκμετάλλευση³⁵.

Παράλληλα, δεν είναι λίγες οι φορές όπου οι επιχειρήσεις, ακόμα κι αν διαθέτουν εφευρέσεις που θα μπορούσαν να προστατευθούν με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας – διότι πληρούν όλες τις απαραίτητες προς τούτο προϋποθέσεις – δεν επιλέγουν τη χορήγηση του σχετικού διπλώματος, καθώς αυτό θέτει ως προϋπόθεση τη δημοσιοποίηση της αποκτηθείσας γνώσης που περικλείει η εν λόγω εφεύρεση, αλλά επιλέγουν την διατήρηση του απορρήτου για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, ειδικά σχετικά με πληροφορίες που επηρεάζουν έντονα την

35. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 82 - 83 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

ανταγωνιστική θέση της επιχείρησης. Αρνητική συνέπεια αυτής της επιλογής των επιχειρήσεων, μπορεί να θεωρηθεί η επιβράδυνση της ανάπτυξης και της εξέλιξης της κοινωνίας, καθώς εφόσον ο δημιουργός επιλέγει την προστασία της νομοθεσίας περί απορρήτων, αποκλείει την πρόσβαση τρίτων εφευρετών στην πληροφορία, η οποία θα ήταν πιο ευχερής στην περίπτωση που είχε επιλέξει την προστασία που του παρέχει το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Αναμφίβολα πάντως, η επιλογή της διατήρησης του απόρρητου χαρακτήρα της δημιουργίας, ενισχύει τον ανταγωνισμό και μετριάζει αποτελεσματικά τη μονοπωλιακή φύση που συνεπάγεται η εκμετάλλευση των ευρεσιτεχνιών, που είναι εξοπλισμένες με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας³⁶.

Όπως υποστηρίζεται στη θεωρία, σήμερα φαίνεται να είναι κρατούσα η άποψη ότι ο δικαιούχος και κάτοχος του απορρήτου δικαιούται να επιλέξει εάν θα ακολουθήσει την προστασία του διπλώματος ευρεσιτεχνίας και εάν ακολούθως θα αποκαλύψει προς το σκοπό αυτό το απόρρητο στους τρίτους ή εάν θα παραμείνει στην προστασία που του εξασφαλίζει η νομοθεσία περί εμπορικών απορρήτων. Η σχολή σκέψης που ενστερνίζεται τη μεθοδολογία της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου στις ΗΠΑ, έχει διατυπώσει την κρατούσα σήμερα άποψη, ότι τα απόρρητα αποτελούν ένα «χρήσιμο συμπλήρωμα» στο δίκαιο των ευρεσιτεχνιών, επειδή επιτρέπουν στους δημιουργούς να ιδιοποιηθούν περισσότερα από τα κοινωνικά πλεονεκτήματα των εφευρέσεών τους. Στοιχείο που επίσης λαμβάνεται υπόψη, είναι ότι το επίπεδο προστασίας που εξασφαλίζουν τα απόρρητα, εμφανίζεται πιο «αδύναμο» συγκριτικά με την αντίστοιχη προστασία που εξασφαλίζει το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Ωστόσο, τυχόν προηγούμενη χρήση του απορρήτου, δεν εμποδίζει τον κάτοχό του να επιδιώξει να αποκτήσει παράλληλα και δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, σε περίπτωση που το απόρρητο αποκαλυφθεί για οιονδήποτε λόγο. Παραμένει στην απόλυτη διακριτική ευχέρεια του δικαιούχου να αποφασίσει ως προς τον τρόπο προστασίας που επιθυμεί να επιδιώξει, προβαίνοντας στη στάθμιση των εκατέρωθεν πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων των παρεχόμενων από το νόμο προστατευτικών διατάξεων³⁷.

Ορισμένες διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα στα εμπορικά απόρρητα και στις ευρεσιτεχνίες, εντοπίζονται αρχικά στα εννοιολογικά στοιχεία των δύο αυτών

36. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 84 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

37. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 84 - 86 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

νομικών μορφωμάτων, καθώς ενώ το αντικείμενο του δικαιώματος της ευρεσιτεχνίας, ήτοι η εφεύρεση, προσδιορίζεται επαρκώς και με ειδικές διατάξεις από τον ίδιο το νόμο, το αντικείμενο των εμπορικών απορρήτων είναι ευρύτερο και μέχρι πρότινος δεν ήταν ειδικά προσδιορισμένο. Επιπλέον, υποστηρίζεται η άποψη ότι ακόμα και η απλή παρατήρηση κανόνων ή ιδιοτήτων του φυσικού κόσμου είναι δυνατό να οδηγήσουν σε νέες εφαρμογές, οι οποίες με τη συνδρομή και των λοιπών προϋποθέσεων ενδέχεται να συνιστούν απόρρητα, σε αντίθεση με τις εφευρέσεις, οι οποίες απαιτείται ταυτόχρονα να αποτελούν δημιουργήματα της ανθρώπινης διάνοιας. Η πιο ουσιαστική όμως εννοιολογική διαφορά ανάμεσα στο απόρρητο και την ευρεσιτεχνία, συνίσταται στη διατήρηση ή μη της μυστικότητας, καθώς για την εκμετάλλευση των απορρήτων, το στοιχείο της μυστικότητας είναι ζωτικής σημασίας, ενώ αντίθετα για την απόκτηση του διπλώματος ευρεσιτεχνίας, είναι υποχρεωτική η αποκάλυψη της εφεύρεσης στο κοινό, μέσω της πλήρους και λεπτομερούς περιγραφής της εφεύρεσης στην αίτηση που υποβάλλεται προς τούτο στον Οργανισμό Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας (Ο.Β.Ι.). Διαφορές παρατηρούνται επίσης και ως προς το σύστημα της προστασίας που κατοχυρώνει η νομοθεσία για τα εκατέρωθεν μορφώματα και ο δικαιούχος καλείται – εφόσον η επινόηση πληροί τα κριτήρια, τόσο για την προστασία της με το νομοθετικό πλαίσιο περί απορρήτων, όσο και με το δίκαιο της ευρεσιτεχνίας – να επιλέξει αυτό που ανταποκρίνεται περισσότερο στους σκοπούς και στις ανάγκες του. Σημαντική διαφοροποίηση, που παράλληλα συνδέεται άμεσα με το σύστημα προστασίας που θα επιλεγεί, αποτελεί και η διαφορετική διάρκεια προστασίας που κατοχυρώνεται, η οποία στην περίπτωση της ευρεσιτεχνίας εκτείνεται σε είκοσι (20) χρόνια από την επομένη της ημέρας κατάθεσης της αίτησης για την κτήση του διπλώματος, ενώ στην περίπτωση των απορρήτων, η προστασία δεν έχει συγκεκριμένη διάρκεια, καθώς αυτή μπορεί να διαρκέσει για όσο διάστημα το απόρρητο δε γίνεται γνωστό στο ευρύ κοινό, διατηρώντας τη μυστικότητά του³⁸.

4.6. Εμπορικό Απόρρητο και Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας

Ομοιότητες και διαφορές εντοπίζονται επίσης ανάμεσα στα εμπορικά απόρρητα και σε μία άλλη ιδιαίτερα διαδεδομένη κατηγορία δικαιωμάτων επί άυλων αγαθών, ήτοι στα πνευματικά δικαιώματα. Τα πνευματικά έργα, ή με άλλα λόγια τα έργα «του λόγου και της τέχνης», επί των οποίων βρίσκει πεδίο εφαρμογής η

38. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 86 - 88 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

νομοθεσία για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, αποτελούν δημιουργήματα πνευματικής εργασίας που υλοποιούνται μέσω ενός υλικού φορέα, όπως συμβαίνει κατά κανόνα και με τα απόρρητα. Τόσο αυτά, όσο και τα απόρρητα ανήκουν στην κατηγορία των άυλων αγαθών, διαφέρουν όμως ως προς την εκ του νόμου προστασία τους. Σε αντίθεση με όσα αναπτύχθηκαν παραπάνω για το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, σε αυτή την περίπτωση δεν υφίσταται κάποια «σύγκρουση» ανάμεσα στα συστήματα προστασίας που παρέχει ο νόμος για τα πνευματικά έργα και για τα απόρρητα και ως εκ τούτου η παράλληλη προστασία ενός απορρήτου δυνάμει των διατάξεων της πνευματικής ιδιοκτησίας, δεν αποκλείεται εξ ορισμού στο ελληνικό δίκαιο. Σε αυτό επιδρά καθοριστικά το γεγονός ότι, σε αντίθεση με την περίπτωση του διπλώματος ευρεσιτεχνίας, η δημοσίευση του απορρήτου δεν αποτελεί προϋπόθεση για την προστασία του με τη χρήση των διατάξεων της πνευματικής ιδιοκτησίας, ενώ παράλληλα δεν απαιτείται ούτε η τήρηση κάποιας τυπικής διαδικασίας για την κτήση του πνευματικού δικαιώματος επί του απορρήτου. Μολαταύτα, το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας αδυνατεί να προστατεύσει το περιεχόμενο του απορρήτου, δηλαδή την ιδέα που βρίσκεται πίσω από το απόρρητο, στοιχείο ουσιαστικό για το ίδιο το απόρρητο, καθώς αυτό όπως ήδη είδαμε αντλεί την (οικονομική) αξία του από την πληροφορία που ενσωματώνει και όχι από τη μορφή που τυχόν φέρει. Όπως είναι γνωστό όμως, το αντικείμενο προστασίας του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας, είναι ακριβώς η συγκεκριμένη μορφή με την οποία εκφράζεται το έργο, με την ιδέα και το περιεχόμενο αυτού να μένουν εκτός του πλαισίου νομικής προστασίας³⁹.

Διαφοροποίηση από την έννοια του πνευματικού έργου, παρατηρείται και ως προς το στοιχείο της πρωτοτυπίας, στοιχείο που ενώ είναι απολύτως απαραίτητο για την προστασία των ως άνω έργων, δεν είναι ταυτόχρονα ουσιώδες και αναγκαίο για την προστασία των απορρήτων. Όπως εκτίθεται και σε επόμενο κεφάλαιο της παρούσας, τα προγράμματα ηλεκτρονικού υπολογιστή και οι βάσεις δεδομένων αποτελούν τα συνηθέστερα παραδείγματα επιχειρηματικών απορρήτων που προστατεύονται και μέσω του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας. Υποστηρίζεται ακόμα πως, εφόσον το απόρρητο συγκεντρώνει όλα τα χαρακτηριστικά ενός πνευματικού έργου και δεν είναι δυνατή για οιονδήποτε λόγο η προστασία του ως απορρήτου, τότε μόνο είναι δυνατή η προστασία του δυνάμει των διατάξεων περί πνευματικής ιδιοκτησίας και πάντα στο βαθμό όπου έχουν προσβληθεί δικαιώματα που εμπίπτουν

39. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 88 - 89 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω δικαίου, ενώ παράλληλα σημειώνεται ότι προσβολή του απορρήτου δε σημαίνει υποχρεωτικά και προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, λαμβάνοντας υπόψη ότι το κάθε σύστημα προστατεύει διαφορετικό αντικείμενο και έχει διαφορετικό πεδίο εφαρμογής. Η διάκριση της έννοιας του εμπορικού απορρήτου από συναφείς νομικές έννοιες και μορφώματα που σχετίζονται με την προστασία άυλων αγαθών, αλλά και η αδιαμφισβήτητη ένταξή τους στο νομικό σύστημα προστασίας της διανοητικής ιδιοκτησίας, αποτέλεσε ταυτόχρονα και αντικείμενο της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου. Ορισμένες παρατηρήσεις αυτής της ιδιαίτερης για τα ελληνικά δεδομένα σχολής σκέψης και ερμηνείας του δικαίου, παρουσιάζονται συνοπτικά αμέσως παρακάτω, με αφορμή μία σχετική μελέτη που εκπονήθηκε από κορυφαίους θεωρητικούς της εν λόγω μεθοδολογίας⁴⁰.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

5. Στοιχεία Οικονομικής Ανάλυσης του Δικαίου

5.1. Η Οικονομική Ανάλυση του Δικαίου των Εμπορικών Απορρήτων στις ΗΠΑ

Όπως είχε παρατηρηθεί και στο παρελθόν από τους θεωρητικούς της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου, παρά την ιδιάζουσα σημασία των εμπορικών απορρήτων για την ανάπτυξη επιχειρηματικής δραστηριότητας, το δίκαιο των εμπορικών απορρήτων δεν είχε αποτελέσει αντικείμενο της οικονομικής ανάλυσης σε ικανοποιητικό βαθμό. Ως εκ τούτου, ορισμένοι καταρτισμένοι θεωρητικοί και πρωτοπόροι της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου, ήτοι οι κκ. *David. D. Friedman*, *William M. Landes* και *Richard A. Posner*, εκπόνησαν το 1991 μία συλλογική μελέτη που έφερε τον τίτλο «*Some Economics of Trade Secrets*», η οποία δημοσιεύθηκε στο αμερικανικό περιοδικό «*Journal of Economic Perspectives*» και εξέτασε – ίσως για πρώτη φορά συστηματικά και με συνέπεια – το φαινόμενο της προστασίας των εμπορικών απορρήτων από τη σκοπιά της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου⁴¹. Στην

40. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 89 - 90 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

41. Για την εξεταζόμενη στο παρόν κεφάλαιο μελέτη, βλ. αναλυτικά στην αγγλική γλώσσα σε *David D. Friedman, William M. Landes, Richard A. Posner, Some Economics of Trade Secret Law* σε *Journal of*

εν λόγω μελέτη, οι μελετητές μας παραθέτουν αρχικά έναν ορισμό του εμπορικού απορρήτου, ιδίως από τη σκοπιά του αμερικανικού δικαίου – και εν γένει η έννοια αυτή συναντάται στο πλαίσιο του ισχύοντος συστήματος νομικής παράδοσης «common law» – σύμφωνα με τον οποίο το εμπορικό απόρρητο συνιστά ένα πληροφοριακό αγαθό, επί παραδείγματι μία λίστα πελατών, ένα επιχειρηματικό σχέδιο ή μια διαδικασία παραγωγής, το οποίο έχει εμπορική αξία και το οποίο η επιχείρηση που το κατέχει επιθυμεί να αποκρύψει από τους ανταγωνιστές της, προκειμένου να τους εμποδίσει να το αντιγράψουν και να το αναπαράγουν. Η μελέτη αυτή αποτελεί παράλληλα και μία καθοριστική συμβολή στην ανάδειξη της οικονομικής σημασίας του εμπορικού απορρήτου για τον κάτοχό του, ο οποίος συνειδητά θα επιλέξει να διατηρήσει τη μυστικότητά του και την προστασία που η τελευταία του εξασφαλίζει, επιχειρώντας να διασφαλίσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο το ανταγωνιστικό προβάδισμα που προσδίδει το απόρρητο στο πλαίσιο της οικείας επιχειρηματικής του δραστηριότητας.

Καταρχάς, το εμπορικό απόρρητο δεν πρόκειται – όπως υποστηρίζουν – για ένα «περιουσιακό στοιχείο», τουλάχιστον όχι με τη συνήθη σημασία που αποδίδεται σε αυτόν τον όρο, καθώς δεν πρόκειται για ένα στοιχείο, επί του οποίου ο κάτοχός του έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να το χρησιμοποιεί και να το απολαμβάνει. Η παραδοχή αυτή στηρίζεται στο γεγονός ότι εάν, για οιονδήποτε λόγο, το απόρρητο γνωστοποιηθεί σε τρίτους ή εφόσον κάποιος ανταγωνιστής το αποκαλύψει μέσω της τεχνικής της αντίστροφης μηχανικής, ο νόμος παύει να το προστατεύει, καθώς το τελευταίο δε θα εμπίπτει πλέον στο πεδίο εφαρμογής του. Η έννομη τάξη σταματά επίσης να προστατεύει το απόρρητο, εφόσον αυτό αποκαλύφθηκε λόγω αθέτησης κάποιας συμβατικής υποχρέωσης – π.χ. αθέτηση της σύμβασης εργασίας από πρώην εργαζόμενο σε επιχείρηση, ο οποίος είχε δεσμευθεί να μην αποκαλύψει το απόρρητο που του γνωστοποιήθηκε λόγω της θέσης του, ακόμα και μετά τη λύση της εργασιακής σχέσης – ή λόγω πραγμάτωσης κάποιας αδικοπραξίας. Η παραβίαση όμως δε βάλλει κατά ορισμένου περιουσιακού δικαιώματος επί του απορρήτου, αλλά πρόκειται για παραβίαση ενός ευρύτερου δικαιώματος. Ξεκινώντας λοιπόν από την παρατήρηση ότι το αμερικανικό σύστημα του common law δε φαίνεται να προστατεύει αυτοτελώς το εμπορικό απόρρητο, οι συγγραφείς της ως άνω μελέτης επιχειρούν να απαντήσουν σε κρίσιμα ερωτήματα, όπως το ερώτημα γιατί να μην επιλέξει κανείς να κατοχυρώσει κάποιο δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, προκειμένου να

Economic Perspectives, Volume 5, Number 1 (1991), σελ. 61 – 72 με τις εκεί παραπομπές στη ξενόγλωσση ενδεικτική βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε.

προστατεύσει το εμπορικό του απόρρητο, καθώς και γιατί ο νόμος επιτρέπει εξαρχής στον κάτοχό του να επιλέξει τον τρόπο με τον οποίο θα επιχειρήσει να το προστατεύσει, πάντα από τη σκοπιά της οικονομικής ανάλυσης.

Όπως παρατηρείται στην εν λόγω μελέτη, οι δικαστές και οι δικηγόροι συχνά έχουν την πεποίθηση ότι από τη στιγμή που το σύστημα προστασίας των εμπορικών απορρήτων παρέχει προστασία μικρότερου βεληνεκούς στον εφευρέτη, συγκριτικά με την προστασία που του παρέχει το δίκαιο της ευρεσιτεχνίας, κανένας ορθολογικός εφευρέτης, κάτοχος μίας καινοτόμου εφεύρεσης που να πληροί τις προϋποθέσεις για την έκδοση διπλώματος ευρεσιτεχνίας, δε θα επέλεγε να μη χρησιμοποιήσει αυτή τη δυνατότητα που του παρέχει το δίκαιο της ευρεσιτεχνίας και ως εκ τούτου η προστασία που παρέχει το σύστημα των εμπορικών απορρήτων πρέπει να απευθύνεται σε εφευρέσεις λιγότερο καινοτόμες. Για να αντικρούσουν αυτό το επιχείρημα, οι συγγραφείς παραθέτουν τρία υποθετικά παραδείγματα. Στην πρώτη λοιπόν περίπτωση ένας εφευρέτης διαθέτει μία εφεύρεση επιδεκτική εφοδιασμού με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, την οποία όπως πιστεύει, προκειμένου να την εφεύρει κάποιος ανταγωνιστής, θα χρειαστεί περίπου (ή ακριβώς) τόσο χρόνο, όσο θα διαρκούσε το αποκτηθέν δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, η ίδια η εφεύρεση όμως εμφανίζει σχετικά χαμηλή οικονομική αξία. Στην δεύτερη περίπτωση, ο εφευρέτης διαθέτει και πάλι μία εφεύρεση επιδεκτική εφοδιασμού με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, την οποία όπως πιστεύει, προκειμένου να την εφεύρει κάποιος ανταγωνιστής, θα χρειαστεί πολύ περισσότερο χρόνο, από το χρόνο που θα διαρκούσε το αποκτηθέν δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Στην τρίτη δε περίπτωση, ο εφευρέτης διαθέτει μία εφεύρεση η οποία δεν πληροί μεν τις προϋποθέσεις που θέτει ο νόμος για τον εφοδιασμό της με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, αλλά πιστεύει ότι προκειμένου κάποιος άλλος να καταλήξει στην ίδια εφεύρεση, θα χρειαστεί πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα, με αποτέλεσμα ο πρώτος εφευρέτης να μπορεί να αποκομίσει σημαντικά κέρδη, διατηρώντας την εφεύρεσή του μυστική.

5.2. Δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ή διατήρηση του απόρρητου χαρακτήρα;

Στην πρώτη περίπτωση, η επιλογή του εφευρέτη φαίνεται να είναι η πλέον λογική, αφού η κατοχύρωση ενός διπλώματος ευρεσιτεχνίας θα παρέχει τη μεγαλύτερη δυνατή προστασία, αλλά κατά πάσα πιθανότητα θα έχει ταυτόχρονα και το μεγαλύτερο κόστος, το οποίο μάλιστα δεν αναμένεται να αποσβεστεί, εάν η εφεύρεση δεν έχει πράγματι την αξία που της αποδίδεται από τον εφευρέτη. Η κατοχύρωση της προστασίας που προσφέρει ένα δίπλωμα ευρεσιτεχνίας,

περιλαμβάνει ορισμένα σημαντικά και προκαθορισμένα κόστη, που αφορούν κατά κύριο λόγο την ορθή προετοιμασία της αίτησης για την απόκτηση του διπλώματος. Η επιλογή της προστασίας που παρέχει η νομοθεσία περί εμπορικών απορρήτων εξυπηρετεί προκειμένου να αποφευχθούν τα εν λόγω πάγια έξοδα, αλλά την ίδια στιγμή προσθέτει έξοδα που αφορούν τη διατήρηση της μυστικότητας του απορρήτου, μέσω της λήψης κατάλληλων και εύλογων προς τούτο μέτρων. Τα έξοδα αυτά είναι χρήσιμο να βρίσκονται σε αναλογία με την πραγματική αξία του απορρήτου για τους επίδοξους ανταγωνιστές και για όσους επιθυμούν να το αποκτήσουν, ούτως ώστε να είναι και αυτά μικρότερης έκτασης, όταν το απόρρητο είναι αντίστοιχα μικρότερης αξίας. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η προστασία των απορρήτων μπορεί να αποτελεί την οικονομικότερη λύση, συγκριτικά με την προστασία που παρέχουν τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας και η διαφορά στο κόστος ενδέχεται να ξεπερνά τη δυσαναλογία ανάμεσα στα οφέλη που παρέχει το δίπλωμα της ευρεσιτεχνίας και τα οποία αφορούν ιδίως τη μεγαλύτερη ευρύτητα της προστασίας και τη μεγαλύτερη χρονική της διάρκεια. Πρέπει επίσης να σημειωθεί, ότι το κόστος απόκτησης ενός διπλώματος ευρεσιτεχνίας προκύπτει και υπολογίζεται εκ των προτέρων για την εκάστοτε εφεύρεση, ενώ το πραγματικό κόστος εγκαθίδρυσης της προστασίας μέσω του δικαίου εμπορικών απορρήτων, μπορεί να υπολογιστεί μόνο εάν το απόρρητο αποδειχθεί τόσο μεγάλης αξίας, ώστε να οδηγήσει κάποιον στην προσπάθεια να το ιδιοποιηθεί.

Στη δεύτερη περίπτωση, ήτοι στην περίπτωση όπου, όπως προαναφέρθηκε, η εφεύρεση είναι αφενός δεκτική εφοδιασμού με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας και αφετέρου ο εφευρέτης της έχει την πεποίθηση ότι οποιοσδήποτε θελήσει να προχωρήσει σε μία αντίστοιχη εφεύρεση, θα χρειαστεί χρονικό διάστημα μεγαλύτερο από τη διάρκεια ισχύος του διπλώματος ευρεσιτεχνίας, ο εφευρέτης καλείται να επιλέξει ανάμεσα στην προστασία της εφεύρεσης, δια του εφοδιασμού της με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, εξασφαλίζοντάς της έτσι μία φαινομενικά τουλάχιστον πιο ισχυρή προστασία και στην προστασία που παρέχει η διατήρηση της εφεύρεσης ως απόρρητης, ευελπιστώντας στη διασφάλιση προστασίας μεγαλύτερης χρονικής διάρκειας. Ενεργώντας ορθολογικά, θα επιλέξει τη δεύτερη οδό – αυτή της προστασίας της εφεύρεσης ως εμπορικό απόρρητο – εφόσον πιστεύει ότι έτσι πρόκειται να αποκομίσει μεγαλύτερο κέρδος. Επιλέγοντας αυτή τη μέθοδο προστασίας, ο εφευρέτης ουσιαστικά αφήνει να εννοηθεί πως ο ίδιος αποδίδει μεγαλύτερη «κοινωνική» αξία στην εφεύρεση, από αυτή που το δίκαιο των ευρεσιτεχνιών κατά τεκμήριο της αποδίδει και μάλιστα, δηλώνει έτοιμος να υποστηρίξει την ως άνω άποψή του, επενδύοντας στην αποτυχία των υπόλοιπων εφευρετών, εφόσον οι τελευταίοι επιχειρήσουν να αντιγράψουν την

εφεύρεση, παρά το γεγονός ότι νομιμοποιούνται προς τούτο. Με άλλα λόγια, ο εφευρέτης με αυτή του την επιλογή απευθύνει ανοιχτή πρόκληση στους υπόλοιπους εφευρέτες να επιχειρήσουν να αντιγράψουν τη δική του εφεύρεση, για την οποία επέλεξε να μην κατοχυρώσει δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, πιστεύοντας ακράδαντα πως αυτοί θα αποτύχουν. Το δίκαιο των εμπορικών απορρήτων αποτελεί αρωγό σε αυτή του τη στάση, καθώς αυξάνει τις πιθανότητες να επιχειρήσει κάποιος να αντιγράψει την εφεύρεσή του, μέσω μίας εκ νέου εφεύρεσης και όχι μέσω κλοπής και εν γένει μέσω της ιδιοποίησης της αρχικής εφεύρεσης. Στο σημείο αυτό, σημειώνεται ότι η ύπαρξη και μόνο της αρχικής εφεύρεσης, κατά κανόνα θα μειώσει το κόστος των υποψηφίων εφευρετών που θα επιχειρήσουν να την αντιγράψουν, με αποτέλεσμα η αποτυχία τους να καταδεικνύει εκ προοιμίου τη γενική αδυναμία τους να οδηγηθούν στην ίδια εφεύρεση, ενεργώντας αυτοτελώς. Από την άλλη πλευρά, η ύπαρξη της αρχικής εφεύρεσης, μειώνει ταυτόχρονα και τις οικονομικές απολαβές εκείνου που θα επιχειρήσει να την αντιγράψει και ως εκ τούτου, μειώνει αντίστοιχα και το κίνητρο προκειμένου να προσπαθήσει κάποιος να την αντιγράψει. Τα αποτελέσματα αυτά, ήτοι η μείωση του κόστους, η μείωση των απολαβών και η μείωση εν γένει του κινήτρου για αντιγραφή της εφεύρεσης, τα οποία επέρχονται λόγω της ύπαρξης της αρχικής εφεύρεσης, δεν επηρεάζουν ωστόσο το χρονικό διάστημα κατά το οποίο ένα εμπορικό απόρρητο παραμένει μυστικό.

Η τρίτη περίπτωση, ήτοι αυτή στην οποία η εφεύρεση δεν επιδέχεται μεν την κατοχύρωση διπλώματος ευρεσιτεχνίας, ο εφευρέτης της όμως προσδοκά ένα σημαντικό όφελος από αυτή, εάν και εφόσον καταφέρει να τη διατηρήσει μυστική, δε διαφέρει ουσιωδώς από τη δεύτερη περίπτωση. Εν προκειμένω, η εκάστοτε δημόσια Αρχή που αποδίδει τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας στις εφευρέσεις, εκτιμά ότι η εφεύρεση δεν εμφανίζει ιδιαίτερα στοιχεία καινοτομίας και ως εκ τούτου κρίνει πως, εντός μικρού χρονικού διαστήματος, κάποιος ανταγωνιστής θα καταφέρει να προβεί στην ίδια εφεύρεση με τον αρχικό εφευρέτη και εξ αυτού του λόγου, ο τελευταίος δεν αξίζει να εφοδιαστεί με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας για την προστασία της. Ο εφευρέτης ωστόσο από την δική του πλευρά δικαιούται να αποδείξει το αντίθετο και να αναδείξει την καινοτομία της εφεύρεσής του, διατηρώντας τη μυστική. Εάν η εκτίμησή του είναι λανθασμένη και κάποιος άλλος εφευρέτης καταλήξει στο ίδιο αποτέλεσμα με τον αρχικό, τότε η αρμόδια επί των ευρεσιτεχνιών Αρχή, προέβη πράγματι σε ορθή εκτίμηση αναφορικά με την αξία της εφεύρεσης. Εάν όμως ο εφευρέτης είχε δίκιο και δεν υπάρξει αντιγραφή της εφεύρεσής του, τότε θα λάβει ανταμοιβή παρόμοια με αυτή που θα λάμβανε εάν η εφεύρεση μπορούσε να εφοδιαστεί με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, καθώς απέδειξε τη λανθασμένη εκτίμηση της αρμόδιας Αρχής ως

προς την καινοτομία και την αξία της δημιουργίας του. Στην τρίτη ως άνω περίπτωση, δεν καταδεικνύεται απαραίτητα μία ασυμφωνία ανάμεσα στον εφευρέτη και στις αρμόδιες Αρχές κατοχύρωσης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Αυτό που καταδεικνύει με ενάργεια όμως, είναι το γεγονός ότι το δίκαιο προστασίας των ευρεσιτεχνιών δεν μπορεί να καλύψει όλες τις πιθανές περιπτώσεις. Στην ουσία, καμία εκτίμηση δεν είναι παντελώς εσφαλμένη, καθώς αφενός από την δική τους οπτική και κατόπιν δικής τους στάθμισης, οι αρμόδιες Αρχές ορθώς προβαίνουν στην απόρριψη σχετικών αιτημάτων χορήγησης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και αφετέρου ο εφευρέτης ορθώς καταφεύγει στην προστασία που του παρέχει σε αυτές τις περιπτώσεις η νομοθεσία περί απορρήτων.

Συνοψίζοντας λοιπόν, η νομοθεσία για την προστασία των εμπορικών απορρήτων, λειτουργεί συμπληρωματικά ως προς το σύστημα προστασίας των ευρεσιτεχνιών. Οι εφευρέτες καταφεύγουν στην προστασία που επιφυλάσσεται για τα εμπορικά απόρρητα, όταν πιστεύουν πως η προστασία που εξασφαλίζει η κατοχύρωση ενός διπλώματος ευρεσιτεχνίας, εμφανίζει κόστος δυσανάλογο προς την αξία που αποδίδουν οι ίδιοι στην εφεύρεσή τους ή εκτιμούν ότι επρόκειτο να τους εξασφαλίσει αμοιβή σημαντικά μικρότερη, σε σύγκριση με το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα που παρέχει πράγματι η εφεύρεσή τους – όπως αυτή εν μέρει αντικατοπτρίζεται από το χρονικό διάστημα που απαιτείται προτού κάποιος άλλος καταλήξει στην ίδια εφεύρεση – είτε επειδή η εφεύρεση δεν επιδέχεται εφοδιασμού με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας κατά τα ως άνω αναφερόμενα, είτε επειδή η διάρκεια της προστασίας που παρέχει το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας δεν επαρκεί πλήρως. Διατηρώντας τη μυστικότητα του εμπορικού τους απορρήτου, επιχειρούν να αποδείξουν ότι η αρχική εκτίμησή τους ήταν ορθή. Δεν πρέπει άλλωστε να λησμονεί κανείς, ότι η κατοχύρωση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας έχει ως αποτέλεσμα την αποκάλυψη πληροφοριών, πολλές φορές μεγάλης αξίας για το κοινωνικό σύνολο, ενώ η προστασία που προσφέρει η νομοθεσία περί εμπορικών απορρήτων ενεργεί προς την αντίθετη κατεύθυνση. Στην μελέτη που εξετάζουμε ωστόσο, οι συγγραφείς διατυπώνουν ορισμένες αμφιβολίες σχετικά με το μέγεθος της αξίας που εμφανίζει πράγματι για το κοινωνικό σύνολο η αποκάλυψη των ως άνω πληροφοριών.

Μια ενδιαφέρουσα παρατήρηση, συνίσταται στο γεγονός ότι η οικονομική ανάλυση της νομοθεσίας περί εμπορικών απορρήτων, εμφανίζει λογική αλληλουχία με την βασική οικονομική εξήγηση που δίνεται για την ανάγκη προστασίας των ευρεσιτεχνιών μέσω της κατοχύρωσης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, η οποία συνοψίζεται στο επιχείρημα περί χορήγησης ορισμένων κινήτρων στους επιδόξους

εφευρέτες για έρευνα και καινοτομία. Ενδεχομένως βέβαια να έρχεται σε ένα βαθμό και σε αντίφαση με τη συμπληρωματική εξήγηση που δίνεται στη θεωρία, η οποία αντιλαμβάνεται το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας κυρίως ως ένα μέσο κατοχύρωσης περιουσιακών δικαιωμάτων σε μερικώς μη εξερευνηθείσες εφευρέσεις. Από αυτή την οπτική, η αποκάλυψη της εφεύρεσης στο ευρύ κοινό – η οποία αποτελεί βασική προϋπόθεση για την απόκτηση του διπλώματος ευρεσιτεχνίας – λειτουργεί ως «boundary marker», ήτοι ως μία διαχωριστική γραμμή, η οποία χρησιμεύει στο να αποφεύγονται οι κοστοβόρες προσπάθειες αντιγραφής της εφεύρεσης, καθώς οι ανταγωνιστές ειδοποιούνται με τον τρόπο αυτό για την ύπαρξη ενός «προνομιούχου» (λόγω του εφοδιασμού του με το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας) έναντι εκείνων εφευρέτη. Όπως παράλληλα διαπιστώνεται, δε μπορεί να γίνει λόγος για «αποκάλυψη» ενός εμπορικού απορρήτου, με τη λογική της αποκάλυψης της ευρεσιτεχνίας – διότι τότε θα ελλείπει όπως προεκτέθηκε το απαραίτητο στοιχείο της μυστικότητας – και επομένως, προκειμένου να μεγιστοποιηθεί στο πλαίσιο μιας κοινωνίας η αποκάλυψη των καινοτόμων εφευρέσεων για χάρη του συνόλου, διατηρώντας όμως παράλληλα ορισμένα κίνητρα για νέες εφευρέσεις, μια εύλογη τακτική που θα μπορούσε να ακολουθήσει η έννομη τάξη θα ήταν να «υποχρεώσει» με κάποιον τρόπο τον εφευρέτη να επιλέγει, είτε τον εφοδιασμό της εφεύρεσής του με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας – προκειμένου να αναγκαστεί ο τελευταίος να την αποκαλύψει στο κοινό κατά τα ανωτέρω – είτε να χάσει κάθε νομική προστασία της εφεύρεσής του. Ένας τέτοιος κανόνας δικαίου βέβαια δεν έχει θεσπιστεί μέχρι σήμερα σε κάποιο σύγχρονο κράτος και κατά πάσα πιθανότητα δεν αναμένεται να ψηφιστεί ούτε στο μέλλον.

Η μη θέσπιση ενός τέτοιου κανόνα δικαίου εξηγείται και από την ευρύτερη συνειδητοποίηση από τα κράτη, ότι ένας εφευρέτης προφανώς δεν παρεμποδίζεται ως προς την απόκτηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας για την εφεύρεσή του από μόνο το γεγονός ότι κάποιος άλλος προέβη ήδη στην ίδια εφεύρεση, την οποία όμως αποφάσισε να διατηρήσει μυστική. Ως εκ τούτου, όπως είναι φανερό, οι προσπάθειες του εφευρέτη που επιθυμεί να καταλήξει στην ίδια εφεύρεση, δε θα είναι άσκοπες, σε αντίθεση με το ως άνω παράδειγμα όπου ο πρώτος εφευρέτης είχε εφοδιαστεί ήδη με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, με αποτέλεσμα ο μεταγενέστερος εφευρέτης της ίδιας εφεύρεσης να μη μπορεί να τη χρησιμοποιήσει κατά το δοκούν, λόγω σύγκρουσης με το κατοχυρωθέν δίπλωμα. Είναι βέβαια επίσης σαφές ότι εφόσον ο πρώτος εφευρέτης, ο οποίος διατηρεί μυστική την εφεύρεσή του, αναγκαζόταν τελικά να την αποκαλύψει στο ευρύ κοινό, ο δεύτερος εφευρέτης θα εξοικονομούσε σημαντικούς πόρους. Ως προς αυτό το σημείο λοιπόν, η νομοθεσία περί προστασίας των

εμπορικών απορρήτων ενθαρρύνει αυτή τη διπλή προσπάθεια από διαφορετικούς εφευρέτες που θα καταλήξουν στην ίδια εφεύρεση, σε αντίθεση με το δίκαιο προστασίας των ευρεσιτεχνιών, που εμφανώς την αποθαρρύνει. Η παραδοχή αυτή αποδεικνύει ότι η πληροφορία έχει αξία, τόσο για τους ιδιώτες μεμονωμένα, όσο και για το κοινωνικό σύνολο εν γένει και μάλιστα η αξία αυτή είναι τέτοιου μεγέθους, ώστε οι κοινωνικοί του δικαίου επιλέγουν να δαπανήσουν πόρους για να την αποκτήσουν και είναι διατεθειμένοι να προβούν – ακόμα και σε αντίθετη στο νόμο – αντιγραφή πληροφοριών που ανήκουν στην κατοχή άλλων. Συμπερασματικά λοιπόν, εάν ο εφευρέτης επιλέξει να ακολουθήσει την οδό της προστασίας της δημιουργίας του μέσω της νομοθεσίας περί εμπορικών απορρήτων, δεν μπορεί να εμποδίσει έναν άλλο εφευρέτη από το να αιτηθεί και να αποκτήσει ο ίδιος το πρώτον δίπλωμα ευρεσιτεχνίας για την εφεύρεση, εκδιώκοντας ουσιαστικά με αυτό τον τρόπο τον αρχικό εφευρέτη από την αγορά.

Σε συνάρτηση με τις εκτεθείσες σκέψεις, θα μπορούσε κατά μία έννοια να υποστηριχθεί ότι η νομοθεσία για την προστασία των εμπορικών απορρήτων στην πραγματικότητα δύναται να δημιουργήσει αντικίνητρα ως προς την προσπάθεια αντιγραφής της εφεύρεσης, αντίστοιχων με αυτά που δημιουργεί η νομοθεσία για την προστασία των ευρεσιτεχνιών. Αιτία της μεγάλης προσπάθειας που καταβάλλεται από επίδοξους εφευρέτες που επιθυμούν να αποκτήσουν δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, αποτελεί το γεγονός ότι εκείνος που πρώτος θα καταλήξει στην εφεύρεση, θα αποκομίσει ολόκληρη την αμοιβή που αυτή έχει εν δυνάμει τη δυνατότητα να του αποφέρει, ακόμα κι αν κατάφερε να πράξει τούτο μόλις ένα μικρό χρονικό διάστημα προτού καταφέρει να το πράξει κάποιος άλλος εφευρέτης, περίπτωση κατά την οποία η πραγματική συνεισφορά του πρώτου εφευρέτη στην κοινωνική ευημερία θα είναι κατά πολύ μικρότερη από την αξία που θα λάβει η εφεύρεσή του με τη χορήγηση του διπλώματος. Χρησιμοποιώντας όρους της οικονομικής επιστήμης, θα έλεγε κανείς ότι η ως άνω μεγάλη προσπάθεια που καταβάλλεται και που προκύπτει ακριβώς από αυτήν την απόκλιση μεταξύ ιδιωτικών (ιδίως η οικονομική αξία της εφεύρεσης) και κοινωνικών (ιδίως η κοινωνική ευημερία) οφελών, οδηγεί σε μεγαλύτερη δαπάνη πόρων, όταν το κόστος πραγμάτωσης της εφεύρεσης μειώνεται γρήγορα με την πάροδο του χρόνου. Διότι σε αυτή την περίπτωση, τουλάχιστον από την οπτική του κοινωνικού συνόλου, συμφέρει περισσότερο να πραγματοποιηθεί πιο αργά και όχι με σύντομες διαδικασίες. Σε αντίθεση με τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, η προστασία που εξασφαλίζει εδώ η νομοθεσία των εμπορικών απορρήτων, οδηγεί σε ένα ορθότερο κοινωνικά αποτέλεσμα, ασχέτως του αν τελικά επιτυγχάνει αυτό το σκοπό. Όσο μεγαλύτερη είναι η ταχύτητα με την οποία μειώνεται το κόστος

πραγμάτωσης της εφεύρεσης, τόσο μικρότερη θα είναι η αξία της εφεύρεσης ως εμπορικό απόρρητο, καθώς το συνεχώς μειούμενο κόστος θα αυξάνει την πιθανότητα να οδηγηθεί κάποιος λειτουργώντας ανεξάρτητα στην ίδια εφεύρεση. Εν κατακλείδι, κάνοντας χρήση των ευεργετικών διατάξεων περί εμπορικών απορρήτων και όχι αυτών περί προστασίας των ευρεσιτεχνιών, μία εφεύρεση της οποίας το κόστος μειώνεται γρήγορα, θα πραγματωθεί πιο αργά, συγκριτικά με μία εφεύρεση της οποίας το κόστος μειώνεται με πιο αργούς ρυθμούς.

5.3. Οικονομικές πτυχές της προστασίας των Εμπορικών Απορρήτων

Η μελέτη προβαίνει και σε μία ακόμη σημαντική διαπίστωση: όπως προελέχθη, η παραβίαση της νομοθεσίας περί εμπορικών απορρήτων, φαίνεται πως τιμωρείται από την έννομη τάξη, διότι συνιστά παραβίαση μίας «γενικής αρχής» του δικαίου, τουλάχιστον στο πλαίσιο της παράδοσης του common law, το σύστημα του οποίου εξετάζει. Όπως διαπιστώνεται λοιπόν, ο ιδιοκτήτης ορισμένου περιουσιακού στοιχείου, δεν στερείται εξ ολοκλήρου τα περιουσιακά του δικαιώματα επ' αυτού, εάν αυτό για κάποιο λόγο διαφύγει της κατοχής του. Το ίδιο συμβαίνει και με τις εφοδιασμένες με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας εφευρέσεις, για τις οποίες ισχύει ότι, ακόμα κι αν κάποιος καταφέρει να καταλήξει στην ίδια εφεύρεση, λειτουργώντας ανεξάρτητα και δίχως να συμβουλευτεί προηγουμένως το ήδη κατοχυρωθέν δίπλωμα – το οποίο σε κάθε περίπτωση είναι προσβάσιμο στο κοινό μέσω της αρμόδιας υπηρεσίας – ο αρχικός εφευρέτης και κάτοχος του διπλώματος προστατεύεται και δε χάνει τα περιουσιακά του δικαιώματα επ' αυτής. Δε συμβαίνει όμως το ίδιο και στην περίπτωση που κάποιος αποκτήσει με κάποιο τρόπο την πληροφορία που αποτελεί εμπορικό απόρρητο για κάποιον άλλο. Η επιλογή αυτή του νομοθέτη επιχειρείται να εξηγηθεί, μέσα από τη διατύπωση δύο προσεγγίσεων, οικονομικής κατά βάση φύσεως.

Η πρώτη διατυπωθείσα προσέγγιση, εντοπίζει μία αναλογία ανάμεσα στο ζήτημα των εμπορικών απορρήτων και στη διάκριση ανάμεσα σε νόμιμη και μη νόμιμη κρατική κατασκοπεία, μια διάκριση που πηγάζει από το «συνεργατικό χαρακτήρα» που εμφανίζει εν γένει η διαδικασία παραγωγής πληροφοριών. Για παράδειγμα, η προσπάθεια αποκάλυψης κρατικών μυστικών από ένα αντίπαλο κράτος, μέσα από την έρευνα των δημοσιευμένων στατιστικών του δεδομένων και των μέσων μαζικής ενημέρωσης που λειτουργούν στην επικράτειά του ή μέσω φωτογραφιών που έχουν ληφθεί από δορυφόρους, είναι περιπτώσεις νόμιμης κατασκοπείας. Εν αντιθέσει, παραδείγματα παράνομης κατασκοπείας αποτελούν η

λήψη πληροφοριών με μεθόδους όπως η δωροδοκία κρατικών υπαλλήλων, η απαγωγή, ο εκβιασμός, η ληστεία κ.α. Στο σημείο αυτό, υποστηρίζεται ότι το στοιχείο εκείνο που διακρίνει στην πραγματικότητα τη νόμιμη από την παράνομη κατασκοπεία, δηλαδή το στοιχείο εκείνο που οδηγεί τους εθνικούς νομοθέτες να χαρακτηρίσουν κάποιες μορφές κατασκοπείας ως «νόμιμες», είναι κατά κύριο λόγο το στοιχείο του κόστους που συνεπάγεται η αποτροπή των πρακτικών κατασκοπείας, στις περιπτώσεις που αναφέρθηκαν ανωτέρω ως περιπτώσεις νόμιμης κατασκοπείας. Παρατηρείται λοιπόν ένας παραλληλισμός με τις τακτικές εκείνες που η νομοθεσία περί εμπορικών απορρήτων επιχειρεί να αποτρέψει και οι οποίες έχουν ως στόχο να άρουν τη μυστικότητα του απορρήτου.

Η στάθμιση ωστόσο δε γίνεται, όπως είναι φυσικό, αποκλειστικά ως προς το στοιχείο του κόστους. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι και το στοιχείο της αμοιβαιότητας. Ειδικότερα, το κράτος επιλέγει να μη χαρακτηρίσει ως παράνομες ορισμένες μορφές «κρατικής» κατασκοπείας, ακριβώς επειδή επιθυμεί να λάβει την ίδια αντιμετώπιση από το «αντίπαλο» κράτος. Αυτές οι εκτιμήσεις περί αμοιβαιότητας που οδηγούν τα κράτη στην παροχή ορισμένων πληροφοριών σε ανταγωνιστικά κράτη, παρατηρούνται κατ' αναλογία και στο δίκαιο των εμπορικών απορρήτων και προκύπτουν από το γεγονός ότι κάθε «παραγωγός» πληροφορίας, είναι ταυτόχρονα και «καταναλωτής» της πληροφορίας. Ως εκ τούτου, κάθε παραγωγός της πληροφορίας επιθυμεί και επιδιώκει, τόσο να αποκτήσει πρόσβαση στις πληροφορίες του ανταγωνιστή του, όσο και να διασφαλίσει την προστασία των δικών του πληροφοριών. Ο νόμος επιτυγχάνει μία ισορροπία ανάμεσα σε αυτά τα συνυπάρχοντα συμφέροντα, καθιστώντας παράνομα μόνο τα πιο κοστοβόρα μέσα αποκάλυψης και απόκτησης εμπορικών απορρήτων. Τα τελευταία είναι άλλωστε ιδιαίτερος δαπανηρά, κυρίως λόγω των «αμυντικών κινήσεων» που υποκινούν από την πλευρά του κατόχου του εμπορικού απορρήτου. Για παράδειγμα, εάν ο νόμος δε θεωρούσε σύννομους τους όρους στις συμβάσεις εργασίας, οι οποίοι απαγορεύουν στους εργαζομένους να αποκαλύπτουν τα εμπορικά απόρρητα του εργοδότη, ο τελευταίος, σε μία προσπάθεια να προστατευτεί μόνος του, θα προχωρούσε σε σημαντική αναδιοργάνωση της επιχείρησής του, ενδεχομένως μέσω μεγαλύτερου καταμερισμού των αρμοδιοτήτων ανάμεσα στους εργαζόμενούς του, προκειμένου αυτοί να γνωρίζουν όσο το δυνατόν λιγότερα στοιχεία για τα εμπορικά του μυστικά ή προσλαμβάνοντας μόνο άτομα της απόλυτης εμπιστοσύνης του, όπως π.χ. μέλη της οικογένειάς του, ως εργαζόμενους στην επιχείρησή του.

Παρόλο που το κοινωνικό κόστος της εφαρμογής της νομοθεσίας για τη διατήρηση της μυστικότητας του απορρήτου μέσω του νομικού συστήματος είναι αναμφίβολα σημαντικό, τα πλεονεκτήματα του διαμοιρασμού της πληροφορίας μπορεί να ξεπερνούν τα καθαρά οφέλη που εξασφαλίζει η νομική προστασία. Υπάρχει πράγματι όφελος, όταν για παράδειγμα ένας κατασκευαστής δεν εμποδίζεται εκ του νόμου να προχωρήσει στην αντίστροφη μηχανική ενός προϊόντος άλλου κατασκευαστή, καθώς θα αποκτήσει πρόσβαση σε γνώσεις, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο δικό του σχεδιασμό νέων προϊόντων. Επομένως, η «άρνηση» της νομικής προστασίας, δεν αποτελεί εξ ολοκλήρου απώλεια για την κοινωνία, ενώ επιπλέον εξοικονομεί και το ως άνω υψηλό κόστος που συνεπάγεται η νομική προστασία. Ενόψει αυτού, τουλάχιστον στην περίπτωση της αντίστροφης μηχανικής, ο κοινωνικός υπολογισμός του κόστους και του οφέλους, φαίνεται να ευνοεί την άρνηση παροχής νομικής προστασίας.

Η δεύτερη διατυπωθείσα προσέγγιση, ξεκινά από εκεί που σταμάτησε η πρώτη, με προσεκτική εστίαση στο διαφοροποιημένο κόστος και στα οφέλη των διαφορετικών τρόπων ιδιοποίησης και αποτροπής της οικειοποίησης εμπορικών μυστικών. Προβαίνοντας σε μία μαθηματική εξίσωση και αναλύοντας διάφορες συνιστώσες, καταλήγει σε ορισμένα συμπεράσματα. Αρχικά, καταλήγει πως όσο μεγαλύτερη είναι η αξία του εμπορικού απορρήτου και όσο περισσότερα (και πιο παραγωγικά) είναι τα έξοδα που απαιτούνται προκειμένου να αποτραπεί η απώλειά του, είτε λόγω κλοπής, είτε μέσω κάποιου άλλου αδικήματος από τη μία πλευρά, είτε λόγω ατυχήματος ή αντίστροφης μηχανικής από την άλλη πλευρά, τόσο μεγαλύτερα θα είναι και τα ποσά που η επιχείρηση που κατέχει το απόρρητο πρόκειται να δαπανήσει για να διασφαλίσει την προστασία του. Καταλήγει επίσης στην εξής διαπίστωση: εάν λάβουμε υπόψη τα αποτελέσματα που επιφέρει ένας νόμος, ο οποίος καθιστά μεν παράνομη την κλοπή ή άλλο αντίστοιχο αδίκημα, αλλά όχι την απώλεια λόγω ατυχήματος ή αντίστροφης μηχανικής, αντιλαμβανόμαστε ότι κάτι τέτοιο θα μείωνε τα έξοδα της επιχείρησης, αποτρέποντας σχετικές ζημιές, σε αντίθεση με την ανωτέρω περίπτωση, όπου προτάθηκε η μη ύπαρξη απολύτως καμίας νομικής προστασίας των εμπορικών απορρήτων. Από τη στιγμή που η απειλή των νομικών κυρώσεων θα αποτρέψει έστω ένα ποσοστό ενδεχόμενων κλοπών, η πιθανότητα να χαθεί ένα απόρρητο λόγω κάποιου αδικήματος θα είναι μικρότερη και έτσι τα έξοδα της επιχείρησης θα είναι επίσης μικρότερα. Θεωρητικά, οι δημόσιες και ιδιωτικές δαπάνες για την πρόληψη της κλοπής θα μπορούσαν να είναι, χρησιμοποιώντας και πάλι όρους της οικονομικής επιστήμης, «συμπληρωματικές» και όχι «υποκατάστατες». Αλλά κάτι τέτοιο κρίνεται μη εφικτό, καθώς ακόμα κι αν δεν

υπάρχει νόμος κατά της κλοπής εμπορικών μυστικών, υπάρχουν πολλά που μπορεί να κάνει μια επιχείρηση για να μειώσει την πιθανότητα εμφιλοχώρησης τέτοιων κλοπών (εξέταση των εργαζομένων πιο προσεκτικά, εγκατάσταση πιο αποτελεσματικών συστημάτων ασφαλείας κ.λ.π.). Θα χρειαστεί φυσικά να προβεί σε λιγότερες κινήσεις αυτού του είδους, εφόσον ο νόμος αποτρέπει εκ προοιμίου τις πρακτικές αυτές.

Σε δεύτερη φάση, αξίζει να αναλογιστεί κανείς τα αποτελέσματα της νομοθεσίας περί προστασίας των εμπορικών απορρήτων, ως προς τις δαπάνες στις οποίες προβαίνει η επιχείρηση, προκειμένου να μειώσει την πιθανότητα απώλειας ενός εμπορικού της απορρήτου λόγω ατυχήματος ή αντίστροφης μηχανικής. Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη το γεγονός ότι η εν λόγω νομοθεσία προστατεύει μεν από την απώλεια ενός εμπορικού απορρήτου μέσω κλοπής, αφήνοντας όμως αρρύθμιστη την περίπτωση απώλειάς του μέσω ατυχήματος ή αντίστροφης μηχανικής, είναι εμφανές ότι οι ως άνω δαπάνες θα είναι πολύ υψηλότερες, απ' ότι θα ήταν εάν ο νόμος προστάτευε τα εμπορικά απόρρητα και ως προς αυτές τις περιπτώσεις απώλειας. Δεν είναι επίσης γνωστή κάποιου είδους «επιδότηση» από το κράτος, για την έμμεση συμμετοχή του σε αυτά τα έξοδα προστασίας της επιχείρησης. Όπως ακριβώς οι υπό κρίση δαπάνες προστασίας της επιχείρησης θα ήταν υψηλές εάν ο νόμος δεν προστάτευε τα απόρρητα από κλοπή, έτσι οι δαπάνες αυτές είναι εξίσου υψηλές, επειδή ο νόμος δεν προστατεύει από την απώλεια λόγω ατυχήματος ή αντίστροφης μηχανικής. Επιπλέον, επειδή η κλοπή συνιστά παράνομη πράξη και ως εκ τούτου είναι λιγότερο συνηθισμένη, τα οφέλη από την αποτροπή της απώλειας των απορρήτων λόγω ατυχήματος ή αντίστροφης μηχανικής είναι μεγαλύτερα. Επειδή λοιπόν το εμπορικό μυστικό δεν είναι τόσο πιθανό να χαθεί ούτως ή άλλως μέσω κλοπής, οι δαπάνες για την πρόληψη της απώλειας του από ατύχημα ή με αντίστροφη μηχανική είναι πιθανό να είναι, χρησιμοποιώντας οικονομικούς όρους, «παραγωγικές».

Η εξίσωση περιπλέκεται αν αναλογιστεί κανείς τα αποτελέσματα της νομοθεσίας περί εμπορικών απορρήτων και ως προς την κοινωνική ευημερία. Σε αυτή, πρέπει να υπολογιστεί αρχικά το «ιδιωτικό» κόστος, το οποίο δεν είναι και απαραίτητα κοινωνικό, καθώς οι ανταγωνιστές μπορούν να προβούν σε παραγωγική χρήση της πληροφορίας που ενσωματώνεται στο εμπορικό απόρρητο και αντίστοιχα οι καταναλωτές να επωφεληθούν από τη χρήση αυτή. Τα οφέλη τους αυτά θα οδηγούσαν σε έναν – τουλάχιστον μερικό – συμψηφισμό με τη ζημία που υπέστη ο εφευρέτης του μυστικού. Εάν θεωρήσουμε λοιπόν, πως μία επιχείρηση επιθυμεί να

ελαχιστοποιήσει το άθροισμα εκείνο που προκύπτει αφενός από την προβλεπόμενη ζημία που θα έχει εφόσον απολέσει το εμπορικό της μυστικό και αφετέρου από το προβλεπόμενο κόστος που θα έχει η προσπάθειά της να αποτρέψει αυτή την απώλεια, η ελαχιστοποίηση του αθροίσματος αυτού, δε θα αποτελέσει κατά τα ως άνω οπωσδήποτε και όφελος για την κοινωνική ευημερία. Επιπροσθέτως το άθροισμα αυτό δεν πρόκειται να είναι χαμηλότερο, από ότι θα ήταν στην περίπτωση όπου η έννομη προστασία των εμπορικών απορρήτων θα ήταν ευρύτερη, επειδή η άρνηση του νόμου να παρέχει προστασία ως προς την απώλεια του μυστικού μέσω ατυχήματος ή αντίστροφης μηχανικής, θα προκαλέσει έξοδα, τα οποία αποτελούν τμήμα αυτού του ως άνω αθροίσματος, καθώς συνεπάγονται πρόσθετο κόστος για την επιχείρηση και τα οποία έχουν στόχο να μειώσουν την πιθανότητα αυτής της απώλειας.

5.4. Το κόστος της απώλειας των Εμπορικών Απορρήτων

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η σύγκριση ανάμεσα στο κόστος με το οποίο επιβαρύνεται ο κάτοχος του εμπορικού απορρήτου, προκειμένου να αποτρέψει την απώλειά του μέσω ατυχήματος ή αντίστροφης μηχανικής και στο κόστος με το οποίο θα έπρεπε να επιβαρυνθούν οι ανταγωνιστές του, προκειμένου να αποφύγουν να αποκτήσουν το εμπορικό απόρρητο μέσω αυτών των «νόμιμων» τρόπων. Το κόστος θα είναι εμφανώς χαμηλότερο για τον κάτοχο του μυστικού. Αυτό βέβαια είναι πιο εμφανές στην περίπτωση της απώλειας του απορρήτου μέσω ατυχήματος, παρά στην περίπτωση της απώλειας μέσω της αντίστροφης μηχανικής, καθώς θα ήταν ιδιαίτερος κοστοβόρος για τους ανταγωνιστές να διατρέξουν το σύνολο των πληροφοριών που έλαβαν, προκειμένου να καταλήξουν εάν κάποια εξ αυτών αποτελεί πληροφορία την οποία ο κάτοχος ενός εμπορικού απορρήτου απώλεσε από ατύχημα. Πρόκειται για την περίπτωση όπου το κόστος της πρόληψης είναι πολύ χαμηλότερο για το πιθανό θύμα (δηλαδή για τον κάτοχο του εμπορικού απορρήτου), συγκριτικά με τον πιθανό θύτη (δηλαδή εδώ για τον ανταγωνιστή του κατόχου), με αποτέλεσμα ένας κανόνας περί μη ευθύνης να είναι περισσότερο αποτελεσματικός από έναν κανόνα περί ευθύνης. Αντιθέτως, στην περίπτωση της κλοπής του εμπορικού απορρήτου, όχι μόνο η αυτοπροστασία των πιθανών θυμάτων θα περιλάμβανε υψηλά έξοδα, αλλά το κόστος για τον πιθανό θύτη που θα διέπραττε δολίως μία αδικοπραξία, ήτοι το κόστος της μη επένδυσης πόρων που έχουν σχεδιαστεί για την πραγματοποίηση μεταφοράς πλούτου, θα ήταν επίσης υψηλό.

Οι μελετητές υποστηρίζουν όμως ότι η οικονομική ανάλυση της παράνομης πράξης της κλοπής εμφανίζεται περισσότερο περίπλοκη στο πεδίο των εμπορικών απορρήτων, παρά στο πεδίο των αδικοπραξιών ή στο πεδίο του ποινικού δικαίου. Στην πρώτη περίπτωση – και σε αντίθεση με τις άλλες δύο περιπτώσεις – εκείνος που διαπράττει την κλοπή, επιφέρει παράλληλα ένα κοινωνικό όφελος, το οποίο συνίσταται κατά προσέγγιση στη μείωση του κόστους ή στη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων, αποτελέσματα που επιφέρει η ενίσχυση του ανταγωνισμού, λόγω της «διάρρηξης» του πληροφοριακού μονοπωλίου του κατόχου του εμπορικού απορρήτου, ενώ επιφέρει ταυτόχρονα και ένα κοινωνικό κόστος, το οποίο συνίσταται στους πόρους που δαπανήθηκαν για την πραγματοποίηση και την εναντίωση σε μία ακούσια μεταφορά πλούτου. Εν προκειμένω βέβαια, το ως άνω όφελος συμψηφίζεται – τουλάχιστον εν μέρει – με τη μείωση του κινήτρου για καινοτομία και εφευρέσεις. Εφόσον τα δύο ανωτέρω αποτελέσματα (ήτοι το κοινωνικό κόστος και το κοινωνικό όφελος) αντιμετωπίζονταν ως πλήρως συμψηφιζόμενα μεταξύ τους, ο χαρακτήρας του εμπορικού απορρήτου ως «πληροφορία» θα έφευγε από το προσκήνιο και έτσι θα ήταν δυνατή η εφαρμογή του μοντέλου οικονομικής ανάλυσης δικαίου, που προτείνεται για τις δόλιες αδικοπραξίες και τα εγκλήματα του ποινικού δικαίου.

Η ανάλυση της απώλειας του μυστικού μέσω αντίστροφης μηχανικής, είναι επίσης πιο περίπλοκη από την αντίστοιχη ανάλυση της απώλειάς του μέσω ατυχήματος, επειδή στις περισσότερες περιπτώσεις, ο ανταγωνιστής έχει πλήρη επίγνωση του πότε προβαίνει σε ενέργειες αντίστροφης μηχανικής και αυτό ενδεχομένως να λειτουργήσει ανασταλτικά, εμποδίζοντάς τον σε ένα βαθμό να προχωρήσει σε αυτές. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο κάτοχος του εμπορικού απορρήτου βρίσκεται εμφανώς σε καλύτερη θέση ως προς τη δυνατότητά του να αποτρέψει την απώλεια του μυστικού του, συγκριτικά με την περίπτωση της απώλειας λόγω ατυχήματος. Παράλληλα, υπάρχει σοβαρή πιθανότητα ο κάτοχος του απορρήτου να επωμιστεί και με ένα άλλο κόστος, εφόσον η αντίστροφη μηχανική δεν αποτελεί απαγορευμένη πρακτική και έτσι ο τελευταίος ενδέχεται να κληθεί να επωμιστεί το κόστος διαφοροποίησης της σχεδίασης ή της παραγωγής του προϊόντος του, προκειμένου να καταστήσει την αντίστροφη μηχανική του δυσκολότερη, αν όχι αδύνατη, για τους ανταγωνιστές του.

Διατυπώνονται ωστόσο και δύο επιχειρήματα εναντίον της στοιχειοθέτησης νομικών κυρώσεων για εκείνους τους ανταγωνιστές που επιδίδονται σε ενέργειες αντίστροφης μηχανικής. Το πρώτο εξ αυτών, συνίσταται στη διατύπωση της θέσης ότι εφόσον ένας ανταγωνιστής αντιγράψει το εμπορικό απόρρητο κάποιου άλλου,

είναι εν τοις πράγμασι εξαιρετικά δύσκολο να αποδειχθεί ότι έπραξε τούτο μέσω αντίστροφης μηχανικής και όχι μέσω απλής ανεξάρτητης έρευνας, η οποία τον οδήγησε τυχαία στο ίδιο αποτέλεσμα. Τα δε απαιτούμενα διοικητικά έξοδα, συνιστούν επίσης ένα σημαντικό περιορισμό στο πεδίο της επιβολής νομικών κυρώσεων. Το δεύτερο επιχείρημα συνίσταται στο ότι η αντίστροφη μηχανική συχνά θα δημιουργήσει νέα γνώση για το προϊόν, το οποίο υπόκειται στην αντίστροφη μηχανική, η οποία θα καταστήσει δυνατή την περαιτέρω βελτίωσή του. Δε θα ήταν λοιπόν απίθανο, βάσει των ανωτέρω παραδοχών, τα μέλη ενός επιχειρηματικού κλάδου να συμφωνήσουν εκ των προτέρων να επιτρέπουν την αντίστροφη μηχανική των προϊόντων τους μεταξύ τους, γνωρίζοντας ότι όλοι θα είχαν να αποκομίσουν κέρδος από αυτή τη συμφωνία, αφού ακριβώς η διαδικασία της αντίστροφης μηχανικής συχνά οδηγεί στη βελτίωση των προϊόντων. Επιπροσθέτως, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται και το γεγονός ότι επειδή η αντίστροφη μηχανική ενέχει ένα σημαντικό κόστος, αυτομάτως περιορίζει το οικονομικό φαινόμενο του «free-riding» για τον πρώτο εφευρέτη.

Οι πρακτικές της κλοπής και της αντίστροφης μηχανικής, αποτελούν δύο υποκατάστατες μεθόδους ιδιοποίησης ενός εμπορικού απορρήτου από ανταγωνιστές. Για όλους τους ανωτέρω εκτεθέντες λόγους, είναι εύλογο οι ανταγωνιστές να προτιμούν να καταφύγουν στη μέθοδο της αντίστροφης μηχανικής για να πετύχουν το στόχο τους, παρά στη μέθοδο της κλοπής και είναι φανερό ότι όταν η νομοθεσία τιμωρεί την κλοπή, όχι όμως και την αντίστροφη μηχανική των εμπορικών μυστικών, δημιουργεί ένα επιπλέον κίνητρο για τους ανταγωνιστές να χρησιμοποιήσουν αυτή τη μέθοδο. Εάν η νομοθεσία τιμωρούσε εξίσου και την αντίστροφη μηχανική, όπως συμβαίνει με την κλοπή, θα προσέγγιζε αρκετά την περίπτωση της προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, όπου η σχετική νομοθεσία τιμωρεί ουσιαστικά κάθε μορφής αντιγραφή, ανεξαρτήτως της μεθόδου που χρησιμοποιήθηκε. Δε θα έφτανε ωστόσο στα ίδια επίπεδα αυστηρότητας με τη νομοθεσία που προστατεύει τις ευρεσιτεχνίες, καθώς ακόμα και με αυτή τη μορφή θα επέτρεπε την ανεξάρτητη εφεύρεση, σε αντίθεση με τη νομοθεσία περί ευρεσιτεχνιών που την απαγορεύει εξ ολοκλήρου. Συγκριτικά όμως με τη νομοθεσία περί πνευματικών δικαιωμάτων, θα έκανε ένα επιπλέον βήμα, καθώς η τελευταία επιτρέπει την αντιγραφή ιδεών και απαγορεύει μόνο την αντιγραφή της έκφρασης αυτών των ιδεών, ήτοι της υλικής μορφής που έχουν λάβει οι εν λόγω ιδέες κατά την εξωτερική τους. Ένας νόμος ο οποίος θα απαγόρευε δίχως κανέναν εννοιολογικό περιορισμό την αντιγραφή παραγωγικών ιδεών, θα επέφερε μεγάλο κόστος για την κοινωνία, ενώ δεν μπορεί να διερευνηθεί με ακρίβεια

εάν θα υπήρχαν και αντίστοιχα οφέλη, τα οποία ενδεχομένως θα συμψηφίζονταν με το ως άνω κόστος. Ένας νόμος αυτής της μορφής φυσικά είναι πιθανό να ξεπερνούσε σε αυστηρότητα και τη νομοθεσία περί προστασίας των ευρεσιτεχνιών, εφόσον δε θα είχε, όπως προεκτέθηκε, εννοιολογικούς περιορισμούς, ενώ δε θα απαιτούσε και «δημοσιοποίηση» της πληροφορίας, παρόλο που δε θα απαγόρευε την ανεξάρτητη ανακάλυψη. Δεν αποκλείεται να ερχόταν ακόμα και σε σύγκρουση με την ισχύουσα νομοθεσία περί ευρεσιτεχνιών.

Η υπό εξέταση μελέτη κλείνει με τη διατύπωση του ερωτήματος εάν τα εμπορικά απορρήτα θα πρέπει εν τέλει να αντιμετωπίζονται ως «ιδιοκτησία» ή με άλλα λόγια αν θα πρέπει να αναγνωρίζονται περιουσιακά δικαιώματα επ' αυτών, με την κλασική έννοια του όρου, ώστε να απολαμβάνουν και της αντίστοιχης έννομης προστασίας. Διαπιστώνει ότι μία τέτοια αντιμετώπιση θα ήταν αντίστοιχη της προστασίας που παρέχει η νομοθεσία περί ευρεσιτεχνιών, δίχως να ενυπάρχει όμως το στοιχείο της δημοσιοποίησης της πληροφορίας, κάτι που όπως παρατηρείται δε θα βρισκόταν σε συνοχή με το υπάρχον νομικό σύστημα για την προστασία των ευρεσιτεχνιών, ενώ θα παραγνώριζε και τα πλεονεκτήματα - ιδίως δε την «αποτελεσματικότητα» με την οικονομική έννοια του όρου - που προσφέρει η περιορισμένη χρονική διάρκεια προστασίας των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και η απαίτηση για δημοσιοποίηση των εφευρέσεων, προκειμένου αυτές να δύνανται να εφοδιαστούν με το σχετικό δίπλωμα. Συμπερασματικά λοιπόν, η μελέτη καταλήγει πως το υπάρχον σύστημα προστασίας των εμπορικών απορρήτων - τουλάχιστον όσον αφορά το αμερικανικό σύστημα της νομικής παράδοσης του «common law» - φαίνεται να είναι αρκούτως αποτελεσματικό από οικονομικής πλευράς, καθώς εξισορροπεί τα αντικρουόμενα οικονομικά συμφέροντα. Εντοπίζει ωστόσο την ανάγκη περαιτέρω διερεύνησης του οικείου κλάδου, υπό τη σκοπιά της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου και ιδίως συγκριτικά με το αντίστοιχο καθεστώς που ισχύει στις έννομες τάξεις άλλων κρατών, όπως η Ιαπωνία, η Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο, στα οποία η νομοθεσία περί προστασίας των εμπορικών απορρήτων εμφανίζεται ακόμα περισσότερο «αποδυναμωμένη» συγκριτικά με τις ΗΠΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

6. Η νομική προστασία των Εμπορικών Απορρήτων

6.1. Οι λόγοι προστασίας των Εμπορικών Απορρήτων

Μία εύλογη ερώτηση που θα μπορούσε να διατυπωθεί, είναι το εάν και σε ποιο βαθμό τα εμπορικά απόρρητα πρέπει πράγματι να τυγχάνουν προστασίας από την εκάστοτε έννομη τάξη. Ως προς το ζήτημα αυτό, παρατηρεί κανείς πως έχουν διαμορφωθεί δύο αντίπαλα «στρατόπεδα», καθώς σε όλα τα νομικά συστήματα εμφανίζονται τόσο υπέρμαχοι της ανάγκης προστασίας των εμπορικών απορρήτων από το δίκαιο, οι οποίοι υιοθετούν επιχειρήματα που σχετίζονται με την απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος από τους επιχειρηματίες και με την παροχή κινήτρων προς έρευνα και ανάπτυξη, όσο και εξίσου ένθερμοι υποστηρικτές της περὶ του αντιθέτου άποψης, οι οποίοι αντιμάχονται σθεναρά την ιδέα της προστασίας των εμπορικών απορρήτων εν γένει, με τη διατύπωση επιχειρημάτων που αφορούν ιδίως τη λεγόμενη «κοινωνικοποίηση της γνώσης» και την ισόρροπη τεχνολογική ανάπτυξη όλων των οικονομιών. Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί εξ αρχής, ότι τόσο η αναγνώριση, όσο και η προστασία των εμπορικών απορρήτων, γίνεται σήμερα δεκτή σε σχεδόν όλα τα νομικά συστήματα παγκοσμίως.

Η αποδοχή της ανάγκης προστασίας των εμπορικών απορρήτων, στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην κατά κανόνα κοινή αντίληψη μεταξύ των κοινωνιών του δικαίου, ότι η αποκάλυψη περισσότερων από τον απολύτως αναγκαίο αριθμό πληροφοριών, μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό ανταγωνιστικό μειονέκτημα μίας επιχείρησης έναντι των ανταγωνιστών της. Υπό αυτές τις συνθήκες, θα περιοριζόταν στην πράξη σημαντικά ο ανταγωνισμός – στοιχείο αναγκαίο για την ομαλή λειτουργία της σύγχρονης φιλελεύθερης οικονομίας των δυτικών κρατών – ενώ δυνητικά θα μπορούσε μέχρι και να οδηγήσει στην κατάργηση της ίδιας της σημασίας της έρευνας και της ανάπτυξης, διότι καινοτομίες που τυχόν θα προέκυπταν μέσα από αυτές τις διαδικασίες, θα κοινοποιούνταν αμέσως και δίχως περιορισμούς και έτσι δε θα προσέφεραν κάποιο ουσιαστικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην καινοτόμο επιχείρηση, στερώντας της συλλήβδην το κίνητρο απασχόλησης εργατικού δυναμικού και ανάλωσης πόρων προς το σκοπό αυτό. Άλλωστε, είναι γνωστό πως οι επιχειρήσεις επενδύουν στην έρευνα κατά κανόνα αποσκοπώντας στην εκμετάλλευση του προϊόντος της επενδυτικής και ερευνητικής τους δραστηριότητας, προκειμένου να δικαιολογήσουν την κατανομή των πόρων τους σε αυτόν τον τομέα. Από την άλλη πλευρά, είναι εξίσου εύλογο για τις επιχειρήσεις που συναλλάσσονται ή που επιθυμούν να πραγματοποιήσουν συναλλαγές με την καινοτόμο, κάτοχο του

εμπορικού μυστικού επιχείρηση, καθώς και για τους καταναλωτές του προϊόντος ή της υπηρεσίας που παρέχει η εν λόγω επιχείρηση, να ενδιαφέρονται να λάβουν ασφαλείς και όσο το δυνατόν πιο πλήρεις πληροφορίες για την πραγματική εικόνα της επιχείρησης, ώστε να εξετάσουν την πορεία της και τη στρατηγική της, κατοχυρώνοντας έτσι σε ένα βαθμό και την καθοριστικής σημασίας για τη λειτουργία της αγοράς ασφάλεια των συναλλαγών. Ήδη λοιπόν αντιλαμβανόμαστε ότι απαιτείται η επίτευξη μίας ισορροπίας μέσω νομοθετικών παρεμβάσεων, η οποία προϋποθέτει την αναγνώριση των ανωτέρω αντικρουόμενων συμφερόντων και την επαρκή στάθμισή τους⁴².

Στην ίδια κατεύθυνση και με σκοπό να δοθεί έμφαση στα ευεργετικά αποτελέσματα που μπορεί να έχει η προστασία των εμπορικών απορρήτων, έχει υποστηριχθεί και το επιχείρημα της ανάπτυξης της δημιουργικότητας, στο πλαίσιο ενός γενικότερου συστήματος προστασίας της διανοητικής ιδιοκτησίας, το οποίο απονέμοντας αποκλειστικά δικαιώματα στους δημιουργούς με τη μορφή ευρεσιτεχνιών, εμπορικών σημάτων και πνευματικών δικαιωμάτων, ενθαρρύνει και ανταμείβει την πνευματική προσπάθεια, αποτρέποντας την απαξίωσή τους από τρίτους που διαφορετικά θα μπορούσαν να αναπαράγουν ελεύθερα τη δημιουργία, δίχως να αποδώσουν μία εύλογη αμοιβή προς τους δημιουργούς. Το επιχείρημα αυτό έχει ωστόσο συναντήσει ισχυρό αντίλογο ως προς την ανάγκη προστασίας των εμπορικών απορρήτων αυτοτελώς, καθώς εύκολα μπορεί να υποστηριχθεί πως το ευρύτερο σύστημα προστασίας της διανοητικής ιδιοκτησίας, μέσα στο οποίο μπορεί να ενταχθεί και ένα απόρρητο όταν συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις που θέτει ο νόμος, παρέχει επαρκή προστασία, προκειμένου να λειτουργήσει και ως κίνητρο για δημιουργία⁴³.

Πιο συγκεκριμένα, ο διατυπωθείς αντίλογος στο ως άνω επιχείρημα, ενώ δέχεται πως η ανάγκη προστασίας των εμπορικών απορρήτων μπορεί πράγματι να αιτιολογηθεί, αν αναλογιστεί κανείς τη λειτουργία της ως κινήτρου προς δημιουργία και ανάπτυξη εν γένει της δημιουργικότητας σε μία κοινωνία, υποστηρίζει πως αυτό μπορεί να επιτευχθεί εξίσου αποτελεσματικά μέσω της υπαγωγής των εμπορικών απορρήτων σε συναφείς υπάρχοντες νομικούς κανόνες του συστήματος προστασίας της διανοητικής ιδιοκτησίας. Αξίζει να αναφερθεί, πως ο εν λόγω αντίλογος θεμελιώνεται κατά κύριο λόγο στη μη απονομή από τις περισσότερες έννομες τάξεις

42. Βλ. Α. Ψάρας, Εμπορικό Απόρρητο σε ΕΛΛΔνη 5/2020, σελ. 1344 επ.

43. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 78 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

ενός αποκλειστικού και απόλυτου δικαιώματος στον κάτοχο ενός εμπορικού απορρήτου, το οποίο θα παρείχε σε αυτόν τη μονοπωλιακή δυνατότητα άσκησης των επιμέρους δικαιωμάτων που απορρέουν από την κατοχή του. Η θεωρία της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου – την οποία εξετάσαμε και ανωτέρω – πρωτοπόρησε μάλιστα σε αυτό το πεδίο, επιχειρώντας από πολύ νωρίς να αιτιολογήσει τη νομική προστασία των εμπορικών απορρήτων, διατυπώνοντας τη σκέψη ότι τα υπό κρίση απόρρητα, ενσωματώνουν ιδιαίτερα σημαντικά οικονομικά συμφέροντα και αποτελούν ως εκ τούτου «οικονομικά αγαθά» που αξιώνουν αυτοτελούς προστασίας, μέσω της αναγνώρισης μιας μορφής ιδιοκτησίας πάνω σε αυτά ή με άλλα λόγια ενός ιδιοκτησιακού, αποκλειστικού δικαιώματος⁴⁴.

Λιγότερο σημαντικοί – όχι όμως και πλήρως στερούμενοι αξίας προς διερεύνηση – λόγοι που κατατείνουν στην αποδοχή της ανάγκης προστασίας των εμπορικών απορρήτων από τις έννομες τάξεις, αποτελούν αφενός η πολιτική προσέλκυσης βιομηχανιών υψηλής τεχνολογίας και αφετέρου η πολιτική ενίσχυσης των νέων εταιρειών τεχνολογίας. Η πρώτη ακολουθείται από όλα σχεδόν τα σύγχρονα αναπτυσσόμενα κράτη και συνδέεται όπως είναι φανερό άμεσα με την παροχή έννομης προστασίας από το κράτος εγκατάστασης των βιομηχανιών στις νέες τεχνολογίες και στις καινοτομίες, καθώς οι υπό κρίση βιομηχανίες, θα προτιμήσουν εκ των πραγμάτων να εγκατασταθούν και να επενδύσουν στις χώρες των οποίων οι έννομες τάξεις παρέχουν τη μεγαλύτερη δυνατή προστασία στις καινοτόμες ιδέες τους, εξασφαλίζοντάς τους το απαραίτητο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και με απώτερο στόχο την απόσβεση της επένδυσής τους και φυσικά την κερδοφορία τους. Η δεύτερη έχει επίσης μεγάλη σημασία για την ανάπτυξη των κρατών, καθώς η παροχή προστασίας στα εμπορικά απόρρητα είναι ιδιαίτερα σημαντική για μικρές επιχειρήσεις τεχνολογίας, οι οποίες παρόλο που αναπτύσσουν καινοτόμες τεχνολογίες, λόγω του τζίρου και του μεγέθους τους δεν διαθέτουν τη δυνατότητα πρόσληψης εξειδικευμένου προσωπικού και συμβούλων, που θα τους επέτρεπαν να διασφαλίσουν και να προστατεύσουν αποτελεσματικά, ιδίως μέσω σύναψης σχετικών συμβάσεων, τα πολύτιμα για αυτές εμπορικά τους απόρρητα⁴⁵.

Τέλος, αξίζει να γίνει μια σύντομη αναφορά στα επιχειρήματα ηθικής φύσης που έχουν κατά καιρούς διατυπωθεί σχετικά με την ανάγκη προστασίας των εμπορικών απορρήτων. Ενδεικτικά, ένα επιχειρήμα εξ αυτών στηρίζεται στην ιδέα της

44. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 79 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

45. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 80 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

ιδιοκτησίας πάνω σε άυλα αγαθά. Σύμφωνα με αυτή, κάθε άνθρωπος είναι κύριος των προϊόντων της εργασίας του και έχει το δικαίωμα να τα ελέγχει και να κυριαρχεί σε αυτά. Ωστόσο, όπως προκύπτει και από τις ανωτέρω παρατηρήσεις, σήμερα οι λόγοι προστασίας των εμπορικών απορρήτων αντιμετωπίζονται κατά βάση με οικονομικά κριτήρια και δεν στηρίζονται σε αυτήν την φυσικοδικαιϊκή και φορμαλιστική έννοια της ιδιοκτησίας. Ένα ακόμα επιχείρημα ηθικής φύσεως που έχει διατυπωθεί πηγάζει από το δικαίωμα της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης κάθε προσώπου, που του επιτρέπει να ελέγχει την προσβασιμότητα στις ιδέες, τις εφευρέσεις και τα σχέδιά του, ανάγοντας τη μυστικότητα αυτών, σε στοιχείο της ίδιας της προσωπικότητάς του. Το εν λόγω επιχείρημα ωστόσο, όπως έχει υποστηριχθεί, ενώ θα μπορούσε να ευδοκιμήσει στις περιπτώσεις των λεγόμενων «προσωπικών» απορρήτων, δεν δύναται εύκολα να αιτιολογήσει τη νομική προστασία των εμπορικών απορρήτων στο πλαίσιο μιας επιχείρησης. Το τελευταίο επιχείρημα που έχει ενδιαφέρον να αναφερθεί σχετικά με την προστασία των εμπορικών απορρήτων, στηρίζεται στην έννοια της εμπορικής ηθικής («business ethics»), καθώς σύμφωνα με την οικεία θεωρία, ο σεβασμός και η προστασία των απορρήτων αυτών συμβάλλουν στη διατήρηση των βασικών ηθικών αρχών της αγοράς, ενώ η παράνομη απόκτηση ενός απορρήτου προσβάλλει την ίδια την ηθική του εμπορίου, η οποία ωστόσο πρόκειται για ακαθόριστη έννοια και ως εκ τούτου δε μπορεί να αποτελέσει ένα ασφαλές κριτήριο για τη θεμελίωση της προστασίας των απορρήτων⁴⁶.

6.2. Οι υπόχρεοι σεβασμού των Εμπορικών Απορρήτων

Την παράθεση των ανωτέρω λόγων που καθιστούν απαραίτητη την προστασία των εμπορικών απορρήτων, είναι μεθοδολογικά δόκιμο να ακολουθήσει μια συνοπτική εξέταση των προσώπων που έχουν την υποχρέωση να σεβαστούν τον απόρρητο χαρακτήρα των εν λόγω εμπορικών απορρήτων. Κατά κανόνα λοιπόν, γίνεται δεκτό ότι κάθε τρίτος προς τον οποίο έλαβε χώρα αποκάλυψη κάποιου εμπορικού απορρήτου, για οποιονδήποτε λόγο και με οποιονδήποτε τρόπο, έχει την υποχρέωση να διαφυλάξει τον απόρρητο χαρακτήρα του. Η ως άνω υποχρέωση, η οποία καλείται και «υποχρέωση εχεμύθειας», συνίσταται ακριβώς στη μη δημοσιοποίηση του εν λόγω απορρήτου σε τρίτους και μπορεί να θεμελιώνεται είτε στο νόμο, είτε να απορρέει από κάποια ενεργή σύμβαση. Στη θεωρία υποστηρίζεται

46. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 73 - 77 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

ότι πέρα από αυτή την υποχρέωση εχεμύθειας, τα τρίτα πρόσωπα που απέκτησαν πρόσβαση στο εμπορικό απόρρητο επιβαρύνονται και με μία ευρύτερη υποχρέωση σεβασμού των απορρήτων αυτών, η οποία περιλαμβάνει μεταξύ άλλων την υποχρέωση επιμέλειας και χρήσης τους σύμφωνα με το σκοπό για τον οποίο αυτά τους έχουν γνωστοποιηθεί. Η ευρύτερη αυτή υποχρέωση των τρίτων προς σεβασμό των απορρήτων θα μπορούσε να θεμελιωθεί στην αρχή της καλής πίστης του άρθρου 288 ΑΚ και κατά την ίδια άποψη περιλαμβάνει την απαγόρευση οικειοποίησης των απορρήτων, τη χρήση τους σύμφωνα με το σκοπό για τον οποίο αποκαλύφθηκαν και την υποχρέωση επιμελούς εν γένει χρήσης τους⁴⁷.

Επιχειρώντας μια κατηγοριοποίηση των προσώπων αυτών που υποχρεούνται να σέβονται το εμπορικό απόρρητο, διακρίνουμε εξ αρχής τα πρόσωπα εκείνα που απέκτησαν την απόρρητη πληροφορία εμπιστευτικά από τον κάτοχο του απορρήτου, για οποιονδήποτε λόγο. Ορισμένα παραδείγματα τέτοιων προσώπων, ανιχνεύονται αρχικά στην περίπτωση τυχόν συνεργατών της επιχείρησης, οι οποίοι συνήψαν σύμβαση έργου ή παροχής υπηρεσιών με την επιχείρηση και δυνάμει αυτής και προς εκπλήρωση των συμβατικών τους υποχρεώσεων, έγιναν γνώστες των εμπορικών απορρήτων, επειδή ο κάτοχος των απορρήτων επέλεξε να τους γνωστοποιήσει αυτές τις πληροφορίες. Τα τρίτα πρόσωπα ενδέχεται επίσης να συνδέονται με τον κάτοχο των εμπορικών απορρήτων με συμβάσεις που έχουν είτε ως άμεσο, είτε ως παρεπόμενο αντικείμενο τη γνωστοποίηση των εν λόγω εμπιστευτικών πληροφοριών και έτσι εκ προοιμίου γίνονται γνώστες τους για την ορθή εκπλήρωση της σύμβασης. Επιπλέον, ορισμένα πρόσωπα ενδέχεται να έχουν συναλλακτικές επαφές με την επιχείρηση, δίχως να τελούν απαραίτητα υπό κάποιας μορφής συμβατική σχέση μαζί της και λόγω της φύσης αυτών των επαφών, λαμβάνουν γνώση των εμπορικών απορρήτων, όπως είναι για παράδειγμα οι πιθανοί πελάτες, οι συνεργάτες ή οι προμηθευτές, που επιθυμούν να εξετάσουν πιο σφαιρικά την προοπτική της επιχείρησης, προτού προβούν στις ενδεδειγμένες εμπορικές κινήσεις. Σημειώνεται ότι το στοιχείο της «εμπιστευτικότητας» της μεταδιδόμενης απόρρητης πληροφορίας κρίνεται πάντα αντικειμενικά και ανάλογα με τις περιστάσεις, λαμβάνοντας ιδίως υπόψη την αντίληψη του μέσου συναλλασσομένου. Ακόμα, αξίζει να σημειωθεί, πως τα ως άνω πρόσωπα εκείνα που έχουν συνάψει σύμβαση με την επιχείρηση, έχουν υποχρέωση σεβασμού του εμπορικού απορρήτου, η οποία θεμελιώνεται νομικά τόσο στη γενική αρχή της

47. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 159 - 160 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

καλόπιστης εκτέλεσης των συμβάσεων, όσο και σε σχετικές ρήτρες περί εχεμύθειας που συνήθως εμπεριέχονται στις αντίστοιχες συμβάσεις, ενώ τα πρόσωπα εκείνα που όπως είπαμε δε συνδέονται με κάποια σύμβαση με την επιχείρηση, αλλά διατηρούν μόνο συναλλακτικές επαφές μαζί της, θεμελιώνουν την υποχρέωσή τους για σεβασμό στα απόρρητά της αποκλειστικά στην αρχή της καλής πίστης⁴⁸.

Η επόμενη κατηγορία προσώπων που ανιχνεύεται για τους σκοπούς της ανωτέρω κατηγοριοποίησης, εντοπίζεται στα πρόσωπα εκείνα που υπέχουν υποχρέωση σεβασμού των εμπορικών απορρήτων της επιχείρησης, λόγω της υποχρέωσης πίστης που τα συνδέει με την εν λόγω επιχείρηση και η οποία τα υποχρεώνει να ενεργούν με γνώμονα τα συμφέροντα της επιχείρησης, εις βάρος ενίοτε των προσωπικών τους συμφερόντων. Τα πρόσωπα αυτά δεν είναι άλλα από τους εργαζόμενους σε μία επιχείρηση, οι οποίοι τελούν υπό σχέση εξαρτημένης εργασίας με αυτή και των οποίων η υποχρέωση πίστης θεμελιώνεται τόσο στη διάταξη του άρθρου 288 ΑΚ περί καλής πίστης, όσο και σε τυχόν προβλεπόμενες συμβατικές ρήτρες, οι οποίες εμπεριέχονται στις συμβάσεις εργασίας που έχουν συνάψει με την επιχείρηση. Από την ως άνω υποχρέωση πίστης, συνάγεται και η υποχρέωση εχεμύθειας που τους δεσμεύει σε περίπτωση που περιέλθει στην αντίληψή τους με οποιονδήποτε τρόπο κάποιο εμπορικό απόρρητο της επιχείρησης. Φυσικά, ανάλογη υποχρέωση πίστης έχουν και τα μέλη των εμπορικών εταιρειών και τα όργανα της διαχείρισης, δυνάμει και των διατάξεων της οικείας νομοθεσίας⁴⁹.

Υποχρέωση εχεμύθειας ως προς τα εμπορικά απόρρητα των επιχειρήσεων, διακρίνει επίσης τα όργανα της δημόσιας διοίκησης, τα οποία στο πλαίσιο της άσκησης των καθηκόντων τους και σε συμμόρφωση με τις επιταγές της οικείας νομοθεσίας, έρχονται σε επαφή με τα εμπορικά απόρρητα ορισμένης επιχείρησης, ασκώντας το δικαίωμα ελέγχου και ενημέρωσης επί των δραστηριοτήτων της εν λόγω επιχείρησης, δικαίωμα που τους παρέχεται εκ του νόμου. Οι απόρρητες αυτές πληροφορίες της επιχείρησης γίνονται γνωστές στα όργανα της διοίκησης για την πραγμάτωση συγκεκριμένου σκοπού και ως εκ τούτου δεν επιτρέπεται να αποκαλυφθούν, ούτε και να χρησιμοποιηθούν για άλλο λόγο, με την εξαίρεση της ανάγκης διασφάλισης κάποιου υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος. Η τελευταία

48. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 161 - 163 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

49. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 163 - 164 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

κατηγορία περιλαμβάνει εκείνα τα πρόσωπα που δε σχετίζονται σε κανένα βαθμό με την επιχείρηση, τα οποία όπως είναι εύλογο, εφόσον λάβουν γνώση του εμπορικού απορρήτου κατά τρόπο τυχαίο και οπωσδήποτε όχι με παράνομα μέσα, δεν βαρύνονται με κάποιου είδους νομική υποχρέωση να διαφυλάξουν τον απόρρητο χαρακτήρα της πληροφορίας, αφού στην περίπτωση αυτή δεν υφίσταται προσβολή του άυλου αγαθού με την έννοια που της προσδίδει ο νόμος. Αντιθέτως, εάν για την απόκτηση του εμπορικού απορρήτου χρησιμοποιήθηκαν παράνομα μέσα, τότε υπάρχει προσβολή, η οποία θεμελιώνεται στα χρηστά ήθη ή και σε παραβίαση ποινικών διατάξεων, ανάλογα με το είδος της προσβολής. Κλείνοντας, αξίζει να σημειωθεί, ότι εφόσον ο υπόχρεος σεβασμού των εμπορικών απορρήτων – ο οποίος ανήκει σε κάποια από τις ανωτέρω κατηγορίες – επικαλεστεί και αποδείξει ότι δεν επρόκειτο πράγματι για εμπορικό απόρρητο, ήτοι ο τελευταίος φέρει το βάρος της απόδειξης και εφόσον μπορέσει να θεμελιώσει την έλλειψη συνδρομής έστω και μίας από τις προϋποθέσεις που θέτει ο νόμος για την προστασία των απορρήτων, τότε και ο ίδιος απαλλάσσεται από την υποχρέωση διαφύλαξης του απορρήτου. Η χρονική δε διάρκεια, κατά την οποία τα ανωτέρω πρόσωπα οφείλουν να μεριμνούν για την προστασία των εμπορικών απορρήτων, δυνάμει της ως άνω υποχρέωσής τους, είναι καταρχήν απροσδιόριστη και δυνητικά ακόμα και απεριόριστη⁵⁰.

6.3. Προστασία δυνάμει των διατάξεων περί αθέμιτου ανταγωνισμού

Πριν από την ψήφιση του νόμου 4605/2019, η προστασία του εμπορικού απορρήτου θεμελιωνόταν κυρίως στο νόμο 146/1914 για τον αθέμιτο ανταγωνισμό και ειδικότερα στα άρθρα 16 έως 18 αυτού. Όπως έχει υποστηριχθεί στο παρελθόν, η επιλογή της προστασίας του εμπορικού απορρήτου δυνάμει των διατάξεων περί αθέμιτου ανταγωνισμού, δικαιολογείται στο βαθμό εκείνο, όπου η παράνομη αποκάλυψή του ευνοεί την ανάπτυξη «παρασιτικού» ανταγωνισμού, δια του οποίου πλήττεται άμεσα ο πυρήνας της επιχείρησης. Ειδικότερα, πλήττεται τόσο η ίδια η επιχείρηση, η οποία στερείται λόγω της αποκάλυψης του εμπορικού της απορρήτου του ανταγωνιστικού προβαδίσματος που το τελευταίο της εξασφάλιζε, όσο και ο ανταγωνισμός εν γένει στη σχετική αγορά στην οποία η επιχείρηση δραστηριοποιείται, με αποτέλεσμα να ενισχύεται ο ως άνω παρασιτικός ανταγωνισμός, ήτοι η μορφή εκείνη ανταγωνισμού όπου ο παραβάτης εκμεταλλεύεται τις «επενδυτικές θυσίες» του κατόχου του απορρήτου, για

50. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 164 – 165 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

προσωπικό του όφελος. Εύλογα λοιπόν αντιλαμβανόμαστε, ότι η αποτελεσματική προστασία των εμπορικών απορρήτων, ενισχύει μεταξύ άλλων την ανταγωνιστικότητα και την ορθή λειτουργία του ανταγωνισμού εν γένει, ενώ προωθεί παράλληλα την ανάπτυξη κάθε είδους καινοτομιών. Σημειώνεται ότι η φύση της προστασίας που παρέχεται από τα άρθρα 16 έως 18 του ν. 146/14 είναι κυρίως ποινικής φύσεως, αλλά δεν ελλείπουν και οι αστικές κυρώσεις⁵¹.

Αρχικά, το άρθρο 16 του ν. 146/1914 προβλέπει τον ποινικό κολασμό εκείνου που έχοντας την ιδιότητά του υπαλλήλου, εργάτη ή μαθητευόμενου σε εμπορική ή βιομηχανική επιχείρηση, ανακοινώνει σε τρίτους, κατά το χρονικό διάστημα της υπηρεσίας του και δίχως να έχει αυτό το δικαίωμα, απόρρητα αυτής της επιχείρησης, τα οποία είτε του έχουν εμπιστευθεί λόγω της υπηρεσίας του, είτε περιήλθαν με άλλο τρόπο στην αντίληψή του, έχοντας σκοπό ανταγωνισμού ή με πρόθεση να βλάψει τον ιδιοκτήτη της επιχείρησης. Η αξιόποινη αυτή πράξη τιμωρείται με φυλάκιση έξι (6) μηνών και με χρηματική ποινή ή με μία από τις ποινές αυτές. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και εκείνος που χρησιμοποίησε ή ανακοίνωσε τα απόρρητα αυτά σε τρίτους, δίχως να έχει σχετικό δικαίωμα προς τούτο και με σκοπό ανταγωνισμού, έχοντας λάβει γνώση αυτών, είτε κατόπιν ορισμένης πράξης ανακοίνωσης που έλαβε χώρα, όπως περιγράφεται ανωτέρω, είτε με δική του πράξη που αντίκειται στο νόμο ή τα χρηστά ήθη. Ακολούθως, το άρθρο 17 του ν. 146/1914, προβλέπει πως με την ίδια ποινή τιμωρείται και εκείνος που δίχως δικαίωμα χρησιμοποιεί ή ανακοινώνει σε τρίτους τα σχέδια ή τους κανόνες τεχνικής φύσης που του εμπιστεύονται κατά τις συναλλαγές και ιδίως σχεδιάσματα, πρότυπα, τύπους, υποδείγματα και οδηγίες.

Οι ανωτέρω αξιόποινες πράξεις, όπως περιγράφονται αντίστοιχα στα άρθρα 16 και 17 του ν. 146/1914, συνιστούν κατά την επικρατέστερη άποψη οικονομικά εγκλήματα⁵², ήτοι τυποποιημένες αξιόποινες πράξεις που τελούνται με την εκμετάλλευση των δυνατοτήτων του οικονομικού συστήματος, αποσκοπούν ή εξασφαλίζουν μια αθέμιτη περιουσιακή μετατόπιση που βλάπτει την περιουσία του δημοσίου ή των τραπεζών ή των επιχειρήσεων ή των πιστωτών ή του καταναλωτικού κοινού. Όπως υποστηρίζεται, οι αναγκαίοι όροι που συντρέχουν στην περίπτωση των πράξεων που αποκρυσταλλώνονται στα άρθρα 16 και 17 του ν. 146/1914, είναι α) πρόκληση περιουσιακής ζημίας σε συγκεκριμένο φυσικό ή νομικό πρόσωπο, β)

51. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 170 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

52. Βλ. Ι. Μανωλεδάκης, Τα πραγματικά όρια του οικονομικού εγκλήματος, ΕπισκΕΔ 2003, σελ. 949 – 954.

αθέμιτη περιουσιακή μετατόπιση από ένα πρόσωπο σε άλλο, ήτοι αθέμιτος πλουτισμός ενός προσώπου, ως αποτέλεσμα της περιουσιακής απώλειας που υφίσταται άλλο, γ) πραγμάτωση των ανωτέρω στοιχείων στο πλαίσιο λειτουργίας του οικονομικού συστήματος, δηλαδή κατά την πραγματοποίηση συναλλακτικών επαφών, καθώς οι πράξεις που περιγράφονται στα εν λόγω άρθρα προϋποθέτουν σχέση εργασίας ή μια εξωσυμβατική σχέση εμπιστοσύνης. Αξίζει να αναφερθεί ότι κατά άλλη άποψη, οι ανωτέρω αξιόποινες πράξεις συνιστούν παράλληλα εγκλήματα κατά της περιουσίας, καθώς τα απόρρητα, ως άυλα αγαθά, συνιστούν περιουσιακά στοιχεία τα οποία ανήκουν σε ορισμένο πρόσωπο⁵³.

Επιχειρώντας μια σύντομη ανάλυση των αξιόποινων πράξεων που εξετάζουμε, αρχικά παρατηρείται ότι η πρώτη περίπτωση, ήτοι αυτή που περιγράφεται στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 16 του ν. 146/1914, αναφέρεται στην παράνομη ανακοίνωση επιχειρηματικού απορρήτου από εργαζόμενο. Η αξιόποινη πράξη του εν λόγω άρθρου ποινικοποιεί επομένως την παράβαση της υποχρέωσης εχεμύθειας που έχει ο εργαζόμενος απέναντι στον εργοδότη του, η οποία πηγάζει από την ευρύτερη υποχρέωση πίστης και μη ανταγωνισμού που τον δεσμεύουν. Ως προς τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του αδικήματος, δράστης εδώ νοείται υπάλληλος, εργάτης ή μαθητευόμενος σε εμπορικό ή βιομηχανικό κατάστημα ή επιχείρηση, ήτοι πρόσωπο που τελεί υπό εξαρτημένη σχέση εργασίας και φέρει μία από τις παραπάνω ιδιότητες. Υποστηρίζεται ότι αυτή η περιοριστική αναφορά της διάταξης στις ιδιότητες αυτές, δεν επιτρέπει ουσιαστικά την περαιτέρω διεύρυνση του κύκλου των προσώπων εκτός του χώρου της εργασιακής σχέσης, ενώ παράλληλα δεν επιτρέπει ούτε την κατ' αναλογία εφαρμογή της διάταξης και στα όργανα διοίκησης νομικού προσώπου, εκτός εάν αυτά διαθέτουν ταυτόχρονα και την ιδιότητα του μισθωτού. Εκτός του πεδίου εφαρμογής της διάταξης βρίσκονται και οι κάτοχοι εταιρικών μεριδίων, εφόσον οι τελευταίοι δε συνδέονται παράλληλα με σύμβαση εργασίας με την επιχείρηση, καθώς και όσοι τελούν υπό το καθεστώς σύμβασης έργου, παροχής υπηρεσιών κλπ. Παράλληλα, για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος, πρέπει να πρόκειται για επιχειρηματικό απόρρητο το οποίο περιήλθε στη γνώση του εργαζομένου, είτε διότι του το εμπιστεύτηκαν λόγω της φύσης της εργασίας του, είτε για οποιονδήποτε άλλο λόγο και με οιονδήποτε άλλο τρόπο, ηθελημένα ή ακούσια. Σημαντική κρίνεται και η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας ανάμεσα στη γνώση του απορρήτου και στην ιδιότητα

53. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 172 - 173 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

του δράστη ως εργαζομένου. Ο τρόπος τέλεσης του αδικήματος του άρθρου 16 συνίσταται στην ανακοίνωση δίχως την άδεια του εργοδότη σε τρίτο πρόσωπο, δηλαδή στην παράνομη αποκάλυψη του επιχειρηματικού απορρήτου από το δράστη σε τρίτους. Αποκάλυψη θεωρείται η γνωστοποίηση της πληροφορίας σε τρίτους, κατά τρόπο τέτοιο, ώστε να μπορεί να πραγματοποιηθεί η εκμετάλλευσή της από αυτούς και περιλαμβάνει κάθε τρόπο γνωστοποίησής της, είτε με πράξη είτε με παράλειψη, με την έννοια ότι ο δράστης δεν απέτρεψε τον τρίτο να πληροφορηθεί το απόρρητο, αν και είχε προς τούτο συμβατική υποχρέωση, ενώ δεν προϋποτίθεται από τη διάταξη και η γνώση του περιεχομένου του απορρήτου από το δράστη. Σημειώνεται ότι στην έννοια του τρίτου συμπεριλαμβάνονται και οι εργαζόμενοι της ίδιας επιχείρησης και ότι το μέσο τέλεσης της αξιόποινης πράξης της αποκάλυψης μπορεί να έχει και υλική υπόσταση⁵⁴.

Τονίζεται δε, ότι ο δράστης πρέπει να στερείται του δικαιώματος να προβεί στην αποκάλυψη του απορρήτου, πράγμα που σημαίνει ότι η ύπαρξη κάποιου σχετικού δικαιώματος αίρει αυτομάτως τον παράνομο χαρακτήρα της ανακοίνωσης των επιχειρηματικών απορρήτων. Τέτοιο δικαίωμα υφίσταται για παράδειγμα είτε όταν ο νομίμως ελέγχων το εμπορικό απόρρητο παρέχει τη ρητή συγκατάθεσή του στο δράστη να αποκαλύψει το απόρρητο σε τρίτους, είτε όταν ενώ έλαβε γνώση των ενεργειών αποκάλυψης του απορρήτου δεν αντιτάχθηκε σε αυτές. Άλλα σχετικά παράδειγμα άρσης του παράνομου χαρακτήρα της ανακοίνωσης του απορρήτου, αποτελούν αφενός η περίπτωση διεξαγωγής νομικού ελέγχου («due diligence») σε επιχείρηση στο πλαίσιο εταιρικών μετασχηματισμών, όπως είναι οι διαδικασίες της εξαγοράς ή της συγχώνευσης και αφετέρου η ύπαρξη λόγων δημοσίου συμφέροντος, οι οποίοι επιβάλλουν την αποκάλυψη εμπορικών και άλλων απορρήτων. Επιπλέον, προκειμένου η παράνομη αποκάλυψη του απορρήτου από εργαζόμενο να εντάσσεται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 16 ν. 146/1914, θα πρέπει αυτή να πραγματοποιείται κατά τη διάρκεια της εργασίας του, όπως αυτή προσδιορίζεται με βάση την εκάστοτε σύμβαση εργασίας. Αξίζει να αναφερθεί σε αυτό το σημείο, ότι όπως γίνεται δεκτό, σε περίπτωση απρόθεσμης καταγγελίας της σύμβασης, εξακολουθεί μεν να υπάρχει η υποχρέωση εχεμύθειας του εργαζομένου, παύει όμως να υφίσταται η ποινική προστασία του απορρήτου. Είναι λοιπόν φανερό, ότι αποκάλυψη εμπορικού απορρήτου που έλαβε χώρα μετά τη λύση ή τη λήξη της

54. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 173 - 176 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

εργασιακής σχέσης δεν υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου που εξετάζουμε⁵⁵.

Ως προς την υποκειμενική υπόσταση του αδικήματος, για τη στοιχειοθέτησή της απαιτείται η ύπαρξη πρόθεσης, ήτοι δόλου. Είναι δηλαδή απαραίτητη η γνώση των στοιχείων που συγκροτούν την αντικειμενική υπόσταση του αδικήματος, όπως αυτά αναφέρθηκαν παραπάνω. Πρέπει επίσης να υφίσταται διαζευκτικά είτε σκοπός ανταγωνισμού, είτε πρόθεση βλάβης του φορέα της επιχείρησης που ελέγχει νομίμως το εμπορικό απόρρητο. Η πρόθεση βλάβης μπορεί να περιλαμβάνει βέβαια και την ωφέλεια ενός τρίτου στο πεδίο του ανταγωνισμού. Ωστόσο, σε περίπτωση που ο δράστης – εργαζόμενος ανακοινώνει απόρρητες πληροφορίες σε τρίτους, δίχως να έχει ούτε πρόθεση βλάβης του εργοδότη, ούτε με πρόθεση ανταγωνισμού, η πράξη του αυτή δεν υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής της πρώτης παραγράφου του άρθρου 16 του ν. 146/1914⁵⁶.

Συνεχίζοντας την ανάλυση των αξιόποινων πράξεων που περιγράφονται στο άρθρο 16 του ν. 146/1914, η δεύτερη παράγραφος αυτού αφορά την απαγορευμένη χρησιμοποίηση ή ανακοίνωση του απορρήτου σε τρίτους. Όπως μαρτυρούν τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης, για τη στοιχειοθέτηση της εν λόγω αξιόποινης πράξης, δράστης μπορεί να είναι οποιοδήποτε πρόσωπο με οποιαδήποτε ιδιότητα και όχι μόνο μισθωτός – εργαζόμενος, όπως απαιτούσε η προηγούμενη περίπτωση που εξετάσαμε. Το εμπορικό απόρρητο πρέπει επίσης να έχει αποκτηθεί από το δράστη, είτε μέσω αποκάλυψης από εργαζόμενο που διέπραξε το αδίκημα της παρ. 1 του υπό κρίση άρθρου, είτε με πράξη του ίδιου του δράστη, παράνομη ή αντίθετη στα χρηστά ήθη. Η υπό εξέταση αξιόποινη πράξη συντελείται από τη στιγμή που ο δράστης δίχως να έχει σχετικό δικαίωμα, οικειοποιείται ή ανακοινώνει τα εμπορικά απόρρητα σε τρίτους, με άμεσο σκοπό προφανώς την αποκόμιση περιουσιακού οφέλους. Ως στοιχεία της υποκειμενικής υπόστασης εντοπίζουμε το δόλο και την πρόθεση ανταγωνισμού. Η ανακοίνωση ή χρησιμοποίηση εμπορικών απορρήτων δίχως πρόθεση ανταγωνισμού δεν υπάγεται στην εν λόγω διάταξη⁵⁷.

55. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 177 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

56. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 178 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

57. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 179 - 181 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

Το άρθρο 17 του ν. 146/14 περιγράφει την τρίτη αξιόποινη πράξη σχετικά με τα επιχειρηματικά απόρρητα. Ως προς τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του αδικήματος, εδώ παρατηρούμε καταρχάς ότι ως δράστης νοείται μόνο τρίτο πρόσωπο και όχι υπάλληλος της εταιρείας, το οποίο έχει κάποια συναλλακτική σχέση με τον κάτοχο του απορρήτου, ενώ αποκλείονται ως δράστες πρόσωπα τα οποία έχουν σχέση άλλου είδους με τον κάτοχο του απορρήτου, καθώς και οι μισθωτοί – εργαζόμενοι στην επιχείρηση, για τους οποίους κατά τα ανωτέρω εφαρμόζεται το άρθρο 16. Το άρθρο 17, αναφέρεται επίσης αποκλειστικά σε «σχέδια» και σε «κανόνες τεχνικής φύσης», που όπως υποστηρίζεται εντάσσονται εξ ορισμού στα βιομηχανικά απόρρητα ή στην έννοια της τεχνογνωσίας, ενώ κατά την ίδια άποψη το τεχνικό περιεχόμενο των κανόνων που περιγράφεται στο άρθρο αυτό, είναι ευρύτερο από αυτό που συναντάμε στο δίκαιο της ευρεσιτεχνίας και ως εκ τούτου οι πληροφορίες μπορούν να αφορούν και οικονομικά ή καλλιτεχνικά δεδομένα. Ωστόσο, γενικές ιδέες και πληροφοριακό υλικό που δεν έχει μορφοποιηθεί σε συγκεκριμένη πληροφορία, δεν προστατεύεται με τη συγκεκριμένη διάταξη. Σημειώνεται ακόμα, ότι τα ως άνω «σχέδια» αποτελούν αντικείμενα που χρησιμοποιούνται ως πρότυπα για την παραγωγή νέων αντικειμένων και μπορούν να έχουν τεχνικό ή αισθητικό χαρακτήρα, ενώ την ίδια λειτουργία επιτελούν και τα υποδείγματα. Ο κάτοχος των σχεδίων και τεχνικών κανόνων που εξετάζουμε, πρέπει τέλος να τους έχει εμπιστευθεί ρητά στο δράστη, λόγω ακριβώς της συναλλακτικής σχέσης που υπάρχει μεταξύ τους. Εν συνεχεία, ο δράστης δίχως να έχει σχετικό δικαίωμα προς τούτο, προβαίνει σε χρησιμοποίηση ή ανακοίνωση του εμπιστευθέντος σε αυτόν σχεδίου ή τεχνικού κανόνα σε τρίτους, κατά παράβαση δηλαδή των συμφωνηθέντων και της – συναγομένης ή μη από τις περιστάσεις – σχέσεως εμπιστοσύνης. Στοιχείο της υποκειμενικής υπόστασης είναι αποκλειστικά ο δόλος του δράστη, εφόσον στη διάταξη δεν αναφέρεται η πρόθεση ανταγωνισμού ή βλάβης⁵⁸.

Επιπροσθέτως, αξίζει να επιχειρήσουμε μία σύντομη επισκόπηση της ρύθμισης του άρθρου 18 του ν. 146/14 και ειδικότερα της παραγράφου 2 αυτού, η οποία προβλέπει ότι με τις ποινές που ορίζονται στο άρθρο 16, μειωμένες στο μισό, τιμωρείται και όποιος επιχειρεί με σκοπό ανταγωνισμού να ωθήσει άλλον στις πράξεις που εξετάσαμε και οι οποίες προβλέπονται στα άρθρα 16 και 17. Δράστης στην περίπτωση αυτή μπορεί να είναι οποιοδήποτε πρόσωπο και με οποιαδήποτε ιδιότητα. Βασικό στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του εν λόγω αδικήματος

58. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 181 - 185 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

αποτελεί η απόπειρα ηθικής αυτοουργίας για τη διάπραξη των αξιόποινων πράξεων των άρθρων 16 και 17 που αναλύσαμε ανωτέρω, ήτοι της παράνομης ανακοίνωσης απορρήτων από εργαζόμενο και της παράνομης χρησιμοποίησης ή ανακοίνωσης σχεδίων ή τεχνικών κανόνων που έχουν εμπιστευθεί στο δράστη. Όπως αποκαλύπτει και η λέξη «επιχειρεί» που χρησιμοποιεί το εν λόγω άρθρο ως προς την εξώθηση τρίτου στην πραγματοποίηση της παράνομης πράξης, για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος απαιτείται η ανεπιτυχής ηθική αυτοουργία ή με άλλα λόγια η απόπειρα αυτής. Εάν οι πράξεις των άρθρων 16 και 17 εν τέλει πραγματώνονταν, τότε ο ηθικός αυτοουργός θα τιμωρούνταν κατά τις διατάξεις του κοινού ποινικού δικαίου και όχι δυνάμει της διάταξης που εξετάζουμε. Είναι εύλογο δε, ότι μεταξύ της εξώθησης στην πραγματοποίηση της πράξης και στην ίδια την άδικη πράξη, πρέπει να υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος. Στοιχεία τέλος της υποκειμενικής υπόστασης της αξιόποινης πράξης του υπό κρίση άρθρου, είναι σωρευτικά ο δόλος του δράστη και ο σκοπός ανταγωνισμού⁵⁹.

Ιδιαίτερη μνεία οφείλει να γίνει και στις αστικές κυρώσεις που προβλέπει το άρθρο 18 – και συγκεκριμένα η πρώτη παράγραφος αυτού – του ν. 146/14, το οποίο εισάγει μία περίπτωση «ειδικής» αδικοπρακτικής ευθύνης, δημιουργώντας αξίωση αποζημίωσης σε περίπτωση παράβασης των ανωτέρω αναφερόμενων άρθρων 16 και 17 του ίδιου νόμου. Ειδικότερα, η παρ. 2 του άρθρου 18 αναφέρει πως οι παραβάσεις των άρθρων 16 και 17, δημιουργούν παράλληλα και την υποχρέωση προς αποκατάσταση της ζημίας που προξένησαν. Ως προς την περίπτωση του άρθρου 16 παρ. 2, όπου ο δράστης μπορεί να είναι όπως είδαμε οποιοδήποτε πρόσωπο, η αδικοπρακτική ευθύνη για αποζημίωση θα μπορούσε να θεμελιωθεί και άμεσα στο άρθρο 914 ΑΚ, οι προϋποθέσεις του οποίου εξακολουθούν να συντρέχουν. Όπως υποστηρίζεται, το παράνομο της πράξης προκύπτει από την ίδια την αντίθεσή της προς τα χρηστά συναλλακτικά ήθη, ενώ το στοιχείο της υπαιτιότητας προκύπτει από το στοιχείο του ενυπάρχοντος δόλου, η δε ζημία κατά κανόνα θα συντρέχει και θα πρέπει ακολούθως να αποδειχθεί ο αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ ζημίας και παράνομης πράξης. Ως προς την περίπτωση του άρθρου 16 παρ. 1, δηλαδή του αδικήματος που αφορά εργαζόμενο δράστη, παράλληλα με την αδικοπρακτική του ευθύνη, θεμελιώνεται και η αστική του ευθύνη η οποία πηγάζει από την αθέτηση ενοχικής υποχρέωσης και ειδικότερα της υποχρέωσης εχεμύθειας που τον δεσμεύει, ενώ δεν αποκλείεται και περαιτέρω συμβατική του ευθύνη,

59. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 185 - 186 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

απορρέουσα από την εκάστοτε ισχύουσα σύμβαση εργασίας. Στην περίπτωση του άρθρου 17, όπως αναφέρθηκε, ο δράστης βρίσκεται σε συναλλακτική σχέση με την επιχείρηση της οποίας το εμπορικό απόρρητο εκμεταλλεύθηκε και ως εκ τούτου, παράλληλα με την αδικοπρακτική ευθύνη του, θεμελιώνεται και η αστική του ευθύνη από την τυχόν μεταξύ τους συμβατική σχέση εμπιστοσύνης εν ισχύ⁶⁰.

Παρατηρούμε λοιπόν, ότι στην περίπτωση ύπαρξης έγκυρης συμβατικής σχέσης ανάμεσα στον κάτοχο του εμπορικού απορρήτου και στο δράστη, υφίσταται συρροή λόγων ευθύνης και συγκεκριμένα η αθέτηση της ενοχικής υποχρέωσης που προκύπτει από τη συμβατική σχέση, επισύρει την ενδοσυμβατική ευθύνη του δράστη, ενώ παράλληλα λόγω της παράβασης των άρθρων 16 και 17 του ν. 146/14, συρρέει με αυτή και η αδικοπρακτική ευθύνη του τελευταίου, δυνάμει του άρθρου 18 παρ. 1 του ίδιου νόμου. Όποια νομική βάση κι αν επιλέξει κανείς για τη θεμελίωση της ευθύνης, οι αξιώσεις που απορρέουν είναι σε κάθε περίπτωση η άρση της προσβολής και η παράλειψη της στο μέλλον καθώς και η αποζημίωση για το σύνολο της ζημίας που προκλήθηκε. Εν κατακλείδι και όπως είναι ευρέως γνωστό, η αδικοπρακτική ευθύνη στοχεύει στην αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε, ενώ η ποινική ευθύνη στοχεύει στην προστασία του δημοσίου συμφέροντος, ανεξάρτητα από την ύπαρξη ή μη οικονομικής ζημίας από τη συμπεριφορά του δράστη, οπότε ο αποδέκτης της επιλήψιμης συμπεριφοράς θα πρέπει να λάβει υπόψη του και τις ανωτέρω παραδοχές κατά τη στάθμιση στην οποία θα προβεί και κατά τη συνακόλουθη επιλογή της νομικής βάσης για την άσκηση του δικαιώματός του προς αποκατάσταση⁶¹.

Η προστασία του εμπορικού απορρήτου δυνάμει των ρυθμίσεων του νόμου 146/1914 περί αθέμιτου ανταγωνισμού δεν εξαντλείται ωστόσο στις ανωτέρω αναφερόμενες διατάξεις. Σημαντική θέση στο πλέγμα προστασίας που έχει κατοχυρώσει η σχετική νομοθεσία για την προστασία των απορρήτων, κατέχει και το άρθρο 1 του ως άνω νόμου, η λεγόμενη «γενική ρήτρα», στην οποία ορίζεται πως κατά τις εμπορικές, βιομηχανικές ή γεωργικές συναλλαγές, απαγορεύεται κάθε πράξη η οποία γίνεται με σκοπό ανταγωνισμού και αντίκειται στα χρηστά ήθη. Σε αντίθετη περίπτωση, ο παραβάτης μπορεί να εναχθεί για παράλειψη και για ανόρθωση της

60. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 187 - 188 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

61. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 188 - 191 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

ζημίας που προκλήθηκε. Αρχικά πρέπει να σημειωθεί, ότι η εφαρμογή της γενικής ρήτρας του άρθρου 1 ν. 146/14 είναι δυνατή, όταν δε συντρέχουν οι όροι της αντικειμενικής υπόστασης των άδικων πράξεων των άρθρων 16 και 17 του ίδιου νόμου, όπως αυτοί αναλύθηκαν ανωτέρω και παράλληλα συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής της γενικής ρήτρας, ήτοι πρόκειται για αθέμιτη πράξη ή παράλειψη στο πλαίσιο εμπορικών ή γεωργικών συναλλαγών, με πρόθεση ανταγωνισμού. Για την πληρότητα της ανάλυσης, αναφέρεται ότι ο «αθέμιτος» ή μη χαρακτήρας της πράξης, προσδιορίζεται κυρίως με τη βοήθεια του κριτηρίου των χρηστών ηθών και ειδικότερα πρόκειται για τη συμπεριφορά εκείνη που προσκρούει στις κρατούσες αντιλήψεις περί συναλλακτικής ηθικής συγκεκριμένου συναλλακτικού κύκλου ή δεν είναι ανεκτή από την ολότητα. Πάντως, κατά μία άποψη, η υπό στενή έννοια παράνομη πράξη δεν είναι πάντοτε και κατά κανόνα αθέμιτη⁶².

Μερικά παραδείγματα που μπορούμε να διατυπώσουμε προς επίρρωση των ανωτέρω εκτεθέντων, συνίστανται αρχικά στην περίπτωση της παράνομης ανακοίνωσης απορρήτου από εργαζόμενο σε τρίτο, εφόσον δεν υπάρχει δόλος εκ μέρους του εργαζομένου, όπως απαιτεί η διάταξη του άρθρου 16 παρ. 1 και έτσι το συγκεκριμένο άρθρο δεν μπορεί να εφαρμοστεί, μπορεί όμως να εφαρμοστεί στη θέση του η γενική ρήτρα, εφόσον συντρέχει πρόθεση ανταγωνισμού και η συμπεριφορά της αποκάλυψης απορρήτου κρίνεται πράγματι αθέμιτη. Έπειτα, στην περίπτωση του άρθρου 16 παρ. 2, εάν ο δράστης έλαβε γνώση των εμπορικών απορρήτων με δική του παράνομη πράξη ή με αθέμιτο τρόπο, τότε θα συντρέχει εκ των πραγμάτων και το στοιχείο του αθέμιτου. Εάν όμως λείπει το στοιχείο του δόλου – το οποίο πρέπει να συντρέχει σωρευτικά με την πρόθεση ανταγωνισμού – τότε δεν εφαρμόζεται το άρθρο 16 παρ. 2 αλλά η γενική ρήτρα, εφόσον φυσικά η άδικη πράξη τελείται στο πλαίσιο εμπορικών και γεωργικών συναλλαγών⁶³.

Παράλληλα, όπως αναπτύχθηκε, στην περίπτωση του άρθρου 17 του ν. 146/14, ο αθέμιτος χαρακτήρας της αποκάλυψης ή χρησιμοποίησης απορρήτων μπορεί να θεμελιωθεί και στον τρόπο παραβίασης εκ μέρους του δράστη της σχέσης εμπιστοσύνης του με τον κάτοχο του απορρήτου. Ωστόσο, για να έχει εφαρμογή η γενική ρήτρα, πρέπει να συντρέχει και σκοπός ανταγωνισμού. Στοιχείο δε της

62. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 191 - 192 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

63. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 192 - 193 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

υποκειμενικής υπόστασης της άδικης πράξης του άρθρου 17 είναι ο δόλος, δίχως να απαιτείται και πρόθεση ανταγωνισμού. Επομένως, εάν ο δράστης δεν έχει το στοιχείο του δόλου, αλλά έχει πρόθεση ανταγωνισμού και η αποκάλυψη των εμπιστευθέντων σε αυτών πληροφοριών διακρίνεται για τον αθέμιτο χαρακτήρα της, τότε μπορεί να εφαρμοστεί η γενική ρήτρα. Αξίζει να αναφερθεί επίσης, ότι μπορεί να γίνει επίκληση περί εφαρμογής της γενικής ρήτρας – εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις για την εφαρμογή της – και στις περιπτώσεις εκείνες όπου υπάρχει ανάγκη προστασίας άλλων στοιχείων της επιχείρησης, τα οποία όμως δε χαρακτηρίζονται ως απόρρητα, είτε διότι δεν ενσωματώνουν μια οικονομική αξία, είτε διότι δε λαμβάνονται μέτρα για τη διατήρηση της μυστικότητάς τους και απουσιάζει η γενικότερη βούληση του κατόχου τους για το χαρακτηρισμό τους ως απόρρητα. Με τη συνδρομή των σχετικών προϋποθέσεων, η γενική ρήτρα μπορεί να βρει εφαρμογή και στις περιπτώσεις προστασίας εμπορικών απορρήτων, των οποίων η αποκάλυψη ή χρησιμοποίηση γίνεται από πρόσωπο που δε συγκεντρώνει τα στοιχεία της υποκειμενικής υπόστασης των αξιόποινων πράξεων των άρθρων 16 και 17 του ν. 146/14. Τέλος, στην περίπτωση που λαμβάνει χώρα αποκάλυψη ή χρησιμοποίηση απορρήτων από εταίρους και μετόχους εμπορικών εταιρειών – δηλαδή από πρόσωπα που δεν εμπίπτουν στην έννοια του «υπαλλήλου», ούτε στην έννοια του «συναλλασσομένου», ούτε απέκτησαν τα απόρρητα παράνομα ή με αθέμιτη πράξη, αλλά αντιθέτως ήρθαν σε επαφή με τα απόρρητα στο πλαίσιο του δικαιώματος πληροφόρησης – δίχως να υπάρχει σχετικό δικαίωμα και κατά παράβαση της υποχρέωσης πίστης που έχουν, είναι δυνατή η εφαρμογή της γενικής ρήτρας, εφόσον φυσικά συντρέχουν και στην περίπτωση αυτή οι υπόλοιπες προϋποθέσεις για την εφαρμογή της⁶⁴.

Όπως έχει εκτεθεί στη θεωρία, ενώ με το άρθρο 1 του ν. 146/14 που ενσαρκώνει την προαναφερόμενη γενική ρήτρα, προστατεύεται κατά βάση η συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της οικονομικής ελευθερίας, μέσω της συγκεκριμενοποίησης της έννοιας των χρηστών ηθών, τα άρθρα 16 και 17 του ως άνω νόμου συγκεκριμενοποιούν περαιτέρω την προσβολή της εν λόγω οικονομικής ελευθερίας, ανάγοντας κατ' ουσίαν σε ποινικό αδίκημα την προσβολή της σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ εργοδότη και εργαζομένου και την εκμετάλλευση της εμπιστοσύνης από οποιονδήποτε συναλλασσόμενο αντίστοιχα, στην περίπτωση που αμφότεροι αποκτούν πρόσβαση σε εμπορικά απόρρητα και προχωρούν στη, χωρίς

64. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 193 - 195 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

σχετικό δικαίωμα, χρήση ή ανακοίνωσή τους. Με τα άρθρα αυτά λοιπόν, εξειδικεύεται η οικονομική ελευθερία, σε συνάρτηση με την υποχρέωση πίστης και τη συνακόλουθη σχέση εμπιστοσύνης. Σε καμία όμως περίπτωση δεν προστατεύεται δυνάμει των ανωτέρω διατάξεων το απόρρητο αυτό καθ' εαυτό, καθώς δεν αναγνωρίζεται μέσω αυτών κάποιο αποκλειστικό δικαίωμα επί του απορρήτου. Υφίσταται μόνο, όπως υποστηρίζεται, έννομο συμφέρον ως εκδήλωση της οικονομικής ελευθερίας διατήρησης του απορρήτου σε μία πληροφορία, το οποίο, σε περίπτωση προσβολής, επισύρει τα δικαιώματα προς αποζημίωση, άρση και παράλειψη της προσβολής. Κατά την ίδια άποψη, όλες οι ανωτέρω διατάξεις φαίνονται σε ένα βαθμό να καλύπτονται από τα ποινικά αδικήματα που περιλαμβάνονται στον ΠΚ και τα οποία εκτίθενται αμέσως παρακάτω, δίχως και πάλι να απονέμεται κάποιο αποκλειστικό δικαίωμα επί του απορρήτου που προσβάλλεται⁶⁵.

6.4. Ποινική προστασία των Εμπορικών Απορρήτων που σχετίζονται με η/υ

Στο σημείο αυτό αξίζει να γίνει μία σύντομη αναφορά στην ειδική ποινική προστασία που επιφυλάσσει η νομοθεσία, για εκείνα τα εμπορικά απόρρητα τα οποία σχετίζονται με ηλεκτρονικούς υπολογιστές και κατά την κρατούσα άποψη δεν περιλαμβάνονται στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων του ν. 146/14, αφού προστατεύονται επαρκώς από ειδικότερες διατάξεις της νομοθεσίας. Δυνάμει λοιπόν του άρθρου 370Γ (τέως 370Β) του ισχύοντος Ποινικού Κώδικα, το οποίο κατά μία άποψη καλύπτει τα κενά που παρουσιάζονται στα άρθρα 16 έως 18 του ν. 146/14 για την προστασία του απορρήτου από πράξεις αθέμιτου ανταγωνισμού⁶⁶, προβλέπεται ότι: «Όποιος αθέμιτα αντιγράφει, αποτυπώνει, χρησιμοποιεί, αποκαλύπτει σε τρίτον ή οποιοσδήποτε παραβιάζει στοιχεία ή προγράμματα υπολογιστών, τα οποία συνιστούν κρατικά, επιστημονικά ή επαγγελματικά απόρρητα ή απόρρητα επιχείρησης του δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μηνών. Ως απόρρητα θεωρούνται και εκείνα που ο νόμιμος κάτοχός τους, από δικαιολογημένο ενδιαφέρον τα μεταχειρίζεται ως απόρρητα, ιδίως όταν έχει λάβει μέτρα για να παρεμποδίζονται τρίτοι να λάβουν γνώση τους. Αν ο δράστης είναι στην υπηρεσία του κατόχου των στοιχείων, καθώς και εάν το απόρρητο είναι

65. Βλ. Α. Ψάρρας, ό.π., σελ. 1352.

66. Βλ. Δ. Χατζημιχαήλ, Η παραβίαση του απορρήτου στο πλαίσιο του ποινικού δικαίου σε Δικαιούχος εφεύρεσης και διεκδίκηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας (2015), σελ. 381.

ιδιαίτερα μεγάλης οικονομικής σημασίας, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους. Οι πράξεις που προβλέπονται στο άρθρο αυτό διώκονται με έγκληση». Από την ανωτέρω διατύπωση της ποινικής διάταξης, προκύπτει ότι η αθέμιτη παραβίαση των ηλεκτρονικών στοιχείων που απαρτίζουν ένα εμπορικό απόρρητο, η οποία συντελείται με αντιγραφή ή αποτύπωση ή χρησιμοποίηση ή αποκάλυψή τους σε τρίτο πρόσωπο, δηλαδή με υπαλλακτικώς μικτούς τρόπους τέλεσης, τυποποιείται σε «ιδιώνυμο» ποινικό αδίκημα. Επιβαρυντικές δε περιπτώσεις, με τη συνδρομή των οποίων απειλείται ποινή φυλάκισης ενός (1) τουλάχιστον έτους, θεωρούνται αφενός η ύπαρξη οποιασδήποτε φύσεως υπηρεσιακής σχέσης του δράστη με τον κάτοχο των απόρρητων στοιχείων και αφετέρου η ιδιαίτερα μεγάλη οικονομική σημασία του απορρήτου, για την οποία, προκειμένου να διαπιστωθεί η συνδρομή της, απαιτείται να παρέχεται στο δικαστήριο η δυνατότητα να αποτιμηθεί οικονομικά η αξία του απορρήτου επί τη βάση συγκεκριμένων στοιχείων⁶⁷.

Ως προς τον ορισμό που προσδίδει το εν λόγω άρθρο στο απόρρητο, φαίνεται να υιοθετείται η θεωρία ότι τυχόν ηλεκτρονικά στοιχεία του η/υ θεωρούνται απόρρητα όταν: α) είναι προσιτά σε περιορισμένο κύκλο προσώπων χωρίς να είναι κοινώς γνωστά, β) συνδέονται με τη λειτουργία μιας επιχείρησης, πράγμα που γνωρίζουν τα ανωτέρω πρόσωπα και γ) η πρόσβαση σε αυτά είναι δυσχερής, καθώς τηρούνται ως απόρρητα με τη βούληση του κατόχου τους, ο οποίος και έχει δικαιολογημένο ενδιαφέρον προς αυτό και ως εκ τούτου καταβάλλει εύλογες προσπάθειες για την τήρηση του απόρρητου χαρακτήρα τους. Η ιδιότητα του απορρήτου, όπως μαρτυρά η κρινόμενη διάταξη, όσον αφορά τα προγράμματα η/υ, αποδίδεται σε αυτά που συνδέονται με ορισμένο κάτοχο, ενώ παράλληλα ο κύκλος των προσώπων που γνωρίζουν το πρόγραμμα πρέπει να είναι περιορισμένος. Ο χαρακτήρας του προγράμματος είναι εδώ αδιάφορος, ενώ κρίσιμο είναι το εάν η διάθεσή του περιορίζεται σε έναν ορισμένο κύκλο αποδεκτών – χρηστών και προβλέπονται ρήτρες διαφύλαξης του προγράμματος, προκειμένου αυτό να θεωρηθεί ως απόρρητο, ενώ όταν ο κύκλος των αποδεκτών του προγράμματος εμφανίζεται περισσότερο διευρυμένος, η ύπαρξη στοχευμένων τεχνικών μέτρων ασφαλείας, δηλώνει προφανώς την πρόθεση – αλλά και την έμπρακτη προσπάθεια – του δημιουργού να παραμείνει το πρόγραμμα απόρρητο⁶⁸.

67. Βλ. Δ. Χατζημιχαήλ, ό.π., σελ. 382.

68. Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο Πληροφορικής (2021), σελ. 411 – 413.

Η εγκληματική συμπεριφορά εδώ πραγματώνεται με την αθέμιτη αντιγραφή, χρησιμοποίηση, αποκάλυψη σε τρίτο ή παραβίαση απόρρητων στοιχείων ή προγραμμάτων η/υ. Ως «αντιγραφή», λογίζεται η ενσωμάτωση του προγράμματος η/υ σε έναν υλικό φορέα, ακόμα και όταν αυτή γίνεται δίχως τη χρήση τεχνικών μέσων, αλλά και γενικότερα η δημιουργία αντιγράφων που το καθιστά προσιτό στις αισθήσεις. Στην έννοια δε της «αποτύπωσης», εμπίπτει η αναπαραγωγή ενός ενσώματου αντιγράφου του προγράμματος ή των δεδομένων, μέσω της φωτοτύπησής του, της ενσωμάτωσης και μεταφοράς του σε ηλεκτρονικά μέσα μεταφοράς δεδομένων, όπως είναι μία συσκευή τύπου «usb flash drive» κλπ. Ακολούθως, «αποκάλυψη σε τρίτο» νοείται η ολική ή μερική γνωστοποίηση του λογισμικού ή των δεδομένων, έτσι ώστε να καθίσταται δυνατή η εκμετάλλευσή τους, ενώ ως «χρησιμοποίηση» του απορρήτου λογίζεται κατ' ουσίαν αυτή καθαυτή η εκμετάλλευσή του. Αποκάλυψη δε των απορρήτων με την έννοια της υπό κρίση διάταξης, μπορεί να πραγματοποιηθεί και δια παραλείψεως. Πάντως, η διάταξη του άρθρου 370Γ ΠΚ, προϋποθέτει ότι η παραβίαση του απορρήτου τελείται «αθέμιτα», ήτοι για τη στοιχειοθέτηση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος, η τέλεση της πράξης πρέπει να αντιβαίνει σε διάταξη νόμου και να αποδοκιμάζεται εν γένει από το δίκαιο. Σε κάθε περίπτωση, η προστασία που παρέχει το άρθρο 370Γ ΠΚ στα απόρρητα προγράμματα ή δεδομένα η/υ, κρίνεται ευρύτατη και παρέχεται στον κάτοχό τους, δίχως να ελέγχεται εάν ο δράστης ενέργησε με πρόθεση (δόλο) βλάβης ή όχι⁶⁹.

6.5. Προστασία του λογισμικού η/υ που αποτελεί Εμπορικό Απόρρητο δυνάμει των διατάξεων περί πνευματικής ιδιοκτησίας

Όσον αφορά την ειδικότερη προβληματική της προστασίας του λογισμικού η/υ, στην περίπτωση που το τελευταίο αποτελεί ταυτόχρονα και εμπορικό απόρρητο για τον κάτοχό του, δυνάμει λοιπών διατάξεων της ελληνικής νομοθεσίας, το άρθρο 45 του νόμου 2121/1993 για την πνευματική ιδιοκτησία, αναφέρει ρητά πως οι διατάξεις του κεφαλαίου του εν λόγω νόμου, οι οποίες αφορούν την προστασία του λογισμικού η/υ, δεν θίγουν άλλες νομικές διατάξεις, που αφορούν ιδίως τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, τα σήματα, τον αθέμιτο ανταγωνισμό, το εμπορικό απόρρητο, την προστασία των ημιαγωγών προϊόντων ή το δίκαιο των συμβάσεων. Ειδικότερα, το άρθρο 45 του νόμου για την πνευματική ιδιοκτησία μετέφερε στην ελληνική έννομη

69. Βλ. *Ι. Ιγγλεζάκης*, ό.π., σελ. 413 με τις εκεί παραπομπές σε *Χ. Μυλωνόπουλο κ.α.*

τάξη το άρθρο 9 της Οδηγίας 91/250. Με τη διάταξη αυτή δεν εισήχθη ωστόσο κάποιος καινοφανής κανόνας ουσιαστικού δικαίου. Πρόκειται κατ' ουσίαν για μία διευκρίνιση, η οποία είναι εν πολλοίς αυτονόητη, αλλά επιβάλλεται για την αποφυγή οποιασδήποτε αμφιβολίας επί του θέματος. Σκοπός της διάταξης, είναι να γίνει σαφές ότι το καθεστώς νομικής προστασίας των προγραμμάτων η/υ που εισάγεται με την Οδηγία δεν επηρεάζει και δεν θίγει άλλες ισχύουσες νομικές διατάξεις αναφορικά με άλλες μορφές προστασίας των προγραμμάτων η/υ, όπως διπλώματα ευρεσιτεχνίας, σήματα, εμπορικό απόρρητο κ.λπ., με την αναφορά των υπόλοιπων μορφών προστασίας να είναι όλως ενδεικτική⁷⁰. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι δυνάμει της διάταξης αυτής, παρέχεται συμπληρωματική προστασία στο λογισμικό η/υ, στη βάση των διατάξεων περί αθέμιτου ανταγωνισμού και ειδικότερα στη βάση των άρθρων 16 έως 18 του νόμου 146/14, τα οποία αφορούν την προστασία των εμπορικών απορρήτων. Ωστόσο, προϋπόθεση για την προστασία αυτή, είναι το πρόγραμμα η/υ να αποτελεί εμπορικό απόρρητο ή άλλως, απόρρητο της επιχείρησης, παράλληλα δε, να λαμβάνονται νομικά και τεχνικά μέτρα, ώστε να αποκλείεται η πρόσβαση κάθε τρίτου στο πρόγραμμα. Η προστασία του απορρήτου λογισμικού δε σημαίνει όμως ότι προστατεύονται και όλα τα επιμέρους στοιχεία αυτού, όπως είναι οι ιδέες, οι αρχές και ο αλγόριθμος στον οποίο βασίζεται, καθώς αυτά είναι στοιχεία που δεν προστατεύονται από το ν. 2121/1993, αλλά αντιθέτως αποτελούν κοινό κτήμα⁷¹.

6.6. Προστασία δυνάμει του θεμελιώδους κανόνα περί καλής πίστης

Όπως προβλέπεται στο θεμελιώδες για το σύστημα προστασίας που κατοχυρώνει ο Αστικός Κώδικας άρθρο 288 ΑΚ «ο οφειλέτης μιας παροχής έχει την υποχρέωση να εκπληρώσει την παροχή αυτή όπως απαιτεί η καλή πίστη, αφού ληφθούν υπόψη και τα συναλλακτικά ήθη». Η κρατούσα σε νομολογία και θεωρία άποψη, ερμηνεύοντας την εν λόγω διάταξη, δέχεται την εφαρμογή της σε κάθε είδους ενοχική σχέση, είτε αυτή πηγάζει από δικαιοπραξία, είτε από το νόμο, καθώς και σε οποιαδήποτε άλλη συναλλακτική σχέση και ανάγεται σε θεμελιώδη αρχή ολόκληρου του ηπειρωτικού δικαίου⁷². Η καλή πίστη στην οποία αναφέρεται η διάταξη, συνιστά μία «αόριστη νομική έννοια», η οποία εξειδικεύεται κάθε φορά με αντικειμενικά κριτήρια, συνεκτιμώντας μεταξύ άλλων δεδομένων τις κρατούσες αντιλήψεις, τα

70. Βλ. Λ. Κοτσίρης/Ε. Σταματούδη, Νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία (2009), σελ. 768 επ.

71. Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σελ. 13.

72. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 196 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

διαμορφωμένα συναλλακτικά ήθη και τα έθιμα, στον οικείο χώρο λειτουργίας της εκάστοτε σύμβασης. Παρά τη δικαιολογημένη ύπαρξη αντιτιθέμενων συμφερόντων στο πλαίσιο μίας συμβατικής σχέσης, γίνεται εκ προοιμίου δεκτό, ότι ο δανειστής και ο οφειλέτης έχουν αμφότεροι συμφέρον στην επίδειξη καλόπιστης συμπεριφοράς εκ μέρους του αντισυμβαλλομένου τους και η υπό κρίση διάταξη της 288 ΑΚ κινείται ακριβώς προς αυτή την κατεύθυνση⁷³.

Η γενικότερη «υποχρέωση πίστης» η οποία διαπνέει – ή οφείλει να διαπνέει – κάθε εταιρική σύμβαση – ή με άλλα λόγια κάθε καταστατικό – και συνδέεται άμεσα με την επίτευξη του εταιρικού σκοπού, θεμελιώνεται κατά την κρατούσα άποψη στον κανόνα της 288 ΑΚ, αποτελώντας ειδική εφαρμογή της⁷⁴. Ωστόσο αξίζει να αναφερθεί για λόγους πληρότητας, ότι η υποχρέωση πίστης των εταίρων έχει επιχειρηθεί να θεμελιωθεί και σε άλλες, ειδικότερες διατάξεις, όπως π.χ. στις διατάξεις των άρθρων 741 και 747 ΑΚ για την αστική εταιρεία⁷⁵. Από την υποχρέωση πίστης στο πλαίσιο της εταιρείας, πηγάζουν επίσης δύο, έτι ειδικότερες, υποχρεώσεις για τους εταίρους και πιο συγκεκριμένα η υποχρέωση εχεμύθειας σχετικά με τα απόρρητα στοιχεία της εταιρείας σε τρίτα πρόσωπα και η υποχρέωση παράλειψης ανταγωνιστικών πράξεων προς την εταιρεία, ήτοι πράξεων που υπάγονται στον εταιρικό σκοπό, για την επίτευξη όμως προσωπικού ή έτερου οφέλους. Παρά το γεγονός ότι οι ως άνω υποχρεώσεις θεμελιώνονται αμφότερες στη γενική αρχή περί καλής πίστης, είναι διακριτές μεταξύ τους και τυχόν παραβίαση της μίας, δε συνεπάγεται απαραίτητα και παραβίαση της άλλης. Στο χώρο του εταιρικού δικαίου, η υποχρέωση πίστης δεν αντιστοιχεί σε υποχρέωση ορισμένων παροχών, πράξεων ή παραλείψεων εκ μέρους των εταίρων, αλλά πρόκειται όπως υποστηρίζεται για ένα σύνολο δεσμεύσεων, οι οποίες δεν απαριθμούνται, ούτε περιορίζονται εννοιολογικά⁷⁶.

Η υποχρέωση εχεμύθειας, ειδική έκφανση της ως άνω υποχρέωσης πίστης, εμφανίζεται εναργώς στο πεδίο των εταιρικών σχέσεων και εντοπίζεται τόσο στα όργανα της διοίκησης των εμπορικών εταιρειών, ήτοι σε διαχειριστές προσωπικών εταιρειών και σε μέλη του διοικητικού συμβουλίου κεφαλαιουχικών εταιρειών, όσο και στους εργαζόμενους αυτών. Ειδικά ως προς τα διοικητικά όργανα μιας εμπορικής εταιρείας – είτε πρόκειται για διαχειριστές, είτε πρόκειται για μέλη του διοικητικού της

73. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 197.

74. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 198 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

75. Βλ. Κ. Παμπούκης, Δίκαιον Εμπορικών Εταιρειών (1979), σελ. 217 επ.

76. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 199.

συμβουλίου, ανάλογα με τη μορφή της εταιρείας – και όσον αφορά το πεδίο των εμπορικών απορρήτων που εξετάζουμε, πιθανή παράβαση της υποχρέωσης εχεμύθειας, η οποία συνιστά προσβολή των εμπορικών απορρήτων της εταιρείας, μπορεί να εμφολωρήσει ανεξάρτητα από την ύπαρξη ή μη τυχόν πρόθεσης ανταγωνισμού, καθώς σε αυτή την περίπτωση, αρκεί μόνο η αποκάλυψη του απορρήτου. Η υποχρέωση εχεμύθειας των διοικητικών οργάνων της εταιρείας είναι φυσικά δεδομένη και δεν εξαρτάται από την ύπαρξη ή μη σχετικής πρόβλεψης στο καταστατικό της εταιρείας, υπάρχει δε ως προς τα εμπορικά απόρρητα στο βαθμό που άλλες διατάξεις του νόμου δεν επιβάλλουν την ανακοίνωση του απορρήτου. Σημειώνεται επίσης, ότι τυχόν ανταγωνιστική εκμετάλλευση εμπορικού απορρήτου της εταιρείας από όργανα της διοίκησής της κατά παράβαση της υποχρέωσης εχεμύθειας, συνιστά παράλληλα και παραβίαση της υποχρέωσης μη ανταγωνισμού, της έτερης έκφανσης της γενικότερης υποχρέωσης πίστης⁷⁷.

Στο χώρο του εργατικού δικαίου, η υποχρέωση πίστης εμφανίζεται σε όλες ανεξαιρέτως τις ατομικές εργασιακές συμβάσεις και εκφράζεται συνήθως με τη μορφή παρεπόμενη υποχρέωσης του εργαζομένου. Στηρίζεται δογματικά και πάλι στη γενική αρχή της καλής πίστης, ενώ δεν είναι απαραίτητο να προβλέπεται ρητά στη σύμβαση εργασίας. Σε γενικές γραμμές, συνίσταται στην παρεπόμενη υποχρέωση που αναλαμβάνει ο εργαζόμενος στο πλαίσιο της ατομικής σύμβασης εργασίας που έχει συνάψει να αποφεύγει τις ενδεχομένως βλαπτικές για τα συμφέροντα του εργοδότη του συμπεριφορές, η έκτασή της εξαρτάται δε σε μεγάλο βαθμό από τη θέση και το ρόλο του εργαζομένου στην εκάστοτε επιχείρηση όπου απασχολείται. Το περιεχόμενο που αυτή προσλαμβάνει στο χώρο του εργατικού δικαίου διαφέρει σημαντικά από το αντίστοιχο περιεχόμενό της στο χώρο του εταιρικού δικαίου, όπως αυτό παρουσιάστηκε συνοπτικά ανωτέρω. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της υποχρέωσης πίστης στο πλαίσιο των εργασιακών σχέσεων, αποτελεί το γεγονός ότι ο εργαζόμενος – σε αντίθεση με τους διοικούντες μία εμπορική εταιρεία – δεν αναμένεται να παραιτηθεί από την προστασία των δικών του ατομικών συμφερόντων, προκειμένου να διασφαλίσει τη συμμόρφωσή του στην παρεπόμενη υποχρέωση πίστης του απέναντι στα συμφέροντα του εργοδότη του⁷⁸.

77. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 201 - 226 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

78. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 227 - 229 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

Όπως και στο πεδίο του εταιρικού δικαίου όμως, έτσι και στο πεδίο του εργατικού, η υποχρέωση πίστης διακρίνεται περαιτέρω σε υποχρέωση εχεμύθειας και υποχρέωση αποφυγής ανταγωνιστικών πράξεων από τον εργαζόμενο. Ειδικά η υποχρέωση εχεμύθειας – η οποία έχει το ίδιο περιεχόμενο με το ανωτέρω εκτεθέν – καταλαμβάνει κάθε είδους εμπορικό απόρρητο και κάθε είδους ευαίσθητη πληροφορία που περιήλθαν στη σφαίρα γνώσης του εργαζομένου. Η εν λόγω υποχρέωση όμως, κατά κανόνα εκτείνεται στην περίπτωση αυτή για όσο διάστημα η σχέση εργασίας είναι ενεργή και τυχόν παράβασή της, συνιστά κατά ορθότερη άποψη πλημμελή εκπλήρωση της συμβατικής παροχής του εργαζομένου και εφόσον οφείλεται σε υπαιτιότητα του εργαζομένου, επέρχονται οι συνέπειες που προβλέπονται στο οικείο κεφάλαιο του Αστικού Κώδικα που ρυθμίζει τα σχετικά με τη σύμβαση εργασίας. Η λήξη με οιονδήποτε τρόπο της εργασιακής σχέσης, θα έπρεπε κατά λογική ακολουθία, να σηματοδοτεί παράλληλα και τη λήξη της υποχρέωσης πίστης του μέχρι τότε εργαζομένου απέναντι στα συμφέροντα του τέως εργοδότη του. Ωστόσο, ειδικά για την υποχρέωση πίστης, υποστηρίζεται ότι εξακολουθεί να δεσμεύει τον εργαζόμενο, ακόμα και μετά την αποχώρησή του από την επιχείρηση. Για τη θεμελίωση της θέσης αυτής περί «μετενέργειας» της υποχρέωσης πίστης, προβάλλεται το επιχείρημα ότι εφόσον ο πρώην εργαζόμενος έλαβε γνώση ευαίσθητων πληροφοριών και εμπορικών απορρήτων κατά της διάρκειας της απασχόλησής του στην επιχείρηση, τα νόμιμα συμφέροντα της τελευταίας θα απειλούνταν μετά την αποχώρησή του, ειδικά εάν αυτός συνέχιζε να δραστηριοποιείται σε θέση ανταγωνιστικής επιχείρησης. Κατά την κρατούσα άποψη, γίνεται δεκτό ότι εφόσον στη σύμβαση εργασίας δεν υπάρχει σχετική περιοριστική ρήτρα, ο εργαζόμενος μπορεί να αξιοποιεί ελεύθερα τις γνώσεις και την εμπειρία που απέκτησε κατά την απασχόλησή του, οπουδήποτε κι αν επιλέξει να απασχοληθεί στη συνέχεια, ακόμη κι αν πρόκειται για ανταγωνιστική επιχείρηση. Ωστόσο, πιθανή γνώση εμπορικών απορρήτων και εν γένει ευαίσθητων πληροφοριών, κρίσιμων για τη λειτουργία της επιχείρησης, εκ μέρους του εργαζομένου, είναι δυνατό να πυροδοτήσει εκ νέου τις κυρώσεις της «μετενεργούσας» υποχρέωσης εχεμύθειας, σε περίπτωση που ο εργαζόμενος επιλέξει να τις χρησιμοποιήσει στο πλαίσιο τυχόν ανταγωνιστικής επιχείρησης⁷⁹.

Η υποχρέωση εχεμύθειας ωστόσο δεν περιορίζει την επαγγελματική ελευθερία του εργαζομένου, καθώς ο τελευταίος να μην δεν μπορεί κατά τα ως άνω να προβεί ευχερώς στη χρήση των εμπορικών απορρήτων που ανήκουν στην

79. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 229 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

προηγούμενη επιχείρηση στην οποία απασχολήθηκε και τα οποία περιήλθαν στη γνώση του με οιονδήποτε τρόπο, αποκαλύπτοντάς τα σε τρίτους – ανταγωνιστές, μπορεί όμως να χρησιμοποιήσει δίχως κανένα εμπόδιο τα στοιχεία εκείνα, τις εξειδικευμένες γνώσεις και την εμπειρία που απέκτησε στη νέα θέση εργασίας του, ακόμα κι αν απασχολείται σε ανταγωνιστική επιχείρηση. Η εξεταζόμενη μετενέργεια της υποχρέωσης εχεμύθειας ως προς τα εμπορικά απόρρητα της επιχείρησης έχει αόριστη διάρκεια, εφόσον δεν προβάλλεται βεβαίως καταχρηστικά από τον πρώην εργοδότη και εφόσον τα εν λόγω απόρρητα διατηρούν το μυστικό τους χαρακτήρα και εξακολουθούν να έχουν ιδιάζουσα οικονομική σημασία για την επιχείρηση. Υποστηρίζεται δε, ότι η διάρκεια ισχύος της μετά τη λήξη της εργασιακής σχέσης, δε θα πρέπει να ξεπερνά έναν εύλογο χρόνο, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε περίπτωσης. Στοιχεία που πρέπει να συνεκτιμώνται, είναι αφενός η ίδια η διάρκεια της εργασιακής σχέσης, αφετέρου η συνεισφορά του εργαζομένου στη δημιουργία των εμπορικών απορρητών⁸⁰.

Από την άλλη πλευρά, αντίστοιχη μετενέργεια κατά τα ως άνω της δεύτερης έκφανσης της υποχρέωσης πίστης στο πεδίο του εργατικού δικαίου, ήτοι της υποχρέωσης παράλειψης ανταγωνιστικών πράξεων από τον εργαζόμενο, μετά τη λήξη της εργασιακής του σχέσης, κατά κανόνα δε γίνεται δεκτή στη θεωρία. Ωστόσο και σε αυτή την περίπτωση, μεμονωμένες ανταγωνιστικές συμπεριφορές του εργαζομένου που βλάπτουν τα έννομα συμφέροντα της επιχείρησης, μεταξύ αυτών και η αποκάλυψη σε τρίτους των εμπορικών απορρητών που περιήλθαν στη γνώση του, είναι δυνατό να επισύρουν κυρώσεις, ακόμα και μετά τη λήξη της εργασιακής σχέσης. Η διάρκεια όμως αυτής της «οιονεί» μετενέργειας είναι ακόμα βραχύτερη και περιορίζεται στον απολύτως απαραίτητο και εύλογο χρόνο, καθώς εδώ σταθμίζονται συμφέροντα και συνταγματικά κατοχυρωμένες ελευθερίες του εργαζομένου, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, μέσω της επιλογής εργασίας. Συνοψίζοντας, καθοριστικό κριτήριο για τη στάθμιση των εκατέρωθεν συμφερόντων και προκειμένου να δεχθεί κανείς ή όχι την μετενέργεια της υποχρέωσης παράλειψης ανταγωνιστικών πράξεων, αποτελεί και εδώ η καλή πίστη, παράλληλα με τα συναλλακτικά ήθη, ενώ σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η γενική αρχή της αναλογικότητας, η οποία διαπνέει το σύνολο του δικαϊκού συστήματος και επιτάσσει και στη συγκεκριμένη περίπτωση για την αποδοχή της μετενέργειας, να είναι αυτή πράγματι πρόσφορη και αναγκαία για την

80. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 230 - 233 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

προστασία συγκεκριμένων συμφερόντων του εργοδότη και της επιχείρησης, τα οποία οφείλουν ταυτόχρονα να μη βρίσκονται σε υπέρμετρη δυσαναλογία με τα αντίστοιχα συμφέροντα του (πρώην) εργαζομένου που δεσμεύεται από την εν λόγω μετενέργεια⁸¹.

6.7. Η Διεθνής Συμφωνία για τις εμπορικές πτυχές των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας («TRIPS»)

Η Διεθνής Συμφωνία για τις εμπορικές πτυχές των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, γνωστή στο ευρύ κοινό με την ονομασία «Συμφωνία TRIPS», η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το Νόμο 2290/1995⁸², είχε εξαρχής συμπεριλάβει τις ελάχιστες υποχρεώσεις προστασίας των εμπορικών απορρήτων που όφειλαν να ενσωματώσουν εμπροθέσμως τα συμβαλλόμενα στη Συμφωνία κράτη στο εθνικό τους δίκαιο. Δυνάμει λοιπόν του άρθρου 39 της εν λόγω Συμφωνίας, προκειμένου οι μη αποκαλυφθείσες πληροφορίες να τυγχάνουν προστασίας, πρέπει να πληρούνται σωρευτικά ορισμένες προϋποθέσεις, ήτοι οι τελευταίες οφείλουν να είναι απόρρητες, δηλαδή να μην έχουν αποκαλυφθεί και να μην είναι γνωστές σε κύκλους προσώπων που έρχονται συχνά σε επαφή με αντίστοιχου είδους πληροφορίες, να έχουν εμπορική αξία, η οποία να απορρέει ακριβώς από τον απόρρητο χαρακτήρα τους και τέλος η κτήση αυτών των πληροφοριών να έγινε κατόπιν ανάλωσης ευλόγων προσπαθειών από τον κάτοχό τους, λαμβάνοντας υπόψη και την αναγκαιότητα διαφύλαξης του απόρρητου χαρακτήρα των εν λόγω πληροφοριών⁸³. Ωστόσο, παρά την υιοθέτηση της Συμφωνίας TRIPS, η έλλειψη εναρμονισμένου νομοθετικού πλαισίου στα κράτη μέλη της ΕΕ είχε ήδη επισημανθεί στο πλαίσιο σχετικής έρευνας που έλαβε χώρα με πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το έτος 2013⁸⁴.

Στην έρευνα αυτή είχε διαπιστωθεί μεταξύ άλλων, ότι η νομολογία των εθνικών δικαστηρίων των εκάστοτε κρατών μελών προέβαινε σε διαφορετική

81. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 233 επ. με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

82. Βλ. Νόμος 2290/1995 «Κύρωση της Τελικής Πράξης που περιλαμβάνει τα αποτελέσματα των πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων στο πλαίσιο του Γύρου Ουρουγουάης».

83. Βλ. Κ. Γκράτζιου, Εμπιστευτικές πληροφορίες στο πλαίσιο διαδικασιών ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων (2021), σελ. 205-207 με τις εκεί παραπομπές σε θεωρία και σχετική νομολογία.

84. Βλ. «Study on trade secrets and confidential business information in the internal market» σε <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/14838/attachments/1/translations/en/renditions/pdf>.

ερμηνεία των εμπορικών απορρήτων, άλλοτε βασιζόμενη στη Συμφωνία TRIPS και άλλοτε στη μέχρι τότε υφιστάμενη εθνική τους νομοθεσία. Όπως ορθά υποστηρίζεται, το ζήτημα αυτό της μη εναρμονισμένης ερμηνείας της υπό κρίση έννοιας δικαιολογείται, αν αναλογιστεί κανείς τους διαφορετικούς κλάδους δικαίου που την επηρεάζουν ή που αντίστοιχα επηρεάζονται από αυτή, καθώς η παράμετρος της τήρησης της εμπιστευτικότητας των εμπορικών απορρήτων συνδέεται άμεσα, τόσο με το εμπορικό και το εργατικό, όσο και με το διοικητικό δίκαιο. Ως εκ τούτου στο πλαίσιο της ενωσιακής έννομης τάξης, καθίσταται σαφές ότι η διαφορετική ερμηνεία και εφαρμογή των περί εμπορικού απορρήτου επιμέρους διατάξεων, προκαλούσε μία αιτιολογημένη ανασφάλεια δικαίου και ιδίως ως προς τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνταν σε περισσότερα του ενός κράτη μέλη. Σε αυτό το πλαίσιο, τα ευρωπαϊκά όργανα όφειλαν όπως προβούν στις απαραίτητες κινήσεις για την επίτευξη της επιθυμητής εναρμόνισης των επιμέρους εθνικών εννόμων τάξεων, με μία ενιαία νομική αντιμετώπιση των εμπορικών απορρήτων⁸⁵. Ως εκ τούτου, τα ευρωπαϊκά όργανα κατέληξαν στην έκδοση της Οδηγίας 2016/943, η οποία παρουσιάζεται αμέσως παρακάτω.

6.8. Η Οδηγία (ΕΕ) 2016/943 περί προστασίας της τεχνογνωσίας και των επιχειρηματικών πληροφοριών που δεν έχουν αποκαλυφθεί

Στις 8 Ιουνίου 2016, ακολουθώντας σχετική Πρόταση Οδηγίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο εξέδωσαν την Οδηγία 2016/943 «περί της προστασίας της τεχνογνωσίας και των επιχειρηματικών πληροφοριών που δεν έχουν αποκαλυφθεί», με σκοπό την επίτευξη της σύγκλισης των εθνικών νομοθεσιών των κρατών-μελών, επί του ζητήματος της ένδικης προστασίας των εμπορικών απορρήτων εντός της ΕΕ από την παράνομη απόκτηση, χρήση και αποκάλυψή τους⁸⁶, ακολουθώντας έτσι την παγκόσμια τάση σε αυτόν τον τομέα⁸⁷. Η εν λόγω Οδηγία αποτελεί κατ' ουσίαν την πρώτη οργανωμένη προσπάθεια εναρμόνισης της νομοθεσίας περί εμπορικού απορρήτου σε ενωσιακό επίπεδο, με στόχο να καλυφθεί με αυτόν τον τρόπο το κενό που είχε προ πολλού διαπιστωθεί και να γεφυρωθεί έτσι το δίκαιο διανοητικής ιδιοκτησίας και αθέμιτου ανταγωνισμού. Η εναρμόνιση αυτή ήταν πράγματι επιβεβλημένη, καθώς η μη ύπαρξη ενός ενιαίου – ή έστω εναρμονισμένου – επιπέδου έννομης προστασίας του

85. Βλ. Γκράτζιου, ό.π., σελ. 207.

86. Βλ. Ε. Λογαρά, ό.π., σελ. 777.

87. Βλ. P. Jougleux, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Διανοητικής Ιδιοκτησίας (2020), σελ. 402.

εμπορικού απορρήτου ανάμεσα στα κράτη – μέλη, οδηγούσε προδήλως σε ανασφάλεια δικαίου και παράλληλα εγκυμονούσε σοβαρούς κινδύνους ως προς το επίπεδο και την αποτελεσματικότητα της προστασίας των εμπορικών απορρήτων⁸⁸. Άλλωστε, η προστασία των εμπορικών απορρήτων είχε ήδη ενταχθεί στους στόχους της βιομηχανικής πολιτικής της ΕΕ από πολύ νωρίς⁸⁹.

Σημειώνεται ότι σύμφωνα με την από 29.11.2017 Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, με τίτλο «κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με ορισμένες πτυχές της Οδηγίας 2004/48/EK περί επιβολής των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας», δόθηκαν κάποιες διευκρινίσεις επί του θέματος. Συγκεκριμένα, σε αυτήν επισημαίνεται πως «η θέσπιση της Οδηγίας για το εμπορικό απόρρητο το 2016 έδωσε κάποιες διευκρινίσεις ως προς τις πράξεις που μέχρι τότε καλύπτονταν από το εθνικό δίκαιο αθέμιτου ανταγωνισμού. Η Οδηγία για το εμπορικό απόρρητο αναφέρει ότι δε θα πρέπει να επηρεάζει την εφαρμογή οποιασδήποτε άλλης σχετικής νομοθεσίας σε άλλους τομείς, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας και ότι όταν το πεδίο εφαρμογής αλληλεπικαλύπτεται με αυτό της Οδηγίας 2004/48, η Οδηγία για το εμπορικό απόρρητο θα πρέπει να θεωρείται ως *lex specialis*». Ορίζεται επιπλέον πως «για όλες τις πράξεις αθέμιτου ανταγωνισμού που ρυθμίζονται σε εθνικό επίπεδο και οι οποίες δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας για το εμπορικό απόρρητο θα εφαρμόζονται οι γενικοί κανόνες. Οι διατάξεις της Οδηγίας 2004/48 θα εφαρμόζονται μόνο εάν το οικείο κράτος μέλος έχει αποφασίσει να επεκτείνει την εφαρμογή τους στο εθνικό επίπεδο, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 13 της Οδηγίας 2004/48. Ως προς το εμπορικό απόρρητο, η υπό εξέταση Οδηγία εφαρμόζεται κατά τα ανωτέρω ως *lex specialis* έναντι της Οδηγίας 2004/48. Ως προς όλες τις πράξεις αθέμιτου ανταγωνισμού οι οποίες διέπονται από το εθνικό δίκαιο και οι οποίες δεν αφορούν προσβολή δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας κατά την έννοια της Οδηγίας 2004/48, ούτε εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας για το εμπορικό απόρρητο, οι διατάξεις της Οδηγίας 2004/48 εφαρμόζονται μόνο εάν το εκάστοτε οικείο κράτος μέλος αποφασίσει να επεκτείνει, για εσωτερικούς σκοπούς, την εφαρμογή των διατάξεων της Οδηγίας 2004/48 στις εν λόγω πράξεις». Η θέση αυτή επαναλήφθηκε και στο Προοίμιο της υπό εξέταση Οδηγίας 2016/943, όπου

88. Βλ. Κ. Γκράτζιου, ό.π., σελ. 210.

89. Βλ. μεταξύ άλλων το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 9ης Μαρτίου 2011, σχετικά με μια βιομηχανική πολιτική για την εποχή της παγκοσμιοποίησης, διαθέσιμο σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:199E:FULL&from=CS>.

ρητά επισημαίνεται ότι σε περίπτωση αλληλοεπικάλυψης του πεδίου εφαρμογής της Οδηγίας 2004/48 και αυτού της Οδηγίας για το εμπορικό απόρρητο, η τελευταία υπερισχύει ως *lex specialis*⁹⁰. Κατά τα λοιπά, ήδη το Προοίμιο της υπό εξέταση Οδηγίας, αποκαλύπτει πως παρά το γεγονός ότι η ανάπτυξη και η διαχείριση των γνώσεων και των πληροφοριών έχουν γίνει ολοένα και πιο απαραίτητες για τις επιδόσεις της οικονομίας της ΕΕ, οι επιχειρήσεις και τα ερευνητικά ιδρύματα, που εισάγουν εφευρετικότητα και καινοτόμο τεχνογνωσία, δεν απολαμβάνουν επαρκούς προστασίας από το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο της ΕΕ, κάνοντας μάλιστα ιδιαίτερη αναφορά στις μικρές και μικρομεσαίες επιχειρήσεις, αλλά και στις νεοσύστατες επιχειρήσεις, οι οποίες εκ των πραγμάτων δεν διαθέτουν την απαραίτητη οικονομική δύναμη για την επαρκή κατοχύρωση των εμπορικών απορρήτων τους⁹¹.

Αξίζει να αναφερθεί πως οι συντάκτες της εν λόγω Οδηγίας έλαβαν υπόψη τους μεταξύ άλλων και τα ευρήματα σχετικών ερευνών, όπως για παράδειγμα της ανωτέρω αναφερόμενης έρευνας που πραγματοποιήθηκε το 2013⁹² σε επιχειρήσεις και βιομηχανίες της ΕΕ, η οποία μεταξύ άλλων κατέδειξε ότι την τελευταία δεκαετία στην Ευρώπη τα κρούσματα αθέμιτης αποκάλυψης ή οικειοποίησης των εμπορικών απορρήτων έχουν αυξηθεί σημαντικά, με αποτέλεσμα μία στις πέντε επιχειρήσεις να έχει υποστεί τουλάχιστον μία φορά απόπειρα παραβίασης των απορρήτων της και κυρίως όσες δραστηριοποιούνται στο φαρμακευτικό χώρο, στον κλάδο των αυτόνομων οχημάτων και στον τομέα της χημικής βιομηχανίας. Περαιτέρω, ανιχνεύθηκε πως παρά το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις μεταχειρίζονται τα εμπορικά τους απόρρητα ως αγαθά υψίστης στρατηγικής σημασίας για την ανταγωνιστικότητα και την ανάπτυξη της καινοτομίας τους, μόλις 4 στις 10 επιδίωξαν δικαστικά την προστασία τους, είτε λόγω του δυσάποδευτου των αθέμιτων πρακτικών, είτε φοβούμενες ενδεχόμενη ζημία στη φήμη τους, είτε λόγω του υψηλού κόστους προστασίας τους διαμέσου της δικαστικής οδού, ενώ παράλληλα ενδιαφέρον παρουσιάζει – παρότι αναμενόμενο – το εύρημα ότι οι παράνομες προσβολές των εμπορικών απορρήτων συνήθως επιχειρούνται από ανταγωνιστές της επιχείρησης, από πρώην υπαλλήλους και από καταναλωτές.

90. Βλ. *Κ. Γκράτζιου*, ό.π., σελ. 211 – 212.

91. Βλ. *Ε. Λογαρά*, ό.π., σελ. 778 – 779.

92. Βλ. «Study on trade secrets and confidential business information in the internal market» σε <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/14838/attachments/1/translations/en/renditions/pdf>.

Η Οδηγία 2016/943 κλήθηκε επομένως να εξομαλύνει τις σημαντικές διαφορές που παρατηρούνταν στη νομοθεσία των κρατών μελών σε σχέση με την προστασία των εμπορικών απορρήτων κατά της παράνομης απόκτησης, χρήσης και αποκάλυψής τους από τρίτους. Ενδεικτικό αυτών των αποκλίσεων, ήταν το γεγονός ότι η εθνική νομοθεσία αρκετών κρατών μελών της ΕΕ δεν προέβλεπε καν ειδικό ορισμό του εμπορικού απορρήτου, βασιζόμενη κυρίως σε διάσπαρτες νομοθετικές ρυθμίσεις για την οριοθέτηση της έννοιας και τα εθνικά δικαστήρια καλούνταν να αποδώσουν κατά προσέγγιση ορισμούς, επηρεαζόμενα ταυτόχρονα και από τα κριτήρια της σχετικής ρύθμισης της ως άνω Συμφωνίας TRIPs. Μέσω λοιπόν μιας ελάχιστης εναρμόνισης και σύγκλισης των εθνικών νομοθεσιών, οι συντάκτες της Οδηγίας ενωσιακοί νομοθέτες, είχαν ως απώτερο σκοπό να καθιερωθεί ένα επαρκές και συνεκτικό επίπεδο έννομης προστασίας των εμπορικών απορρήτων σε σχέση με το υπάρχον νομικό πλαίσιο, το οποίο θα λειτουργούσε παράλληλα και ως κίνητρο για επενδύσεις στην καινοτομία και την πρωτότυπη έκφραση εντός της ΕΕ. Χάρη στη μείωση λοιπόν του κινδύνου της αθέμιτης υπεξαίρεσης των εμπορικών απορρήτων που επιτυγχάνεται με την υπό κρίση Οδηγία, η οικονομική τους αξία αυξάνεται και ακολούθως ενισχύεται η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και των ερευνητικών κέντρων που δραστηριοποιούνται εντός της ΕΕ⁹³.

Σχηματικά, η Οδηγία 2016/943 εισήγαγε ένα ειδικό θεσμικό πλαίσιο αστικής προστασίας των εμπορικών απορρήτων, για την αποτροπή της παράνομης απόκτησης χρήσης ή αποκάλυψης αυτών, ξεκινώντας από την εισαγωγή ενός ενιαίου ορισμού της έννοιας του απορρήτου, με βασικό σκοπό την εμπέδωση μίας ουσιαστικής ασφάλειας δικαίου, ως προς το μέτρο κατά το οποίο οι επιχειρηματικές πληροφορίες θεωρείται ότι καλύπτονται από το απόρρητο. Όπως επισημαίνει άλλωστε και η σκέψη 14 του Προοιμίου της εν λόγω Οδηγίας, είναι ιδιαίζουσας σημασίας η εισαγωγή ενός ομοιογενούς ορισμού ως προς το εμπορικό απόρρητο σε ενωσιακό επίπεδο. Με το εμπορικό απόρρητο, κατά την έννοια που του προσδίδει η Οδηγία, καλύπτεται η έννοια της τεχνογνωσίας, των επιχειρηματικών και τεχνολογικών πληροφοριών, που έχουν είτε πραγματική, είτε δυνητική οικονομική αξία, ενώ δομικά στοιχεία της έννοιας αποτελούν και το έννομο συμφέρον του κατόχου του εμπορικού απορρήτου για τήρηση της εμπιστευτικότητας της πληροφορίας που περικλείει, καθώς και η εύλογη προσδοκία του ότι η εμπιστευτικότητα αυτή προστατεύεται αποτελεσματικά από την έννομη τάξη⁹⁴.

93. Βλ. *Ε. Λογαρά*, ό.π., σελ. 779.

94. Βλ. *Κ. Γκράτζιου*, ό.π., σελ. 212 επ.

Επιπλέον, η Οδηγία διευκρινίζει ότι με τις διατάξεις της δε θίγεται το δικαίωμα σύναψης συλλογικών συμβάσεων εργασίας με όρους, οι οποίοι προβλέπουν την υποχρέωση τήρησης της μυστικότητας των εμπορικών απορρήτων ή περιορισμού της χρήσης τους, καθώς και τις επιπτώσεις της παραβίασης της υποχρέωσης αυτής, υπό την προϋπόθεση η συλλογική συμφωνία να μην περιορίζει τις προβλεπόμενες στην Οδηγία εξαιρέσεις της νόμιμης αποκάλυψης ή χρήσης του απορρήτου, ούτε να επηρεάζει τη δυνατότητα σύναψης ρητρών μη ανταγωνισμού μεταξύ των εργοδοτών και των εργαζομένων σύμφωνα με το ισχύον δίκαιο. Στη θεωρία υποστηρίζεται ορθώς, ότι στην ίδια κατηγορία εντάσσονται και οι συμβατικές ρήτρες εμπιστευτικότητας ή με άλλα λόγια οι ρήτρες εχεμύθειας, οι οποίες συνιστούν μέχρι και σήμερα το σημαντικότερο εργαλείο των επιχειρήσεων για την προστασία των απορρήτων τους και οι οποίες πριν από τη σύνταξη της υπό κρίση Οδηγίας και τη μεταφορά της στο εθνικό δίκαιο, χρησιμοποιούνταν κατ' εξοχήν για την κάλυψη των νομοθετικών κενών προστασίας των εμπορικών απορρήτων⁹⁵.

Επιχειρώντας ένα σχολιασμό των ειδικότερων διατάξεων της Οδηγίας, αρχικά παρατηρούμε ότι στο άρθρο 2 αυτής, παρατίθεται ένας ορισμός της έννοιας του εμπορικού απορρήτου, ενώ παράλληλα τίθεται και το πλαίσιο εφαρμογής της προστασίας του. Ειδικότερα λοιπόν, σύμφωνα με την Οδηγία, ως «εμπορικά απόρρητα» νοούνται οι πληροφορίες εκείνες οι οποίες πληρούν όλες τις ακόλουθες προϋποθέσεις: α) είναι απόρρητες, υπό την έννοια ότι, είτε ως σύνολο, είτε από την άποψη του ακριβούς περιεχομένου και της διάταξης των συνιστωσών τους, δεν είναι ευρέως γνωστές σε πρόσωπα ανήκοντα στους κύκλους που ασχολούνται συνήθως με αυτό το είδος πληροφοριών, ούτε είναι άμεσα προσβάσιμες στα πρόσωπα αυτά, β) έχουν εμπορική αξία απορρέουσα από τον απόρρητο χαρακτήρα τους, γ) το πρόσωπο που έχει αποκτήσει νομίμως τον έλεγχο επί των εν λόγω πληροφοριών έχει καταβάλει εύλογες προσπάθειες, λαμβανομένων πάντα υπόψη των περιστάσεων, για την προστασία του απόρρητου χαρακτήρα τους. Επομένως, μπορεί να λεχθεί, ότι η προστασία των εμπορικών απορρήτων κατά την Οδηγία εξαρτάται από τρεις προϋποθέσεις, ήτοι από τον απόρρητο χαρακτήρα της πληροφορίας, από την οικονομική αξία της πληροφορίας και από τις εύλογες προσπάθειες που έχουν καταβληθεί από το δικαιούχο του εμπορικού απορρήτου για την προστασία του απόρρητου χαρακτήρα της πληροφορίας⁹⁶.

95. Βλ. *Ε. Λογαρά*, ό.π., σελ. 781.

96. Βλ. *P. Jougleux*, ό.π., σελ. 403 επ.

Ως προς την εμπορική - οικονομική αξία του απορρήτου, έχει λεχθεί πως αυτή πρέπει να είναι πραγματική ή δυνητική, υπό την έννοια ότι τυχόν παράνομη απόκτηση, χρήση ή αποκάλυψή της ενδέχεται να βλάψει τα επιχειρηματικά ή οικονομικά συμφέροντα του νομίμου κατόχου της. Εξ αντιδιαστολής συνάγεται ότι απ' τον ορισμό των εμπορικών απορρήτων θα πρέπει επομένως να αποκλειστούν οι στερούμενες οικονομικής αξίας πληροφορίες, ενώ ο προσδιορισμός τους δε θα πρέπει να επεκτείνεται στις γνώσεις και τις δεξιότητες που αποκτήθηκαν από τους εργαζομένους, εντός του συνήθους πλαισίου της εργασίας τους. Ως εκ τούτου, γίνεται δεκτό, ότι στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας δεν περιλαμβάνονται πληροφορίες οι οποίες δεν είναι απόρρητες αλλά είναι γνωστές ή εύκολα προσβάσιμες σε τρίτα πρόσωπα, ανήκοντα στους επαγγελματικούς κύκλους που συνήθως ασχολούνται με αυτό το είδος πληροφοριών. Σχετικά δε με τις εύλογες προσπάθειες που έχει καταβάλει ο δικαιούχος του απορρήτου για την προστασία του, υποστηρίζεται ότι, λόγω της απουσίας κάποιας σχετικής διευκρίνισης ως προς τις προσπάθειες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι αρκούν τόσο τεχνικές, όσο και νομικές προσπάθειες προστασίας⁹⁷. «Τεχνική» προσπάθεια νοείται επί παραδείγματι η οργανωτική διαδικασία ελέγχου και παρακολούθησης της κατοχής της πληροφορίας, η εγκατάσταση ψηφιακών φίλτρων ή μηχανισμών κρυπτογράφησης στην ελεύθερη πρόσβαση της πληροφορίας κλπ. «Νομική» προσπάθεια από την άλλη πλευρά μπορεί να χαρακτηριστεί η υπενθύμιση («legal notice» ή «disclaimer») της υποχρέωσης εχεμύθειας στα άτομα εκείνα που έχουν πρόσβαση στην απόρρητη πληροφορία που συνιστά το εμπορικό απόρρητο και η προσθήκη σχετικών ρητών εχεμύθειας σε συμβάσεις εργασίας⁹⁸.

Εξίσου σημαντικό κρίνεται και το άρθρο 4 της Οδηγίας, το οποίο φέρει τίτλο «παράλληλη απόκτηση, χρήση και αποκάλυψη εμπορικών απορρήτων» και προβλέπει την εμβέλεια της προστασίας του κατόχου της πληροφορίας και σύμφωνα με τη διατύπωση του οποίου τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι κάτοχοι εμπορικού απορρήτου δικαιούνται να ζητήσουν τα μέτρα, τις διαδικασίες και τα μέσα ένδικης προστασίας που προβλέπονται στην υπό κρίση Οδηγία, προκειμένου να αποτρέψουν την παράνομη απόκτηση, χρήση ή αποκάλυψη του οικείου εμπορικού απορρήτου ή να εξασφαλίσουν έννομη προστασία. Αναλύοντας την έννοια της παράνομης απόκτησης, υποστηρίζεται ότι προκειμένου η απόκτηση μιας

97. Βλ. Κ. Γκράτζιου, ό.π., σελ. 215.

98. Βλ. P. Jougleux, ό.π., σελ. 404.

πληροφορίας να κριθεί εν τέλει παράνομη, πρέπει να διακρίνεται αφενός από την απουσία συγκατάθεσης του κατόχου και αφετέρου από τη μεσολάβηση ενεργειών, όπως η μη επιτρεπόμενη πρόσβαση, ιδιοποίηση ή αντιγραφή εγγράφων, αντικειμένων, υλικών, ουσιών ή ηλεκτρονικών αρχείων, που νομίμως βρίσκονται υπό τον έλεγχο του κατόχου του εμπορικού απορρήτου, τα οποία εμπεριέχουν το εμπορικό απόρρητο ή από τα οποία μπορεί να εξαχθεί το εμπορικό απόρρητο, καθώς και οποιαδήποτε άλλη συμπεριφορά η οποία, υπό τις ανωτέρω περιστάσεις, θεωρείται αντικείμενη στα χρηστά συναλλακτικά ήθη. Επιπροσθέτως, ως «παράνομη χρήση» και ως «παράνομη αποκάλυψη» ορίζεται αφενός οποιαδήποτε χρήση και αφετέρου οποιαδήποτε αποκάλυψη της πληροφορίας χωρίς συγκατάθεση, αρκεί προηγουμένως να αποδειχθεί είτε παράνομη απόκτηση, είτε παραβίαση συμφωνίας εμπιστευτικότητας, υποχρέωσης εχεμύθειας ή γενικώς συμβατικής υποχρέωσης περιορισμού της χρήσης της πληροφορίας. Μέσα στην έννοια της χρήσης εμπίπτει κατά τα λοιπά και η εκμετάλλευση της πληροφορίας για την παραγωγή, προσφορά ή διάθεση στην αγορά ενός αγαθού⁹⁹.

Ωστόσο, τα δικαιώματα του κατόχου του εμπορικού απορρήτου περιορίζονται από την Οδηγία με τρεις τρόπους, ήτοι με την αναφορά ορισμένων βασικών αρχών που διέπουν το καθεστώς, με την απαρίθμηση περιπτώσεων νόμιμης απόκτησης της πληροφορίας και τέλος με την καθιέρωση ρητών εξαιρέσεων. Ιδιαίτερη σημασία για την αιτιολόγηση της συμπερίληψης των ανωτέρω περιορισμών εντός του κειμένου της Οδηγίας, δόθηκε από τον ενωσιακό νομοθέτη στην ελευθερία της έκφρασης, καθώς ο τελευταίος διατύπωσε την αρχή ότι η προστασία του εμπορικού απορρήτου δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως απόλυτη, αλλά αντιθέτως θα πρέπει λαμβάνοντας υπόψη την αρχή της αναλογικότητας, να επιχειρείται ένας συγκερασμός με την ελευθερία της έκφρασης. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η προστασία των εμπορικών απορρήτων δεν θίγει «την άσκηση του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο Χάρτη, συμπεριλαμβανομένου του σεβασμού της ελευθερίας και της πολυφωνίας των μέσων μαζικής ενημέρωσης»¹⁰⁰.

Όπως προκύπτει δε από το άρθρο 3 της Οδηγίας, ο ενωσιακός νομοθέτης εισάγει ένα τεκμήριο νόμιμης απόκτησης, χρήσης και αποκάλυψης εμπορικών απορρήτων, το οποίο υπερισχύει του ορισμού της παράνομης απόκτησης, χρήσης

99. Βλ. *P. Jougleux*, ό.π., σελ. 405.

100. Βλ. Βλ. *P. Jougleux*, ό.π., σελ. 407.

και αποκάλυψης. Ακολουθώντας λοιπόν την παραδοχή ότι «η απόκτηση, χρήση ή αποκάλυψη εμπορικού απορρήτου θεωρείται νόμιμη εάν επιβάλλεται ή επιτρέπεται από το ενωσιακό ή το εθνικό δίκαιο», το υπό κρίση άρθρο της Οδηγίας αποσαφηνίζει ότι το καθεστώς προστασίας του εμπορικού απορρήτου δεν εφαρμόζεται και σε ορισμένες περιπτώσεις που βασίζονται στη λογική της καλής πίστης και συγκεκριμένα σε περιπτώσεις α) ανεξάρτητης ανακάλυψης ή δημιουργίας, β) παρατήρησης, μελέτης, αποσυναρμολόγησης ή δοκιμής ενός προϊόντος ή αντικειμένου που έχει τεθεί στη διάθεση του κοινού ή που βρίσκεται νομίμως στην κατοχή του αποδέκτη των πληροφοριών, ο οποίος δεν υπέχει νόμιμη υποχρέωση περιορισμού της απόκτησης του εμπορικού απορρήτου, γ) άσκησης του δικαιώματος των εργαζομένων ή των εκπροσώπων τους στην ενημέρωση και τη διαβούλευση, σύμφωνα με το ενωσιακό δίκαιο και το εθνικό δίκαιο και πρακτική και δ) οποιασδήποτε άλλης πρακτικής, η οποία, υπό τις περιστάσεις αυτές, είναι σύμφωνη με τα χρηστά συναλλακτικά ήθη¹⁰¹.

Εν συνεχεία, το άρθρο 5 της Οδηγίας, υπογραμμίζει την υπαρκτή ανάγκη για εξισορρόπηση των συμφερόντων, καθώς μέσα από αυτό ο παραβάτης της μυστικότητας του εμπορικού απορρήτου φαίνεται να εξαιρείται από το καθεστώς προστασίας, όταν ενεργεί προς ένα «θεμιτό» σκοπό, είτε αυτός προκύπτει λόγω της άσκησης του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης, είτε πρόκειται για κάποια ενέργεια που αποσκοπούσε στην προστασία του γενικού δημοσίου συμφέροντος, είτε αφορά περίπτωση όπου το εμπορικό απόρρητο αποκαλύφθηκε από τους εργαζομένους στους εκπροσώπους τους στο πλαίσιο της νόμιμης άσκησης εκ μέρους των αντιπροσώπων αυτών των καθηκόντων τους, σύμφωνα με το ενωσιακό ή το εθνικό δίκαιο, εφόσον η αποκάλυψη αυτή ήταν αναγκαία για την άσκηση των συγκεκριμένων καθηκόντων, είτε τέλος αφορά την προστασία εννόμου συμφέροντος αναγνωριζομένου από το ενωσιακό ή το εθνικό δίκαιο.¹⁰²

Οι ανωτέρω επισημάνσεις μαρτυρούν πως η εξεταζόμενη Οδηγία έθεσε ως πρωταρχικό της σκοπό τη δημιουργία ενός ασφαλούς και πλήρους νομοθετικού πλαισίου, το οποίο θα προσδιόριζε με τη μεγαλύτερη δυνατή σαφήνεια το πότε ορισμένες επιχειρηματικές πληροφορίες δύνανται να αντιμετωπίζονται ως απόρρητες και δη ως εμπιστευτικές. Το εγχείρημα αυτό φυσικά εμφάνισε από την πρώτη στιγμή

101. Βλ. *P. Jougleux*, ό.π., σελ. 407επ.

102. Βλ. *P. Jougleux*, ό.π., σελ. 407επ.

δυσκολίες, καθώς η Οδηγία κλήθηκε να γεφυρώσει νομικές παραδόσεις επί του συγκεκριμένου αντικειμένου, οι οποίες δίσταντο σε μεγάλο βαθμό και είχαν ως επί το πλείστον παγιωθεί πλέον στην κουλτούρα των εκάστοτε δικανικών συστημάτων. Συμπερασματικά πάντως, τόσο η Οδηγία, όσο και ο νόμος που την ενσωμάτωσε στο ελληνικό δίκαιο και ο οποίος αναλύεται αμέσως παρακάτω, θέτουν με επιτυχία ένα πολύ σαφές νομικό πλαίσιο για την προστασία του εννόμου συμφέροντος της επιχείρησης να διατηρεί τις πληροφορίες εκείνες που χαρακτηρίζονται ως απόρρητες και έχουν εμπορική αξία πηγάζουσα από τον απόρρητο χαρακτήρα τους, υπό την επιφύλαξη ότι και η ίδια η ελέγχουσα την πληροφορία επιχείρηση έχει προβεί σε κάθε εύλογη ενέργεια για τη διαφύλαξη του εν λόγω απόρρητου χαρακτήρα. Προκειμένου βέβαια να αποκτήσουμε μία συνολικότερη εικόνα του νέου πλαισίου, οφείλουμε να εξετάσουμε συστηματικά τον τρόπο με τον οποίο η εν λόγω Οδηγία μεταφέρθηκε στο ελληνικό δίκαιο.

6.9. Ο νέος Νόμος 4605/2019 για την εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία (ΕΕ) 2016/943

Στη χώρα μας, όπως ήδη είδαμε ανωτέρω και μέχρι πολύ πρόσφατα, το καθεστώς προστασίας των εμπορικών απορρήτων διεπόταν σχεδόν αποκλειστικά από τα άρθρα 16-18 του Ν. 146/1914 για το δίκαιο αθέμιτου ανταγωνισμού, τα οποία επιλέγουν να αντιμετωπίζουν τα απόρρητα ως περιουσιακά άυλα αγαθά και όχι ως δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προστατεύοντάς τα υπό αυτό το πρίσμα από τυχόν αδικοπρακτικές και αντίθετες προς τα χρηστά συναλλακτικά ήθη συμπεριφορές τρίτων προσώπων. Η φύση της εν λόγω προστασίας που παρέχεται στα άρθρα 16-18 του ανωτέρω νόμου είναι προεχόντως ποινική, ενώ η ίδια παράβαση γεννά και αστική ευθύνη για αποκατάσταση της ζημίας. Ο πρόσφατος νόμος 4605/2019 που ψηφίστηκε μετά την εκπνοή της προθεσμίας που είχε θέσει η Οδηγία 2016/943 για τη συμμόρφωση των κρατών – μελών με τις ρυθμίσεις της, ουσιαστικά υιοθέτησε δεκαέξι (16) από τις συνολικά είκοσι μία (21) διατάξεις της, μέσω της προσθήκης των άρθρων 22Α- 22Κ στον νόμο 1733/1987¹⁰³. Στην αιτιολογική έκθεση του Ν. 4605/2019 σημειώνεται μεταξύ άλλων ότι «με την ενσωμάτωσή του στην ελληνική έννομη τάξη επέρχεται ουσιαστική μεταρρύθμιση στον τομέα της διανοητικής ιδιοκτησίας, μέσω της εισαγωγής ενός συστήματος προστασίας της τεχνολογίας και

103. Βλ. *Ε. Λογαρά*, ό.π., σελ. 782.

των επιχειρηματικών πληροφοριών που δεν έχουν αποκαλυφθεί, ήτοι μέσω της προστασίας των εμπορικών απορρήτων»¹⁰⁴.

Το άρθρο 22Α παρ. 4, ακολουθώντας τη λογική της πλήρους εναρμόνισης, επαναλαμβάνει τη διατύπωση του άρθρου 2 της Οδηγίας και απαριθμεί τα κριτήρια για τον ορισμό του εμπορικού απορρήτου που χρήζει προστασίας, το χαρακτηρισμό ενός προσώπου ως κατόχου και ως παραβάτη, αλλά και των αποκτημάτων που θεωρούνται παράνομα εμπορεύματα¹⁰⁵. Ο σκοπός άλλωστε της Οδηγίας, όπως αυτή μεταφέρθηκε και στο ελληνικό δίκαιο με τον υπό κρίση νόμο, είναι να δημιουργήσει ένα ασφαλές και πλήρες νομοθετικό πλαίσιο που θα προσδιορίζει πότε οι επιχειρηματικές πληροφορίες δικαιολογείται να αντιμετωπίζονται ως απόρρητες και να εξασφαλίζεται ο απόρρητος χαρακτήρας τους και προκειμένου να πετύχει αυτό το σκοπό, η Οδηγία έπρεπε να αποσαφηνίσει ότι δεν δικαιολογείται ανεξαιρέτως η παροχή προστασίας για τη δημοσιοποίηση οποιασδήποτε πληροφορίας σχετικά με μια επιχείρηση¹⁰⁶. Ως εκ τούτου, ο ορισμός του εμπορικού απορρήτου στην παρ. 4 του νεοπαγούς άρθρου 22Α του Ν. 1733/1987 που εισήχθη με το νόμο 4605/2019, καθιστά σαφές ότι για τους σκοπούς του νόμου ως «εμπορικά απόρρητα» χαρακτηρίζονται μόνο οι πληροφορίες εκείνες που σωρευτικά πληρούν τις κάτωθι συνοπτικά αναλυόμενες τρεις (3) προϋποθέσεις. Σημειώνεται ακόμα ότι ο ορισμός του εμπορικού απορρήτου που εξετάζουμε ταυτίζεται με τον ορισμό που δίνεται στο άρθρο 39 παρ. 2 της Διεθνούς Συμφωνίας TRIPS και παραπέμπει στη διάταξη του άρθρου 10δς της Συμφωνίας των Παρισίων¹⁰⁷.

Ειδικότερα λοιπόν, δε θεωρούνται από το νομοθέτη όλες οι πληροφορίες που δεν κατέστησαν γνωστές στους τρίτους, ως άξιες προστασίας ως εμπορικά απόρρητα, αλλά μόνο εκείνες που καταρχάς, είτε ως σύνολο, είτε από την άποψη του ακριβούς περιεχομένου και της διάταξης των συνιστωσών τους, δεν είναι ευρέως γνωστές, ούτε προσβάσιμες στα πρόσωπα που ανήκουν στους κύκλους εκείνους που ασχολούνται συνήθως με αυτό το είδος πληροφοριών. Οι πληροφορίες αυτές μπορεί να συνίστανται σε δεδομένα αφορώντα το status, τη λειτουργία και τον τρόπο δράσης μιας επιχείρησης, ενώ στη τεχνογνωσία εμπίπτουν πληροφορίες με τεχνικό ή

104. Βλ. *Κ. Γκράτζιου*, ό.π., σελ. 213.

105. Βλ. *Ε. Λογαρά*, ό.π., σελ. 783.

106. Βλ. *Α. Ψάρρας*, ό.π., σελ. 1353.

107. Βλ. *Κ. Γκράτζιου*, ό.π., σελ. 214.

τεχνολογικό χαρακτήρα, στον οποίο και στηρίζεται κατά βάση η λειτουργία της¹⁰⁸. Φυσικά, εντός μιας επιχείρησης είναι αναμενόμενο ένας περιορισμένος κύκλος προσώπων να γνωρίζει το απόρρητο και συγκεκριμένα οι εργαζόμενοι που ασχολούνται με το εκάστοτε αντικείμενο. Επίσης, είναι εύλογο ότι δεν καταλαμβάνεται από την έννοια του απορρήτου η γενική εμπειρία που ο εργαζόμενος αποκτά κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του, καθώς και η χρήση πληροφοριών που δεν πληρούν τους όρους του απορρήτου. Υποστηρίζεται ότι υφίσταται ένα αντικειμενικό κριτήριο για τη διάγνωση περί ανάγκης προστασίας ή μη της πληροφορίας που αξιώνει την προστασία ως εμπορικό απόρρητο και πρόκειται ιδίως για τις πληροφορίες εκείνες που αντικειμενικά και όχι αποκλειστικά λόγω της βούλησης του φορέα τους, δικαιολογούν την πρόθεση του προσώπου που έχει αποκτήσει νομίμως τον έλεγχο τους να παραμείνουν εμπιστευτικές και καθιστούν θεμιτή την αναμονή του να προστατεύονται από το νόμο, καθώς συνιστούν έννομο συμφέρον¹⁰⁹. Ο νόμος δε φαίνεται πάντως να περιορίζει τη δυνατότητα ανεξάρτητης ανακάλυψης της ίδιας τεχνολογίας και των ίδιων εν δυνάμει εμπιστευτικών πληροφοριών. Κατά μία άποψη, ο εν λόγω νόμος δεν περιορίζει ούτε την ελευθερία των ανταγωνιστών του κατόχου του εμπορικού απορρήτου προς αναπαραγωγή κάθε νομίμως αποκτηθέντος προϊόντος, εφόσον η δυνατότητα αυτή δεν έχει αποκλειστεί ή περιοριστεί συμβατικά και σε αυτή την περίπτωση ανήκει και το παράδειγμα της αντίστροφης μηχανικής ενός προϊόντος που ενσωματώνει εμπορικό απόρρητο¹¹⁰.

Παράλληλα, η εμπορική αξία των πληροφοριών αυτών που τις καθιστά άξιες προστασίας, έγκειται ακριβώς στον απόρρητο χαρακτήρα τους. Με άλλα λόγια η διατήρηση αυτής της πληροφορίας ως απόρρητης πρέπει να προσδίδει σε αυτή εμπορική αξία, να υφίσταται δηλαδή αιτιώδης συνάφεια μεταξύ του απορρήτου χαρακτήρα τους και της εμπορικής αξίας που απορρέει από αυτόν. Ο υπό εξέταση νόμος δεν προστατεύει λοιπόν κάθε απόρρητη πληροφορία, αλλά μόνο εκείνες που η διατήρησή τους ως απορρήτων, τους προσδίδει την εν λόγω εμπορική αξία, δηλαδή τα εμπορικά απόρρητα. Η εμπορική αξία μπορεί να είναι είτε υπαρκτή και πραγματική, είτε να πρόκειται για εν δυνάμει εμπορική αξία¹¹¹. Τέτοιες εμπιστευτικές πληροφορίες – ή αντίστοιχα μία καινοτόμος τεχνολογία – θα πρέπει να λογίζονται ως έχουσες εμπορική αξία όταν επί παραδείγματι η παράνομη απόκτηση, χρήση ή

108. Βλ. *Κ. Γκράτζιου*, ό.π., σελ. 215.

109. Βλ. *Α. Ψάρρας*, ό.π., σελ. 1354.

110. Βλ. *Ε. Λογαρά*, ό.π., σελ. 783.

111. Βλ. *Κ. Γκράτζιου*, ό.π., σελ. 215.

αποκάλυψή τους ενδέχεται να βλάψει τα συμφέροντα του προσώπου που έχει αποκτήσει νομίμως τον έλεγχό τους, εφόσον υπονομεύει το επιστημονικό και τεχνολογικό δυναμικό, τα επιχειρηματικά ή οικονομικά συμφέροντα, τις στρατηγικές θέσεις ή την ανταγωνιστική ικανότητα του ανωτέρω προσώπου. Το έννομο συμφέρον λοιπόν του αποκτήσαντος νομίμως τον έλεγχο της απόρρητης πληροφορίας, συνίσταται στη διατήρηση της πληροφορίας αυτής απόρρητης, διότι λόγω της εμπορικής αξίας που η μυστικότητά της αυτή της προσδίδει, σε περίπτωση κοινοποίησής της, ο νομίμως ελέγχων την πληροφορία επρόκειτο με πιθανότητα προσεγγίζουσα τη βεβαιότητα να ζημιωθεί, άμεσα ή έμμεσα¹¹². Τόσο το έννομο συμφέρον του υποκειμένου για την τήρηση της εμπιστευτικότητας, όσο και η θεμιτή προσδοκία του ότι η εμπιστευτικότητα θα τύχει προστασίας, αποτελούν φυσικά αντικείμενο απόδειξης¹¹³.

Εξίσου σημαντικό στοιχείο για τη θεμελίωση της ανάγκης προστασίας των πληροφοριών αυτών, αποτελούν και οι εύλογες προσπάθειες που έχει καταβάλλει αυτός ο οποίος έχει αποκτήσει νόμιμα τον έλεγχό τους για τη διατήρηση του απόρρητου χαρακτήρα τους, λαμβανομένων πάντα υπόψη των περιστάσεων. Εφόσον το στοιχείο αυτό δε συντρέχει, η φαινομενικά «απόρρητη» πληροφορία μπορεί να έχει ήδη καταστεί ευρύτερα γνωστή ή και άμεσα προσβάσιμη ή ακόμα κι αν δεν έχει επί του παρόντος γνωστοποιηθεί, αυτό θα μπορούσε να συμβεί ανά πάσα στιγμή, δίχως ο νομίμως ελέγχων την πληροφορία να έχει την επιθυμία να το αποτρέψει ή δίχως την πρόθεση να προβεί σε οποιαδήποτε ενέργεια για να το αποτρέψει και να προστατεύσει έτσι την πληροφορία. Δεν αρκεί επίσης μόνο η βούληση για προστασία της πληροφορίας, αλλά πρέπει αυτή να έχει ταυτόχρονα εξωτερικευθεί με συγκεκριμένες ενέργειες, οι οποίες να αποβλέπουν στη διαφύλαξη του απορρήτου. Εν προκειμένω δηλαδή, εκτός από την ενδιάθετη βούληση του προσώπου να διαφυλάξει τον απόρρητο χαρακτήρα της πληροφορίας, θα πρέπει να συντρέχει και εξωτερίκευση αυτής της βούλησης, μέσω της διενέργειας συγκεκριμένων πράξεων με σκοπό τη διαφύλαξη του απορρήτου. Το «εύλογο» ή μη των προσπαθειών που έχουν καταβληθεί κρίνεται πάντα από τις περιστάσεις και όπως έχει προταθεί στη θεωρία, κρίνεται σε σχέση με το είδος της πληροφορίας, τον τρόπο και το κόστος της εξασφάλισής της, αλλά και σε σχέση με την εμπορική της αξία, καθώς όσο μικρότερη είναι η εμπορική της αξία, τόσο μικρότερη προσπάθεια διατήρησης του εμπιστευτικού της χαρακτήρα θα κριθεί ως εύλογη. Ανάλογα με τις

112. Βλ. Α. Ψάρρας, ό.π., σελ. 1355.

113. Βλ. Κ. Γκράτζιου, ό.π., σελ. 216.

περιστάσεις, δεν είναι απίθανο η προσπάθεια διατήρησης του απορρήτου να μπορεί να θεωρηθεί ως εύλογη, ακόμα κι αν είναι εν τοις πράγμασι μικρότερη από την απολύτως αναγκαία¹¹⁴. Δεδομένου πάντως ότι η κρινόμενη διάταξη δεν προσδιορίζει με σαφήνεια σε τι συνίστανται οι «εύλογες προσπάθειες προστασίας», θεωρείται ότι εμπίπτουν στην έννοια αυτή, τόσο οι τεχνικές, όσο και οι νομικές προσπάθειες προστασίας. Κατά την ορθότερη άποψη, οι βασικές έννοιες που εμπίπτουν στη γενικότερη έννοια του απορρήτου δυνάμει του ανωτέρω ορισμού είναι η τεχνολογία, οι τεχνολογικές γνώσεις και τα εμπορικά δεδομένα¹¹⁵.

Δυνάμει της αιτιολογικής έκθεσης του Ν. 4605/2019, με τη διάταξη του άρθρου 22B, εισάγονται στην ελληνική έννομη τάξη οι διατάξεις των άρθρων 3, 4 και 5 της Οδηγίας 2016/943, στις οποίες προσδιορίζονται οι συμπεριφορές και οι πρακτικές που θεωρούνται ως νόμιμη και ως παράνομη απόκτηση, χρήση ή αποκάλυψη εμπορικού απορρήτου. Εισάγονται δε και εξαιρέσεις ως προς την άσκηση του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης και πληροφόρησης, τη διαπίστωση της συνδρομής πταισματος, αδικοπρακτικής συμπεριφοράς ή παράνομης δραστηριότητας, με απώτερο σκοπό την προστασία του γενικού δημοσίου συμφέροντος, καθώς και την αποκάλυψη εμπορικού απορρήτου από τους εργαζομένους στους εκπροσώπους τους στο πλαίσιο των καθηκόντων τους. Ο νέος νόμος φαίνεται λοιπόν να προχωρά σε ένα διαχωρισμό ανάμεσα στην έννοια της «απόκτησης» του εμπορικού απορρήτου και στην έννοια της «χρήσης και αποκάλυψης» αυτού. Είναι εύλογο ότι η απόκτηση του απορρήτου δεν έχει πάντα ως επακόλουθο τη χρήση του, ενώ η χρήση δεν οδηγεί πάντοτε αναγκαστικά στην αποκάλυψη της πληροφορίας και στην άρση του απόρρητου χαρακτήρα της. Όπως δε ορθώς υποστηρίζεται, χρήση της ίδιας πληροφορίας μπορεί να γίνει από δύο ή και περισσότερες επιχειρήσεις, δίχως να καθίσταται αυτή «ευρέως γνωστή» και προσβάσιμη σε πρόσωπα που ασχολούνται με αυτό το αντικείμενο, διατηρώντας έτσι τον απόρρητο χαρακτήρα της¹¹⁶.

Πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο 22B παρ. 1 ο νόμος προσδιορίζει πλέον πότε η απόκτηση του εμπορικού απορρήτου είναι νόμιμη. Ειδικότερα λοιπόν, νόμιμη είναι η απόκτηση του απορρήτου, όταν αυτό προέρχεται με έναν από τους εξής τρόπους: α) από ανεξάρτητη ανακάλυψη ή δημιουργία, β) από παρατήρηση, μελέτη,

114. Βλ. Α. Ψάρρας, ό.π., σελ. 1355.

115. Βλ. Κ. Γκράτζιου, ό.π., σελ. 216.

116. Βλ. Α. Ψάρρας, ό.π., σελ. 1356.

αποσυναρμολόγηση ή δοκιμή ενός προϊόντος ή αντικειμένου που έχει τεθεί στη διάθεση του κοινού ή που βρίσκεται νόμιμα στην κατοχή του αποδέκτη των πληροφοριών, ο οποίος δεν υπέχει νόμιμη υποχρέωση περιορισμού της απόκτησης του εμπορικού απορρήτου, γ) από άσκηση δικαιώματος των εργαζομένων ή των εκπροσώπων τους στην ενημέρωση και τη διαβούλευση, σύμφωνα με το ενωσιακό και εθνικό δίκαιο και την αντίστοιχη πρακτική και δ) από οποιαδήποτε άλλη πρακτική, η οποία, υπό τις περιστάσεις αυτές, είναι σύμφωνη με τα χρηστά συναλλακτικά ήθη. Με άλλα λόγια, η απόκτηση του εμπορικού απορρήτου θεωρείται νόμιμη, εφόσον αυτό αποκτήθηκε με οποιονδήποτε τρόπο που είναι σύμφωνος με τα χρηστά συναλλακτικά ήθη. Υποστηρίζεται δε, ότι ο ελέγχων το απόρρητο επί της πληροφορίας δεν αποκτά κατ' ουσίαν κάποιο αποκλειστικό δικαίωμα στην πληροφορία που είναι αντικείμενο του απορρήτου, αλλά ο νόμος κατ' ουσίαν αναγνωρίζει – και ακολουθώντας προσπατεύσει – το έννομο συμφέρον του να μην αποκαλυφθεί η πληροφορία με τρόπο που να αντίκειται στα χρηστά συναλλακτικά ήθη. Κατά την ίδια άποψη, το έννομο συμφέρον κάποιου στον απόρρητο χαρακτήρα μιας πληροφορίας, μπορεί να προσβάλλεται όχι μόνο από την απόκτηση της απόρρητης πληροφορίας με τρόπο παράνομο, αλλά και από τον τρόπο χρήσης ή την αποκάλυψη της νόμιμα αποκτηθείσας πληροφορίας¹¹⁷. Σημειώνεται επίσης ότι η απόκτηση, η χρήση ή η αποκάλυψη εμπορικού απορρήτου θεωρείται σε κάθε περίπτωση νόμιμη αν επιβάλλεται ή επιτρέπεται από κανόνα του ενωσιακού ή το εθνικού δικαίου.

Κατά τα ανωτέρω εκτιθέμενα, θεωρείται νόμιμη η αυτόνομη και παράλληλη – ή η προγενέστερη ή μεταγενέστερη – απόκτηση της ίδιας πληροφορίας, με τη χρήση των ίδιων μέσων και με την καταβολή αντίστοιχης προσπάθειας με τη χρονικά προγενέστερη, όταν αυτή συνίσταται σε ανεξάρτητη ανακάλυψη ή δημιουργία. Στη θεωρία υποστηρίζεται ότι εφόσον η πληροφορία δεν είναι προϊόν ανακάλυψης ή δημιουργίας, το αν είναι παράνομη ή όχι θα κριθεί εν τέλει χρησιμοποιώντας ως κριτήριο τα χρηστά και συναλλακτικά ήθη. Κατά μία άποψη, εάν υποτεθεί ότι κάποιος αποκτά πρόσβαση – ενδεχομένως με τη συνδρομή κάποιου τρίτου – σε πληροφορία που ελέγχει νόμιμα κάποιος άλλος, δίχως να γνωρίζει και δίχως να οφείλει να γνωρίζει τον απόρρητο χαρακτήρα της πληροφορίας αυτής, τότε η απόκτηση αυτή θα πρέπει να θεωρηθεί ανεξάρτητη και μη αντικείμενη στα χρηστά συναλλακτικά ήθη. Αντιθέτως, εάν γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει τον ως άνω απόρρητο χαρακτήρα, η

117. Βλ. Α. Ψάρρας, ό.π., σελ. 1356.

απόκτηση θα αντίκειται στα συναλλακτικά ήθη¹¹⁸. Ο σκοπός αυτής της πρόβλεψης δηλώνεται ρητά στην Οδηγία 2016/943, στη σκέψη 16, όπου ορίζεται συγκεκριμένα ότι: «Προς όφελος της καινοτομίας και για την ενίσχυση του ανταγωνισμού, οι διατάξεις της παρούσας Οδηγίας δε θα πρέπει να δημιουργούν κανένα αποκλειστικό δικαίωμα στην τεχνογνωσία ή τις πληροφορίες που προστατεύονται ως εμπορικά απόρρητα. Ως εκ τούτου, η ανεξάρτητη ανακάλυψη της ίδιας τεχνογνωσίας ή των ίδιων πληροφοριών θα πρέπει να παραμένει δυνατή». Επομένως, ειρημένο σκοπό της διάταξης αποτελεί, μεταξύ άλλων, και η παρεμπόδιση της χρήσης της απόρρητης πληροφορίας με τρόπο αποκλειστικό και η διασφάλιση ότι εάν κάποιος ανεξάρτητα, με δική του επένδυση και προσπάθεια, ανακαλύψει ή δημιουργήσει κάτι, δεν πρόκειται να εμποδιστεί από μόνο το γεγονός ότι κάποιος άλλος έχει κάνει την ίδια ανακάλυψη ή δημιουργία και τη διατηρεί μυστική. Το εμπορικό απόρρητο δηλαδή από μόνο του, δεν αποδίδει αποκλειστικό δικαίωμα σε ανακάλυψη ή δημιουργία, καθότι οι τελευταίες αποτελούν θεμελιώδεις εκδηλώσεις της προσωπικότητας και μέρος του πυρήνα της οικονομικής ελευθερίας κάθε ατόμου¹¹⁹.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι αφενός η απόκτηση κάθε απόρρητης πληροφορίας εξετάζεται κατά περίπτωση ως προς το εάν αντίκειται ή όχι στα συναλλακτικά ήθη και ότι αφετέρου ο νόμος δεν αναγνωρίζει στο νομίμως ελέγχοντα μία πληροφορία που είναι απόρρητη το έννομο συμφέρον να εμποδίσει τους τρίτους να αποκτήσουν αυτή την πληροφορία, μέσω ανεξάρτητης ανακάλυψης ή δημιουργίας. Όπως γίνεται επίσης δεκτό, η ανακάλυψη και η δημιουργία αποτελούν θεμελιώδεις εκδηλώσεις της προσωπικότητας και ανήκουν στον πυρήνα της οικονομικής ελευθερίας του ατόμου και ως εκ τούτου το δικαίωμα σε ανεξάρτητη ανακάλυψη και δημιουργία δεν μπορεί να αποκλεισθεί ούτε συμβατικά, καθώς κάτι τέτοιο θα θεωρούνταν με πιθανότητα που προσεγγίζει τη βεβαιότητα ως καταχρηστικό. Ο νόμος προβαίνει στη θεμελίωση εννόμου συμφέροντος ως προς τη διατήρηση του απόρρητου χαρακτήρα της πληροφορίας, εάν το επιλέξει αυτός που τη δημιουργεί, την ανακαλύπτει ή την ελέγχει κατά άλλο τρόπο νόμιμα. Πρόκειται για μία εκδήλωση της προσωπικότητάς του, η οποία όμως δεν πρέπει να εκτείνεται τόσο, ώστε να αποκλείει την εκδήλωση της προσωπικότητας του άλλου να προβαίνει ανεξάρτητα στην ίδια ανακάλυψη ή δημιουργία¹²⁰.

118. Βλ. Α. Ψάρρας, ό.π., σελ. 1356.

119. Βλ. Α. Ψάρρας, ό.π., σελ. 1356.

120. Βλ. Α. Ψάρρας, ό.π., σελ. 1357.

Νόμιμη θεωρείται κατά τα ως άνω και κατά το γράμμα του νόμου και η απόκτηση πληροφορίας που αποτελεί αντικείμενο εμπορικού απορρήτου, όταν αυτή αποκτάται από την παρατήρηση, αποσυναρμολόγηση, αντίστροφη μηχανική και συνολικά έρευνα επί των προϊόντων ή αντικειμένων που βασίζονται στη συγκεκριμένη απόρρητη πληροφορία και διατίθενται στο κοινό, ή νόμιμα αποκτάται η κατοχή τους, εκτός και αν υπάρχει νόμιμη υποχρέωση περιορισμού των ανωτέρω, για παράδειγμα από σύμβαση ή απευθείας εκ του νόμου. Στο Προοίμιο της Οδηγίας¹²¹ άλλωστε ρητά αναφέρεται πως: «Η αντίστροφη μηχανική ενός προϊόντος που αποκτήθηκε νόμιμα θα πρέπει να συνιστά νόμιμο τρόπο κτήσης πληροφοριών, πλην αντίθετης συμφωνίας. Η ελευθερία σύναψης τέτοιων συμφωνιών μπορεί ωστόσο να περιορίζεται από το νόμο». Ο νόμος επομένως δεν παρέχει στο νομίμως ελέγχοντα το απόρρητο κάποιο έννομο συμφέρον ως προς την απαγόρευση της απόκτησης της πληροφορίας μέσω της έρευνας των προϊόντων τα οποία την εμπριέχουν και τα οποία έχει θέσει ο ίδιος στην αγορά. Η υπό κρίση διάταξη αφορά κάθε απόρρητη πληροφορία και όχι ανακάλυψη ή δημιουργία, η οποία προϋποθέτει δραστηριότητα ανεξάρτητη από την παρεχόμενη δυνατότητα έρευνας του προϊόντος, που αποτελεί εφαρμογή της απόρρητης πληροφορίας¹²².

Ταυτόχρονα, δεν αναγνωρίζεται από το νόμο στο νομίμως ελέγχοντα την απόρρητη πληροφορία το έννομο συμφέρον να απαγορεύει την άσκηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων και των εκπροσώπων τους στην ενημέρωση και τη διαβούλευση, σύμφωνα με το ενωσιακό και το ελληνικό δίκαιο και την αντίστοιχη πρακτική, οπότε γίνεται λόγος για εμπορικά απόρρητα που συνδέονται στενά με την άσκηση αυτών των δικαιωμάτων. Ο νομοθέτης φέρεται να έχει μεριμνήσει ώστε ο εργαζόμενος να μην αποκλείεται από τη χρήση μη απόρρητων πληροφοριών ή τη χρήση της εμπειρίας που αποκτά κατά την παροχή της εργασίας του και το δικαίωμά του αυτό δε μπορεί να περιορισθεί συμβατικά, πέραν των ορίων που έχουν τεθεί από τη νομοθεσία για την έκταση της συμβατικής υποχρέωσης πίστης ή την εγκυρότητα σύμβασης εμπιστευτικότητας ή μη ανταγωνισμού, με τη λήξη της εργασιακής σχέσης¹²³. Η απόκτηση του εμπορικού απορρήτου θεωρείται επίσης νόμιμη, όταν το εμπορικό απόρρητο προέρχεται από οποιαδήποτε άλλη πρακτική, η οποία είναι σύμφωνη με τα χρηστά ήθη. Η συγκεκριμένη υποπερίπτωση είναι ενδεικτική της παρεχόμενης εκ του νόμου προστασίας, καθώς γίνεται σαφές ότι ο νομοθέτης δεν

121. Βλ. Σκέψη 16 Προοιμίου Οδηγίας (ΕΕ) 2016/943.

122. Βλ. Α. Ψάρας, ό.π., σελ. 1358.

123. Βλ. άρθρο 22Α παρ. 3 ν. 1733/1987 και σκέψη 13 Προοιμίου Οδηγίας (ΕΕ) 2016/943.

αναγνωρίζει γενικά στο νομίμως ελέγχοντα την απόρρητη πληροφορία το έννομο συμφέρον να εμποδίζει οποιονδήποτε αποκτήσει αυτή την πληροφορία, εφόσον η απόκτηση αυτή έλαβε χώρα με τρόπο σύμφωνο προς τα χρηστά συναλλακτικά ήθη. Όπως προαναφέρθηκε λοιπόν, τα χρηστά ήθη αποτελούν εκείνο το κριτήριο που υιοθετεί ο νόμος, με βάση το οποίο θα κριθεί εν τέλει εάν η απόκτηση της απόρρητης πληροφορίας είναι νόμιμη ή παράνομη¹²⁴.

Η έννοια των «χρηστών συναλλακτικών ηθών» διαδραματίζει, όπως είναι φανερό, σημαντικό ρόλο στη φιλοσοφία των νέων διατάξεων, δεδομένου ότι, αφενός, όπως ήδη είδαμε, η απόκτηση ενός εμπορικού απορρήτου μπορεί να θεωρηθεί νόμιμη κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 22B, εφόσον υπό το φως συγκεκριμένων πραγματικών δεδομένων είναι σύμφωνη με τα χρηστά συναλλακτικά ήθη και, αφετέρου, στην παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου προβλέπεται η αντίστροφη περίπτωση, όπου η απόκτηση ενός εμπορικού απορρήτου μπορεί να θεωρηθεί παράνομη, όταν η συμπεριφορά του προσώπου που το αποκτά, αντίκειται στα χρηστά συναλλακτικά ήθη¹²⁵. Παρά την ιδιάζουσα σημασία που αποδίδει όμως στην έννοια των χρηστών συναλλακτικών ηθών, ο ενωσιακός νομοθέτης αποφεύγει να διευκρινίσει το περιεχόμενό της στο Προοίμιο της Οδηγίας, κάτι που συμβαίνει μάλλον εσκεμμένα, καθώς έχουν κατά καιρούς παρατηρηθεί σημαντικές αποκλίσεις που παρατηρούνται ανάμεσα στα κράτη – μέλη, όσον αφορά την εξειδίκευση της εν λόγω αόριστης νομικής έννοιας. Ως εκ τούτου, εναπόκειται στον εθνικό δικαστή να εξειδικεύσει το περιεχόμενο της έννοιας, αφού πρώτα ερμηνεύσει συνδυαστικά τις επιταγές του ενωσιακού δικαίου και τη νομολογία του ΔΕΕ και των εθνικών δικαστηρίων ως προς την έννοια αυτή και να εκτιμήσει εν γένει εάν σε κάθε συγκεκριμένη (ad hoc) περίπτωση, υφίσταται παραβίαση των χρηστών συναλλακτικών ηθών¹²⁶. Όπως έχει επισημανθεί πάντως στη θεωρία, ως κριτήριο των χρηστών συναλλακτικών ηθών, δεν αρκεί να λαμβάνονται υπόψη μόνο οι ιδέες του μέσου κοινωνικού ανθρώπου, που κατά τη γενική αντίληψη σκέπτεται με χρηστότητα και φρόνηση, αλλά πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και οι λοιπές οικονομικές συνθήκες της αγοράς, διασφαλίζοντας εν τέλει και τη συνταγματικώς κατοχυρωμένη οικονομική ελευθερία, η παρεχόμενη δε προστασία αφορά τόσο την

124. Βλ. Α. Ψάρρας, ό.π., σελ. 1359.

125. Βλ. Ε. Παλιού, ό.π., σελ. 813.

126. Βλ. Κ. Γκράτζιου, ό.π., σελ. 219.

προστασία των ανταγωνιστών, όσο και των καταναλωτών και της αγοράς στο σύνολό της¹²⁷.

Περαιτέρω, στις παρ. 3, 4 και 5 του άρθρου 22B, ο νομοθέτης προχωρεί αρχικά στη διευκρίνιση ότι η απόκτηση ενός εμπορικού απορρήτου δίχως τη συγκατάθεση του κατόχου του θεωρείται παράνομη όταν διενεργείται: α) με μη επιτρεπόμενη πρόσβαση, ιδιοποίηση ή αντιγραφή εγγράφων, αντικειμένων, υλικών, ουσιών ή ηλεκτρονικών αρχείων που νόμιμα βρίσκονται υπό τον έλεγχο του κατόχου του εμπορικού απορρήτου, τα οποία περιέχουν το εμπορικό απόρρητο ή από τα οποία μπορεί να εξαχθεί το εμπορικό απόρρητο, ή β) με οποιαδήποτε άλλη συμπεριφορά η οποία, υπό τις περιστάσεις αυτές, θεωρείται αντίθετη στα χρηστά συναλλακτικά ήθη. Η δε χρήση ή η αποκάλυψη εμπορικού απορρήτου, θεωρείται κατά το νομοθέτη παράνομη, όποτε πραγματοποιείται χωρίς τη συγκατάθεση του κατόχου του εμπορικού απορρήτου από πρόσωπο που αποδεδειγμένα α) είτε έχει αποκτήσει το εμπορικό απόρρητο παράνομα, β) είτε έχει παραβιάσει συμφωνία εμπιστευτικότητας ή άλλη υποχρέωση μη αποκάλυψης του εμπορικού απορρήτου, γ) είτε τέλος έχει παραβιάσει συμβατική ή άλλη υποχρέωση να περιορίζει τη χρήση του εμπορικού απορρήτου. Επιπροσθέτως, η απόκτηση, η χρήση ή η αποκάλυψη εμπορικού απορρήτου θεωρείται ακόμα παράνομη όταν ένα πρόσωπο, κατά τη στιγμή της απόκτησης, της χρήσης ή της αποκάλυψης, γνώριζε ή όφειλε, υπό τις περιστάσεις, να γνωρίζει ότι το εμπορικό απόρρητο έχει αποκτηθεί άμεσα ή έμμεσα από άλλο πρόσωπο, το οποίο χρησιμοποιούσε ή αποκάλυπτε το εμπορικό απόρρητο παράνομα, με τους τρόπους που περιγράφονται παραπάνω. Η παραγωγή, η προσφορά ή η διάθεση στην αγορά παράνομων εμπορευμάτων, ή η εισαγωγή, η εξαγωγή ή η αποθήκευση παράνομων εμπορευμάτων για τους σκοπούς αυτούς θεωρείται, επίσης παράνομη χρήση εμπορικού απορρήτου όταν το πρόσωπο που ασκεί αυτές τις δραστηριότητες γνώριζε ή όφειλε υπό τις περιστάσεις, να γνωρίζει ότι, το εμπορικό απόρρητο έχει χρησιμοποιηθεί παράνομα¹²⁸.

Όπως είναι λοιπόν φανερό, εφόσον υπάρχει η συγκατάθεση του προσώπου που ελέγχει νομίμως το εμπορικό απόρρητο, η απόκτηση πληροφορίας που αποτελεί αντικείμενο του εμπορικού απορρήτου σε κάθε περίπτωση δεν αντίκειται στα χρηστά

127. Βλ. *Μ – Θ. Μαρίνος*, ό.π., σελ. 214, όπου σημειώνεται ότι και στο πλαίσιο της Οδηγίας 2005/29 για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές έχει ωσαύτως επικρατήσει η τάση «αποθηκοποίησης» της έννοιας των χρηστών ηθών και επικράτησης της έννοιας της «συναλλακτικής εντιμότητας».

128. Βλ. *Ε. Λογαρά*, ό.π., σελ. 784.

συναλλακτικά ήθη. Αντιθέτως, εάν δεν υπάρχει συγκατάθεση στην απόκτηση του εμπορικού απορρήτου και αυτή γίνεται όχι με την έρευνα και παρατήρηση προϊόντων που ενσωματώνουν την απόρρητη πληροφορία και έχουν διατεθεί ή νόμιμα αποκτηθεί από τον τρίτο, αλλά με τη χρήση ή ιδιοποίηση εγγράφων, δίχως τη συναίνεση του ελέγχοντος νόμιμα το απόρρητο, καθώς και ηλεκτρονικών αρχείων και άλλων αντικειμένων, τότε προφανώς η συμπεριφορά αυτή αντίκειται στα χρηστά ήθη και προσβάλλει το έννομο συμφέρον του ελέγχοντος το απόρρητο. Πάντοτε το ζητούμενο για την κατάφαση ή μη της νομιμότητας της απόκτησης του εμπορικού απορρήτου, εντοπίζεται στο εάν η απόκτηση του απορρήτου γίνεται κατά τρόπο σύμφωνο με τα χρηστά ήθη, κάτι που περιλαμβάνει και την απόκτησή του με τη συναίνεση του ελέγχοντος την πληροφορία. Σε αντίθετη περίπτωση, ο νομίμως ελέγχων την απόρρητη πληροφορία έχει το έννομο συμφέρον να μην υποστεί ζημία από την απόκτηση της πληροφορίας από τρίτο με παράνομα μέσα. Όπως ορθώς υποστηρίζεται, σε αντίθεση με τη γενική ρήτρα του άρθρου 1 του ν. 146/14 περί αθέμιτου ανταγωνισμού που αναλύθηκε ανωτέρω, στην περίπτωση της διάταξης που εξετάζουμε δεν απαιτείται σκοπός ανταγωνισμού¹²⁹.

Η ως άνω παράνομη απόκτηση της απόρρητης πληροφορίας με τρόπο που αντίκειται στα χρηστά ήθη, καθιστά ομοίως παράνομη και τη χρήση και την αποκάλυψή της, ενώ παράνομη θεωρείται και η χρήση και η αποκάλυψη η οποία υπερβαίνει τα όρια της χρήσης απόρρητης πληροφορίας που επιτρέπεται από σύμβαση εμπιστευτικότητας ή άλλη σύμβαση ή υποχρέωση ή τα άκρα όρια που ενδέχεται να τίθενται από το νόμο. Όπως και με την απόκτηση της απόρρητης πληροφορίας, παράνομη λογίζεται και η χρήση ή αποκάλυψή της, κατά τη στιγμή της οποίας ο δράστης γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει ότι χρησιμοποιεί ή του αποκαλύπτει την πληροφορία κάποιος άλλος παρανόμως. Τέλος, όπως αποκαλύπτει η ανωτέρω διάταξη, είναι παράνομη και ως εκ τούτου απαγορεύεται η παραγωγή, η προσφορά και η διάθεση στο κοινό, αλλά και η εισαγωγή και αποθήκευση παράνομων εμπορευμάτων, όταν ο δράστης γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει την παράνομη χρήση της απόρρητης πληροφορίας. Για τη θεμελίωση δε της υπαιτιότητας και του παρανόμου όπως εκλαμβάνονται από το γράμμα της διάταξης, δεν υφίσταται ούτε εδώ ο περιορισμός της σχέσης και του σκοπού ανταγωνισμού, ενώ αρκεί και η αμέλεια¹³⁰.

129. Βλ. Α. Ψάρρας, ό.π., σελ. 1360.

130. Βλ. Α. Ψάρρας, ό.π., σελ. 1360.

Δυνάμει των ανωτέρω διευκρινίσεων, η απόκτηση, η χρήση ή η αποκάλυψη μιας απόρρητης πληροφορίας θεωρείται νόμιμη εάν επιβάλλεται ή επιτρέπεται από ενωσιακό ή ελληνικό δίκαιο, καθώς όπως είναι εύλογο, δεν αναγνωρίζεται από το νόμο έννομο συμφέρον επί του εμπορικού απορρήτου στον κάτοχό του, όταν από το ίδιο το δίκαιο επιβάλλεται ή απλώς επιτρέπεται η αποκάλυψη της συγκεκριμένης απόρρητης πληροφορίας. Η διάταξη του άρθρου 22B, στην παράγραφο 7, προβλέπει περιπτώσεις όπου παρά το γεγονός ότι ο νομίμως ελέγχων την απόρρητη πληροφορία διαθέτει το έννομο συμφέρον να διατηρήσει τον απόρρητο χαρακτήρα της πληροφορίας, εντούτοις υφίστανται «υπέρτερα» δικαιώματα ή έννομα συμφέροντα, τα οποία υπερκερνούν το δικό του έννομο συμφέρον και ως εκ τούτου δε δικαιολογούν την παροχή έννομης προστασίας. Ειδικότερα λοιπόν, δεν δικαιολογείται η προστασία του εμπορικού απορρήτου και δεν παρέχεται αυτή από το νόμο, όταν η θεωρούμενη απόκτηση, χρήση ή αποκάλυψη του εμπορικού απορρήτου έχει πραγματοποιηθεί είτε για την άσκηση του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης, όπως κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα και στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμπεριλαμβανομένου του σεβασμού της ελευθερίας και της πολυφωνίας των μέσων μαζικής ενημέρωσης, είτε για τη διαπίστωση αδικοπρακτικής συμπεριφοράς ή παράνομης δραστηριότητας, με την προϋπόθεση ότι ο εναγόμενος ενήργησε προς τον σκοπό της προστασίας του γενικού δημόσιου συμφέροντος, είτε όταν το εμπορικό απόρρητο αποκαλύφθηκε από τους εργαζομένους στους εκπροσώπους τους, στο πλαίσιο της νόμιμης άσκησης εκ μέρους των αντιπροσώπων αυτών των καθηκόντων τους, σύμφωνα με το ενωσιακό ή εθνικό δίκαιο, εφόσον η αποκάλυψη αυτή ήταν αναγκαία για την άσκηση των συγκεκριμένων καθηκόντων, είτε τέλος χάριν προστασίας έννομου συμφέροντος που αναγνωρίζεται από το ενωσιακό ή εθνικό δίκαιο. Σε όλες τις ανωτέρω περιπτώσεις, το έννομο συμφέρον εκείνου που ελέγχει νόμιμα το εμπορικό απόρρητο υποχωρεί¹³¹.

Εύλογα μπορεί λοιπόν να υποστηριχθεί, ότι στην ως άνω διάταξη εκφράζονται οι γενικές αρχές που τίθενται στην παράγραφο 2 του άρθρου 22A και οι οποίες διέπουν το σύνολο της ερμηνείας και εφαρμογής των διατάξεων του υπό κρίση νέου νόμου¹³². Πράγματι, η παρ. 2 του άρθρου 22A προβλέπει ότι οι διατάξεις των άρθρων 22A – 22K δεν θίγουν: α) την άσκηση του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης, όπως κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα και στο

131. Βλ. Α. Ψάρρας, ό.π., σελ. 1361.

132. Βλ. Α. Ψάρρας, ό.π., σελ. 1362.

Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένου του σεβασμού της ελευθερίας και της πολυφωνίας των μέσων μαζικής ενημέρωσης, β) την εφαρμογή των ενωσιακών ή εθνικών κανόνων που επιβάλλουν στους κατόχους εμπορικού απορρήτου να αποκαλύπτουν, για λόγους δημοσίου συμφέροντος, πληροφορίες, συμπεριλαμβανομένων εμπορικών απορρήτων, στο κοινό ή σε διοικητικές ή δικαστικές αρχές στο πλαίσιο της εκτέλεσης των καθηκόντων των αρχών αυτών, γ) την εφαρμογή των ενωσιακών ή εθνικών κανόνων που επιβάλλουν ή επιτρέπουν στα όργανα και τους οργανισμούς της ΕΕ ή τις εθνικές δημόσιες αρχές να αποκαλύπτουν πληροφορίες που υποβάλλονται από τις επιχειρήσεις, τις οποίες τα ανωτέρω όργανα, οργανισμοί ή αρχές κατέχουν σύμφωνα με, και σε συμμόρφωση με, τις υποχρεώσεις και τα προνόμια που προβλέπονται στο ενωσιακό ή εθνικό δίκαιο και δ) την αυτονομία των κοινωνικών εταίρων και το δικαίωμά τους να συνάπτουν συλλογικές συμβάσεις, σύμφωνα με το ενωσιακό και εθνικό δίκαιο και την αντίστοιχη πρακτική. Λογικό επακόλουθο αποτελεί και το ότι τυχόν αίτηση για τη λήψη μέτρων ένδικης προστασίας που προβλέπονται στα άρθρα 22Δ έως 22Κ και τα οποία αναλύονται αμέσως κατωτέρω, αναμένεται ότι θα απορριφθεί, εφόσον συντρέχουν οι ανωτέρω ρητά προβλεπόμενες εξαιρέσεις, που αίρουν το παράνομο της απόκτησης, χρήσης ή αποκάλυψης των εμπορικών απορρήτων.

Ειδικά αναφορικά με την περίπτωση της άρσης του παράνομου χαρακτήρα της απόκτησης, χρήσης ή αποκάλυψης εμπορικών απορρήτων που συνδέεται με την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος, λόγω της αποκάλυψης με αυτόν τον τρόπο μιας αδιοπρακτικής συμπεριφοράς ή μιας παράνομης δραστηριότητας, δέον να αναφερθεί πως η εν λόγω πρόβλεψη είχε τεθεί ήδη από την Οδηγία, με σκοπό να εξασφαλίσει στα θεσμικά όργανα της ΕΕ και στις εθνικές δημόσιες αρχές την ευχέρεια πρόσβασης και αξιοποίησης πληροφοριών, τις οποίες κατέχουν σχετικά με τις επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένων των εμπορικών τους απορρήτων, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, δίχως αυτό να στοιχειοθετεί προσβολή απορρήτου. Κατά μία άποψη, το ίδιο ισχύει και για την περίπτωση όπου ένας πληροφοριοδότης – γνωστός και ως «whistleblower»¹³³ – με αφορμή την ανάγκη προστασίας ενός υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος, προβαίνει σε ορισμένες αποκαλύψεις, οι οποίες ενδέχεται να ενέχουν αρνητικές συνέπειες για τον ίδιο και να τον εκθέτουν σε σοβαρούς νομικούς κινδύνους, καθώς οι αποκαλυφθείσες πληροφορίες, κατά κανόνα θα χαρακτηρίζονται ως εμπιστευτικές από τον κάτοχό τους και αναμένεται να

133. Βλ. Φ. Παναγοπούλου – Κουτνατζή, Ο θεσμός του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος (whistleblowing) (2016), σελ. 4 – 5.

καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια εκ μέρους του για την προστασία τους¹³⁴. Τα τελευταία χρόνια δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις όπου άτομα είχαν αφοσιωθεί στην ενημέρωση του κοινού αναφορικά με θέματα εθνικής σημασίας, όπως το σκάνδαλο του wikileaks ή οι ανακαλύψεις του Snowden), παραβιάζοντας με τον τρόπο αυτό τις εθνικές νομοθεσίες για τα μυστικά του Κράτους¹³⁵. Με τη νεοπαγή διάταξη του άρθρου 22B παρ. 7 περ. β', θεσπίζεται πλέον ειδική ρύθμιση στο πλαίσιο του ελληνικού δικαίου για την εν δυνάμει προστασία και των whistleblowers, μέσω της κατοχύρωσης σχετικής εξαίρεσης, η οποία προβλέπει την κατ' εξαίρεση άρση της δυνατότητας λήψης μέτρων δικαστικής προστασίας του εμπορικού απορρήτου, όταν ο καταγγέλλων ενεργεί με σκοπό την προστασία του γενικού δημοσίου συμφέροντος¹³⁶.

Η προστασία βέβαια που απολαμβάνει υπό το πρίσμα των νέων διατάξεων ο πληροφοριοδότης δεν είναι αυτόματη, καθώς σύμφωνα με την προκρινόμενη ερμηνεία της Οδηγίας, θα πρέπει προηγουμένως ο whistleblower να αποδείξει στο δικαστήριο ότι οι πράξεις του είχαν ως στόχο την αποκάλυψη παραπτώματος ή παράνομης δραστηριότητας, προς όφελος του γενικού δημοσίου συμφέροντος. Η εν λόγω πρόβλεψη ωστόσο δε στερείται κριτικής καθώς, πέραν των αποδεικτικών δυσχερειών που ομολογουμένως θα συναντήσει κανείς κατά τη διακρίβωση της αληθινής βούλησης και του πραγματικού κινήτρου του whistleblower, φαίνεται παράλληλα πως μένουν εκτός του πεδίου εφαρμογής του προστατευτικού κανόνα και όλες εκείνες οι περιπτώσεις, στις οποίες η βλαπτική πρακτική που εφαρμόζεται και την οποία επιδιώκει να φέρει στο φως ο πληροφοριοδότης, μπορεί να μην αφορά αποκλειστικά το γενικό δημόσιο συμφέρον, αλλά να απειλεί συγκεκριμένα άτομα ή ομάδες ατόμων. Η περιοριστική αναφορά του νομοθέτη στην ανάγκη προστασίας και συνδρομής ενός γενικού δημοσίου συμφέροντος για την άρση προστασίας του εμπορικού απορρήτου, δεν εμφανίζεται επαρκής σε αυτές τις περιπτώσεις. Επιπροσθέτως, υποστηρίζεται πως η ίδια προστασία θα πρέπει να παρέχεται και για τις αποκαλύψεις εκείνες που διενεργούνται από τον πληροφοριοδότη, του τελευταίου ευρισκομένου υπό την εύλογη πεποίθηση ότι η πληροφορία είναι βάσιμη κατά το χρόνο της αποκάλυψής της¹³⁷. Θα πρέπει δηλαδή με άλλα λόγια η παρεχόμενη προστασία να επεκτείνεται και σε όσους αποκαλύπτουν αβάσιμες μεν πληροφορίες,

134. Βλ. *Ε. Λογαρά*, ό.π., σελ. 785.

135. Βλ. *P. Jougleux*, Ευρωπαϊκό Δίκαιο του Διαδικτύου (2016), σελ. 216.

136. Βλ. *Ε. Λογαρά*, ό.π., σελ. 787.

137. Βλ. *Ε. Λογαρά*, ό.π., σελ. 788.

εφόσον κατά τη στιγμή της καταγγελίας τους, οι τελευταίοι είχαν την εύλογη πεποίθηση ότι οι πληροφορίες αυτές είναι πράγματι βάσιμες. Σημειώνεται τέλος ότι κομβικής σημασίας εξέλιξη για την ενωσιακή έννομη τάξη, όσον αφορά την προστασία των whistleblowers, αποτελεί η πρόσφατη ψήφιση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1937 για την προστασία των προσώπων που καταγγέλλουν παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης, η οποία αναμένεται άμεσα να ενσωματωθεί και στο ελληνικό δίκαιο.

Ταυτόχρονα, μέσα από το γράμμα του νέου άρθρου 22Γ, προκύπτει εναργώς η σημασία που προσδίδει ο εθνικός νομοθέτης στην αρχή της αναλογικότητας και στην ανάγκη εξισορρόπησης της δικαστικής προστασίας του απορρήτου με τα αντικρουόμενα συμφέροντα τρίτων, ενεργώντας σε εναρμόνιση¹³⁸ με το πρότυπο των αντίστοιχων ρυθμίσεων των άρθρων 7 και 8 της Οδηγίας¹³⁹. Πιο συγκεκριμένα, το εν λόγω άρθρο προβλέπει ότι τα μέτρα, οι διαδικασίες και τα μέσα ένδικης προστασίας που προβλέπονται στα αμέσως επόμενα άρθρα, εφαρμόζονται πάντοτε κατά τρόπο ο οποίος είναι αναλογικός, αποτρέπει τη δημιουργία εμποδίων για το νόμιμο εμπόριο στην εσωτερική αγορά και παρέχει διασφαλίσεις κατά της καταχρηστικής τους χρήσης. Δυνάμει των προβλέψεων αυτών, τα δικαστήρια όταν καλούνται να αποφανθούν επί αιτήσεως για παροχή προστασίας του εμπορικού απορρήτου, υποχρεούνται να τηρούν τις επιταγές της αρχής της αναλογικότητας, έτσι ώστε τα μέτρα, οι διαδικασίες και τα μέσα ένδικης αστικής προστασίας που λαμβάνουν μέσα από την ad hoc στάθμιση των συγκρουόμενων σκοπών και συμφερόντων των διαδίκων, να είναι αφενός δίκαια και εύλογα και αφετέρου κατάλληλα και αποτελεσματικά προς το σκοπό τον οποίο υπηρετούν, δίχως να θίγουν αδικαιολόγητα και υπέρμετρα κρίσιμα έννομα αγαθά τρίτων. Με το ίδιο σκεπτικό άλλωστε, ο νομοθέτης προσδίδει με την παρ. 2 του ίδιου άρθρου στα δικαστήρια τη δυνατότητα, ύστερα από σχετικό αίτημα του εναγομένου και όταν η αίτηση που αφορά την παράνομη απόκτηση, χρήση ή αποκάλυψη εμπορικών απορρήτων είναι προδήλως αβάσιμη και διαπιστώνεται ότι ο ενάγων κίνησε τη δικαστική διαδικασία καταχρηστικά ή κακόπιστα, να διατάξει την καταβολή στον εναγόμενο αποζημίωσης ανάλογης προς τη ζημία που υπέστη εξαιτίας της προσβολής της προσωπικότητάς του, ιδίως δηλαδή λόγω των αρνητικών επιπτώσεων που μπορεί να υποστεί η φήμη,

138. Κ. Γκράτζιου, ό.π., σελ. 221, όπου γίνεται αναφορά στην κριτική (Μ – Θ. Μαρίνος, ό.π.) που έχει ασκηθεί στο εν λόγω άρθρο, λόγω μερικής εναρμόνισής του προς το άρθρο 7 παρ. 2 της Οδηγίας.

139. Βλ. Ε. Λογαρά, ό.π., σελ. 790.

η υπόληψη και η επιχειρηματική δράση του εναγομένου από τυχόν ανυπόστατες αιτήσεις δικαστικής προστασίας¹⁴⁰.

Ορίζεται επίσης ότι οι αξιώσεις για τη λήψη μέτρων ή την επιδίκαση αποζημιώσεων παραγράφονται ύστερα από πέντε (5) έτη από τότε που ο κάτοχος του εμπορικού απορρήτου έλαβε γνώση είτε της προσβολής, είτε της ζημίας και του προς αποζημίωση υπόχρεου. Παρατηρείται ότι η εν λόγω θεσπιζόμενη ενιαία προθεσμία πενταετούς παραγραφής, παραπέμπει εμφανώς στην πενταετή αδικοπρακτική παραγραφή του άρθρου 937 του ΑΚ και εισάγει απόκλιση από τη βραχύτερη παραγραφή των δεκαοκτώ (18) μηνών του άρθρου 19 του Ν. 146/14. Ιδιαίτερα αυστηρή και μάλλον ασυνήθιστη για τα ευρωπαϊκά δεδομένα κρίνεται και η θέσπιση αυστηρής προθεσμίας παραγραφής από το άρθρο 8 της Οδηγίας, το οποίο προβλέπει ότι η διάρκεια της προθεσμίας παραγραφής την οποία θα πρέπει να θεσπίσουν τα κράτη – μέλη, δε δύναται να υπερβαίνει τα έξι (6) έτη, διάταξη που στοχεύει στην εξασφάλιση της μεγαλύτερης δυνατής αποτελεσματικότητας της παρεχόμενης προστασίας του εμπορικού απορρήτου¹⁴¹.

Ακολούθως, δυνάμει του άρθρου 22Δ, όπως αυτό προστέθηκε στο ν. 1733/1987 με το άρθρο 1 του ν. 4605/2019 και το οποίο ενσωμάτωσε στο ελληνικό δίκαιο το άρθρο 9 της Οδηγίας 2016/943, επεκτάθηκε η προστασία του εμπιστευτικού χαρακτήρα των εμπορικών απορρήτων κατά τις δικαστικές διαδικασίες. Οι νέες διατάξεις απηχούν τις βασικές αρχές της Οδηγίας, αναφορικά με τη λήψη δίκαιων, εύλογων και κατάλληλων μέτρων αποκατάστασης, τα οποία παράλληλα θα διασφαλίζουν την ταχεία, ασφαλή και αποτελεσματική απονομή της δικαιοσύνης, με απώτερο σκοπό την προστασία της εμπιστευτικότητας του επίδικου εμπορικού απορρήτου, καθ' όλη τη διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας. Ο εθνικός νόμος λαμβάνει ειδική μέριμνα για την τήρηση της εμπιστευτικότητας του απορρήτου σε όλα τα στάδια της δίκης, μέχρι και την έκδοση δικαστικής αποφάσεως, λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι τυχόν απώλεια της μυστικότητας της εμπιστευτικής πληροφορίας, συνεπάγεται αυτόματα και απώλεια της οικονομικής της αξίας. Εάν κατά τη ψήφιση των υπό κρίση διατάξεων δεν είχε ληφθεί υπόψη η ως άνω παραδοχή, ο νόμιμος κάτοχος του εμπορικού απορρήτου θα δίσταζε εκ των πραγμάτων να προσφύγει στη δικαιοσύνη αναζητώντας προστασία του απορρήτου του, ζήτημα που είχε ήδη αναδειχθεί στην πράξη, υπό το προγενέστερο καθεστώς της αποκλειστικής

140. Βλ. *Ε. Λογαρά*, ό.π., σελ. 790.

141. Βλ. *Ε. Λογαρά*, ό.π., σελ. 790.

προστασίας των εμπορικών απορρήτων με προσφυγή στις διατάξεις περί αθέμιτου ανταγωνισμού¹⁴². Ειδικότερα λοιπόν, με τη νέα διάταξη εισήχθη απαγόρευση χρήσης ή αποκάλυψης εμπορικού απορρήτου ή θεωρούμενου εμπορικού απορρήτου, το οποίο έχει υποβληθεί ενώπιον των αρμόδιων δικαστικών αρχών, ως προς τους διαδίκους, τους δικηγόρους ή άλλους εκπροσώπους τους, τους πραγματογνώμονες και γενικά κάθε άλλο πρόσωπο που συμμετέχει σε δικαστική διαδικασία που αφορά την παράνομη απόκτηση, χρήση ή αποκάλυψη εμπορικού απορρήτου ή που έχει πρόσβαση σε έγγραφα τα οποία αποτελούν μέρος των εν λόγω δικαστικών διαδικασιών, εφόσον το απόρρητο αυτό έχει χαρακτηριστεί ως εμπιστευτικό και περιήλθε στη γνώση των δικαστικών αρχών, ακριβώς λόγω της συμμετοχής τους στη δικαστική διαδικασία ή λόγω της πρόσβασης σε αυτό, η οποία αποκτήθηκε κατόπιν τεκμηριωμένης αιτήσεως κάποιου ενδιαφερομένου. Η παραπάνω υποχρέωση παραμένει μάλιστα σε ισχύ, ακόμα και αφού ολοκληρωθεί η ανοιγείσα δικαστική διαδικασία, εκτός εάν λάβει χώρα τελεσίδικη κρίση, ότι το θεωρούμενο εμπορικό απόρρητο δεν πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 22Α, όπως αυτές αναπτύχθηκαν ανωτέρω ή εάν, με την πάροδο του χρόνου, οι υπό κρίση πληροφορίες καταστούν ευρέως γνωστές σε πρόσωπα που ανήκουν στους κύκλους που ασχολούνται συνήθως με αυτό το είδος πληροφοριών ή εάν καταστούν άμεσα προσβάσιμες στα πρόσωπα αυτά.

Ο διάδικος δύναται επίσης να αιτηθεί από το Δικαστήριο τη λήψη ειδικών μέτρων, προκειμένου να προστατευθεί η εμπιστευτικότητα κάθε εμπορικού απορρήτου ή θεωρούμενου εμπορικού απορρήτου, το οποίο χρησιμοποιείται ή αναφέρεται κατά την εξέλιξη της δικαστικής διαδικασίας που αφορά την παράνομη απόκτηση, χρήση ή αποκάλυψη εμπορικού απορρήτου¹⁴³. Το υπό εξέταση άρθρο διευκρινίζει ότι τα ειδικά μέτρα αυτά περιλαμβάνουν ορισμένες – μάλλον ενδεικτικές – δυνατότητες και συγκεκριμένα τη δυνατότητα να περιορίζεται εν όλω ή εν μέρει και σε περιορισμένο αριθμό προσώπων η πρόσβαση σε οποιοδήποτε έγγραφο που περιέχει εμπορικά απόρρητα ή θεωρούμενα εμπορικά απόρρητα, το οποίο υποβάλλεται από τους διαδίκους ή τρίτους, να επιτρέπεται η πρόσβαση στην ακροαματική διαδικασία, καθώς και στα αντίστοιχα πρακτικά ή άλλου τύπου καταγραφές της διαδικασίας, σε περιορισμένο αριθμό προσώπων, στις περιπτώσεις που ενδέχεται να αποκαλυφθούν εμπορικά απόρρητα ή θεωρούμενα εμπορικά απόρρητα και τέλος να διατίθεται σε οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο που δεν

142. Βλ. *Ε. Λογαρά*, ό.π., σελ. 791.

143. Βλ. *Κ. Γκράτζιου*, ό.π., σελ. 222.

περιλαμβάνεται στον περιορισμένο αριθμό προσώπων που αναφέρονται στις ανωτέρω περιπτώσεις ένα μη εμπιστευτικό κείμενο της δικαστικής απόφασης, στο οποίο τα αποσπάσματα που περιέχουν αναφορές ή περιγραφές των εμπορικών απορρήτων, θα έχουν αφαιρεθεί ή αναδιατυπωθεί. Σε κάθε περίπτωση, ο «περιορισμένος αριθμός προσώπων» που αναφέρεται παραπάνω, διευκρινίζεται πως δεν μπορεί να υπερβαίνει αυτόν που είναι αναγκαίος για να εξασφαλιστεί η συμμόρφωση με το δικαίωμα των διαδίκων σε άσκηση ενδίκου βοηθήματος ή μέσου και σε δίκαιη δίκη, καθώς και τα νόμιμα συμφέροντα των διαδίκων και εκάστοτε τρίτων, καθώς και κάθε ενδεχόμενη βλάβη των διαδίκων και των εκάστοτε τρίτων, που απορρέει από την αποδοχή ή την απόρριψη των σχετικών μέτρων. Όλα τα ανωτέρω τελούν υπό την επιφύλαξη των νομοθετικών ρυθμίσεων που αφορούν την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ιδίως του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 ή «GDPR»), καθώς και του Νόμου 4624/2019 για την εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με τις επιταγές του Κανονισμού.

Η προστασία των εμπορικών απορρήτων υπό το πρίσμα των νέων διατάξεων επεκτείνεται και στο πεδίο της διαδικασίας των ασφαλιστικών μέτρων. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρα 22Ε και 22ΣΤ του ν. 4605/2019, τα οποία βρίσκονται σε πλήρη εναρμόνιση με τα άρθρα 10 και 11 της Οδηγίας 2016/943 αντίστοιχα, εφόσον πιθανολογείται προσβολή του εμπορικού απορρήτου, το μονομελές πρωτοδικείο, δικάζοντας κατά τη διαδικασία των άρθρων 686επ. ΚΠολΔ, μπορεί ύστερα από αίτημα του κατόχου του εμπορικού απορρήτου, να διατάξει οποιοδήποτε από τα ρητά προβλεπόμενα στο άρθρο 22Ε ασφαλιστικά μέτρα έναντι του φερόμενου ως παραβάτη και πιο συγκεκριμένα α) την παύση ή ανάλογα με την περίπτωση την απαγόρευση της χρήσης ή της αποκάλυψης του εμπορικού απορρήτου σε προσωρινή φάση, β) την απαγόρευση της παραγωγής, της προσφοράς, της διάθεσης στην αγορά ή της χρήσης παράνομων εμπορευμάτων ή της εισαγωγής, της εξαγωγής ή της αποθήκευσης παράνομων εμπορευμάτων για τους σκοπούς αυτούς και γ) την κατάσχεση ή την παράδοση των εμπορευμάτων, για τα οποία υπάρχουν υπόνοιες ότι είναι παράνομα, συμπεριλαμβανομένων των εισαγόμενων εμπορευμάτων, ώστε να εμποδιστεί η είσοδος ή η κυκλοφορία τους στην αγορά. Στις περιπτώσεις αυτές, εφαρμόζεται το άρθρο 687 ΚΠολΔ και, εφόσον απαιτείται, χορηγείται προσωρινή διαταγή σύμφωνα με το άρθρο 691Α ΚΠολΔ. Εναλλακτικά, σε σχέση με τα ανωτέρω μέτρα, το μονομελές πρωτοδικείο μπορεί να εξαρτά τη συνέχιση της θεωρούμενης παράνομης χρήσης του εμπορικού απορρήτου από την κατάθεση εγγυήσεων, με σκοπό να εξασφαλιστεί η αποζημίωση του κατόχου του

εμπορικού απορρήτου. Απαγορεύεται πάντως η αποκάλυψη εμπορικού απορρήτου έναντι κατάθεσης εγγυήσεων.

Σε σχέση δε με τα ανωτέρω μέτρα, το μονομελές πρωτοδικείο μπορεί να απαιτεί από τον αιτούντα να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία, τα οποία μπορεί να θεωρηθούν διαθέσιμα, προκειμένου να πιθανολογηθεί ότι: α) υφίσταται εμπορικό απόρρητο, β) ο αιτών είναι ο κάτοχος του εμπορικού απορρήτου, γ) το εμπορικό απόρρητο έχει αποκτηθεί παράνομα, χρησιμοποιείται ή αποκαλύπτεται παράνομα, ή ότι επίκειται παράνομη απόκτηση, χρήση ή αποκάλυψή του. Κατά τη λήψη της απόφασης, λαμβάνει δε υποχρεωτικά υπόψη την αρχή της αναλογικότητας και τις ειδικές περιστάσεις της υπόθεσης που περιλαμβάνουν ανάλογα με την περίπτωση: α) την αξία και τα λοιπά ειδικά χαρακτηριστικά του εμπορικού απορρήτου, β) τα μέτρα που λαμβάνονται για την προστασία του εμπορικού απορρήτου, γ) τη συμπεριφορά του καθ' ου κατά την απόκτηση, τη χρήση ή την αποκάλυψη του εμπορικού απορρήτου, δ) τις επιπτώσεις της παράνομης χρήσης ή αποκάλυψης του εμπορικού απορρήτου, ε) τα νόμιμα συμφέροντα των διαδίκων, όπως και τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει η αποδοχή ή η απόρριψη των μέτρων έναντι των διαδίκων, στ) τα νόμιμα συμφέροντα τρίτων, ζ) το δημόσιο συμφέρον και η) την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Τα ασφαλιστικά μέτρα αίρονται αυτοδικαίως αν ο αιτών δεν ασκήσει αγωγή για την κύρια υπόθεση ενώπιον του αρμόδιου πολιτικού δικαστηρίου, μέσα σε εύλογη προθεσμία που προσδιορίζεται στην απόφαση που τα διατάσσει. Αν η απόφαση δεν ορίζει τέτοια προθεσμία, τα ασφαλιστικά μέτρα αίρονται αυτοδικαίως αν ο αιτών δεν ασκήσει αγωγή για την κύρια υπόθεση μέσα σε είκοσι (20) εργάσιμες ημέρες ή τριάντα μία (31) ημερολογιακές ημέρες, ανάλογα με το ποια περίοδος είναι η μεγαλύτερη, από τη δημοσίευση της απόφασης. Τα ασφαλιστικά μέτρα ανακαλούνται ύστερα από αίτημα του καθ' ου, αν οι επίμαχες πληροφορίες δεν πληρούν πλέον τις προϋποθέσεις της παραγράφου 4 του άρθρου 22Α για λόγους που δεν μπορεί να καταλογιστούν στον καθ' ου. Το μονομελές πρωτοδικείο μπορεί να εξαρτά τη λήψη των μέτρων του άρθρου 22Ε από την εκ μέρους του αιτούντος χορήγηση κατάλληλης εγγύησης ή την παροχή ισοδύναμης διασφάλισης, με σκοπό να εξασφαλιστεί η αποκατάσταση τυχόν ζημίας του καθ' ου και, όπου ενδείκνυται, κάθε άλλου προσώπου θιγόμενου από τα μέτρα. Αν τα μέτρα του άρθρου 22Ε ανακληθούν κατά τα ανωτέρω εκτιθέμενα, αν παύσουν να ισχύουν λόγω πράξης ή παράλειψης του αιτούντος ή αν διαπιστωθεί, εκ των υστέρων, ότι δεν υπήρξε καμία παράνομη απόκτηση, χρήση ή αποκάλυψη του εμπορικού απορρήτου ή απειλή τέτοιας συμπεριφοράς, το μονομελές πρωτοδικείο μπορεί να διατάξει τον αιτούντα, ύστερα από αίτημα του καθ' ου ή του ζημιωθέντος

τρίτου, να τους παράσχει εύλογη αποζημίωση για την όποια ζημία προκλήθηκε από τα μέτρα αυτά.

Δυνάμει του άρθρου 22Ζ και κατά την έκδοση δικαστικής απόφασης, με την οποία διαπιστώνεται παράνομη απόκτηση, χρήση ή αποκάλυψη εμπορικού απορρήτου, το δικαστήριο μπορεί, ύστερα από αίτημα του ενάγοντος, να διατάξει κατά του παραβάτη ένα ή περισσότερα από τα εξής μέτρα: α) την παύση ή, ανάλογα με την περίπτωση, την απαγόρευση της χρήσης ή της αποκάλυψης του εμπορικού απορρήτου, β) την απαγόρευση της παραγωγής, της προσφοράς, της διάθεσης στην αγορά ή της χρήσης παράνομων εμπορευμάτων ή της εισαγωγής, της εξαγωγής ή της αποθήκευσης παράνομων εμπορευμάτων για τους σκοπούς αυτούς, γ) τη λήψη των κατάλληλων μέτρων αποκατάστασης σε σχέση με τα παράνομα εμπορεύματα, δ) την καταστροφή του συνόλου ή μέρους εγγράφου, αντικειμένου, υλικού, ουσίας ή ηλεκτρονικού αρχείου που περιέχει ή ενσωματώνει το εμπορικό απόρρητο ή, όπου ενδείκνυται, την παράδοση στον ενάγοντα του συνόλου ή μέρους των εν λόγω εγγράφων, αντικειμένων, υλικών, ουσιών ή ηλεκτρονικών αρχείων. Μεταξύ των ως άνω μέτρων αποκατάστασης συγκαταλέγονται τα εξής: α) ανάκληση των παράνομων εμπορευμάτων από την αγορά και διάθεσή τους σε φιλανθρωπικές οργανώσεις, β) αφαίρεση των χαρακτηριστικών που καθιστούν τα εμπορεύματα παράνομα, γ) καταστροφή των παράνομων εμπορευμάτων ή όπου ενδείκνυται απόσυρσή τους από την αγορά, με την προϋπόθεση ότι, η απόσυρση δεν υποσκάπτει την προστασία του επίδικου εμπορικού απορρήτου. Το δικαστήριο διατάσσει την εκτέλεση των μέτρων που αναφέρονται στις περιπτώσεις γ' και δ' με δαπάνη του παραβάτη, εκτός αν συντρέχουν ειδικοί λόγοι για το αντίθετο. Τα εν λόγω μέτρα ισχύουν με την επιφύλαξη ενδεχόμενης αποζημίωσης που μπορεί να οφείλεται στον κάτοχο του εμπορικού απορρήτου λόγω της παράνομης απόκτησης, χρήσης και αποκάλυψής του. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρθρων 941 επ. ΚΠολΔ.

Το δικαστήριο, κατά την εξέταση αίτησης για έκδοση των διαταγών και των μέτρων αποκατάστασης του άρθρου 22Ζ, λαμβάνει υποχρεωτικά υπόψη την αρχή της αναλογικότητας και τις ειδικές περιστάσεις της υπόθεσης που περιλαμβάνουν, ανάλογα με την περίπτωση: α) την αξία ή άλλα ειδικά χαρακτηριστικά του εμπορικού απορρήτου, β) τα μέτρα που λαμβάνονται για την προστασία του εμπορικού απορρήτου, γ) τη συμπεριφορά του εναγομένου κατά την απόκτηση, τη χρήση ή την αποκάλυψη του εμπορικού απορρήτου, δ) τις επιπτώσεις της παράνομης χρήσης ή αποκάλυψης του εμπορικού απορρήτου, ε) τα νόμιμα συμφέροντα των διαδίκων, όπως και τις επιπτώσεις που θα μπορούσε να έχει η αποδοχή ή η απόρριψη των

μέτρων έναντι των διαδίκων, στ) τα νόμιμα συμφέροντα τρίτων, ζ) το δημόσιο συμφέρον, η) την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Όταν το δικαστήριο περιορίζει τη διάρκεια ισχύος των μέτρων των ανωτέρω περιπτώσεων α' και β' του άρθρου 22Ζ, η διάρκεια αυτή πρέπει να είναι επαρκής προκειμένου να εξαλειφθεί κάθε εμπορικό ή οικονομικό πλεονέκτημα που θα μπορούσε να έχει αποκομίσει ο παραβάτης από την παράνομη απόκτηση, χρήση ή αποκάλυψη του εμπορικού απορρήτου. Τα μέτρα αυτά ανακαλούνται ή άλλως παύουν να παράγουν αποτελέσματα, ύστερα από αίτημα του εναγομένου, αν στο διάστημα που μεσολαβεί, οι επίμαχες πληροφορίες δεν πληρούν πλέον τις απαιτήσεις της παραγράφου 4 του άρθρου 22Α για λόγους που δεν μπορεί να καταλογιστούν άμεσα ή έμμεσα στον εναγόμενο. Ύστερα από αίτημα του προσώπου έναντι του οποίου ενδέχεται να ληφθούν τα μέτρα που προβλέπονται στο άρθρο 22Ζ, το δικαστήριο μπορεί, αντί να επιβάλει τα μέτρα αυτά, να διατάξει την καταβολή χρηματικής αποζημίωσης στο ζημιωθέντα, αν πληρούνται σωρευτικά οι εξής όροι: α) το ενδιαφερόμενο πρόσωπο κατά τη χρήση ή την αποκάλυψη δεν γνώριζε ούτε όφειλε, υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις, να γνωρίζει ότι το εμπορικό απόρρητο αποκτήθηκε από τρίτο που χρησιμοποίησε ή αποκάλυψε το εμπορικό απόρρητο παράνομα, β) η εκτέλεση των εν λόγω μέτρων θα προκαλούσε δυσανάλογη ζημία στο πρόσωπο αυτό, γ) η καταβολή χρηματικής αποζημίωσης στο ζημιωθέντα διάδικο κρίνεται εύλογη. Όταν διατάσσεται χρηματική αποζημίωση αντί των μέτρων που αναφέρονται στις περιπτώσεις α' και β' του άρθρου 22Ζ, αυτή δεν μπορεί να υπερβαίνει το ύψος των δικαιωμάτων ή των λοιπών αμοιβών που θα οφείλονταν, αν το εν λόγω πρόσωπο είχε ζητήσει την άδεια να χρησιμοποιεί το επίμαχο εμπορικό απόρρητο για τη χρονική περίοδο κατά την οποία θα μπορούσε να έχει απαγορευτεί η χρήση του εμπορικού απορρήτου.

Ενόψει της ρύθμισης του άρθρου 22Θ, εάν το ζητήσει ο ζημιωθείς διάδικος, το δικαστήριο διατάσσει τον παραβάτη, ο οποίος γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει ότι προέβαινε σε παράνομη απόκτηση, χρήση ή αποκάλυψη εμπορικού απορρήτου, να καταβάλει στον κάτοχο του εμπορικού απορρήτου αποζημίωση ανάλογη προς την πραγματική ζημία που υπέστη ως αποτέλεσμα της παράνομης απόκτησης, χρήσης ή αποκάλυψης. Η ευθύνη για την καταβολή αποζημίωσης εκ μέρους εργαζομένων προς τους εργοδότες τους για παράνομη απόκτηση, χρήση ή αποκάλυψη εμπορικού απορρήτου του εργοδότη περιορίζεται, αναλόγως, αν οι εργαζόμενοι είχαν ενεργήσει χωρίς δόλο. Κατά τον καθορισμό της αποζημίωσης, το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη όλους τους σχετικούς παράγοντες, όπως τις αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις, περιλαμβανομένης της απώλειας κερδών, τις οποίες υπέστη ο ζημιωθείς διάδικος, τα

αθέμιτα κέρδη που έχει αποκομίσει ο παραβάτης και, κατά περίπτωση, άλλα στοιχεία, πέραν των οικονομικών, όπως την ηθική βλάβη που έχει προκαλέσει στον κάτοχο του εμπορικού απορρήτου η παράνομη απόκτηση, χρήση ή αποκάλυψή του. Εναλλακτικά, το δικαστήριο μπορεί, κατά περίπτωση, να καθορίζει κατ' αποκοπή αποζημίωση βάσει στοιχείων, όπως, τουλάχιστον, το ύψος των δικαιωμάτων ή των λοιπών αμοιβών που θα οφείλονταν, αν ο παραβάτης είχε ζητήσει την άδεια να χρησιμοποιεί το επίδικο εμπορικό απόρρητο. Με τη διάταξη αυτή ανοίγεται ένα ευρύ και σύνθετο πεδίο στάθμισης συμφερόντων, όπου εμφιλοχωρούν και πολλοί παράγοντες για τον υπολογισμό και την αποτίμηση της οικονομικής ζημίας, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η τυχόν προκληθείσα ηθική βλάβη. Υποστηρίζεται δε ότι με τελεολογική ερμηνεία του δεύτερου εδαφίου της ανωτέρω διάταξης, το οποίο όπως εκτέθηκε προβλέπει τον περιορισμό της ευθύνης του εργαζομένου για καταβολή αποζημίωσης στον εργοδότη, εφόσον ενήργησε χωρίς δόλο την παράνομη προσβολή, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι στην περίπτωση αυτή δε χωρεί ούτε αποζημίωση λόγω ηθικής βλάβης¹⁴⁴.

Σε περίπτωση δικαστικής προσφυγής κατά της παράνομης απόκτησης, χρήσης ή αποκάλυψης εμπορικού απορρήτου, το δικαστήριο μπορεί να διατάσσει, ύστερα από αίτημα του ενάγοντος και με δαπάνη του παραβάτη, ενδεδειγμένα μέτρα για τη διάδοση των πληροφοριών σχετικά με την απόφαση, συμπεριλαμβανομένης της πλήρους ή μερικής δημοσίευσής της. Οποιοδήποτε μέτρο κι αν τυχόν ληφθεί, πάντα προστατεύεται η εμπιστευτικότητα των εμπορικών απορρήτων όπως προβλέπεται στο άρθρο 22Δ. Όταν αποφασίζει αν θα διατάξει κάποιο μέτρο και αξιολογεί την αναλογικότητά του, το δικαστήριο λαμβάνει, όπου χρειάζεται, υπόψη την αξία του εμπορικού απορρήτου, τη συμπεριφορά του παραβάτη ως προς την απόκτηση, τη χρήση ή την αποκάλυψη του εμπορικού απορρήτου, τις επιπτώσεις της παράνομης χρήσης ή αποκάλυψης του εμπορικού απορρήτου, καθώς και την πιθανότητα περαιτέρω παράνομης χρήσης ή αποκάλυψης του εμπορικού απορρήτου από τον παραβάτη. Το δικαστήριο λαμβάνει, επίσης, υπόψη κατά πόσον οι πληροφορίες για τον παραβάτη θα επιτρέψουν να προσδιοριστεί το φυσικό πρόσωπο και, σε καταφατική περίπτωση, κατά πόσον η δημοσίευση αυτών των πληροφοριών δικαιολογείται, ιδίως υπό το πρίσμα της ενδεχόμενης βλάβης που μπορεί να προκαλέσει το εν λόγω μέτρο στην ιδιωτική ζωή και τη φήμη του παραβάτη. Το δικαστήριο μπορεί επίσης να επιβάλλει κυρώσεις σε κάθε πρόσωπο που δεν συμμορφώνεται ή αρνείται να συμμορφωθεί με, οποιοδήποτε μέτρο

144. Βλ. *Ε. Λογαρά*, ό.π., σελ. 792.

λαμβάνεται σύμφωνα με τα άρθρα 22Δ, 22Ε και 22Ζ. Οι προβλεπόμενες κυρώσεις περιλαμβάνουν τη δυνατότητα να επιβληθούν περιοδικές χρηματικές ποινές, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης προς μέτρο που λαμβάνεται σύμφωνα με τα άρθρα 22Ε και 22Ζ. Εθνικός ανταποκριτής για κάθε θέμα εφαρμογής των μέτρων που προβλέπονται στα άρθρα 22Δ - 22Ι ορίστηκε ο Οργανισμός Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας (ΟΒΙ), ενώ με απόφαση του Υπουργού Οικονομίας και Ανάπτυξης, μετά από τεκμηριωμένη πρόταση από τον ΟΒΙ, καθορίζονται το είδος των κυρώσεων, τα κριτήρια για την κλιμάκωσή τους, η διαδικασία και οι προϋποθέσεις επιβολής των κυρώσεων και κάθε άλλο σχετικό ζήτημα.

6.10. Συγκριτική επισκόπηση των νέων διατάξεων του Ν. 4605/2019 και των διατάξεων του Ν. 146/1914

Υπό το πρίσμα των νέων διατάξεων του ν. 1733/1987, όπως αυτές ενσωματώθηκαν στο ελληνικό δίκαιο με το ν. 4605/2019 και όπως μαρτυρά ο ορισμός που δίνεται με τον τελευταίο για το εμπορικό απόρρητο, η ίδια η έννοια του απορρήτου, δεν εμφανίζεται με την ευρύτητα που της προσδίδουν οι αντίστοιχες διατάξεις των άρθρων 16 επ. του Ν. 146/14. Πιο συγκεκριμένα, στο Ν. 146/14 δεν τίθενται οι τρεις προϋποθέσεις που απαιτεί ο νέος νόμος δυνάμει του άρθρου 22Α, για τη διακρίβωση της ύπαρξης ή μη εμπορικού απορρήτου. Ακόμα κι αν ερμηνευτικά επιχειρήσει κανείς να καταλήξει στο ίδιο συμπέρασμα, το γράμμα των διατάξεων της νομοθεσίας περί αθέμιτου ανταγωνισμού, περιορίζεται στην απαίτηση να μην είναι γενικότερα γνωστή η πληροφορία που εξετάζεται ως προς τον απόρρητο ή μη χαρακτήρα της. Με τη νέα διάταξη, η έννοια της απόρρητης πληροφορίας πλέον συστηματοποιείται και αποσαφηνίζεται επαρκώς. Η παρεχόμενη δε προστασία υπό το νέο νόμο δεν περιορίζεται από την προϋπόθεση της ύπαρξης σκοπού και σχέσης ανταγωνισμού που απαιτεί το άρθρο 16 παρ. 2 σε συνδυασμό με το άρθρο 18 του Ν. 146/14 ή από την ύπαρξη πρόθεσης βλάβης¹⁴⁵.

Ως εκ τούτου, θα έλεγε κανείς ότι από τη μία πλευρά ο προστατευτικός σκοπός του νόμου ενδέχεται εν μέρει να περιορίζεται, καθώς φαίνεται να καλύπτει μόνο τις πληροφορίες που, πέρα από το γεγονός ότι δεν είναι ευρέως γνωστές, ο απόρρητος χαρακτήρας τους αποδίδει παράλληλα και εμπορική αξία, ενώ αυτός που τις ελέγχει οφείλει για την κατάφαση της προστασίας τους να έχει λάβει και εύλογα

145. Βλ. Α. Ψάρρας, ό.π., σελ. 1362.

μέτρα για την προστασία του απόρρητου χαρακτήρα τους. Ταυτόχρονα όμως, ο προστατευτικός σκοπός διευρύνεται από το γεγονός ότι δεν απαιτείται πλέον ρητά να υφίσταται για την προστασία της απόρρητης πληροφορίας η σχέση και ο σκοπός ανταγωνισμού. Όπως υποστηρίζεται βέβαια, η σχέση ανταγωνισμού σε πολλές περιπτώσεις θα αποτελεί πράγματι ένα στοιχείο που θα καθιστά την πράξη της απόκτησης μιας εμπιστευτικής πληροφορίας παράνομη, καθώς θα διευκολύνει τη θεμελίωση ή την ενίσχυση της αντίθεσης της πράξης στα χρηστά συναλλακτικά ήθη, δίχως όμως να είναι πλέον αναγκαίο να υφίσταται σε κάθε περίπτωση και ούτε φυσικά θα έχει πάντοτε την ίδια βαρύτητα κατά τη στάθμιση των συμφερόντων, που είναι βασικό χαρακτηριστικό της προστασίας που προσφέρουν οι νέες διατάξεις του νόμου 1733/1987.

Όπως μαρτυρά επίσης το γράμμα των διατάξεων του Ν. 1733/1987, υπό το νέο καθεστώς η μελέτη και η έρευνα ενός προϊόντος ή αντικειμένου που έχει διατεθεί από τον ελέγχοντα το απόρρητο στην αγορά και βασίζεται στην απόρρητη πληροφορία, ακόμα κι αν η μελέτη ή η έρευνα αυτή αποσκοπεί στον εντοπισμό και την αποκάλυψη της ίδιας της απόρρητης πληροφορίας, κάτι τέτοιο δε θεωρείται πλέον ότι αντίκειται στα χρηστά συναλλακτικά ήθη. Αντίστοιχου περιεχομένου γενικός κανόνας δε μπορούσε να γίνει δεκτός υπό το προϋφιστάμενο νομικό καθεστώς, παρά μόνο ίσως να αποτελέσει την εξαίρεση κατά την ad hoc διερεύνηση της εκάστοτε υπόθεσης. Αδιαμφισβήτητα, όταν ο νομίμως ελέγχων και κάτοχος ενός εμπορικού απορρήτου διαθέτει στο κοινό ορισμένο προϊόν ή αντικείμενο που εμπεριέχει το ίδιο το απόρρητο ή στοιχεία αυτού, αναλαμβάνει και τον κίνδυνο εντοπισμού και αποκάλυψής του από τρίτο, μέσω της μελέτης και της έρευνας επί του διατιθέμενου προϊόντος. Η απομίμηση του προϊόντος στην οποία θα κατέληγε μέσω της έρευνας και της επακόλουθης αποκάλυψης του εμπορικού απορρήτου ο τρίτος, θα μπορούσε να συνιστά πράξη αθέμιτου ανταγωνισμού δυνάμει του άρθρου 1 του Ν. 146/14. Το εν λόγω άρθρο όμως απαιτεί την ύπαρξη σχέσης και σκοπού ανταγωνισμού, η οποία όπως ήδη εκτέθηκε, δεν απαιτείται από τις νέες διατάξεις. Στην πράξη βέβαια, κατά μία άποψη, θα είναι δύσκολο να υπάρξει περίπτωση όπου η «δουλική» απομίμηση ενός προϊόντος θα γινόταν από ανταγωνιστή, δίχως να συντρέχει στο πρόσωπό του σκοπός και σχέση ανταγωνισμού¹⁴⁶.

146. Βλ. Α. Ψάρρας, ό.π., σελ. 1362 – 1363.

6.11. Η προστασία των Εμπορικών Απορρήτων μέσα από τη διαμορφωθείσα νομολογία των ευρωπαϊκών οργάνων

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αντιμετώπιση των εμπορικών απορρήτων υπό το πρίσμα της ευρωπαϊκής νομολογίας, όπως αυτή αποκρυσταλλώνεται μέσα από τις αποφάσεις και τις γνωμοδοτήσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹⁴⁷. Ενδεικτικά, αξίζει αρχικά να γίνει μία αναφορά στις υποθέσεις «*Interseroh Scrap and Metals Trading GmbH κατά Sonderabfall Management Gesellschaft Rheinland Pfalz mbH*»¹⁴⁸ και «*Varec*»¹⁴⁹, στις οποίες το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι η προστασία των εμπορικών απορρήτων αποτελεί «γενική αρχή του ευρωπαϊκού δικαίου». Με το ζήτημα των απόρρητων πληροφοριών ασχολήθηκε και η απόφαση «*Evonik Degussa κατά Ευρωπαϊκής Επιτροπής*», στη σκέψη 64¹⁵⁰ της οποίας διατυπώνονται τα ακόλουθα: «πρέπει να επισημανθεί ότι απόρρητες ή εμπιστευτικές πληροφορίες οι οποίες, όμως, χρονολογούνται από πέντε και πλέον ετών πρέπει, λόγω της παρελεύσεως του χρόνου, να θεωρούνται, καταρχήν, παρωχημένες και έχουσες απολέσει τον απόρρητο ή εμπιστευτικό χαρακτήρα τους, εκτός εάν, κατ' εξαίρεση, ο διάδικος που επικαλείται τον χαρακτήρα αυτόν αποδείξει ότι, παρά την παλαιότητά τους, οι πληροφορίες αυτές εξακολουθούν να αποτελούν ουσιώδη στοιχεία της εμπορικής θέσεως του ή της εμπορικής θέσεως ενδιαφερομένων τρίτων. Τα προεκτεθέντα, τα οποία συνεπάγονται την ύπαρξη μαχητού τεκμηρίου, ισχύουν τόσο στο πλαίσιο αιτήσεων εμπιστευτικής μεταχείρισεως έναντι παρεμβαινόντων σε διαδικασία προσφυγής ενώπιον των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης όσο και σε εκείνο των αιτήσεων εμπιστευτικότητας ενόψει της εκ μέρους της Επιτροπής δημοσιεύσεως αποφάσεως με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού». Στην ίδια παραδοχή κατέληξε και η απόφαση «*Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht κατά Ewald Baumeister*», όπως προκύπτει από τη σκέψη 54 αυτής¹⁵¹.

147. Βλ. Κ. Γκράτζιου, ό.π., σελ. 193 – 199.

148. Βλ. Σκέψη 43 απόφασης ΔΕΕ της 29.03.2012, C-1/11, *Interseroh Scrap and Metals Trading GmbH κατά Sonderabfall Management Gesellschaft Rheinland Pfalz mbH*.

149. Βλ. Σκέψη 49 απόφασης ΔΕΕ της 14.02.2008, C-450/06, *Varec*.

150. Βλ. Σκέψη 64 απόφασης ΔΕΕ της 14.03.2017, C-162/15, *Evonik Degussa κατά Επιτροπής*.

151. Βλ. Σκέψη 54 απόφασης ΔΕΕ της 19.06.2018, C-15/16, *Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht κατά Ewald Baumeister*.

Κομβικής σημασίας απόφαση αναφορικά με την αντιμετώπιση του εμπορικού απορρήτου εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποτελεί η απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην υπόθεση «*Microsoft*»¹⁵², στην οποία η Επιτροπή κατέληξε, αφού είχε προηγηθεί έρευνα πέντε και πλέον ετών, ότι η Microsoft, μέσω της μονοπωλιακής θέσης που της εξασφάλιζε το λειτουργικό σύστημα «Windows», καταστρατηγούσε την ευρωπαϊκή νομοθεσία περί προστασίας του ανταγωνισμού. Το ζήτημα της προστασίας των εμπορικών απορρήτων τέθηκε εκ νέου στο προσκήνιο στο πλαίσιο αυτής της απόφασης, καθώς η Επιτροπή επέβαλλε στην εταιρεία να διαθέσει σε κάθε ενδιαφερόμενο τρίτο τις εμπεριεχόμενες στο επίδικο λογισμικό τις πληροφορίες που αφορούσαν τη διαλειτουργικότητά του. Η Επιτροπή ωστόσο αποδεχόταν στο σκεπτικό της απόφασης, ότι οι εν λόγω πληροφορίες θα μπορούσαν δυνητικά να ενσωματώνουν στοιχεία, προστατευόμενα είτε δυνάμει των διατάξεων περί προστασίας των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας, είτε δυνάμει των περί προστασίας βιομηχανικών και εμπορικών απορρήτων διατάξεων. Σε κάθε περίπτωση πάντως, η εν λόγω απόφαση αναγνώρισε το εμπορικό απόρρητο ως αυτοτελές έννομο αγαθό άξιο προστασίας σε επίπεδο ευρωπαϊκής νομοθεσίας¹⁵³. Στηριζόμενη σε αυτή την παραδοχή της Επιτροπής, η Microsoft πρότεινε κάθε ενδιαφερόμενος στον οποίο θα παρέχονται οι ζητούμενες πληροφορίες διαλειτουργικότητας, σε συμμόρφωση με την απόφαση, να δεσμεύεται συμβατικά ως προς την τήρηση της εμπιστευτικότητας και μη περαιτέρω διάθεσής τους. Την πρόταση αυτή της εταιρείας δεν αποδέχθηκε η Επιτροπή, ιδίως ως προς εκείνα τα κοινοποιούμενα σε τρίτους στοιχεία διαλειτουργικότητας, τα οποία δεν στοιχειοθετούν τους όρους της καινοτομίας και του λεγόμενου «εφευρετικού ύψους», με αποτέλεσμα κάθε στοιχείο που δεν καλύπτει τις προϋποθέσεις λήψης διπλώματος ευρεσιτεχνίας να μην προστατεύεται. Η Microsoft προσέφυγε κατά της απόφασης της Επιτροπής ενώπιον του Πρωτοδικείου, προβάλλοντας μεταξύ άλλων ότι η διανομή του πηγαίου κώδικα του επίδικου λογισμικού της, θα δώσει πρόσβαση στα εμπορικά απόρρητά της σε μη δικαιούχους, όμως η προσφυγή της τελικώς απορρίφθηκε από το δικαστήριο¹⁵⁴.

152. Βλ. Απόφαση Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 24.03.2004, COMP/C-3/37.792.

153. Βλ. Κ. Κλεισούρας, Εμπορικό και βιομηχανικό απόρρητο στο κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού – Σκέψεις με αφορμή την απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Υπόθεση Microsoft, ΔΕΕ 4/2006, σελ. 370.

154. Βλ. Απόφαση ΠΕΚ της 17.09.2007, T-201/04, Microsoft.

Ακολούθως, κατά την εξέταση της υπόθεσης «*Postbank NV κατά Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*»¹⁵⁵, το Πρωτοδικείο επιχείρησε να περιγράψει την έννοια του εμπορικού απορρήτου, αλλά και της προστασίας του στο πλαίσιο δικαστικής διαδικασίας από τις εθνικές δικαστικές αρχές, διατυπώνοντας τις σκέψεις 68 και 69, στις οποίες επί λέξει αναφέρει τα εξής: «Βεβαίως η εν λόγω απαγόρευση θα διασφάλιζε την προστασία των επιχειρήσεων που δικαιολογούν συμφέρον στη μη διάδοση των εμπιστευτικών στοιχείων, ιδίως δε των επιχειρηματικών απορρήτων που έχουν διαβιβαστεί στην Επιτροπή κατά την εν λόγω διοικητική διαδικασία. Ωστόσο, η αξίωση για μία τέτοια προστασία δεν μπορεί να υπερισχύει του δικαιώματος των επιχειρήσεων, που κατέχουν τα στοιχεία αυτά, να αμύνονται στο πλαίσιο εθνικής δίκης. Περαιτέρω, η απαγόρευση αυτή δεν είναι απαραίτητη για να προστατευθούν τα εμπιστευτικά στοιχεία και τα επιχειρηματικά απόρρητα. Συγκεκριμένα, από τη στιγμή που θα προσκομιστούν τα έγγραφα αυτά της διοικητικής διαδικασίας σε εθνική δίκη, τα εθνικά δικαστήρια θεωρείται ότι εγγυώνται την προστασία των εμπιστευτικών στοιχείων, ιδίως των επιχειρηματικών απορρήτων, στο μέτρο που οι αρχές αυτές, για να διασφαλίσουν την πλήρη αποτελεσματικότητα των κανόνων του κοινοτικού δικαίου δυνάμει της αρχής της συνεργασίας του άρθρου 5 της Συνθήκης, οφείλουν να προστατεύουν τα δικαιώματα που οι κανόνες αυτοί απονέμουν στους ιδιώτες». Το ίδιο δικαστήριο έχει επίσης διευκρινίσει με τη νομολογία του και ιδίως κατά την εξέταση της υπόθεσης «*Bank Austria Creditanstalt AG κατά Επιτροπής*»¹⁵⁶, ότι η έννοια του εμπορικού απορρήτου είναι στενότερη σε σχέση με αυτή του επαγγελματικού απορρήτου.

Δυνάμει δε της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου («ΕΔΔΑ») έχει κριθεί ότι η προστασία του εμπορικού απορρήτου και της διανοητικής ιδιοκτησίας γενικότερα εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου και των άρθρων 16 και 17 της ΕΣΔΑ. Πρόκειται συγκεκριμένα για μία περίπτωση κατ' εξαίρεση παροχής προστασίας, όπου οι πληροφορίες και η διανοητική ιδιοκτησία φέρονται να προστατεύονται ως «ιδιοκτησία». Ειδικότερα, στο πλαίσιο της απόφασης «*Societe Colas Est and Others v. France*»¹⁵⁷, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η ΕΣΔΑ αποτελεί ένα «ζωντανό» – όπως τη

155. Βλ. Απόφαση ΠΕΚ της 18.09.1996, T-353/94, *Postbank NV κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*.

156. Βλ. Απόφαση ΠΕΚ της 30.05.2006, T-198/03, *Bank Austria Creditanstalt AG κατά Επιτροπής*.

157. Βλ. Σκέψη 41 απόφασης ΕΔΔΑ της 16.07.2005, C-37971/97, *Societe Colas Est and Others v. France*.

χαρακτήρισε – εργαλείο, το οποίο «πρέπει να ερμηνεύεται με βάση τις τρέχουσες συνθήκες». Με αυτό το σκεπτικό το Δικαστήριο αναγνώρισε το δικαίωμα της εταιρείας να αξιώσει αποζημίωση, με στόχο την αποκατάσταση μη υλικής ζημίας, λόγω παραβίασης του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, καθώς όπως δέχθηκε, στο πλαίσιο του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ πρέπει να εκλαμβάνεται ότι προστατεύονται οι εγκαταστάσεις και η ιδιοκτησία μιας εταιρείας, στην οποία εντάσσονται και οι εμπιστευτικές της πληροφορίες. Στην υπόθεση «*Anheuser-Busch Inc. v. Portugal*»¹⁵⁸, κρίθηκε από το ΕΔΔΑ ότι επί των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας εφαρμόζεται το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, καθώς ορισμένα από αυτά εμπίπτουν στην έννοια της περιουσίας. Όπως παρατηρείται στη θεωρία, κοινή συνισταμένη των αποφάσεων που συγκροτούν τη νομολογία του ΕΔΔΑ, είναι ο εντοπισμός της οικονομικής λειτουργίας της ιδιοκτησίας, η οποία και τυγχάνει προστασίας, δυνάμει του άρθρου 17 παρ. 2 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁵⁹.

6.12. Η προστασία των Εμπορικών Απορρήτων μέσα από την πρόσφατη νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η πρόσφατη νομολογία των εθνικών μας δικαστηρίων, όσον αφορά το ζήτημα της προστασίας των εμπορικών απορρήτων. Όπως είναι εύλογο και με δεδομένο ότι οι νέες διατάξεις των άρθρων 22Α – 22Κ του νόμου 1733/1987 που προστέθηκαν σε αυτόν με το νόμο 4605/2019, μεταφέροντας στο ελληνικό δίκαιο τις διατάξεις της Οδηγίας 2016/943, αποτελούν μέρος της ελληνικής νομοθεσίας για μικρό μόνο χρονικό διάστημα, δεν έχουν τύχει προς το παρόν ευρείας εφαρμογής κατά την αποκρυστάλλωση δικαστικής κρίσης επί αναφυόμενων διαφορών, ώστε να διαμορφώσουν εκ νέου την ήδη υπάρχουσα ελληνική νομολογία. Ως εκ τούτου, οι ακόλουθες παρατηρήσεις αφορούν κατά κύριο λόγο δημοσιευμένες αποφάσεις που ασχολήθηκαν με το ζήτημα της προστασίας των εμπορικών απορρήτων, εφαρμόζοντας το προ των νέων διατάξεων υφιστάμενο δίκαιο.

158. Βλ. Σκέψη 67 της απόφασης ΕΔΔΑ της 11.01.2007, C-73049/01, *Anheuser-Busch Inc. v. Portugal*.

159. Βλ. Άρθρο 17 παρ. 2 Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ «Η διανοητική ιδιοκτησία προστατεύεται».

Αρχικά, η απόφαση ΠΠρΘεσ 659/2020¹⁶⁰, διαλαμβάνει στο σκεπτικό της ορισμένες σημαντικές παρατηρήσεις. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει πως ο ν. 146/1914 ουδέποτε ανήγαγε τα απόρρητα αυτά σε αντικείμενο απόλυτου δικαιώματος. Εφόσον πρόκειται για μυστική τεχνογνωσία, πρόκειται για ένα de facto μονοπώλιο επ' αυτής, το δε απόρρητο συμβολίζει και ενσαρκώνει μια πραγματική κατοχή γνώσεων και πληροφοριών, στις οποίες υφίσταται de facto προνομιακή πρόσβαση. Στην περίπτωση των βιομηχανικών και εμπορικών απορρήτων πρόκειται κατ' ουσίαν περί σημαντικών πληροφοριών, που κρίνονται αντικειμενικά ως άξιες προστασίας, καθώς αποκλίνουν από κοινότυπες γνώσεις και πληροφορίες, που είναι γνωστές σε κάθε επιχείρηση του συγκεκριμένου κλάδου ή στους ειδικούς του συγκεκριμένου κλάδου, είναι γνωστές σε περιορισμένο κύκλο προσώπων, σχετίζονται με μία συγκεκριμένη επιχείρηση και η επιχείρηση ως φορέας τους έχει δικαιολογημένο συμφέρον να τις κρατήσει μυστικές, αφού η αποκάλυψή τους εξασθενεί τη θέση της επιχείρησης στον ανταγωνισμό και για τον λόγο αυτό οι πληροφορίες αυτές δεν είναι ευκόλως προσιτές σε τρίτους ούτε τρίτοι έχουν πρόσβαση σε αυτές. Εν συνεχεία, έκρινε πως οι ρυθμίσεις της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/943 σχετικά με την προστασία της τεχνογνωσίας και των επιχειρηματικών πληροφοριών που δεν έχουν αποκαλυφθεί (εμπορικό απόρρητο) από την παράνομη απόκτηση, χρήση και αποκάλυψή τους, ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη μόλις την 01.04.2019, με τη θέσπιση του Ν. 4605/2019 και ως εκ τούτου κατ' αρχάς δεν καταλαμβάνουν χρονικά την ένδικη υπόθεση, που αφορά σε διαφορά μεταξύ ιδιωτών.

Κατά την ανωτέρω απόφαση, η προστασία παρέχεται, συνεπώς, α) μέσω της πρόβλεψης σχετικών συμβατικών ρυθμίσεων, η παραβίαση των οποίων συνδέεται με δυσμενείς συνέπειες για το πρόσωπο που αποκαλύπτει τις μυστικές πληροφορίες, β) μέσω της θέσπισης ποινικών διατάξεων για συγκεκριμένες, όμως, και αποσπασματικά αναφερόμενες στο νόμο παραβάσεις, που εμφανίζουν βαρύτητα, καθώς και γ) μέσω των διατάξεων περί αδικοπρακτικής ευθύνης. Το παράνομο της συμπεριφοράς κατά τη διάταξη του άρ. 914 ΑΚ ευχερώς θεμελιώνεται στην περίπτωση που διαπιστώνεται παράβαση ποινικής διάταξης, που έχει τεθεί για την προστασία των απορρήτων, ως ίδια αυτές των άρ. 1618 του Ν. 146/1914. Ωστόσο, οι τελευταίες αυτές διατάξεις είναι αποσπασματικές προβλέποντας πχ α) την άνευ δικαιώματος ανακοίνωση απορρήτων σε τρίτο πρόσωπο από εργαζόμενο σε επιχείρηση κατά τη διάρκεια της σύμβασης εργασίας του, με σκοπό ανταγωνισμού ή

160. Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών «ΝΟΜΟΣ».

με πρόθεση βλάβης του φορέα του απορρήτου, β) τη χρησιμοποίηση ή ανακοίνωση σε τρίτους άνευ δικαιώματος απορρήτων, στα οποία η πρόσβαση κατέστη δυνατή μέσω ανακοινώσεων της προηγούμενης, υπό στ. α' περίπτωσης ή με την τέλεση παράνομης ή αντίθετης στα χρηστά ήθη συμπεριφοράς από μέρους εκείνου που τα ανακοινώνει, γ) την άνευ δικαιώματος χρησιμοποίηση ή ανακοίνωση σε τρίτους σχεδίων ή τεχνικών κανόνων, στην οποία προβαίνει το πρόσωπο που έχει συναλλακτική και όχι εργασιακή σχέση με μία επιχείρηση, η οποία εμπιστεύθηκε σε αυτόν τα σχέδια αυτά, πρότυπα ή υποδείγματα, καθώς και δ) την εξώθηση άλλου σε τέλεση μίας εκ των ανωτέρω πράξεων. Στις ανωτέρω περιπτώσεις είναι προφανές ότι μπορούν να εγερθούν και αδικοπρακτικές αξιώσεις μέσω της διάταξης του άρ. 914 ΑΚ σε συνδυασμό με τις προαναφερθείσες ποινικές διατάξεις. Ενεργοποίηση του άρ. 919 ΑΚ είναι ομοίως δυνατή. Στις περιπτώσεις δε αυτές, χορηγείται και αξίωση προς παράλειψη, αφού ποινικές πράξεις, που τελούνται με ανταγωνιστικό σκοπό, είναι πάντοτε αθέμιτες πράξεις. Επιπλέον, επί μη συνδρομής των όρων των διατάξεων των άρ. 16-18 του Ν.146/1914, δυνατή είναι η παροχή προστασίας μέσω της διάταξης του άρ. 1 του Ν.146/1914, ίδια επί παρεμποδιστικού ή παρασιτικού ανταγωνισμού ή επί παραβίασης μετασυμβατικών απαγορεύσεων ανταγωνισμού. Στις περιπτώσεις αυτές χορηγείται αξίωση προς παράλειψη.

Ακολούθως, η απόφαση *ΜΠρΘεσ 8568/2020*¹⁶¹, ανέπτυξε την κρατούσα θεωρία για τις ρήτρες εχεμύθειας και μη ανταγωνισμού στις συμβάσεις εργασίας. Δέχθηκε λοιπόν ότι κατά τη διάταξη του άρθρου 652 ΑΚ, ο εργαζόμενος έχει υποχρέωση πίστης, η οποία αποτελεί εξειδίκευση του γενικού κανόνα της καλής πίστης, αναλύεται δε περαιτέρω στην υποχρέωση του εργαζομένου να αποφεύγει κάθε βλαπτική ενέργεια σε βάρος του εργοδότη, επιβάλλει επιμελή και καλόπιστη εκπλήρωση της σύμβασης εργασίας και περιλαμβάνει δέσμη επιμέρους υποχρεώσεων, ανάλογα με το αντικείμενο της σύμβασης εργασίας. Τέτοιες ειδικότερες υποχρεώσεις είναι κυρίως η υποχρέωση εχεμύθειας και η υποχρέωση αποφυγής ανταγωνισμού. Ειδικά ως προς την τελευταία, ήτοι την υποχρέωση του εργαζομένου να μην προβαίνει σε ενέργειες που φέρουν χαρακτήρα αθέμιτου ανταγωνισμού κατά του εργοδότη, όπως είναι και η για δικό του λογαριασμό, εν αγνοία του εργοδότη, άσκηση εμπορικών εργασιών, όμοιων με τις εργασίες της επιχείρησης όπου εργάζεται, η απόφαση έκρινε πως μπορεί πράγματι να αποτελέσει αντικείμενο ρητού όρου ή αλλιώς «ρήτρας» της εργασιακής σχέσης.

161. Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών «ΝΟΜΟΣ».

Η ρήτρα δε αυτή θεωρείται καταρχήν έγκυρη, όταν όμως περιορίζει τη μελλοντική επαγγελματική δραστηριότητα του εργαζομένου, το κύρος της ρήτρας απαγόρευσης ανταγωνισμού, εξαρτάται από τη διάρκεια της ισχύος της, την έκτασή της κατά τόπο, την επαγγελματική δραστηριότητα που απαγορεύτηκε και την παροχή από τον εργοδότη ανάλογης αντιπαροχής προς τη συμβατική δέσμευση του εργαζομένου. Πάντως, οι εν λόγω όροι της σύμβασης εργασίας θεωρούνται έγκυροι και δεσμευτικοί για τον εργαζόμενο, εάν και εφόσον, βάσει των συνθηκών της συγκεκριμένης κάθε φορά περίπτωσης, αφενός δεν καταλύουν τη συνταγματικώς κατοχυρωμένη ελευθερία της εργασίας και το εξίσου κατοχυρωμένο δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της οικονομικής ή επαγγελματικής δράσης του εργαζομένου και αφετέρου δεν αντίκεινται στα χρηστά ήθη. Πολύ συχνά μάλιστα οι εν λόγω ρήτρες συνοδεύονται από σχετική ποινική ρήτρα, η οποία καταπίπτει σε περίπτωση παράβασής τους από τον εργαζόμενο, με στόχο την περαιτέρω διασφάλιση των συμφερόντων του εργοδότη. Έτσι, η κρινόμενη απόφαση δέχτηκε τελικά επί της αγωγής που άσκησε εταιρεία εναντίον πρώην εργαζομένου της, ισχυριζόμενη ότι ο τελευταίος, χρησιμοποιώντας μετά την αποχώρησή του από την εταιρεία, αποκαλυφθείσες σε αυτόν εμπιστευτικές πληροφορίες της, παραβίασε συμβατικό όρο περί υποχρέωσής του να μη διενεργεί πράξεις ανταγωνιστικές προς την πρώην εργοδότηρά του, ακόμα και μετά τη λήξη της σύμβασης εργασίας του, ότι παρόλο που από τα πραγματικά περιστατικά δεν αποδείχθηκε αθέμιτη συμπεριφορά του εναγομένου σε βάρος της ενάγουσας, η δραστηριότητά του πράγματι παραβίασε τυπικά την προβλεπόμενη στη σύμβαση εργασίας του ρήτρα μη ανταγωνισμού. Ωστόσο, *«η ρήτρα αυτή, την παραβίαση της οποίας επικαλείται η ενάγουσα, είναι άκυρη ως καταχρηστική και αντίθετη στα χρηστά ήθη, καθώς δεσμεύει υπερβολικά το δικαίωμα του εναγομένου στην εργασία»*, εφαρμόζοντας τα κριτήρια της χρονικής και χωρικής έκτασης της ρήτρας, σε συνδυασμό με το είδος της απαγορευόμενης επαγγελματικής δραστηριότητας και το δικαιολογημένο συμφέρον του εργοδότη.

Έπειτα, η απόφαση *ΜΕΦΘεσ 664/2019*¹⁶² έκρινε επί ασκηθείσας αγωγής αποζημίωσης ομόρρυθμης εταιρείας, λόγω παραβίασης εμπορικών απορρήτων της από ομόρρυθμο εταίρο, μέσα στο πλαίσιο προστασίας του νόμου 146/14 για τον αθέμιτο ανταγωνισμό. Αφού προέβη αρχικά στη διατύπωση ενός ορισμού της έννοιας του εμπορικού απορρήτου και σε μία απαρίθμηση των προσώπων που θεωρούνται υπόχρεα για την προστασία των απορρήτων αυτών, απέρριψε την εν λόγω αγωγή ως αόριστη, διότι όπως έκρινε η τελευταία εμπεριείχε αντιφατικούς και

162. Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών «ΝΟΜΟΣ».

αλληλοαναιρούμενους ισχυρισμούς, ως προς τη νομική θέση του ομόρρυθμου εταίρου έναντι της εταιρείας. Ως εκ τούτου, ήταν αδύνατη η υπαγωγή της συμπεριφοράς του εταίρου στις διατάξεις των άρθρων 16 έως 18 του νόμου 146/14, οι οποίες διαφοροποιούνται ανάλογα με την ιδιότητα του παραβάτη. Ειδικότερα, η απόφαση χαρακτήρισε το εμπορικό απόρρητο ως κάθε σημαντική εμπορική πληροφορία, η οποία δεν είναι ευρύτερα γνωστή και προσβάσιμη σε τρίτους, έχει πραγματική ή δυνητική αξία για τον κάτοχό της, επειδή προσδίδει στην επιχείρηση ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και ο ίδιος λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για να την κρατήσει μυστική. Στην έννοια αυτή ενέταξε κυρίως τις στρατηγικές επιχειρηματικής οργάνωσης και διοίκησης, όπως καταστάσεις πελατών, το δίκτυο διανομών ή προμηθευτών, τις μελέτες για την προώθηση προϊόντων και υπηρεσιών, το σχεδιασμό τιμολογιακής πολιτικής, τους καταλόγους με αξιολόγηση πωλήσεων και με προβλέψεις για την εξέλιξή τους κ.α. Ασχολήθηκε επίσης με το ζήτημα των υποχρεών προστασίας των εμπορικών απορρήτων, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην υποχρέωση πίστης και εχεμύθειας των εταίρων, απέναντι στην εταιρεία.

Πιο συγκεκριμένα, η εν λόγω απόφαση έκρινε πως «(...) η τέταρτη ενάγουσα δηλαδή αφενός μεν στηρίζει την αγωγή της σε ορισμένα δικαιολογία γεγονότα (εταιρική ιδιότητα) και συγχρόνως με την ίδια αγωγή επικαλείται και ομολογεί την ανυπαρξία των γεγονότων αυτών. Η αβεβαιότητα και η ασάφεια ως προς τη νομική θέση του πρώτου εναγομένου εν σχέσει με την τέταρτη ενάγουσα (και επομένους και με τους λοιπούς ενάγοντες) προκαλεί ανυπέρβλητο πρόβλημα στην υπαγωγή της επικαλούμενης συμπεριφοράς του στην πρόσφορη νομική διάταξη, στην οριοθέτηση των υποχρεώσεών του και του μέτρου πίστης του έναντι της εταιρείας. Η ως άνω ιδιότητα του εναγομένου είναι κρίσιμη για την υπαγωγική κρίση του Δικαστηρίου, καθώς οι εκτιθέμενοι στη μείζονα πρόταση του δικανικού συλλογισμού συγκεκριμένοι κανόνες δικαίου, που καλούνται να χαρακτηρίσουν νομικά την κρινόμενη έννομη συνέπεια διαφοροποιούνται αναλόγως της ιδιότητας του πρώτου εναγομένου, ιδίως, αναφορικά με την υποχρέωση διαφύλαξης των εμπορικών απορρήτων της ενάγουσας εταιρείας και την παραβίαση των ειδικών υποχρεώσεων που απορρέουν από την ιδιότητά του ως ομορρύθμου εταίρου (πίστεως, αποχής από ανταγωνιστικές ενέργειες). Τα εν λόγω ιδιαίτερα καθήκοντα του εναγομένου, τα οποία προβλέπονται στο νόμο και συνδέονται με την έννομη σχέση του με την ενάγουσα ΟΕ συνιστούν το κύριο στοιχείο συγκρότησης της φερόμενης ως αθέμιτης και ανήθικης συμπεριφοράς, η οποία στο αγωγικό δικόγραφο τείνει να θεμελιωθεί στην ειδική σχέση εγγύτητας του εναγομένου εν σχέσει με την ενάγουσα(...)».

Τέλος, η απόφαση ΑΠ 1717/2013¹⁶³ προέβη στις ακόλουθες επισημάνσεις: «Επειδή, κατ' άρθρο 16 του ν.146/1914 «Με φυλάκισιν μέχρις εξ μηνών και με χρηματικήν ποινήν (μέχρι τριών χιλιάδων δραχμών) ή με μίαν των ποινών τούτων τιμωρείται όστις, ως υπάλληλος, εργάτης ή μαθητευόμενος παρά τινι εμπορικώ ή βιομηχανικώ καταστήματι ή επιχειρήσει, ανακοινώνει άνευ δικαιώματος εις τρίτους, κατά το χρονικόν διάστημα της υπηρεσίας του, απόρρητα του καταστήματος ή της επιχειρήσεως εμπειπιστευμένα αυτώ ως εκ της υπηρεσίας του, ή άλλως περιελθόντα εις την αντίληψίν του, προς τον σκοπόν ανταγωνισμού ή επί τη προθέσει βλάβης του κυρίου του καταστήματος ή της επιχειρήσεως. Με την αυτήν ποινήν τιμωρείται και ο χρησιμοποιών ή ανακοινών εις τρίτους άνευ δικαιώματος, προς τον σκοπόν ανταγωνισμού, τα τοιαύτα απόρρητα, ων έλαβε γνώσιν διά τινός των εν τω προηγουμένω εδαφίω ανακοινώσεων ή δι' ιδίας αυτού πράξεως αντικειμένης εις τους νόμους ή τα χρηστά ήθη». Η διάταξη της παρ. 2 του εν λόγω άρθρου συντρέχει, (εφόσον πληρούνται και οι λοιπές προϋποθέσεις), και στην περίπτωση λήξης ή λύσης της εργασιακής σχέσης ιδίως εάν έχει συμφωνηθεί και η μετά την λύση της σχέσεως υποχρέωση μη αποκάλυψης απορρήτου. Ως εμπορικά απόρρητα κατά την έννοια των πιο πάνω διατάξεων νοούνται τα απόρρητα εμπορικής και οργανωτικής φύσης της επιχείρησης, όπως κατάλογοι πελατών, κατάλογοι πηγών προμήθειας, κοστολόγια και υπολογισμοί τιμών κλπ. Η παρεχόμενη από την ως άνω διάταξη και εκείνη του άρθρου 18 παρ. 1 του ίδιου νόμου, που ορίζει ότι «οι παραβάσεις των διατάξεων των άρθρων 16 και 17 γεννώσι προς τούτοις και υποχρέωσιν προς αποκατάστασιν της προξενηθείσης ζημίας» προστασία είναι αστική και ποινική. Προστατευόμενο πρόσωπο, σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές είναι ο φορέας του απορρήτου απέναντι σε πράξεις προσβολής».

Εν συνεχεία, υποστήριξε πως όπως συνάγεται, από τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 57, 59, 299, 919 και 932 ΑΚ, σε περίπτωση προσβολής της προσωπικότητας φυσικού προσώπου ή της φήμης, πίστης, υπόληψης και λοιπών άυλων αγαθών νομικού προσώπου, από παράνομη και υπαίτια πράξη ή, για την ταυτότητα του νομικού λόγου, από πράξη ή παράλειψη από πρόθεση, κατά τρόπο εναντίον των χρηστών ηθών, μπορεί να επιδικαστεί χρηματική ικανοποίηση, αν, εξαιτίας της προσβολής αυτής, εθίγη η προσωπικότητα ή η φήμη, πίστη και επάγγελμα των άνω προσώπων, αντίστοιχα. Έτσι, αποκατάσταση της ηθικής βλάβης δύνανται να ζητήσουν και οι εταιρίες, αν με την αδικοπραξία- και τέτοια συνιστά και η ποινικά κολάσιμη πράξη- προσεβλήθη η εμπορική τους πίστη, η επαγγελματική τους

163. Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών «ΝΟΜΟΣ».

υπόληψη και γενικώς το εμπορικό τους μέλλον. Εξάλλου, από τις διατάξεις των άρθρων 111 παρ. 2, 118 παρ. 4, 216 ΚΠολΔ, 914, 297, 298 και 932 ΑΚ, προκύπτει ότι στην αγωγή για αποζημίωση καθώς και για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης από αδικοπραξία, για την πληρότητα του δικογράφου πρέπει να αναφέρονται τα περιστατικά εκείνα που συνιστούν την παράνομη και υπαίτια συμπεριφορά του εναγομένου, να προσδιορίζεται η ζημία περιουσιακή ή μη (ηθική βλάβη) και να αναφέρεται η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της πράξης ή παράλειψης του εναγομένου και της περιουσιακής ζημίας ή της ηθικής βλάβης, η οποία υφίσταται όταν η υπαίτια συμπεριφορά ήταν κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων ικανή με βάση αντικειμενικά κριτήρια κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, να επιφέρει το επιζήμιο αποτέλεσμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

7. Η συμβατική προστασία των Εμπορικών Απορρήτων και περιπτώσεις περιορισμού της προστασίας

7.1. Χρήση συμβατικών ρητρών εχεμύθειας και ρητρών μη ανταγωνισμού για την προστασία των Εμπορικών Απορρήτων

Ιδιαίτερη μνεία αξίζει να πραγματοποιηθεί στο σημείο αυτό στη συμβατική προστασία των εμπορικών απορρήτων, όπως αυτή εξασφαλίζεται με τη συμπερίληψη σχετικών ρητρών περί εχεμύθειας στις εκάστοτε συμβάσεις. Ειδικότερα, στο πλαίσιο της ιδιωτικής αυτονομίας, κατά τη διαδικασία αποκρυστάλλωσης του τελικού περιεχομένου μίας σύμβασης, είναι δυνατό – και στις περισσότερες περιπτώσεις όντως συμβαίνει – πέραν της βασικής υποχρέωσης εκπλήρωσης του αντικείμενου της σύμβασης, να περιλαμβάνονται στο σώμα της και παρεπόμενες υποχρεώσεις, όπως είναι η υποχρέωση εχεμύθειας, οι οποίες δεσμεύουν εξίσου τα αντισυμβαλλόμενα μέρη. Σημειώνεται βέβαια ότι οι υποχρεώσεις αυτές, παρόλο που μέσω της ειδικότερης πρόβλεψής τους στο κείμενο της σύμβασης, θα δημιουργούν σχετικές αξιώσεις επί τη βάση ειδικών συμβατικών όρων, θα απέρρεαν σε κάθε περίπτωση εκ του νόμου και συγκεκριμένα από τη διάταξη του 288 ΑΚ περί καλής πίστης, κατά τα ανωτέρω εκτιθέμενα. Ωστόσο, όπως είναι θεμιτό, οι αντισυμβαλλόμενοι προτιμούν στην πλειοψηφία των περιπτώσεων τη σαφήνεια που παρέχει μία ρητή συμβατική ρύθμιση, παρά να καταφεύγουν κάθε φορά στην παραπομπή στην ερμηνεία της 288 ΑΚ. Όπως ορθά υποστηρίζεται, η

εξειδίκευση της υποχρέωσης εχεμύθειας είναι πολλές φορές ακόμα και αναγκαία, ανάλογα βέβαια με το είδος της σύμβασης και με στόχο την αποτελεσματικότερη προστασία των απορρήτων των αντισυμβαλλομένων μερών, ιδίως δε στις περιπτώσεις όπου η προστασία των απορρήτων δεν εξασφαλίζεται δυνάμει κάποιας ειδικής νομοθετικής διάταξης¹⁶⁴.

Όπως αποδεικνύεται στην πράξη, η διασφάλιση ιδίως των εμπορικών απορρήτων μέσω ειδικά προβλεπόμενων συμβατικών ρητρών εχεμύθειας, καθιστά στην πράξη ασφαλέστερη και πιο εύκολη τη διαδικασία απόδειξης και επιβολής των ενόμων συνεπειών που απορρέουν από την παραβίασή τους, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές όπου η οριοθέτηση του αντικειμένου τους αποτελεί εξαρχής και σημαντικό παράγοντα για τη συνομολόγησή τους αυτή καθαυτή. Ειδικότερα, μέσω της πρόβλεψης ειδικού συμβατικού όρου περί εχεμύθειας στο κείμενο της σύμβασης, οι αντισυμβαλλόμενοι αποσαφηνίζουν την έκταση και το περιεχόμενο της εν λόγω υποχρέωσης, τις αξιώσεις που πηγάζουν από αυτή, τις κυρώσεις και ιδίως το ύψος της αποζημίωσης σε περίπτωση αθέτησής της από κάποιο μέρος. Η σημασία των υπό κρίση συμβατικών όρων είναι καθοριστική, ιδίως σε συμβατικές σχέσεις οι οποίες εμφανίζουν εκ της φύσης τους έντονη σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ των αντισυμβαλλομένων. Στις συμβάσεις αυτού του είδους, παρότι η υποχρέωση εχεμύθειας εξακολουθεί φυσικά να μπορεί να θεμελιωθεί παράλληλα και στη γενική αρχή της καλής πίστης του 288 ΑΚ, η ακριβής ερμηνεία του περιεχομένου της εχεμύθειας είναι ιδιαίτερα δυσχερής και ως εκ τούτου μία όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αποσαφήνισή του εντός του συμβατικού κειμένου, εξυπηρετεί τα συμφέροντα των αντισυμβαλλομένων. Παρόμοιο ρόλο διαδραματίζουν στο πλαίσιο της σύμβασης και οι ρήτρες περί μη ανταγωνισμού. Οι τελευταίες εμφανίζουν ωστόσο ευρύτερο χαρακτήρα από τις ρήτρες εχεμύθειας και εμποδίζουν κατ' ουσίαν τον αντισυμβαλλόμενο που τις αποδέχεται από το να διενεργεί ανταγωνιστικές για τον έτερο αντισυμβαλλόμενο πράξεις, όπως είναι η παράλληλη απασχόληση σε ανταγωνιστική επιχείρηση, η απόσπαση πελατών ή προσωπικού κ.α. Όπως δε είδαμε και ανωτέρω, οι ρήτρες αυτές μπορούν να συνδέονται και με την προστασία των εμπορικών απορρήτων που περιήλθαν στη γνώση του αντισυμβαλλομένου με

164. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, *ό.π.*, σελ. 264 - 265 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

οιονδήποτε τρόπο, αποσκοπώντας να εμποδίσουν τον τελευταίο να τα ιδιοποιηθεί και να τα εκμεταλλευτεί κατά το δοκούν, προβαίνοντας σε ανταγωνιστικές πράξεις¹⁶⁵.

7.2. Το παράδειγμα των ατομικών συμβάσεων εργασίας

Καταρχάς, ιδιαίτερα σύνηθες εμφανίζεται στην πράξη το φαινόμενο να περιλαμβάνονται ρήτρες εχεμύθειας και μη ανταγωνισμού στις ατομικές συμβάσεις των εργαζομένων μιας επιχείρησης και ιδίως εκείνων που προορίζονται προς πρόσληψη σε σημαντικές θέσεις εντός της επιχείρησης. Μάλιστα, οι ρήτρες αυτές, δεν αποκλείεται να εξακολουθήσουν να δεσμεύουν τους εργαζομένους, ακόμα και για ένα χρονικό διάστημα μετά τη λήξη της εργασιακής τους συμβατικής σχέσης, προκειμένου οι τελευταίοι να μην δύνανται να αποκαλύψουν τα εμπορικά απόρρητα του τέως εργοδότη τους, κατά την πρόσληψή τους σε ανταγωνιστική επιχείρηση, όπως αναλύθηκε εκτενώς ανωτέρω. Συχνά οι ρήτρες εχεμύθειας διαπλέκονται με τις ρήτρες μη ανταγωνισμού. Τη θεωρία έχει απασχολήσει ο έλεγχος για την ενδεχόμενη καταχρηστικότητα τους, ο οποίος αφορά όπως είναι εύλογο αφενός την έκτασή τους και αφετέρου το περιεχόμενό τους. Καταρχάς, οι εν λόγω ρήτρες τεκμαίρονται ως σύννομες, εφόσον απορρέουν από τη γενικότερη συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της ιδιωτικής αυτονομίας, έκφανση της οποίας αποτελεί και η ελευθερία των συμβάσεων (361 ΑΚ). Ιδίως για την περίοδο κατά την οποία η εργασιακή σχέση βρίσκεται σε ισχύ, δε φαίνεται να ανακύπτει – τουλάχιστον εκ των προτέρων – κάποιο ζήτημα καταχρηστικότητάς τους. Μετά τη λήξη αυτής όμως και εφόσον οι ρήτρες εξακολουθούν όπως εκτέθηκε να μετενεργούν, το θέμα γίνεται πιο σύνθετο και δεν αποκλείεται αυτές να κριθούν ως καταχρηστικές και ως εκ τούτου άκυρες, εφόσον κινούνται εκτός ορισμένων ορίων. Όπως υποστηρίζεται, η πιο πρόσφορη διάταξη επί της οποίας θα μπορούσε να θεμελιωθεί ο εν λόγω έλεγχος των ανειπαικτών συμβατικών όρων εχεμύθειας και μη ανταγωνισμού, είναι αυτή του άρθρου 281 ΑΚ περί καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος, η οποία όπως γίνεται δεκτό, αποτελεί τη βάση ελέγχου όχι μόνο των δικαιωμάτων με τη νομοτεχνική έννοια του όρου, αλλά και των γενικών νομικών ελευθεριών, όπως είναι η συμβατική ελευθερία. Σημαντικά κριτήρια εν προκειμένω αποτελούν – όπως συμβαίνει με τον έλεγχο κάθε συμβατικού όρου – η καλή πίστη και ο σκοπός του δικαιώματος. Παρατηρούμε λοιπόν ότι ενώ η αρχή της καλής πίστης έχει ως φυσικό επακόλουθο, όπως είδαμε την υποχρέωση πίστης, που αναλύεται περαιτέρω σε υποχρέωση

165. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 265 - 266 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

εχεμύθειας και μη ανταγωνισμού, η ίδια αυτή αρχή αποτελεί και το κριτήριο ελέγχου καταχρηστικότητας των σχετικών ρητρών¹⁶⁶.

Ειδικότερα λοιπόν και με αφορμή το ως άνω παράδειγμα των ατομικών συμβάσεων εργασίας, διευκρινίζεται και πάλι ότι κατά τη διάρκεια ισχύος της εργασιακής σχέσης, η υποχρέωση εχεμύθειας του εργαζομένου πηγάζει ούτως ή άλλως από τη γενική υποχρέωση πίστης στα όρια που διαγράφει η αρχή της καλής πίστης, οπότε δεν είναι απαραίτητη η πρόβλεψη σχετικής ρήτρας εντός της σύμβασης, παρά μόνο για λόγους ασφάλειας και διαφάνειας, ως προς την έκταση και το περιεχόμενο της υποχρέωσης. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η μεγαλύτερη δυνατή διασφάλιση των συμφερόντων, τόσο του εργαζομένου, όσο και του εργοδότη. Δεν αποκλείεται όμως οι ρήτρες αυτές, στο πλαίσιο πάντα της ελευθερίας των συμβάσεων, να επιτείνουν την υποχρέωση εχεμύθειας του εργαζομένου, με αποτέλεσμα αυτή να βρίσκεται και εκτός των ορίων που θα του επέβαλλε κανονικά η υποχρέωση πίστης, εφόσον δεν προβλεπόταν αντίστοιχος συμβατικός όρος. Φυσικά, ένας τέτοιος όρος εμφανίζει μεγαλύτερες πιθανότητες να ελεγχθεί ως προς την εγκυρότητά του και για ενδεχόμενη καταχρηστικότητα. Όπως, είναι λογικό, εφόσον η σχετική ρήτρα κριθεί καταχρηστική, δε θα δεσμεύει τον εργαζόμενο. Κατά κανόνα, υπερβολικά εκτενείς ή μη επαρκώς προσδιορισμένοι όροι εχεμύθειας, οι οποίοι προσδιορίζουν το αντικείμενο της υποχρέωσης εχεμύθειας κατά τρόπο γενικό και αόριστο, ελέγχονται ως καταχρηστικοί, ενώ εξίσου καταχρηστικός και ανίσχυρος έχει κριθεί και όρος σε ρήτρα μη ανταγωνισμού, ο οποίος απαγορεύει στον εργαζόμενο να χρησιμοποιήσει την εμπειρία που απέκτησε στην επόμενη εργασία του¹⁶⁷.

Με τη λήξη της εργασιακής σχέσης, η υποχρέωση εχεμύθειας του εργαζομένου είναι δυσκολότερο να θεμελιωθεί στην υποχρέωση πίστης κατά τα ως άνω, για αυτό και οι εργοδότες που αποβλέπουν στη μετενέργεια κατά κανόνα προβλέπουν σχετικό όρο στις ατομικές συμβάσεις εργασίας. Οι εν λόγω συμβατικοί όροι εχεμύθειας – καθώς και οι αντίστοιχοι όροι μη ανταγωνισμού – ελέγχονται δικαστικά για ενδεχόμενη καταχρηστικότητα, κατά κανόνα επί τη βάση των ανωτέρω εκτεθεισών διατάξεων του Αστικού Κώδικα. Ο βαθμός της εχεμύθειας που οφείλουν οι εργαζόμενοι να επιδεικνύουν μετά τη λήξη της σύμβασής τους και ιδίως αναφορικά

166. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 267 - 272 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

167. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 273 - 275 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

με τα εμπορικά απόρρητα της τέως εργοδότης επιχείρησης, αμφισβητείται πάντως έντονα. Σε γενικές γραμμές, γίνεται δεκτό, ότι οι υπό κρίση συμβατικοί όροι εχεμύθειας μπορούν να απαγορεύσουν στους εργαζομένους να χρησιμοποιούν εμπορικά απόρρητα της επιχείρησης από την οποία αποχώρησαν, δια της αποκαλύψεώς τους σε ανταγωνιστές της, δίχως όμως οι όροι αυτοί να φτάνουν μέχρι το σημείο να συμπεριλαμβάνουν και την επαγγελματική γνώση και εμπειρία που απέκτησε ο εργαζόμενος κατά τη διάρκεια της απασχόλησής του στην επιχείρηση. Υποστηρίζεται ότι μόνος τρόπος να περιοριστεί η χρήση αυτών των δεξιοτήτων που αποκόμισε ο τέως εργαζόμενος, είναι μέσω σχετικών ρητρών απαγόρευσης ανταγωνισμού ή ακόμα και με προσφυγή στις διατάξεις του δικαίου περί αθέμιτου ανταγωνισμού. Παρατηρείται ωστόσο ότι δεν είναι διόλου απίθανο να υφίσταται μία εννοιολογική ασάφεια ανάμεσα στα στοιχεία που συνιστούν εν τοις πράγμασι εμπορικά απόρρητα της επιχείρησης και στις γνώσεις που αποκομίζει ο εργαζόμενος κατά τη διάρκεια της εργασίας του και ως προς τις οποίες απολαμβάνει όπως είναι φυσικό μεγαλύτερη ελευθερία¹⁶⁸.

Όπως προκύπτει τέλος από τη θεωρία και τη νομολογία, οι ρήτρες μη ανταγωνισμού, σε αντίθεση με τις ρήτρες εχεμύθειας, κρίνονται αυστηρότερα ως προς τη νομιμότητά τους, με την αιτιολογία ότι από αυτές εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό η διασφάλιση της δυνατότητας περαιτέρω εργασιακής ανέλιξης και αποκατάστασης του εργαζομένου που αποχωρεί από μία επιχείρηση για οιονδήποτε λόγο και επιδιώκει να απασχοληθεί αλλού. Προκειμένου λοιπόν να μην κριθούν αυτές ως καταχρηστικές, εφόσον υπαχθούν στην κρίση του δικαστηρίου, θα πρέπει αφενός να είναι επαρκώς προσδιορισμένες και αφετέρου να συνδέονται άμεσα και στενά με τα συμφέροντα της επιχείρησης που επιχειρούν να προστατεύσουν. Ως εκ τούτου, ο εργαζόμενος έχει κριθεί ότι δεσμεύεται από αντίστοιχες ρήτρες, εφόσον αυτές δε συνεπάγονται υπέρμετρη δέσμευση της ελευθερίας του στην ανεύρεση εργασίας και δεν αντίκεινται στους κανόνες της καλής πίστης και των χρηστών ηθών, ούτε φυσικά φτάνουν στο σημείο να καταλύουν το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα του εργαζόμενου στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Για να προσδιοριστεί με κάποια ασφάλεια εάν η ρήτρα που ελέγχεται δεσμεύει υπέρμετρα τον εργαζόμενο ή όχι, εξετάζεται ιδίως η χρονική της διάρκεια και η χωρική της έκταση, στοιχεία τα οποία πρέπει αμφότερα να είναι επαρκώς προσδιορισμένα εκ των προτέρων στη σύμβαση εργασίας. Δεν αποκλείεται επίσης να προβλέπεται στη

168. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 275 - 279 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

σύμβαση κάποιου είδους αποζημίωση του εργαζομένου για αυτή τη σημαντική δέσμευσή που αναλαμβάνει οικειοθελώς, στοιχείο που επίσης συνεκτιμάται κατά τον έλεγχο καταχρηστικότητας του σχετικού όρου. Τονίζεται και πάλι ότι η ρήτρα μη ανταγωνισμού να μην πρέπει να συνδέεται πάντοτε με συγκεκριμένα και εκπεφρασμένα έννομα συμφέροντα του εργοδότη, παράλληλα όμως πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και η δυνατότητα του εργαζομένου να ασκήσει δραστηριότητα σχετική με τη μέχρι τώρα κατάρτισή του. Η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας βρίσκει και εδώ έρεισμα, όπως συμβαίνει σε κάθε στάθμιση συμφερόντων που λαμβάνει χώρα στις συμβατικές σχέσεις. Οποιοσδήποτε συμβατικός όρος απαγορεύει εκ των προτέρων και με γενική μορφή την άσκηση συγκεκριμένης δραστηριότητας από τον εργαζόμενο, προφανώς θα αντίκειται στην αρχή της αναλογικότητας και κατά πάσα πιθανότητα θα κριθεί ως καταχρηστικός και έτσι άκυρος¹⁶⁹.

7.3. Το παράδειγμα του «προσυμβατικού» σταδίου των διαπραγματεύσεων

Η σημασία που αποδίδουν οι επιχειρήσεις στη διατήρηση της μυστικότητας των εμπορικών τους απορρήτων, είναι εμφανής και στο πεδίο της σύναψης συμβάσεων εμπορικής συνεργασίας με τρίτους. Ιδιαίτερη μέριμνα καταβάλλεται από τις επιχειρήσεις για τη διασφάλισή τους, τόσο κατά το προσυμβατικό στάδιο των διαπραγματεύσεων με τους τρίτους, όσο και κατά την υπογραφή του τελικού κειμένου της σύμβασης. Φυσικά ειδικές συμβατικές ρήτρες εχεμύθειας εμπεριέχονται σε κάθε σύμβαση που έχει ως αντικείμενο τη μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας ή εμπορικών απορρήτων, αλλά και στην πλειοψηφία των συμβάσεων μεταξύ συναλλασσομένων που επιχειρούν να συνάψουν δεσμούς εμπορικής συνεργασίας. Ειδικότερα όσον αφορά το λεγόμενο προσυμβατικό στάδιο ή στάδιο των διαπραγματεύσεων πριν από την υπογραφή της σύμβασης, αυτό αρχίζει από τη στιγμή που εκδηλώνεται το ενδιαφέρον για την κατάρτιση της σύμβασης και διαρκεί έως την οριστική διακοπή ή ματαίωση της σύμβασης ή έως την τελική κατάρτισή της. Οι σχέσεις των μερών, κατά τη γενική θεωρία, σε αυτό το στάδιο διέπονται από τα άρθρα 197 και 198 του ΑΚ, δυνάμει των οποίων τα μέρη που διαπραγματεύονται οφείλουν να συμπεριφέρονται αμοιβαία σύμφωνα με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, ενώ σε περίπτωση παράβασης αυτής της εκ του νόμου

169. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 279 - 283 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

υποχρέωσης των μερών, δημιουργείται και αξίωση προς αποζημίωση του ζημιωθέντος από την παράβαση έτερου συμβαλλομένου μέρους. Η σχέση μεταξύ των αντισυμβαλλομένων σε αυτό το στάδιο χαρακτηρίζεται ως μια «οιονεί σχέση εμπιστοσύνης» και οι ανωτέρω διατάξεις παρέχουν το κατάλληλο νομικό έρεισμα για τη θεμελίωση της υποχρέωσης εχεμύθειας των αντισυμβαλλομένων και την αποτελεσματική προστασία του ζημιωθέντος από τυχόν παράβασή της¹⁷⁰.

Το στάδιο των διαπραγματεύσεων επιφυλάσσει ορισμένες υποχρεώσεις για τα αντισυμβαλλόμενα μέρη, μεταξύ των οποίων και την υποχρέωση ανταλλαγής των απαραίτητων για την κατάρτιση της σύμβασης εμπιστευτικών πληροφοριών, παράλληλα όμως με την τήρηση της υποχρέωσης εχεμύθειας από το μέρος που αναμένεται να λάβει γνώση των εμπορικών απορρήτων του άλλου μέρους. Ως προς την υποχρέωση αμοιβαίας πληροφόρησης μεταξύ των μερών, η έκτασή της εξαρτάται κατά βάση από το είδος της σύμβασης. Μεγαλύτερη σημασία της αποδίδουν τα μέρη όπως είναι φυσικό σε συμβάσεις εμπορικής συνεργασίας και ιδίως μεταφοράς τεχνογνωσίας, παρά π.χ. σε συμβάσεις αγοραπωλησίας κινητών και ακινήτων. Όπως γίνεται δεκτό πάντως, τυχόν παροχή αναληθών ή ανακριβών πληροφοριών, συνιστά σε κάθε περίπτωση αντισυναλλακτική συμπεριφορά. Ακολούθως, η παράβαση της ως άνω υποχρέωσης εχεμύθειας ως προς τα εμπορικά μυστικά του αντισυμβαλλομένου, συνιστά συμπεριφορά που έρχεται εξίσου σε αντίθεση με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, καθώς λαμβάνει χώρα μία «διάρρηξη» της αμοιβαίας οιονεί σχέσεως εμπιστοσύνης που φαίνεται να διέπει το προσυμβατικό στάδιο που εξετάζουμε. Μεγάλη σημασία αποκτά η υποχρέωση εχεμύθειας, ιδίως στην περίπτωση όπου τελικά η κατάρτιση της υπό διαπραγμάτευση σύμβασης ματαιώνεται για οιονδήποτε λόγο, καθώς, σε αντίθετη περίπτωση, ο αντισυμβαλλόμενος θα ήταν ελεύθερος να αποκαλύψει τις απόρρητες πληροφορίες και τα εμπορικά απόρρητα που τυχόν περιήλθαν στη γνώση του κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων, με την επιφύλαξη τυχόν ευθύνης του απορρέουσας από τις γενικές διατάξεις του ΑΚ¹⁷¹.

Γενικά, η εκ των προτέρων ρύθμιση με τη μεγαλύτερη δυνατή σαφήνεια και ακρίβεια της υποχρέωσης εχεμύθειας των αντισυμβαλλομένων, ως προς την έκταση

170. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 285 - 287 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

171. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 288 - 289 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

και το περιεχόμενο της, αποτελεί την ασφαλέστερη λύση και σίγουρα η προσφυγή στις σχετικές συμβατικές ρήτρες για τη θεμελίωση κάποιας αξίωσης, αποτελεί σημαντική διευκόλυνση για τους συναλλασσομένους, συγκριτικά με την προσφυγή στις αντίστοιχες γενικές διατάξεις του ΑΚ, ιδίως ως προς το ζήτημα της απόδειξης του βαθμού εμπιστευτικότητας των πληροφοριών που αποκαλύφθηκαν και του βαθμού της ζημίας του παρέχοντος τις πληροφορίες. Όσο δε μεγαλύτερο βαθμό πολυπλοκότητας εμφανίζει η υπό διαπραγμάτευση σύμβαση, τόσο μεγαλύτερη σημασία αποκτά η πρόβλεψη ειδικών συμβατικών όρων εχεμύθειας, ήδη κατά το προσυμβατικό αυτό στάδιο, προκειμένου να διασφαλίζονται τα εκατέρωθεν συμφέροντα των αντισυμβαλλομένων μερών, για αυτό και συνήθως απαντώνται στην πράξη. Ο εκ των προτέρων καθορισμός των εμπιστευτικών πληροφοριών και των εμπορικών απορρήτων, καθώς και των σχετικών εξαιρέσεων, αποτελούν ζητήματα ιδιαίτερης σημασίας σε κάθε συμφωνία¹⁷².

Σημαντικό είναι επίσης να διευκρινίζεται σε κάθε περίπτωση ότι η υποχρέωση για τήρηση της εν λόγω εχεμύθειας είναι ανεξάρτητη από την οριστική σύναψη ή όχι της σύμβασης, όπως θα πρέπει να διευκρινίζεται και η διάρκεια της υποχρέωσης αυτής καθαυτής, η οποία θα πρέπει να είναι εύλογη, ώστε να μην κινδυνεύει σε ενδεχόμενο έλεγχο καταχρηστικότητας της σχετικής ρήτρας. Τέλος, ιδιαίτερα σύνηθες στην πράξη εμφανίζεται το φαινόμενο να προβλέπεται στο κείμενο της σύμβασης η κατάπτωση ορισμένης ποινικής ρήτρας, σε περίπτωση αποκάλυψης των εμπιστευτικών πληροφοριών, η οποία επιτελεί εγγυητικό ρόλο και διασφαλίζει σε ένα βαθμό τη συμμόρφωση με τον υπό κρίση συμβατικό όρο περί εχεμύθειας. Στην περίπτωση δε που τελικά η σύμβαση καταρτιστεί, όπως υποστηρίζεται η ως άνω συνομολόγηση προσυμβατικής υποχρέωσης εχεμύθειας, δεν αρκεί για να καλύψει την ανάγκη ύπαρξης σχετικού όρου περί εχεμύθειας στην καταρτισθείσα σύμβαση. Ιδίως μάλιστα όσον αφορά συμβάσεις μεγάλου οικονομικού αντικειμένου, η ρήτρα εχεμύθειας καθίσταται αναγκαία για τον ακριβή προσδιορισμό των εμπορικών απορρήτων και των εμπιστευτικών πληροφοριών που πρόκειται να αποκαλυφθούν από το ένα αντισυμβαλλόμενο μέρος προς το άλλο, για την ελαχιστοποίηση ενδεχόμενων συγκρούσεων συμφερόντων που αφορούν τις πληροφορίες αυτές, συνοδεύονται μάλιστα συνήθως από αντίστοιχες ρήτρες περί μη ανταγωνισμού¹⁷³.

172. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 290 - 291 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

173. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 292 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

7.4. Το παράδειγμα των συμφωνιών εμπιστευτικότητας (Non-Disclosure Agreements)

Ιδιαίτερα διαδεδομένες στο πεδίο των συναλλαγών είναι επίσης οι λεγόμενες «συμβάσεις εμπιστευτικότητας» ή, όπως είναι επίσης γνωστές, οι «συμφωνίες εχεμύθειας» («non-disclosure agreements»). Πρόκειται για τις συμφωνίες εκείνες με τις οποίες οι αντισυμβαλλόμενοι αναλαμβάνουν εκατέρωθεν την υποχρέωση τήρησης απόλυτης εχεμύθειας, για όλες εκείνες τις εμπιστευτικές πληροφορίες που περιήλθαν ήδη ή που ενδέχεται να περιέλθουν μελλοντικά στη σφαίρα της γνώσης τους, στο πλαίσιο της μεταξύ τους εμπορικής συνεργασίας. Οι εν λόγω συμφωνίες σκοπό έχουν να παρέχουν προστασία σε όλες εκείνες τις πληροφορίες που λόγω του εμπιστευτικού τους χαρακτήρα, οι αντισυμβαλλόμενοι επιθυμούν να μην αποκαλυφθούν σε τρίτους. Η προστασία τυχόν εμπορικών απορρήτων των αντισυμβαλλομένων, λόγω της φύσης τους και λόγω της απόλυτης ανάγκης για διατήρηση του απόρρητου χαρακτήρα τους, προκειμένου να εξακολουθήσουν να έχουν οικονομικής σημασίας για τον κάτοχό τους, παρέχοντάς του το επιθυμητό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, αποτελεί μία από τις κυριότερες αιτίες συνολολόγησης και σύναψης των υπό κρίση συμφωνιών εμπιστευτικότητας. Όπως γίνεται δεκτό, οι συγκεκριμένες συμφωνίες δεν απορρέουν από κάποια νομοθετική διάταξη, αλλά παγίως αναγνωρίζονται από τη νομολογία ως έγκυρες, στηριζόμενες στη διάταξη του άρθρου 361 ΑΚ περί ελευθερίας σύναψης συμβάσεων κάθε είδους.

Συνοπτικά, αξίζει να αναφερθεί, πως μία σύμβαση εμπιστευτικότητας, η οποία θα προστατεύει τις εμπιστευτικές πληροφορίες των αντισυμβαλλομένων, στις οποίες κατά τα ανωτέρω συμπεριλαμβάνονται και τα εμπορικά τους απόρρητα, θα πρέπει να διευκρινίζει ορισμένες παραμέτρους, όπως είναι τα πρόσωπα και τα πλήρη στοιχεία των συμβαλλομένων, τις ιδιότητές τους, τη φύση της μεταξύ τους σχέσης, τις υποχρεώσεις και το ρόλο του καθενός μέσα σε αυτή τη σχέση, τις εμπιστευτικές πληροφορίες των οποίων επιδιώκεται η προστασία, την έκταση και το είδος αυτών και τη διάρκεια ισχύος της κρινόμενης σύμβασης. Ιδιαίτερα αναφορικά με τη διάρκεια ισχύος της σύμβασης, ιδιάζουσας σημασίας κρίνεται η ύπαρξη σχετικής πρόβλεψης στον οικείο όρο, δυνάμει της οποίας η υποχρέωση τήρησης της εχεμύθειας θα εξακολουθεί να υφίσταται και σε περίπτωση λύσης της σύμβασης, για ορισμένο ή και για αόριστο χρονικό διάστημα, καθώς παράλειψη της πρόβλεψης αυτής θα μπορούσε να αποδυναμώσει κατ' ουσίαν και σε μεγάλο βαθμό την επιδιωκόμενη προστασία των εμπιστευτικών πληροφοριών των αντισυμβαλλομένων.

Ενδεικτικά, οι υποχρεώσεις του αντισυμβαλλομένου – αποδέκτη των πληροφοριών, που εμπεριέχονται συνήθως στις συμβάσεις αυτές, είναι η υποχρέωση μη ανακοίνωσης των εμπιστευτικών πληροφοριών σε τρίτους, η υποχρέωση μη χρήσης των εμπιστευτικών πληροφοριών για σκοπούς διαφορετικούς από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που ο αντισυμβαλλόμενος έχει αναλάβει – ή πρόκειται να αναλάβει – με την κύρια σύμβαση, η υποχρέωση μη αναπαραγωγής των εμπιστευτικών πληροφοριών και διατήρησής τους υπό ασφαλείς συνθήκες, προστατεύοντάς τις παράλληλα από κακόβουλες και αθέμιτες ενέργειες τρίτων.

Στη θεωρία αμφισβητείται γενικώς το κατά πόσο είναι νομικά κρίσιμη και απαραίτητη η συνομολόγηση των κρινόμενων συμφωνιών εμπιστευτικότητας, για τη διασφάλιση αποτελεσματικής προστασίας των εμπιστευτικών πληροφοριών των αντισυμβαλλομένων. Όπως αναπτύχθηκε στις προηγούμενες ενότητες, η ισχύουσα νομοθεσία παρέχει αρκετές δικλείδες προστασίας των εμπορικών απορρήτων και των εμπιστευτικών πληροφοριών εν γένει και ως εκ τούτου δεν καθίσταται εκ προοιμίου απαραίτητη η προσφυγή των συμβαλλομένων στη σύναψη τέτοιων συμφωνιών εμπιστευτικότητας για την προστασία τους. Στην πράξη όμως, όπως ήδη εκτέθηκε, συναντώνται με μεγάλη συχνότητα και καλύπτουν ένα ευρύ πεδίο συμβατικών σχέσεων. Το φαινόμενο αυτό αποδίδεται κυρίως στην επαυξημένη αποδεικτική τους ισχύ, καθώς έχουν τη δυνατότητα να σχηματίσουν πλήρη δικανική πεποίθηση σε περίπτωση δικαστικής διένεξης, αναφορικά αφενός με την ύπαρξη ή μη γνώσης στο πρόσωπο του αντισυμβαλλομένου ως προς το γεγονός ότι συγκεκριμένες πληροφορίες χαρακτηρίζονταν πράγματι εμπιστευτικές από τον αντίδικο και αφετέρου ως προς την έκταση και τη χρονική διάρκεια της υποχρέωσής του να τηρήσει εχεμύθεια σχετικά με τις πληροφορίες αυτές. Συχνά, αθέτηση της εν λόγω υποχρέωσης εχεμύθειας, συνοδεύεται από την κατάπτωση προβλεπόμενης στη συμφωνία εμπιστευτικότητας ποινικής ρήτρας, ανεξαρτήτως του αν προκλήθηκε κάποια βλάβη ή ζημία στον αντισυμβαλλόμενο από την αθέτηση που έλαβε χώρα. Αποτελούν τέλος και ιδιότυπο μέσο «ψυχολογικής πίεσης» για τον αντισυμβαλλόμενο, ο οποίος έχοντας δεσμευθεί απέναντι στο άλλο μέρος, μέσω της τεθείσας υπογραφής του επί της συμφωνίας εμπιστευτικότητας, αναμένεται ότι δε θα αποφασίσει ευχερώς να προβεί σε οιαδήποτε παράνομη ή αντισυμβατική συμπεριφορά, σχετικά με τις εμπιστευτικές πληροφορίες που θα περιέλθουν σε γνώση του. Σημειώνεται ωστόσο το πεδίο εφαρμογής των κρινόμενων συμφωνιών εμπιστευτικότητας δεν πρέπει να υπερβαίνει ορισμένα όρια που τίθενται από την καλή πίστη και τα χρηστά συναλλακτικά ήθη. Ως εκ τούτου, στο σώμα των συμφωνιών συνήθως περιλαμβάνονται σχετικοί όροι, δυνάμει των οποίων η

υποχρέωση εχεμύθειας του υπογράφοντος αντισυμβαλλομένου, δεν καταλαμβάνει τις πληροφορίες εκείνες, οι οποίες κατά το χρονικό εκείνο διάστημα που λαμβάνει χώρα η αποκάλυψή τους στον αντισυμβαλλόμενο, αυτές ήταν ήδη διαθέσιμες στο κοινό ή καθίστανται γενικά διαθέσιμες στο κοινό, σε χρόνο μεταγενέστερο της υπογραφής της συμφωνίας. Δεν καταλαμβάνονται επίσης συνήθως οι πληροφορίες εκείνες που έγιναν γνωστές στον αντισυμβαλλόμενο από τρίτο πρόσωπο, μη δεσμευόμενο από αντίστοιχη υποχρέωση εχεμύθειας.

7.5. Ο περιορισμός της προστασίας των Εμπορικών Απορρήτων

Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου παρατηρείται μία «κάμψη» του εμπορικού απορρήτου, η οποία συνίσταται κατά κανόνα στον περιορισμό για οιονδήποτε λόγο της προστασίας του. Πολλές φορές για παράδειγμα, υφίσταται ευθεία εκ του νόμου υποχρέωση παροχής ορισμένων πληροφοριών σε κάποιον τρίτο, είτε πρόκειται για αντισυμβαλλόμενο, είτε προκειμένου να επιτευχθεί συμμόρφωση ενώπιον δημόσιας αρχής, είτε ακόμα και απέναντι στο καταναλωτικό κοινό. Η υποχρέωση αυτή προς πληροφόρηση δεν αποτελεί πάντως γενική αρχή του δικαίου, καθώς επιβάλλεται απευθείας από το νόμο και ύστερα από σχετική στάθμιση εκ μέρους του νομοθέτη, αποτελεί όμως ειδικότερη έκφανση του ατομικού και συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος στην πληροφόρηση, για το οποίο έγινε εκτενώς λόγος σε προηγούμενο κεφάλαιο. Όπως είναι αναμενόμενο, τα συμφέροντα του κατόχου του εμπορικού απορρήτου, στις περιπτώσεις που εκ του νόμου προβλέπεται υποχρέωση πληροφόρησης, πλήττονται, καθώς η απώλεια της μυστικότητας του απορρήτου, συνεπάγεται την απώλεια σε ένα βαθμό της εξουσίας του για αποκλειστική (μονοπωλιακή) του εκμετάλλευση. Ωστόσο, στις περιπτώσεις αυτές όπου προβλέπεται νομοθετικά η κάμψη της προστασίας του εμπορικού απορρήτου, το γεγονός αυτό από μόνο του δε συνεπάγεται και την πλήρη εκμηδένιση της προστασίας αυτής. Αντιθέτως, σε κάθε περίπτωση επιχειρείται η όσο το δυνατόν πιο δίκαιη εξισορρόπηση των συγκρουόμενων συμφερόντων, η οποία κάθε φορά γίνεται με κριτήριο τις ειδικότερες περιστάσεις της εκάστοτε υπόθεσης. Κάμψη της προστασίας του εμπορικού απορρήτου παρατηρείται επίσης στις περιπτώσεις εκείνες όπου τα αντισυμβαλλόμενα μέρη, κατά την κατάρτιση της μεταξύ τους σύμβασης, προέβλεψαν σχετικό όρο περί αποκάλυψης τυχόν εμπορικών μυστικών του ενός αντισυμβαλλομένου στον άλλο, στο πλαίσιο συμμόρφωσής του

πρώτου με τις συμβατικές του υποχρεώσεις και με απώτερο σκοπό την ορθή εκτέλεση του αντικειμένου της σύμβασης.¹⁷⁴

Η ως άνω εκ του νόμου υποχρέωση προς πληροφόρηση, συναντάται σε όλες εν γένει τις εταιρικές μορφές, καθώς ο νομοθέτης έχει επιφυλάξει στους εταίρους και στους μετόχους των εταιρικών μορφωμάτων σχετικό δικαίωμα πληροφόρησης έναντι των διοικούντων, ως προς την πορεία των εταιρικών υποθέσεων. Το εν λόγω δικαίωμα αναγνωρίζεται σε όλες τις μορφές που μπορεί να λάβει η εταιρεία, είτε πρόκειται για αστική εταιρεία, για ομόρρυθμη, ετερόρρυθμη, ανώνυμη, περιορισμένης ευθύνης ή ιδιωτική κεφαλαιουχική εταιρεία. Παράλληλα με το δικαίωμα πληροφόρησης, συνήθως προβλέπεται και το ευρύτερο δικαίωμα περί ελέγχου της εταιρείας, κατά την άσκηση του οποίου ο εταίρος δύναται να προβεί στις απαραίτητες ενέργειες που θα του εξασφαλίσουν πρόσβαση στις απαραίτητες πληροφορίες, σχετικά με τη διαμορφωθείσα κατάσταση και εν γένει την πορεία της εταιρείας. Τις πληροφορίες αυτές δικαιούται να αιτείται απευθείας από τα διοικούντα την εταιρεία πρόσωπα. Το υπό εξέταση δικαίωμα επιφυλάσσεται ομοίως στους ομόρρυθμους και ετερόρρυθμους εταίρους, καθώς και στον εταίρο περιορισμένης ευθύνης, υπό τη μορφή ατομικών δικαιωμάτων, αλλά και για το μέτοχο ανώνυμης εταιρείας, στην περίπτωση του οποίου το δικαίωμα πληροφόρησης εμφανίζεται εντός του πλέγματος των διατάξεων περί δικαιωμάτων της μειοψηφίας¹⁷⁵.

Αμφισβητείται ωστόσο, εάν και σε ποιο βαθμό το σχετικό δικαίωμα πληροφόρησης που επιφυλάσσεται στα ως άνω πρόσωπα, καταλαμβάνει πράγματι και τα εμπορικά απόρρητα. Ειδικά όσον αφορά την περίπτωση του ομόρρυθμου εταίρου, είναι αρκετά πιθανό ο τελευταίος να γνωρίζει ήδη όσα χρειάζεται να γνωρίζει περί της ύπαρξης και της φύσης τυχόν εμπορικού απορρήτου που ανήκει στην εταιρεία, λόγω της προσωπικής φύσης της εν λόγω εταιρικής μορφής και της προσωπικής ευθύνης των ομορρύθμων εταίρων για την πορεία των εταιρικών υποθέσεων. Εάν ωστόσο δεν κατέχει για οιονδήποτε λόγο εξαρχής τις υπό κρίση πληροφορίες, το δικαίωμά του για πληροφόρηση δίχως περιορισμούς – πληροφόρηση που σε κάθε περίπτωση καλύπτει και τα εμπορικά απόρρητα – είναι εδώ σαφές και μάλιστα επιβάλλεται από την ίδια τη μορφή της εταιρείας. Το δικαίωμα

174. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 309 - 311 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

175. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 311 - 313 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

πληροφόρησης του ομόρρυθμου εταίρου περιορίζεται μόνο από ενδεχόμενο έλεγχο καταχρηστικότητας της άσκησής του. Ομοίως, τα ανωτέρω ισχύουν και για την περίπτωση του ετερόρρυθμου εταίρου, ο οποίος μάλιστα κατά μία άποψη απολαμβάνει ενισχυμένο δικαίωμα πληροφόρησης σε σύγκριση με τον ομόρρυθμο εταίρο, διότι ο ετερόρρυθμος εταίρος εκ προοιμίου δεν διαθέτει τις γνώσεις και τον προσωπικό δεσμό του ομορρύθμου με την εταιρεία και τις υποθέσεις της και ως εκ τούτου η ανάγκη του για ενδελεχή πληροφόρηση εμφανίζεται εντονότερη, προκειμένου να μπορεί να ασκήσει αποτελεσματικά τα καθήκοντά του. Οι διατάξεις του Αστικού Κώδικα βρίσκουν εφαρμογή και στις περιπτώσεις που εξετάζουμε. Η παροχή πληροφοριών σχετικά με τα εμπορικά απόρρητα της επιχείρησης στους ετερόρρυθμους και ομόρρυθμους εταίρους δύναται επίσης να περιοριστεί από σχετικές ρήτρες εχεμύθειας και μη ανταγωνισμού, ήδη μέσα από το καταστατικό της εταιρείας. Σε κάθε περίπτωση πάντως, η εν λόγω αποκάλυψη δε συνίσταται εκ των προτέρων και σε εξάλειψη του απόρρητου χαρακτήρα του εμπορικού μυστικού, καθώς τα ανωτέρω πρόσωπα ανήκουν στον κύκλο προσώπων που κατά κανόνα δικαιούνται όπως είδαμε να λάβουν τη σχετική γνώση και ως εκ τούτου, δε λαμβάνει χώρα κάποια «αποκάλυψη» του απορρήτου, τουλάχιστον όχι με τη σημασία που της αποδώσαμε στα προηγούμενα κεφάλαια¹⁷⁶.

Γενικό δικαίωμα πληροφόρησης αναγνωρίζεται επίσης στον εταίρο εταιρείας περιορισμένης ευθύνης. Ως προς τα όριά του και όσον αφορά τα εμπορικά απόρρητα, ισχύουν όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω για τις προσωπικές εταιρείες, καθώς η εν λόγω εταιρική μορφή έχει χαρακτήρα κεφαλαιουχικής εταιρείας, αλλά ταυτόχρονα εμφανίζει και ιδιαιτερότητες που προσομοιάζουν σε προσωπική εταιρεία, με αποτέλεσμα η θέση του εταίρου ΕΠΕ να μη διαφέρει ουσιαστικά από εκείνη του ομόρρυθμου εταίρου, υπόκειται δε και αυτός στην υποχρέωση εχεμύθειας και μη ανταγωνισμού. Οι υποχρεώσεις αυτές προκύπτουν είτε απευθείας εκ του νόμου, όπως συμβαίνει στην περίπτωση του διαχειριστή της Ε.Π.Ε., είτε απορρέουν από τη γενικότερη κάθε εταίρου για προώθηση του εταιρικού σκοπού και παράλειψη κάθε πράξης αντίθεσης προς αυτόν. Εξ αυτού του λόγου, ο εταίρος και ιδίως ο διαχειριστής, υποχρεούνται να μην αποκαλύπτουν εμπορικά απόρρητα της επιχείρησης σε τρίτους. Όπως άλλωστε ορθά υποστηρίζεται, η ενάσκηση του δικαιώματος πληροφόρησης από τους εταίρους της Ε.Π.Ε., δίχως αυτή να υπόκειται στον ελάχιστο περιορισμό που επιβάλλουν η υποχρέωση εχεμύθειας και μη

176. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 313 – 315 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

ανταγωνισμού – αν δεχτούμε ότι οι εταίροι της εν λόγω εταιρικής μορφής δε δεσμεύονται από τις υποχρεώσεις αυτές – θα βρισκόταν στα όρια της καταχρηστικότητας¹⁷⁷.

Στην ανώνυμη εταιρεία, όπως ήδη ειπώθηκε, το δικαίωμα πληροφόρησης ανήκει στο πλέγμα των δικαιωμάτων που προβλέπονται για τους μετόχους της μειοψηφίας, ήτοι τους μετόχους που εκπροσωπούν ένα εκ του νόμου οριζόμενο ποσοστό του μετοχικού κεφαλαίου. Βρίσκεται δε σε άμεση συνάρτηση ως προς την έκταση που λαμβάνει, με το ποσοστό της μειοψηφίας που το ασκεί και το οποίο αιτείται την πληροφόρηση από το διοικητικό συμβούλιο της εταιρείας, ενώ απολαμβάνει και ευρύτατης προστασίας, καθώς και αυτό, όπως και τα λοιπά δικαιώματα της μειοψηφίας στην Α.Ε., θεσπίζεται με διατάξεις αναγκαστικού δικαίου. Πιο συχνά, οι μέτοχοι της μειοψηφίας ζητούν από το διοικητικό συμβούλιο ενημέρωση σχετικά με την πορεία των εταιρικών υποθέσεων, είτε γενικά, είτε μόνο στο βαθμό που η ενημέρωση αυτή είναι απαραίτητη για να ασκήσουν αποτελεσματικά τα δικαιώματά τους, στο πλαίσιο της συζήτησης της ημερήσιας διάταξης, αλλά δε και σπανίζουν οι περιπτώσεις όπου οι τελευταίοι ζητούν πληροφορίες σχετικά με την περιουσιακή κατάσταση της εταιρείας, στην οποία θα μπορούσαν να συγκαταλέγονται και τα τυχόν υπάρχοντα εμπορικά απόρρητα. Όπως αντιλαμβάνεται κανείς, η εταιρεία έχει αντιστρόφως μία υποχρέωση πληροφόρησης για όσα αφορούν την εταιρεία¹⁷⁸.

Φυσικά, συγκριτικά με τους προηγούμενους εταιρικούς τύπους, η υποχρέωση – και αντίστοιχα το δικαίωμα – προς πληροφόρηση, δεν έχει την ίδια ένταση στην ανώνυμη εταιρεία, γεγονός που αιτιολογεί ο κεφαλαιουχικός της χαρακτήρας και η έλλειψη στενού προσωπικού δεσμού των μετόχων με την εταιρεία. Ειδικά ως προς τα εμπορικά απόρρητα, στη θεωρία υποστηρίζεται ότι οι μέτοχοι που κατέχουν ένα μικρό μόνο ποσοστό μετοχών στην εταιρεία, δεν έχουν απολύτως καμία αξίωση να λάβουν πληροφορίες για αυτά. Όσον αφορά του μετόχους με μεγαλύτερο ποσοστό – η λεγόμενη «μεγάλη» μειοψηφία, η οποία αντιδιαστέλλεται από τη μειοψηφία της προηγούμενης περίπτωσης, τη γνωστή και ως «μικρή» μειοψηφία – το σχετικό δικαίωμά τους υπόκειται απολύτως στη διακριτική ευχέρεια του διοικητικού

177. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 315 - 317 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

178. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 196 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία 318.

συμβουλίου της Α.Ε., το οποίο, λαμβάνοντας υπόψη την ενισχυμένη και αυστηρή υποχρέωση εχεμύθειας ως προς τα απόρρητα της εταιρείας στην οποία υπόκειται, δύναται να αρνηθεί την παροχή των σχετικών πληροφοριών που αφορούν τα εμπορικά μυστικά της επιχείρησης, σε ενδεχόμενο αίτημα ενημέρωσης των μετόχων της μειοψηφίας. Δεν έρχεται δε σε αντίθεση με την υποχρέωση των μελών του προς πληροφόρηση, καθώς με αυτόν τον τρόπο ενεργούν προστατεύοντας τα εταιρικά συμφέροντα και προλαμβάνοντας τυχόν επιζήμιες για την εταιρεία ενέργειες, όπως τους επιβάλλει άλλωστε εκ προοιμίου η ιδιότητά τους¹⁷⁹.

Πέραν των ανωτέρω παραδοχών, η μυστικότητα των εμπορικών απορρήτων κάμπτεται και στις περιπτώσεις εκείνες όπου ο εθνικός ή ο κοινοτικός νομοθέτης υποχρεώνουν μέσω σχετικών διατάξεων της νομοθεσίας τις επιχειρήσεις που τα κατέχουν, να αποκαλύψουν τις εμπιστευτικές αυτές πληροφορίες στις δημόσιες και δικαστικές αρχές, για λόγους δημοσίου συμφέροντος και δημοσίας τάξης. Αυτό δε σημαίνει πως οι εν λόγω επιχειρήσεις μένουν απολύτως απροστάτευτες όταν συμμορφώνονται με το νόμο, καθώς στις περιπτώσεις αυτές, όπως είναι λογικό, η υποχρέωση παροχής των απόρρητων πληροφοριών, συνοδεύεται με την αντίστοιχη υποχρέωση εχεμύθειας και μη αποκάλυψης των πληροφοριών αυτών σε τρίτους, από την πλευρά του λήπτη τους. Η υποχρέωση περί εχεμύθειας συνήθως προβλέπεται ήδη από τις οικείες διατάξεις που επιβάλλουν τη γνωστοποίηση των πληροφοριών, σε κάθε περίπτωση όμως πηγάζει και από τη γενική αρχή της καλής πίστης όπως είδαμε παραπάνω. Χαρακτηριστική περίπτωση που αφορά και τα εμπορικά απόρρητα, αποτελεί η προβλεπόμενη στο νόμο υποχρέωση γνωστοποίησης των συμβάσεων μεταφοράς τεχνολογίας στην Επιτροπή Ανταγωνισμού, παράλειψη της οποίας επιφέρει σημαντικές συνέπειες για τις επιχειρήσεις, οι οποίες λαμβάνουν ακόμα και τη μορφή προστίμων, ενώ ασκεί και επίδραση στην ίδια την ισχύ των συμβάσεων που δεν γνωστοποιούνται. Η Επιτροπή ωστόσο δεσμεύεται από την ως άνω υποχρέωση εχεμύθειας, η οποία προβλέπεται στις ίδιες διατάξεις που της παρέχουν και το δικαίωμα να αιτείται τις σχετικές πληροφορίες. Χρήση των απορρήτων που περιέρχονται στη σφαίρα της γνώσης της εκτός των προδιαγραφόμενων στη διάταξη ορίων, συνιστά παράνομη χρήση¹⁸⁰.

179. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 318 - 320 με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

180. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 327 επ. με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

Αναφορικά με τις περιπτώσεις εκείνες όπου εμπορικά απόρρητα και εν γένει εμπιστευτικές πληροφορίες αποκαλύπτονται σε αρμόδιες δικαστικές αρχές, για παράδειγμα στο πλαίσιο αναφυόμενης δικαστικής διαμάχης που σχετίζεται με την παράνομη απόκτηση, χρήση ή αποκάλυψη εμπορικού απορρήτου, ισχύουν όσα εκτέθηκαν στο οικείο κεφάλαιο για τη νομική προστασία των απορρήτων με τις νέες διατάξεις που εισήγαγε ο ν. 4605/2019. Όπως ήδη εκτέθηκε ανωτέρω, ο εθνικός νόμος λαμβάνει πλέον ειδική μέριμνα για την τήρηση της εμπιστευτικότητας του απορρήτου σε όλα τα στάδια της δίκης, μέχρι και την έκδοση δικαστικής αποφάσεως, καθώς λαμβάνει ως δεδομένο ότι τυχόν απώλεια του απορρήτου χαρακτήρα της εμπιστευτικής πληροφορίας, θα οδηγήσει αυτόματα και σε απώλεια της οικονομικής της αξίας. Αξίζει να σημειωθεί στο σημείο αυτό, ότι προ της ψήφισης των εν λόγω διατάξεων, στη θεωρία είχε υποστηριχθεί η άποψη που προκρίνει τον περιορισμό της δημοσιότητας της δίκης έναντι των τρίτων και έναντι των διαδίκων, χάριν της προστασίας του εμπορικού απορρήτου¹⁸¹. Η ως άνω άποψη στηρίχθηκε στην παραδοχή ότι το ισχύον άρθρο 93 του ελληνικού Συντάγματος, καθιερώνει τη δημοσιότητα των δικαστικών συνεδριάσεων και των δικαστικών αποφάσεων, δίχως να θεσπίζει οιαδήποτε εξαίρεση ως προς τον περιορισμό της δημοσιότητας αυτής, όταν διακυβεύεται στο πλαίσιο της δίκης η προστασία του απορρήτου χαρακτήρα μιας εμπιστευτικής πληροφορίας.

Η επιλογή αυτή του συνταγματικού νομοθέτη επικρίθηκε, καθώς υποστηριζόταν πως έρχεται σε σύγκρουση με το άρθρο 20 Σ που καθιερώνει το δικαίωμα δικαστικής προστασίας, αλλά και προς το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, καθώς ο διάδικος υποχρεούται να δημοσιοποιήσει τα εμπορικά του απόρρητα, κάτι που ενδεχομένως θα οδηγήσει στην οικονομική του παρακμή, προκειμένου να προστατευθεί δικαστικά. Με τον τρόπο αυτό περιορίζεται και η οικονομική του ελευθερία, διότι εκ των πραγμάτων δε μπορεί να προστατεύσει τα συμφέροντά του, παρότι αυτά αναγνωρίζονται από το νόμο. Θίγεται έτσι και η συνταγματική διάταξη του άρθρου 5 Σ, που κατοχυρώνει μεταξύ άλλων την οικονομική ελευθερία, καθώς και το άρθρο 17 Σ που προστατεύει το δικαίωμα στην ιδιοκτησία. Η δε περίπτωση αυτή, μπορεί εύλογα να θεωρηθεί πως συνιστά μία χαρακτηριστική περίπτωση οικονομικής αδυναμίας πρόσβασης στη δίκη, στερώντας από τον πολίτη του δικαιώματός του για πρόσβαση στο δικαστήριο και στην δικαστική του προστασία. Υποστηριζόταν λοιπόν, πως η συνταγματική επιταγή για δημόσια δίκη έναντι των

181. Βλ. Α. Πανταζόπουλος, Η προστασία του επιχειρηματικού απορρήτου στην πολιτική δίκη σε Αρμενόπουλο 3/2008, σελ. 367.

τρίτων θα έπρεπε να υποχωρεί απέναντι στην ανάγκη προστασίας του δικαιώματος παροχής δικαστικής προστασίας, εκεί όπου συντρέχει περίπτωση κοινοποίησης και διακινδύνευσης εμπορικού απορρήτου. Ο αποκλεισμός βέβαια της δημοσιότητας της δίκης έναντι τρίτων στις περιπτώσεις αυτές, δεν προκρίνεται να γίνεται με γνώμονα την υποκειμενική κρίση και τη βούληση των ίδιων των διαδίκων, ως προς το ζήτημα της πραγματικής οικονομικής σημασίας και της διακινδύνευσης ή μη του εμπορικού τους απορρήτου, αλλά αποτελεί στοιχείο που πρέπει να κρίνεται ad hoc κάθε φορά από το αρμόδιο δικαστήριο, καθώς η δημοσιότητα της δίκης έναντι των τρίτων δε συνιστά αντικείμενο διάθεσης των διαδίκων, αλλά θεσμική εγγύηση ενός δημοκρατικού πολιτεύματος. Ωστόσο, η ίδια άποψη δέχεται ταυτόχρονα ότι η δημοσιότητα απέναντι στους ίδιους τους διαδίκους δεν μπορεί να υποχωρήσει, καθώς έτσι θα παραβιαζόταν το δικαίωμα για εκατέρωθεν δικαστική ακρόαση, ενώ η οικονομική ζημία που θα υφίσταται ο κάτοχος του εμπορικού απορρήτου, θα είναι σαφώς μικρότερη στην περίπτωση αυτή, συγκριτικά με τις περιπτώσεις εκείνες, όπου το εμπορικό του απόρρητο δημοσιοποιείται σε τρίτα πρόσωπα, μη συμμετέχοντα στη δικαστική διαμάχη¹⁸².

Τέλος, για λόγους πληρότητας, αξίζει να γίνει μία σύντομη επισήμανση και στην ενδεχόμενη «σύγκρουση» των διατάξεων και του σκοπού της προστασίας του εμπορικού απορρήτου με γενικότερες αρχές του δικαίου. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων συγκρούσεων αποτελούν ορισμένα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα και αρχές, όπως είναι η αρχή της ελεύθερης ροής των πληροφοριών και το δικαίωμα πρόσβασης στην πληροφορία, η αρχή της οικονομικής ελευθερίας και η αρχή αποτροπής μονοπωλιακών καταστάσεων στην αγορά, η αρχή της ελεύθερης επιλογής εργασίας. Με δεδομένο ότι οι ανωτέρω αρχές και τα αντίστοιχα δικαιώματα δημιουργούν μία «σύγκρουση συμφερόντων» με το δικαίωμα – ή μάλλον κατά την ορθότερη άποψη με το έννομο συμφέρον – στην προστασία των εμπορικών απορρήτων, όπως σε κάθε ανάλογη σύγκρουση, κριτήριο για την επίλυσή της αποτελεί η αρχή της αναλογικότητας και της στάθμισης μεταξύ των συγκρουόμενων συμφερόντων¹⁸³.

182. Βλ. Α. Πανταζόπουλος, ό.π., σελ. 368.

183. Βλ. Α. Παπαδοπούλου, ό.π., σελ. 332 επ. με τις εκεί παραπομπές σε ενδεικτική ελληνική βιβλιογραφία.

Συμπεράσματα – Το μέλλον της προστασίας των Εμπορικών Απορρήτων στο πλαίσιο της ελληνικής έννομης τάξης

Επιχειρώντας να διατυπώσουμε ορισμένα συμπεράσματα και μερικές καταληκτικές παρατηρήσεις, επί τη βάση όλων των ανωτέρω παραδοχών, θεωρητικών και νομολογιακών προσεγγίσεων του ζητήματος της, κοινώς αποδεκτής, εμπορικής και εν γένει οικονομικής σημασίας και – κατά λογική ακολουθία – της ανάγκης νομικής προστασίας των εμπιστευτικών πληροφοριών, με έμφαση στα εμπορικά απόρρητα, θα μπορούσαμε καταρχάς να υποστηρίξουμε ότι, παρά τις καινοτομίες που εισήγαγαν οι νέες διατάξεις του νόμου 4605/2019, οι τελευταίες φαίνεται να αποφεύγουν με μία ενδιαφέρουσα «μεθοδικότητα» να αφήσουν περιθώρια στα εθνικά δικαστήρια και στους θεωρητικούς της νομικής επιστήμης να κρίνουν ότι μέσω των διατάξεων αυτών απονέμεται πλέον κάποιου είδους «δικαίωμα» και δη «αποκλειστικό δικαίωμα» επί του εμπορικού απορρήτου στον κάτοχό του. Όπως έχει δε υποστηριχθεί, αυτό εμφανίζεται με σαφήνεια και σε σχέση με τον τρόπο αξιολόγησης των λαμβανομένων μέτρων, σε περίπτωση προσβολής του εννόμου συμφέροντος του νομίμως ελέγχοντος του εμπορικού απορρήτου¹⁸⁴. Από όλο το πλέγμα της παρεχόμενης προστασίας, πράγματι οι κρινόμενες διατάξεις φαίνεται πως διέπονται περισσότερο από τη φιλοσοφία προστασίας ενός εννόμου συμφέροντος, παρά ενός αποκλειστικού δικαιώματος επί του εμπορικού απορρήτου.

Άλλο ένα εύλογο συμπέρασμα στο οποίο μπορεί κανείς να καταλήξει και το οποίο μάλιστα εμφανίζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, είναι ότι παρά το γεγονός της νομοτυπικής ένταξης των διατάξεων του νέου Νόμου 4605/2019 στο Νόμο 1733/1987, ο οποίος στο επίκεντρό του θέτει την προστασία των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας, επί της ουσίας οι νέες διατάξεις συνιστούν μία ευθεία επέμβαση στο δίκαιο του αθέμιτου ανταγωνισμού, με σαφή και εκπεφρασμένο στόχο τους τη ριζική του ανανέωση και αναβάθμιση, προκειμένου η ελληνική έννομη τάξη αφενός να προσαρμοστεί και να εναρμονιστεί με το νέο ενιαίο σύστημα κανόνων που εισήγαγε η Οδηγία 2016/943 και αφετέρου να καλύψει τα υφιστάμενα κενά προστασίας των εμπορικών απορρήτων που παρατηρούνταν επί δεκαετίες. Όπως παρατηρείται πάντως, μολονότι το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο του αθέμιτου ανταγωνισμού παρέχει πρωτίστως ποινική και δευτερευόντως αστική προστασία στα εμπορικά απόρρητα, ο νέος νόμος σε ένα βαθμό αμέλησε να εισαγάγει τις αναγκαίες

184. Βλ. Α. Ψάρρας, ό.π., σελ. 1370.

τροποποιήσεις στο Νόμο 146/14, στα σημεία εκείνα όπου εμφανίζονται αποκλίσεις σε επίπεδο αστικού και δικονομικού δικαίου. Δεν είναι απίθανο εκ των πραγμάτων να προκύψουν περιπτώσεις σωρευτικής εφαρμογής των νέων διατάξεων, με τις ήδη υφιστάμενες διατάξεις του δικαίου προστασίας του αθέμιτου ανταγωνισμού, φαινόμενο που ενδεχομένως θα δημιουργήσει προβλήματα ασάφειας και ανασφάλειας δικαίου, κατά την προσφυγή των θιγομένων στη δικαιοσύνη για παροχή αστικής προστασίας, δίχως να αποκλείεται η εν λόγω ανασφάλεια να λειτουργήσει και αποτρεπτικά ως προς την προσφυγή τους στη δικαιοσύνη αυτή καθαυτή¹⁸⁵.

Σε κάθε περίπτωση βέβαια, οι νέες διατάξεις αποτελούν ένα καθοριστικό βήμα προς μία ενιαία αντιμετώπιση του μέχρι πρότινος και σε μεγάλο βαθμό αρρύθμιστου φαινομένου των εμπορικών απορρήτων και της προστασίας τους, στο πλαίσιο της ελληνικής έννομης τάξης. Το σημαντικότερο ίσως σημείο είναι ότι πλέον παρέχεται ένας σαφής τρόπος υπολογισμού της αποζημίωσης και ότι συστηματοποιείται η προστασία σε σχέση με την άρση και την παράλειψη της προσβολής, που εκτείνεται και στα προϊόντα τα οποία ενσωματώνουν ή αποτελούν εφαρμογή της εμπιστευτικής πληροφορίας. Απομένει φυσικά να δούμε πώς αναμένεται να διαμορφωθεί η νέα νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων, με την έκδοση σχετικών αποφάσεων που θα επιλαμβάνονται του ζητήματος της προστασίας των εμπιστευτικών αυτών πληροφοριών, από την ημερομηνία έναρξης ισχύος των νέων διατάξεων και κατ' εφαρμογή των τελευταίων. Γίνεται πάντως δεκτό, ότι οι ως άνω νέες ρυθμίσεις περί εμπορικού απορρήτου εισάγουν ένα «ειδικό αδικοπρακτικό δίκαιο», το οποίο ρυθμίζει την αστική προστασία των εμπορικών απορρήτων, έναντι παράνομης απόκτησης, χρήσης ή αποκάλυψης αυτών από τρίτο πρόσωπο¹⁸⁶ και λειτουργούν παράλληλα με και δίχως να αντικαθιστούν την προστασία που εξασφαλίζει στα εμπορικά απόρρητα ο νόμος 146/14 για τον αθέμιτο ανταγωνισμό¹⁸⁷.

Ένα ακόμη ζήτημα που θα πρέπει επίσης να διευθετηθεί στο μέλλον και για το οποίο έγινε ήδη μία νύξη ανωτέρω, είναι η ανάληψη νομοθετικής πρωτοβουλίας για την επίτευξη της σύγκλησης των διατάξεων του νόμου 4605/2019 και του νόμου

185. Βλ. αντίστοιχα συμπεράσματα σε *Ε. Λογαρά*, ό.π., σελ. 793.

186. Βλ. *Θ. Χίου*, Το δίκαιο προστασίας εμπορικών απορρήτων ως θεμέλιο για την ανάπτυξη μιας οικονομίας της καινοτομίας – Η Πρόταση Οδηγίας για την προστασία μυστικής τεχνολογίας και εμπιστευτικών επιχειρηματικών πληροφοριών, ΔΕΕ 2016, σελ. 27.

187. Βλ. *Ε. Παλιού*, Το νέο νομοθετικό πλαίσιο προστασίας του εμπορικού απορρήτου, ΔΕΕ 2019, σελ. 809.

146/14, όπως άλλωστε επιτάσσει στον Έλληνα νομοθέτη και η Οδηγία 2016/43, με απώτερο στόχο μία πληρέστερη και αποτελεσματικότερη προστασία των εμπορικών απορρήτων στην ελληνική επικράτεια¹⁸⁸. Ενδεικτικές διατάξεις στις οποίες παρατηρείται η ανάγκη σύγκλισης των ως άνω νομοθετημάτων, αποτελούν τα άρθρα 16-18 του νόμου 146/14, όπου όπως ήδη έχει αναφερθεί, ως προϋπόθεση του παράνομου χαρακτήρα της πράξης προβάλλεται ο «σκοπός ανταγωνισμού», κάτι που δεν προβλέπεται στο νέο νομοθετικό καθεστώς, το άρθρο 19 του ίδιου νόμου για τη σύντομη προθεσμία παραγραφής των σχετικών αξιώσεων, διάρκειας δεκαοκτώ (18) μηνών σε αντίθεση με την πενταετία που κατοχυρώνουν οι νέες διατάξεις, τα μέτρα και τις κυρώσεις που προβλέπει ο νέος νόμος, τα οποία πράγματι εμφανίζουν αποκλίσεις συγκριτικά με τις διατάξεις του δικαίου περί αθέμιτου ανταγωνισμού, τις *ex lege* εξαιρέσεις για την άρση του παρανόμου της προσβολής κ.α.

188. Βλ. *Ε. Λογαρά*, ό.π., σελ. 793.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

I. Ελληνική

- 1) Σ. Γεωργίου, Τα συνταγματικά θεμέλια του δημόσιου χώρου (2017).
- 2) Κ. Γκράτζιου, Εμπιστευτικές πληροφορίες στο πλαίσιο διαδικασιών ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων (2021).
- 3) Ι. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο Πληροφορικής (2021).
- 4) Κ. Κλεισούρας, Εμπορικό και βιομηχανικό απόρρητο στο κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού – Σκέψεις με αφορμή την απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Υπόθεση Microsoft, ΔΕΕ 4/2006.
- 5) Λ. Κοσίρης/Ε. Σταματούδη, Νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία (2009).
- 6) Α. Κουτσουράδης, Η ροή πληροφοριών στις αστικές έννομες τάξεις (1998).
- 7) Ε. Λογαρά, Η προστασία της καινοτομίας στην ψηφιακή εποχή – Το δίκαιο προστασίας των εμπορικών απορρήτων μετά την Οδηγία (ΕΕ) 2016/943 – Ο Ν. 4605/2019 σε: Συλλογικό Έργο – Οικονομία – τεχνολογία - δίκαιο και εργασία (2020).
- 8) Ι. Μανωλεδάκης, Τα πραγματικά όρια του οικονομικού εγκλήματος, ΕπισκεΕΔ 2003.
- 9) Μ – Θ. Μαρίνος, Λογισμικό (Software) Νομική προστασία και συμβάσεις (1992).
- 10) Λ. Μήτρου, Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας σε Θ. Παπαχρίστου/Τ. Βιδάλης/Λ. Μήτρου/Α. Τάκης, Το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας (2006).
- 11) Φ. Παναγοπούλου – Κουτνατζή, Ο θεσμός του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος (whistleblowing) (2016).
- 12) Α. Πανταζόπουλος, Η προστασία του επιχειρησιακού απορρήτου στην πολιτική δίκη σε Αρμ. 3/2008.

- 13) Α. Παπαδοπούλου, Τα δικαιώματα του δημιουργού στην οικονομία της γνώσης - η θέση των ηθικών δικαιωμάτων σε Ένωση Προστασίας Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Το έργο του Γιώργου Κουμάντου και τα σύγχρονα θέματα της Πνευματικής Ιδιοκτησίας (2011)
- 14) Α. Παπαδοπούλου, Το επιχειρηματικό απόρρητο (2007).
- 15) Ε. Παλιού, Το νέο νομοθετικό πλαίσιο προστασίας του εμπορικού απορρήτου, ΔΕΕ 2019.
- 16) Κ. Παμπούκης, Δίκαιον Εμπορικών Εταιρειών (1979).
- 17) Δ. Χατζημιχαήλ, Δικαιούχος εφεύρεσης και διεκδίκηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας (2015).
- 18) Θ. Χίου, Το δίκαιο προστασίας εμπορικών απορρήτων ως θεμέλιο για την ανάπτυξη μιας οικονομίας της καινοτομίας – Η Πρόταση Οδηγίας για την προστασία μυστικής τεχνογνωσίας και εμπιστευτικών επιχειρηματικών πληροφοριών, ΔΕΕ 2016.
- 19) Α. Ψάρρας, Εμπορικό Απόρρητο σε ΕλλΔνη 5/2020.
- 20) P. Jougleux, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Διανοητικής Ιδιοκτησίας (2020).
- 21) P. Jougleux, Ευρωπαϊκό Δίκαιο του Διαδικτύου (2016).

II. Ξενόγλωσση

- 1) David D. Friedman, William M. Landes, Richard A. Posner, Some Economics of Trade Secret Law σε Journal of Economic Perspectives, Volume 5, Number 1 (1991).
- 2) Study on trade secrets and confidential business information in the internal market (2013).